

**ROZWÓJ
POLSKI WSCHODNIEJ**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

**MINISTERSTWO
ROZWOJU
REGIONALNEGO**

**UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO**

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007 – 2013

Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 – 2013

Spis treści

WSTĘP	7
I. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ	10
1. Polska Wschodnia – delimitacja obszaru	10
2. Uwarunkowania rozwoju	11
3. Potencjał Polski Wschodniej.....	13
3.1. Środowisko naturalne	13
3.2. Kapitał ludzki	15
3.3. Gospodarka.....	22
3.4. Infrastruktura transportowa i telekomunikacyjna	30
3.5. Potencjał badawczo-rozwojowy	35
3.6. Atrakcyjność inwestycyjna.....	36
3.7. Funkcje metropolitalne miast Polski Wschodniej.....	42
3.8. Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej.....	43
4. Zróżnicowania międzywojewódzkie w Polsce Wschodniej	45
5. Realizacja Strategii Lizbońskiej w Polsce Wschodniej	46
II. ANALIZA I OCENA WYKORZYSTANIA WSPARCIA KRAJOWEGO I ZAGRANICZNEGO DLA WOJEWÓDZTW POLSKI WSCHODNIEJ	48
A. Wsparcie krajowe.....	48
1. Kontrakty wojewódzkie (2001-2005)	48
B. Wsparcie zagraniczne	49
1. Przedakcesyjne Programy Pomocowe	49
1.1. Program PHARE Spójność Społeczna i Gospodarcza (SSG).....	49
1.2. Program PHARE 2001 Odbudowa	49
1.3. Program Współpracy Przygranicznej PHARE CBC	49
1.4. Program ISPA.....	49
1.5. Program SAPARD.....	50
2. Programy finansowane z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności i inicjatyw wspólnotowych....	51
2.1. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR).....	51
2.2. Sektorowe Programy Operacyjne (SPO)	52
2.3. Inicjatywa Wspólnotowa Interreg.....	54
2.4. Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL.....	54
2.5. Fundusz Spójności (FS).....	54
3. Pozostałe programy i fundusze.....	55
3.1. Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich Banku Światowego.....	55
3.2. Fundusz Schengen	55
4. Inne programy	55
5. Wykorzystanie dotychczasowego wsparcia.....	56
III. ANALIZA SWOT – MOCNE I SŁABE STRONY, SZANSE I ZAGROŻENIA	58
IV. CELE PROGRAMU I ICH ZGODNOŚĆ Z KRAJOWYMI DOKUMENTAMI PROGRAMOWYMI I POLITYKĄ SPÓJNOŚCI UE NA LATA 2007-2013	61
V. WSKAŹNIKI REALIZACJI CELÓW PROGRAMU	75
VI. OSIE PRIORYTETOWE REALIZOWANE W RAMACH PROGRAMU OPERACYJNEGO	82
1. Oś priorytetowa I: Nowoczesna gospodarka.....	84

1.1. Główny cel osi priorytetowej.....	84
1.2. Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej	84
1.3. Uzasadnienie osi priorytetowej.....	85
1.4. Opis osi priorytetowej	87
1.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej	89
1.6. Spójność terytorialna (relacje miasto-wieś).....	89
1.7. Kategorie interwencji	90
1.8. Instrument elastyczności (cross financing).....	90
2. Oś priorytetowa II: Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego	91
2.1. Główny cel osi priorytetowej.....	91
2.2. Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej	91
2.3. Uzasadnienie osi priorytetowej.....	91
2.4. Opis osi priorytetowej	92
2.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej	93
2.6. Spójność terytorialna (relacje miasto-wieś).....	93
2.7. Kategorie interwencji	94
2.8. Instrument elastyczności (cross financing).....	94
3. Oś priorytetowa III: Wojewódzkie ośrodki wzrostu	95
3.1. Główny cel osi priorytetowej.....	95
3.2. Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej	95
3.3. Uzasadnienie osi priorytetowej.....	95
3.4. Opis osi priorytetowej	96
3.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej	97
3.6. Spójność terytorialna (relacje miasto – wieś)	97
3.7. Kategorie interwencji	97
3.8. Instrument elastyczności (cross financing).....	97
4. Oś priorytetowa IV: Infrastruktura transportowa	98
4.1. Główny cel osi priorytetowej.....	98
4.2. Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej	98
4.3. Uzasadnienie osi priorytetowej.....	98
4.4. Opis osi priorytetowej	99
4.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej	101
4.6. Spójność terytorialna (relacje miasto-wieś).....	101
4.7. Kategorie interwencji	101
4.8. Instrument elastyczności (cross financing).....	101
5. Oś priorytetowa V: Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne	102
5.1. Główny cel osi priorytetowej.....	102
5.2. Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej	102
5.3. Uzasadnienie osi priorytetowej.....	102
5.4. Opis osi priorytetowej	103
5.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej	104
5.6. Spójność terytorialna (relacje miasto-wieś).....	104
5.7. Kategorie interwencji	104
5.8. Instrument elastyczności (cross financing).....	104
6 . Oś priorytetowa VI: Pomoc techniczna	105
6.1. Główny cel osi priorytetowej.....	105
6.2. Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej	105
6.3. Uzasadnienie osi priorytetowej.....	105
6.4. Opis osi priorytetowej	105
6.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej	106
6.6. Komplementarność i demarkacja Priorytetu z przedsięwzięciami współfinansowanymi z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013	106
6.7. Kategorie interwencji	107
6.8. Instrument elastyczności (cross financing).....	107

VII. KOMPLEMENTARNOŚĆ Z DZIAŁANAMI FINANSOWANYMI Z EFRROW ORAZ EFR	108
VIII. PLAN FINANSOWY	110
IX. PRZEPISY WYKONAWCZE DLA PROGRAMU OPERACYJNEGO	116
1. Uwagi ogólne _____	116
2. Zarządzanie i wdrażanie Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej _____	116
2.1. Instytucja Zarządzająca	116
2.2. Instytucja Pośrednicząca.....	120
2.3. Beneficjenci	122
2.4. Instytucja Certyfikująca.....	123
2.5. Instytucja Audytowa.....	124
2.6. Instytucja odpowiedzialna za otrzymywanie płatności.....	126
3. Procedura wyboru projektów _____	126
4. Monitorowanie _____	126
5. Przepływy finansowe _____	127
6. Ewaluacja _____	129
7. Krajowy System Informatyczny na okres 2007-2013 (SIMIK 07-13) _____	130
8. Opis procedur przewidzianych dla zapewnienia niezawodności komputerowych systemów raportowania księgowego, monitoringu i finansowego. _____	133
9. Informacje dotyczące wewnętrznego obiegu informacji pomiędzy „podmiotem centralnym (MS Liaison)” oraz podmiotami zgłaszającymi zapotrzebowanie na dostęp/modyfikację praw dostępu do SFC2007 _____	133
10. Informacja i promocja _____	134
11. Zasada partnerstwa _____	135
X. OCENA PROGRAMU PRZED ROZPOCZĘCIEM REALIZACJI (OCENA EX ANTE) WRAZ Z OCENĄ SPODZIEWANEGO EFEKTU MAKROEKONOMICZNEGO	137
XI. INFORMACJA NT. POSTĘPOWANIA W SPRAWIE OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO SKUTKÓW REALIZACJI PROGRAMU	139
A. Etap projektu PO RPW	139
11.1. Uwzględnienie ustaleń zawartych w prognozie oddziaływania na środowisko _____	139
11.1.1. Rozpatrywane rozwiązania alternatywnego (zgodnie z dokumentem prognozy). _____	141
11.1.2. Metody ograniczania potencjalnie negatywnych skutków realizacji programu _____	141
11.2. Opinie i uzgodnienia organu ochrony środowiska oraz Głównego Inspektora Sanitarnego _____	141
11.3. Wyniki udziału społeczeństwa _____	142
11.4. Metody oraz częstotliwość przeprowadzania analizy realizacji postanowień programu operacyjnego. _____	143
B. Etap projektu aktualizacji PO RPW (przegląd śródkresowy w 2011 r.)	143
ZAŁĄCZNIKI	148
1. Indykatywny wykaz dużych projektów	148

2. Komplementarność poszczególnych osi priorytetowych PO RPW w stosunku do innych programów operacyjnych na lata 2007-2013.....	149
3. Schemat instytucjonalny programu operacyjnego	156
4. Schemat organizacyjny wskazujący rozmieszczenie Instytucji Zarządzającej, Instytucji Certyfikującej, Instytucji Audytowej i Instytucji odpowiedzialnej za otrzymywanie płatności z KE	157
5. Schemat przepływów finansowych i certyfikacji w PO Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013	158

Niniejszy dokument stanowi aktualizację Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013, zaakceptowanego decyzją Komisji Europejskiej z dnia 17 lipca 2009 r. nr K (2009) 5712 zmieniającą decyzję Komisji z dnia 1 października 2007 r. nr K (2007) 4568 w sprawie przyjęcia Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013 w ramach pomocy wspólnotowej z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego objętego celem „konwergencja” w Polsce, w związku z przeprowadzonym w 2011 r. przeglądem śródkresowym Programu, zgodnie z art. 33 ust. 1 *rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. L 210 z 31.07.2006, str. 25 z późn. zm.)*. Wprowadzone w trakcie ww. przeglądu zmiany opierają się na wynikach ewaluacji, badań i ekspertyz, przeprowadzonych na zlecenie Instytucji Zarządzającej i Instytucji Pośredniczącej PO RPW, powodowane są zmianami w przepisach wykonawczych oraz pojawianiem się nowych dokumentów strategicznych, a także wynikają z potrzeb wdrożeniowych i obejmują m.in.:

- aktualizację celów Programu,
- aktualizację wskaźników realizacji celów Programu,
- stosowne zmiany w opisach osi priorytetowych,
- zmiany w tabelach finansowych, w związku z alokowaniem dodatkowych środków z Krajowej Rezerwy Wykonania oraz Dostosowania Technicznego, oraz dokonaną realokacją środków pomiędzy osiami priorytetowymi,
- aktualizację informacji o dużych projektach realizowanych w ramach Programu,
- aktualizację przepisów wykonawczych dla Programu.

WSTĘP

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej uwydatniło problem zróżnicowań rozwoju między państwami leżącymi na jednym kontynencie i zróżnicowań międzyregionalnych, tak w skali państw, jak i w skali całej Wspólnoty. Pogłębianie się integracji gospodarczej w Europie, korzystne dla państw i regionów lepiej rozwiniętych, stwarza jednocześnie szereg zagrożeń dla regionów słabiej rozwijających się i peryferyjnych. Wymienić tu należy takie niekorzystne zjawiska jak: brak bodźców do zainicjowania procesów trwałego rozwoju, mała aktywność społeczna i przedsiębiorczość oraz utrwalający się niski poziom życia mieszkańców. Wynikają one z uwarunkowań historycznych, kulturowych i dotychczasowego udziału regionów w podziale pracy. Procesy integracyjne mogą wzmacniać te czynniki, stawiając słabsze regiony w relatywnie gorszej sytuacji wobec regionów lepiej rozwijających się. W takich regionach niewykorzystany pozostaje ich wewnętrzny potencjał wzrostu, co w konsekwencji prowadzi do stałego zwiększania się dystansu między nimi a bardziej rozwiniętymi regionami. W dłuższej perspektywie utrzymywanie się nadmiernych dysproporcji rozwojowych między regionami jest niekorzystne dla rozwoju społeczno-gospodarczego całego kraju i spójności Unii Europejskiej.

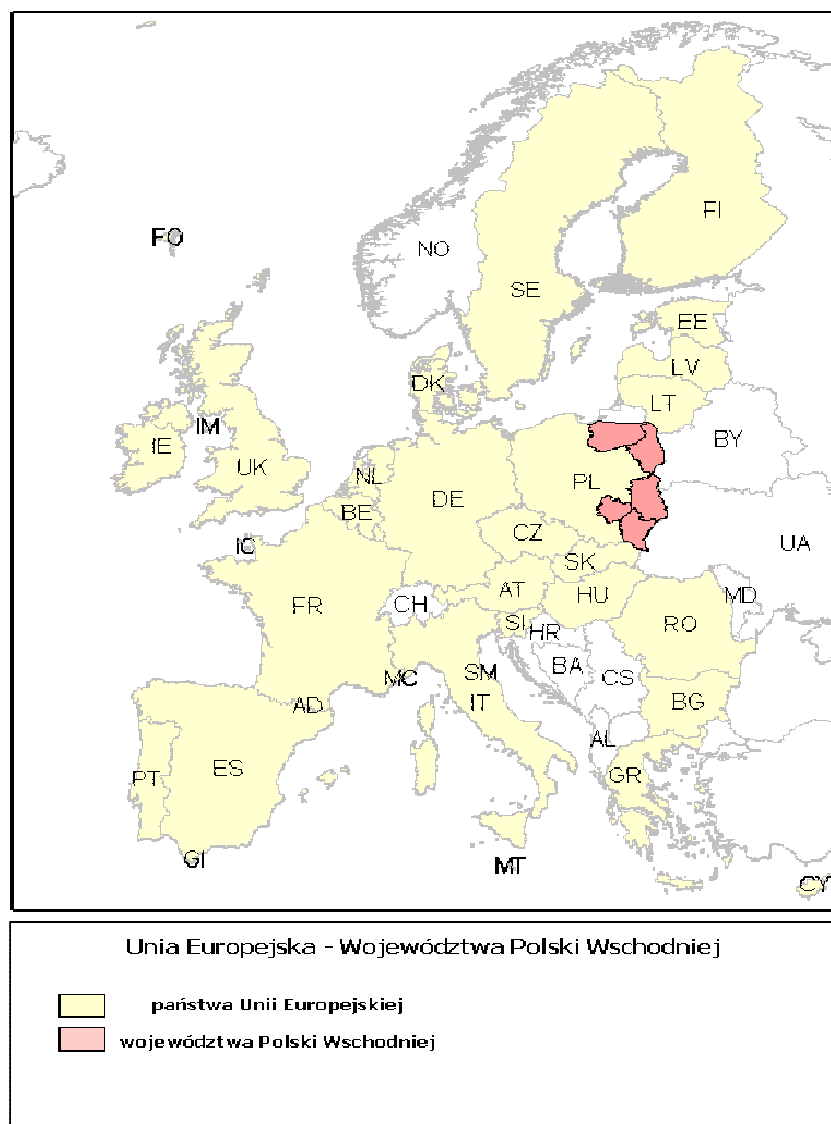
Mając powyższe na uwadze prezydencja luksemburska zaproponowała w 2005 r. utworzenie, na lata 2007-2013, w ramach zasady solidarności, specjalnego funduszu dla pięciu najbiedniejszych regionów, wykazujących się najniższym PKB na mieszkańca w poszerzonej Unii Europejskiej (UE-25). Regiony te to pięć województw Polski Wschodniej: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie. W grudniu 2005 r. Rada Europejska podjęła decyzję o przyznaniu Polsce dodatkowej kwoty z budżetu Unii Europejskiej w wysokości 882 mln euro (107 euro na mieszkańca każdego z województw Polski Wschodniej - uznanych za regiony o najniższym poziomie PKB na mieszkańca na podstawie danych Eurostatu z 2002 r.) w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). W wyniku indeksacji cen kwota ta wzrosła do 992 mln euro, tj. 120 euro na mieszkańca.

Kierując się tymi przesłankami Rząd RP w Programie „Solidarne Państwo” wystąpił z inicjatywą opracowania Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013 jako szczególnego instrumentu wsparcia procesów rozwojowych w województwach Polski Wschodniej. Oprócz specjalnych środków finansowych skierowanych na ten cel przez Radę Europejską, Rząd RP zasilił Program środkami finansowymi z przeznaczonej dla Polski części EFRR w wysokości 1 281,6 mln euro, zaś w trakcie przeglądu śródkresowego budżet Programu zasilono dodatkowymi środkami z Krajowej Rezerwy Wykonania (62,92 mln euro) oraz z Dostosowania Technicznego (51 mln euro), co pozwoliło zwiększyć udział EFRR w montażu finansowym Programu do kwoty 1 395,52 mln euro.

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW), zwany dalej „Programem”, jest jednym z instrumentów polityki regionalnej, do których należą: regionalne programy operacyjne, przygotowywane przez samorządy województw oraz krajowe programy operacyjne: Innowacyjna Gospodarka, Infrastruktura i Środowisko, Kapitał Ludzki, Pomoc Techniczna oraz programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej. Powyższe instrumenty służą realizacji Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (NSRO), zatwierdzonych decyzją Komisji Europejskiej z dnia 7 maja 2007 r.

Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia są odpowiedzią Polski na *Strategiczne Wytoczne Wspólnoty dla spójności (SWW)*¹⁾, określające ramy dla interwencji funduszy w latach 2007-2013. PO RPW jest również instrumentem realizacji odnowionej Strategii Lizbońskiej.

Rys. 1. Polska Wschodnia w Unii Europejskiej

Intencją Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej jest zahamowanie tendencji stagnacyjnych, decydujących o marginalizacji i peryferyjności województw Polski Wschodniej oraz pobudzenie wzrostu gospodarczego w tych województwach. Wszelkie działania ujęte w ramach Programu zostaną podjęte w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju oraz założeń polityki ekologicznej państwa.

¹⁾ Decyzją Rady nr 2006/702/WE z dnia 6 października 2006 r. w sprawie strategicznych wytycznych Wspólnoty dla spójności (Dz. Urz. UE L 291 z 21.10.2006, str. 11).

Program ten stanowi **dotatkowy element wsparcia** z funduszy strukturalnych oraz ma na celu **wzmacnianie działania innych programów na obszarze Polski Wschodniej** przez realizację wyodrębnionych działań stymulujących rozwój ekonomiczny i społeczny.

Projekt Programu powstał we współpracy Ministra Rozwoju Regionalnego z samorządami pięciu województw Polski Wschodniej oraz ekspertami ds. rozwoju regionalnego reprezentującymi poszczególne województwa. Zakres Programu został poddany szerokim konsultacjom, w których brały udział samorzady terytorialne, instytucje, organizacje społeczne i gospodarcze oraz gremia naukowe z Polski Wschodniej.

Zgodnie z przepisami art. 37 rozporządzenia Rady nr 1083/2006 do Programu dołączony jest indykatywny wykaz dużych projektów, które będą podlegały ocenie przez Komisję Europejską. Dodatkowym dokumentem służącym wdrażaniu Programu jest lista projektów indywidualnych, która pozwoli na określenie i skoordynowanie najważniejszych inwestycji realizowanych przy wykorzystaniu funduszy strukturalnych, a tym samym, ułatwi osiągnięcie zakładanych celów rozwojowych. Zamieszczenie projektów na liście stanowić będzie rodzaj *project pipeline*, który ma ułatwić wdrażanie programu operacyjnego. Jednakże realizacja tych projektów będzie uzależniona od spełnienia kryteriów, zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący oraz od zatwierdzenia projektu do dofinansowania przez Instytucję Zarządzającą. Te strategiczne, formalne i merytoryczne kryteria (z włączeniem przygotowania odpowiedniej dokumentacji i gotowości do wdrożenia) są jednakowe dla wszystkich potencjalnych beneficjentów projektów dotyczących danej kategorii operacji Programu. Wpis na listę projektów indywidualnych Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej jest równoznaczny z wykluczeniem danego projektu z możliwości ubiegania się o wsparcie w ramach innych programów operacyjnych.

Impulsem do tworzenia nowoczesnej gospodarki będą przedsięwzięcia związane między innymi z rozwojem infrastruktury uczelni, infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, wspieraniem innowacji oraz promocją i współpracą. Rozwój funkcji metropolitalnych stolic regionalnych, stymulujących rozwój poszczególnych regionów, zapewniony będzie dodatkowo przez rozbudowę systemów miejskiego transportu zbiorowego oraz infrastruktury turystyki biznesowej, to jest infrastruktury na potrzeby organizacji targów, kongresów, sympozjów etc. Spójność terytorialną zagwarantują inwestycje z zakresu infrastruktury drogowej i tras rowerowych.

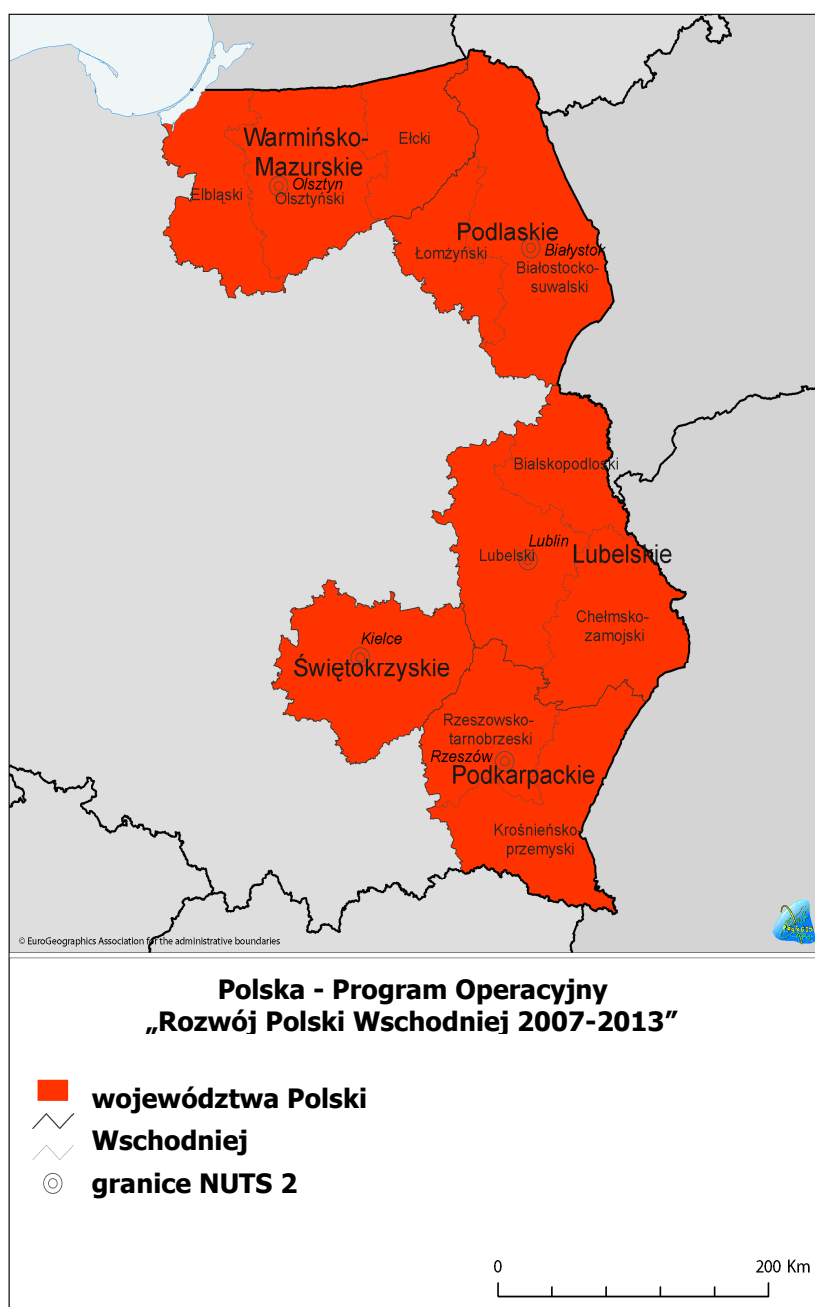
Inwestycje te stanowią przedsięwzięcia, których realizacja jest niezwykle istotna z punktu widzenia osiągnięcia zakładanych celów rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej. Doświadczenia zebrane w trakcie poprzedniej perspektywy finansowej dowodzą, iż województwa wschodniej części Polski, jako mniej konkurencyjne, w mniejszym stopniu uczestniczyły w wykorzystaniu środków w ramach sektorowych programów operacyjnych aniżeli pozostałe województwa. Taki stan powoduje, iż zasadniczym instrumentem wsparcia tych regionów stają się regionalne programy operacyjne. Biorąc jednak pod uwagę wielkość środków jaka została przeznaczona na RPO, wydaje się, iż wiele ważnych z punktu widzenia rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej inwestycji nie zostałyby zrealizowanych. Stworzenie dodatkowego instrumentu wsparcia jest krokiem na drodze do wyrównania szans rozwojowych, umożliwiającym realizację przemysłanych działań służących osiągnięciu zakładanych strategicznych celów rozwoju całego kraju, tj. unowocześnienia wielu sfer życia społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej: nauki, gospodarki, komunikacji; stworzenia miejsc pracy; poprawy funkcjonowania dużych ośrodków miejskich oraz zwiększenia ich siły oddziaływania na otoczenie; zwiększenia dostępności komunikacyjnej; poprawy wizerunku Polski Wschodniej oraz zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej tej części kraju.

I. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ

1. Polska Wschodnia – delimitacja obszaru

Polskę cechuje dość silne zróżnicowanie przestrzenne. Poszczególne województwa wyraźnie różnią się między sobą nie tylko stopniem rozwoju, lecz również samym potencjałem demograficznym, ekonomicznym i społecznym. Przyczyny silnego zróżnicowania poziomu rozwoju poszczególnych regionów kraju wynikają zarówno z uwarunkowań o charakterze przyrodniczym, historycznym, jak również naturalnych procesów rozwoju społeczno-gospodarczego. Uwarunkowania przyrodnicze mają charakter szczególnie trwały i silnie wpływają przede wszystkim na możliwości rozwoju rolnictwa (klimat, gleby), turystyki (zasoby środowiska przyrodniczego) i w pewnym stopniu przemysłu (zasoby naturalne).

Rys. 2. Polska Wschodnia

Trudne do przezwyciężenia bariery w rozwoju wynikają z uwarunkowań historycznych. Odmienne warunki rozwoju poszczególnych części kraju w okresie utraty państwowości, związane z jego podziałem pomiędzy trzech zaborców: Rosję, Prusy i Austrię, jak również zmianą granic terytorium Polski w XX wieku, przyczyniły się do ukształtowania istotnych dysproporcji pomiędzy poszczególnymi regionami kraju. Podczas, gdy w XIX i na początku XX wieku na obszarach stanowiących dziś zachodnie województwa Polski, następował intensywny rozwój przemysłu, infrastruktury technicznej i nowoczesnych metod gospodarowania w rolnictwie, gospodarka wschodniej części kraju opierała się głównie na rolnictwie tradycyjnym, nie generującym bodźców dla intensywnego rozwoju gospodarczego.

Granica między, uważaną za bardziej rozwiniętą pod względem gospodarczym, zachodnią częścią Polski, a pozostającą za nią w tyle częścią wschodnią, nie jest ostra. W przybliżeniu można uznać, iż przebiega ona wzdłuż linii Wisły, z odchyleniem na zachód w przypadku województwa świętokrzyskiego i południowej części województwa mazowieckiego, z wyłączeniem strefy wpływów Warszawy. W obrębie obszaru położonego na wschód od tej granicy znajduje się pięć najbiedniejszych województw w Polsce: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie, które wymagają szczególnego wsparcia. Województwa te zajmują zwarte terytorium o powierzchni 99.045 km² (31,6% powierzchni Polski), przylegające do granicy z Rosją, Litwą, Białorusią, Ukrainą i Słowacją. Na potrzeby Programu grupę tych województw określono mianem **Polska Wschodnia**.

2. Uwarunkowania rozwoju

Polskę Wschodnią cechuje dość silne zróżnicowanie przyrodnicze, stanowiące jedną z przyczyn wyjaśniających istnienie znaczących różnic w charakterze aktualnego zagospodarowania, jak również możliwości rozwoju poszczególnych regionów tego obszaru.

Pod względem warunków naturalnych obszar Polski Wschodniej można podzielić na dwa dość znacznie różniące się od siebie podregiony. Północny podregion obejmuje województwa warmińsko-mazurskie, podlaskie i północną część lubelskiego. W północnej części tego podregionu przeważają tereny pojezierne o urozmaiconym krajobrazie młodogłacjalnym, a w południowej obszary nizinne bez jezior, z wysoczyznami morenowymi, rozciętymi przez szerokie doliny dużych rzek. Podregion północny stanowi najczystszą, a zarazem najmniej narażoną na zanieczyszczenie i inne zagrożenia dla środowiska, część Polski. W porównaniu z pozostałą częścią Polski Wschodniej ma on zdecydowanie mniejszą gęstość zaludnienia, większą lesistość i jest on znacznie słabiej uprzemysłowiony.

Południowy podregion Polski Wschodniej obejmuje województwo świętokrzyskie, południową część lubelskiego oraz podkarpackie. W części północnej podregionu dominują tereny wyżynne, w centralnej nizinne, zaś w południowej podgórskie i górskie. Gęstość zaludnienia jest tu znacznie większa niż w podregionie północnym, lesistość zaś (z wyjątkiem podkarpackiego) wyraźnie mniejsza. Województwa południowe są też bardziej uprzemysłowione i bardziej narażone na przemysłowe zanieczyszczenia wód i powietrza.

Występowania istotnych wewnętrznych różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej należy jednak upatrywać przede wszystkim we wspomnianych powyżej przyczynach historycznych, związanych z ówczesną przynależnością poszczególnych części tego obszaru do trzech różnych państw (tereny wchodzące w skład obecnego województwa podkarpackiego należały do Austrii, podlaskiego, lubelskiego i świętokrzyskiego do Rosji, zaś warmińsko-mazurskiego do Niemiec). Również w okresie międzywojennym tereny obecnej Polski Wschodniej - przegrodzone granicą państwową, oddzielającą Polskę od Niemiec - były obiektem mocno zróżnicowanej polityki gospodarczej. W południowej części

tego obszaru, w związku z podjęciem budowy Centralnego Okręgu Przemysłowego zainicjowano procesy industrializacyjne. Z kolei, efektem polityki gospodarczej prowadzonej przez Niemcy na obszarze obecnego województwa warmińsko-mazurskiego jest stosunkowo wysoki poziom rozwoju infrastruktury.

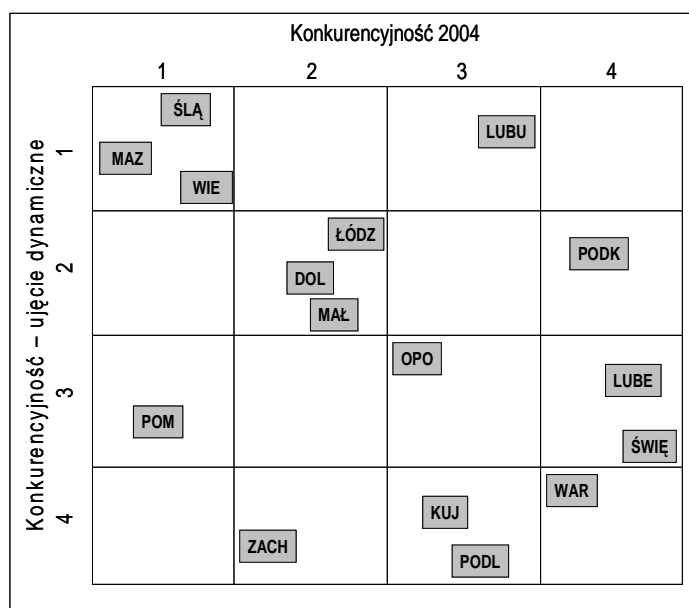
W początkowym okresie transformacji ustrojowej, zapoczątkowanej w roku 1989, wschodnia część Polski, cechująca się znacznie słabiej rozwiniętym potencjałem przemysłowym, została w mniejszym stopniu dotknięta niekorzystnymi zjawiskami towarzyszącymi wprowadzeniu zmian strukturalnych w gospodarce kraju. Po 1992 r. wykazała ona jednak znacznie mniejszą zdolność do sprostania wymogom otwartej, konkurencyjnej gospodarki.

Funkcjonowanie poszczególnych regionów w takiej gospodarce wymusza konieczność podejmowania kompleksowych działań, zwiększających dynamikę ich rozwoju i zwiększających ich konkurencyjność względem siebie. Według analiz instytucji badających poziom konkurencyjności w poszczególnych regionach, województwa Polski Wschodniej tworzą grupę obszarów najmniej konkurencyjnych, o zróżnicowanej dynamice zmian. Relatywnie najgorsza sytuacja panuje w województwie warmińsko-mazurskim (niska konkurencyjność i niska poprawa w ujęciu dynamicznym). Województwo podlaskie wprawdzie może być pod względem konkurencyjności oceniane lepiej od pozostałych, ale statystyki dynamiczne wskazują na relatywnie najgorszą sytuację. Najlepsze wskaźniki dynamiczne uzyskuje natomiast województwo podkarpackie (rys.3).

Dodatkowym czynnikiem o charakterze historycznym, warunkującym możliwości rozwoju regionów stanowiło położenie przygraniczne, które szczególnie negatywnie odbiło się na możliwości rozwoju obszarów graniczących z byłym Związkiem Radzieckim. Dopiero otwarcie granic i ułatwienia w ich przekraczaniu wywołało pewne impulsy rozwojowe na obszarach leżących bezpośrednio przy granicy, zwłaszcza związane z rosnącą wymianą transgraniczną, tak tranzytem, jak i handlem przygranicznym. Jednym z nielicznych zewnętrznych czynników rozwojowych w tych województwach jest wymiana przygraniczna z Rosją (obwód kaliningradzki), Litwą, Białorusią i Ukrainą. W wyniku wejścia Polski i Litwy do UE pojawiają się jednak obawy o utrzymanie dotychczasowej skali pozytywnego oddziaływania tego czynnika na rozwój obszarów przygranicznych. Wprowadzenie wiz dla obywateli państw trzecich po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej doprowadziło do znacznego osłabienia dotychczasowych kontaktów i handlu ze Wschodem.

W wyniku rosnącej wymiany towarowej między państwami Unii Europejskiej, ale także państw Unii Europejskiej z innymi państwami wschodniej i południowo-wschodniej Europy, rośnie rola Polski Wschodniej, jako obszaru tranzytowego dla wymiany towarowej. Poza

Rys. 3. Konkurencyjność regionów

1 – najwyższy poziom lub dynamika;

4 – najniższy poziom lub dynamika.

Źródło: W. Dziemianowicz, 2006, *Warmia i Mazury – dlaczego tak trudno być konkurencyjnym*.

ukształtowanymi już wcześniej relacjami wschód-zachód, coraz wyraźniej rysuje się potrzeba usprawnienia połączeń komunikacyjnych północ-południe, które mogą stanowić szansę dla stworzenia pasma rozwoju gospodarczego w Polsce Wschodniej. Niezależnie od powiązań zewnętrznych obszar Polski Wschodniej wymaga wzmocnienia wewnętrznych powiązań komunikacyjnych z centrum kraju.

Od przystąpienia Polski do Unii Europejskiej wschodnia granica państwa jest częściowo granicą zewnętrzną Unii. Stwarza to nową perspektywę rozwoju dla obszaru przygranicznego, związaną z rozbudową przejść granicznych, obsługą ruchu osobowego i towarowego, a także prowadzeniem przygranicznej działalności gospodarczej. Na granicy wschodniej działa łącznie 31 przejść, czyli relatywnie niewiele w porównaniu z pozostałymi granicami, np. 110 przejściami na granicy polsko-czeskiej. Na jedno przejście graniczne z Niemcami przypada 12,3 km granicy, z Rosją – 38,7 km, z Białorusią 32,2 km, zaś z Ukrainą – 44,6. Zwiększenie liczby przejść granicznych pozwoli zintensyfikować lokalną współpracę i ożywi kontakty, oczywiście tylko w tym przypadku, gdy aktywność wykażą również partnerzy zagraniczni. Obecnie województwa Polski Wschodniej aktywnie współpracują z regionami zagranicznymi w ramach euroregionów: Bug, Karpaty, Niemen, Puszcza Białowieska i Bałtyk oraz innych struktur transgranicznych.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej przekłada się także na warunki gospodarowania w rolnictwie, co ma istotne znaczenie dla Polski Wschodniej ze względu na duży udział rolnictwa w gospodarce tego obszaru. Z jednej strony na skutek uczestnictwa we Wspólnej Polityce Rolnej i możliwości skorzystania z dopłat unijnych nastąpił wzrost dochodów gospodarstw rolnych, z drugiej – utrzymanie niższego, w porównaniu z dotychczasowymi członkami Unii Europejskiej, poziomu dofinansowania polskiego rolnictwa oraz limitowanie produkcji w dziedzinach związanych ze specjalizacją regionalną, takich jak np. mleczarstwo, cukrownictwo, uprawa tytoniu, zmieniły warunki gospodarowania na wsi. Wynika z tego fakt, że pozyskanie rynków zbytu na zachodzie i na wschodzie Europy oraz utrzymanie wystarczającego poziomu dochodów wymagają uruchomienia procesów dostosowawczych w dziedzinie produkcji rolnej i hodowli.

Integracja Polski ze strukturami Unii Europejskiej skutkowałą również napływem środków z funduszy pomocowych, które kierowane były jednak przede wszystkim do bardziej rozwiniętych regionów zachodniej i centralnej części kraju; gros środków przeznaczono na realizację dużych inwestycji z zakresu ochrony środowiska oraz rozwoju połączeń komunikacyjnych łączących Polskę z krajami Unii Europejskiej.

3. Potencjał Polski Wschodniej

3.1. Środowisko naturalne

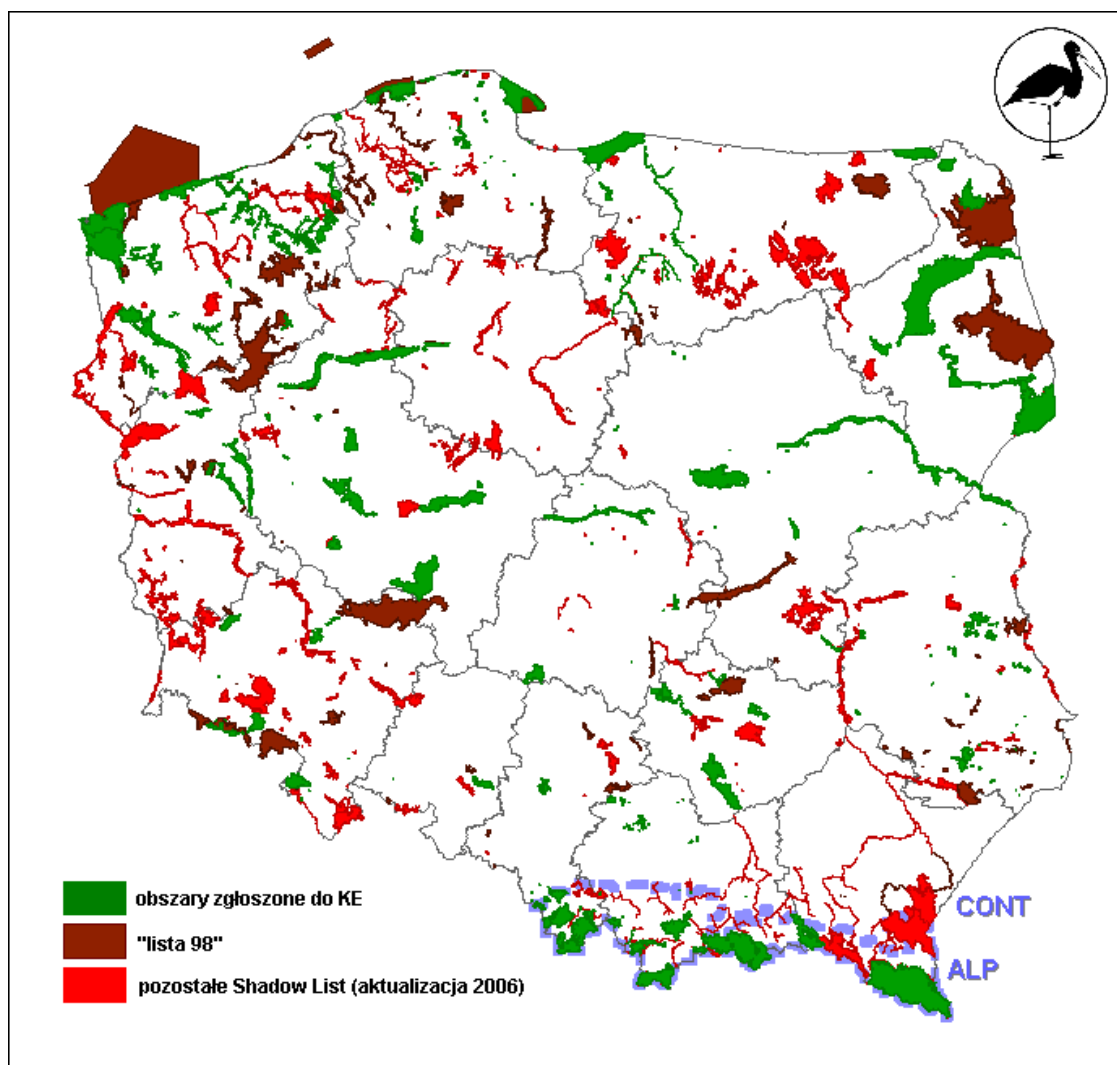
Polska Wschodnia charakteryzuje się wysokimi walorami przyrodniczymi. Obszary prawnie chronione w 2005 r. zajmowały 39,1 tys. km², co stanowiło 38,5% ogólnej powierzchni obszarów objętych ochroną w Polsce. O walorach tego makroregionu decydują zwłaszcza kompleksy jezior i lasów w części północnej, kompleksy przyrodniczo-turystyczne bagien nadbiebrzańskich, jak również tereny wyżynne i górskie zlokalizowane w części południowej.

Obszary najcenniejsze przyrodniczo są objęte ochroną rezerwatową, wśród których szczególną rolę odgrywają parki narodowe. W pięciu województwach Polski Wschodniej znajduje się ogółem 9 parków narodowych (spośród 23 w kraju), w tym: 4 w podlaskim, 2 w lubelskim, 2 w podkarpackim i 1 w świętokrzyskim. Zajmują one ogółem 1645 km², co stanowi aż 51,8 % powierzchni objętej tą formą ochrony w Polsce. Ponadto istnieją na tym

obszarze 44 parki krajobrazowe, 440 rezerwatów przyrody, kilkadziesiąt obszarów chronionego krajobrazu, kilkanaście tysięcy pomników przyrody oraz kilkaset innych obszarów i obiektów chronionych (użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i stanowiska dokumentacyjne przyrody nieożywionej).

Potwierdzeniem rangi i ponadprzeciętnych walorów przyrodniczych parków narodowych w Polsce Wschodniej jest fakt, iż wiele z nich ma status obszarów chronionych o randze międzynarodowej. Parki narodowe: Białowiecki, Poleski i Bieszczadzki są rezerwatami biosfery o zasięgu transgranicznym, zaś parki: Biebrzański, Wigierski, Narwiański i Poleski są obszarami chronionymi na mocy Konwencji Ramsarskiej o ochronie cennych terenów wodno-błotnych. Łącznie pod względem obszarowym na terenie województw Polski Wschodniej znajduje się ponad 50% powierzchni wszystkich rezerwatów biosfery i blisko 60% obszarów objętych ochroną w ramach Konwencji Ramsarskiej w Polsce; warto zwrócić uwagę na szczególne walory przyrodnicze województwa podlaskiego, na którego terenie znajduje się blisko 50% powierzchni wszystkich obszarów Ramsar w Polsce.

Rys. 4. Obszary NATURA 2000

Źródło :Propozycja optymalnej sieci obszarów Natura 2000 w Polsce - „Shadow List”, KP, OTOP, PTOPI Salamandra, WWF Polska, Warszawa 2006

W przypadku obszarów Natura 2000, województwa Polski Wschodniej posiadają ich największe skupiska w porównaniu z pozostałą częścią kraju. W omawianym rejonie znajduje

się ponad 40% powierzchni zarówno wszystkich krajowych obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO), jak i specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOO). Również duża część projektowanych obszarów Natura 2000 (proponowanych w ramach tzw. Shadow List) położona jest na terenie Polski Wschodniej.

Przez teren Polski Wschodniej przebiega kilka korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym. Należą do nich doliny największych rzek: Wisły, Bugu, Narwi i Biebrzy oraz rejon Zalewu Wiślanego, stanowiący część szlaku wędrówek ptaków wiodącego wzdłuż wybrzeża Bałtyku.

Poziom czystości środowiska naturalnego w Polsce Wschodniej jest relatywnie wysoki, co jest w dużej mierze efektem niskiego poziomu industrializacji i urbanizacji na tym obszarze; dotyczy to zwłaszcza województw warmińsko-mazurskiego i podlaskiego, wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski. Polska Wschodnia posiada stosunkowo mało terenów zdegradowanych przez przemysł i charakteryzuje się relatywnie małym zanieczyszczeniem powietrza. Systematycznie zmniejsza się również ilość ścieków odprowadzanych do wód lub do ziemi. Podobnie jak w przypadku emisji zanieczyszczeń powietrza, również wielkość zrzutu ścieków w województwach Polski Wschodniej należy do najniższych w kraju.

Występowanie terenów o podwyższonej presji na środowisko ogranicza się w Polsce Wschodniej przede wszystkim do większych ośrodków miejskich, bezpośredniego sąsiedztwa uciążliwych zakładów przemysłowych, a także najbliższego otoczenia szlaków transportowych o dużym natężeniu ruchu, w tym ciężkiego ruchu tranzytowego.

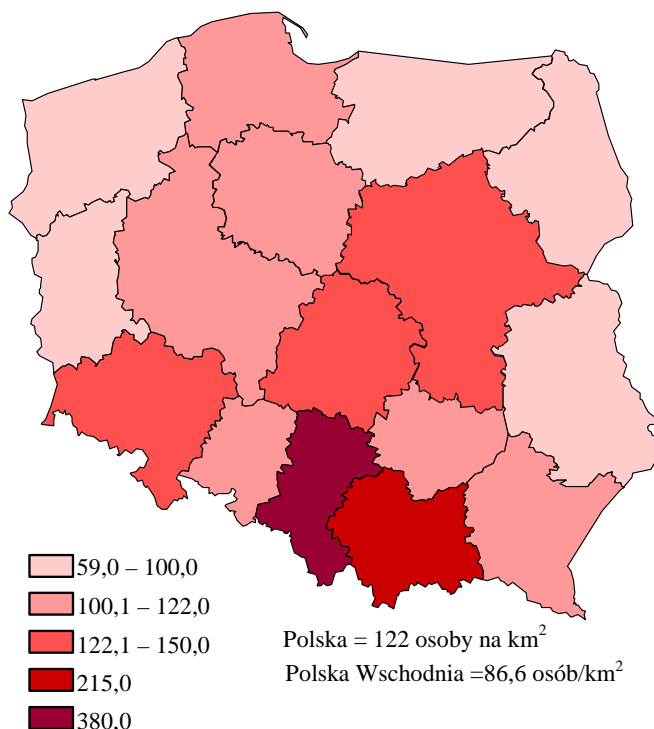
3.2. Kapitał ludzki

Polskę Wschodnią w 2005 r. zamieszkiwało 8,2 mln osób, co stanowiło 21,5% ludności kraju. Spośród pięciu województw najslabiej zaludnione są województwa warmińsko-mazurskie i podlaskie. Województwa makroregionu charakteryzuje niższa niż średnia w Polsce gęstość zaludnienia, szczególnie niska w województwach: podlaskim i warmińsko-mazurskim, które zajmują ostatnie miejsca w kraju, ze wskaźnikami na poziomie 60 i 59 osób na km².

Poziom urbanizacji Polski Wschodniej jest w skali kraju bardzo niski. Najwyższymi wskaźnikami urbanizacji w tym makroregionie cechują się województwa o najniższej gęstości zaludnienia: warmińsko-mazurskie i podlaskie. Udział ludności miejskiej w tych województwach wyniósł w 2005 r. odpowiednio 60,0% oraz 59,2% (nieco mniej niż średnio w kraju - 61,5%), sytuując je dopiero na 9-10 miejscu w Polsce. Z kolei województwa: lubelskie, świętokrzyskie i podkarpackie ze wskaźnikami urbanizacji nie przekraczającymi 50%, zajmują trzy ostatnie miejsca w kraju. Jedynie trzy ośrodki miejskie na terenie Polski Wschodniej są zamieszkałe obecnie przez ponad 200 tys. osób każdy; są to: Lublin, Białystok i Kielce. W Rzeszowie, Olsztynie i Elblągu mieszka od 100 do 200 tys. mieszkańców. Sieć osadnicza jest ukształtowana nierównomiernie. Na północy odsetek mieszkańców miast jest większy, a miasta i wsie stanowią wyraźnie wyodrębnione jednostki osadnicze; na pozostałym obszarze dominuje rozproszone osadnictwo wiejskie oraz małe i średnie miasta. Tylko niektóre z tych miast, które kiedyś były siedzibami województw oraz ośrodki przemysłowe – pełnią w ograniczonym zakresie rolę lokalnych ośrodków wzrostu.

Ludność Polski Wschodniej jest najbardziej w kraju zróżnicowana etnicznie i kulturowo. Mieszkające tu mniejszości narodowe i religijne: Litwini, Białorusini, Ukraińcy, Tatarzy, zachowują swoją kulturę, obyczaje i religie. Polska Wschodnia wyróżnia się także bogactwem lokalnych obyczajów oraz dziedzictwem przeszłości, znajdującym wyraz w dużej ilości zabytków i miejsc pamięci narodowej.

Rys. 5. Gęstość zaludnienia w 2004 r.

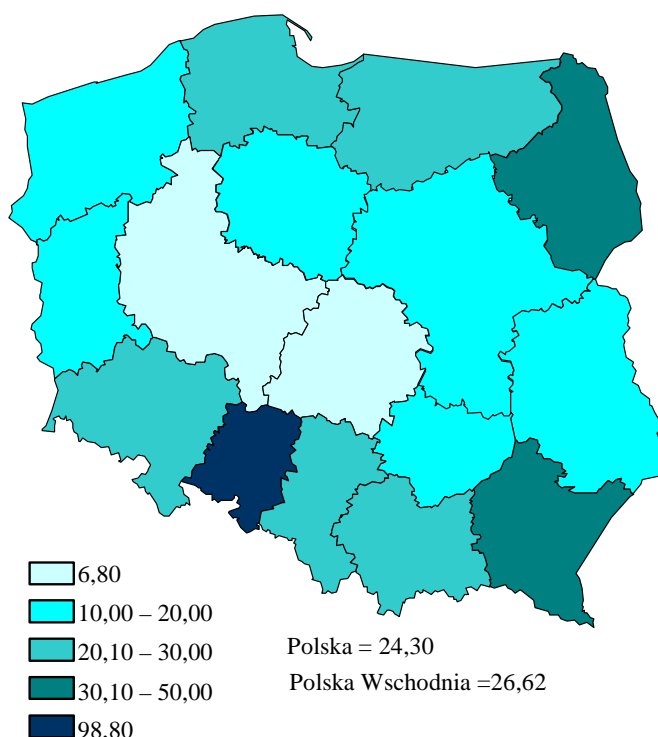

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Rocznika Statystycznego Województw, GUS 2006

Na obszarze Polski Wschodniej zachodzi proces zmniejszania się liczby ludności. W latach 2000-2005 liczba mieszkańców zameldowanych na stałe w województwach Polski Wschodniej zmniejszyła się o ponad 57 tys. mimo iż przyrost naturalny w skali całego makroregionu (choć nie we wszystkich województwach) był wyraźnie dodatni. Średnioroczna wartość tego wskaźnika wyrażona w promilach kształtowała się w tym okresie czasu na poziomie od 4,0 w województwie podkarpackim i 3,3 w warmińsko-mazurskim do -1,3 w lubelskim i -2,8 w świętokrzyskim. Oficjalne dane dotyczące zmian poziomu zaludnienia poszczególnych województw nie ukazują rzeczywistego stanu sytuacji w tym zakresie, gdyż są oparte na bazie meldunkowej. W rzeczywistości zaludnienie województw Polski Wschodniej jest znacznie niższe, gdyż w ostatnich latach miał miejsce, nierejestrowany odpływ ludności, skierowany do głównych ośrodków w Polsce oraz za granicę.

Najnowsze wiarygodne dane o skali emigracji na pobyt czasowy pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 (rys. 6). Według tych danych w 2002 r. na ponad 2 miesięcznym pobycie za granicą przebywało ponad 786 tys. stałych mieszkańców Polski, z czego z terytorium Polski Wschodniej pochodziło aż 214 tys. osób, czyli 27,2% w skali ogólnopolskiej. Z obszaru Polski Wschodniej najwięcej osób wyjechało z województwa podkarpackiego (77 tys.), podlaskiego (55 tys.) i warmińsko-mazurskiego (33 tys.). W przeliczeniu na 1 000 osób najwyższy odsetek przebywających czasowo za granicą stanowili mieszkańcy województwa podlaskiego (45,5 – 2 miejsce w kraju, po opolskim), a następnie podkarpackiego (36,7 – 3 miejsce w kraju) i warmińsko-mazurskiego (22,9 – 6 miejsce w kraju).

Rys. 6. Liczba emigrantów przebywających czasowo powyżej 2 miesięcy za granicą na 1000 mieszkańców w 2002 r.

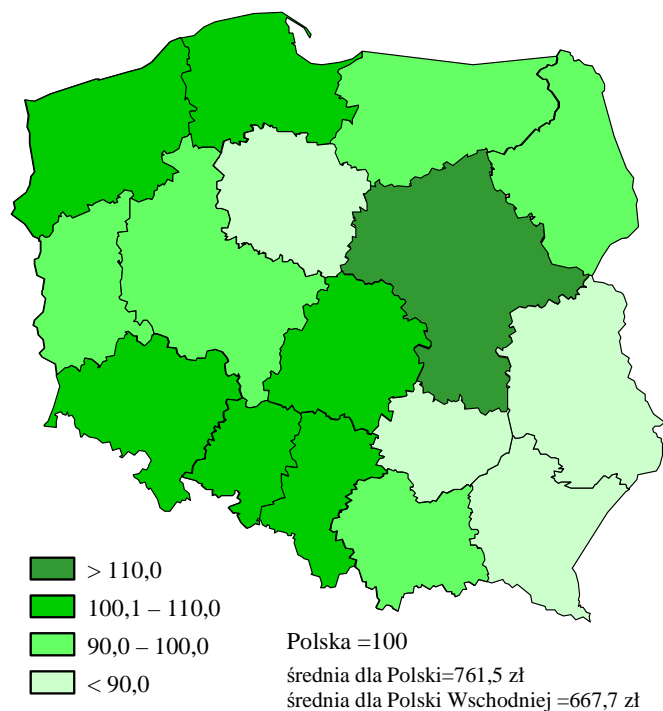

Źródło: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002

Jednym z podstawowych powodów emigracji jest chęć znalezienia atrakcyjnej pracy. W szerszym znaczeniu, chodzi o stworzenie jakościowo najlepszych warunków życia. Pod względem wysokości miesięcznych dochodów rozporządzalnych na osobę w gospodarstwach domowych województwa Polski Wschodniej znajdują się na ostatnich miejscach (rys. 7), przy czym dystans pomiędzy nimi, a pozostałą częścią kraju stale powiększa się (dochody mieszkańców Polski Wschodniej są o 10-20% niższe niż średnia krajowa). Z kolei liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tysięcy ludności przekracza średnią krajową; jest ona szczególnie wysoka w województwie warmińsko-mazurskim, które cechuje wysoki wskaźnik bezrobocia.

W strukturze wiekowej ludności widoczne jest postępujące starzenie się społeczeństwa. Znacząco maleje udział dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat i nieco wzrasta udział ludności w wieku emerytalnym. Wzrost udziału ludności w wieku produkcyjnym nie może być interpretowany korzystnie, ponieważ w tej grupie ludzi zdecydowanie najszybciej zwiększa się liczba osób w wieku niemobilnym (45-59 lat dla kobiet i 45-64 lata dla mężczyzn), co oznacza, że w ciągu najbliższych lat nastąpi znaczne powiększenie się udziału ludności w wieku poprodukcyjnym. Już obecnie problem starzejącego się społeczeństwa jest najbardziej widoczny w województwach: podlaskim i lubelskim; w najmniejszym stopniu dotyczy on województw: warmińsko-mazurskiego i podkarpackiego.

Rys. 7. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2004 r.

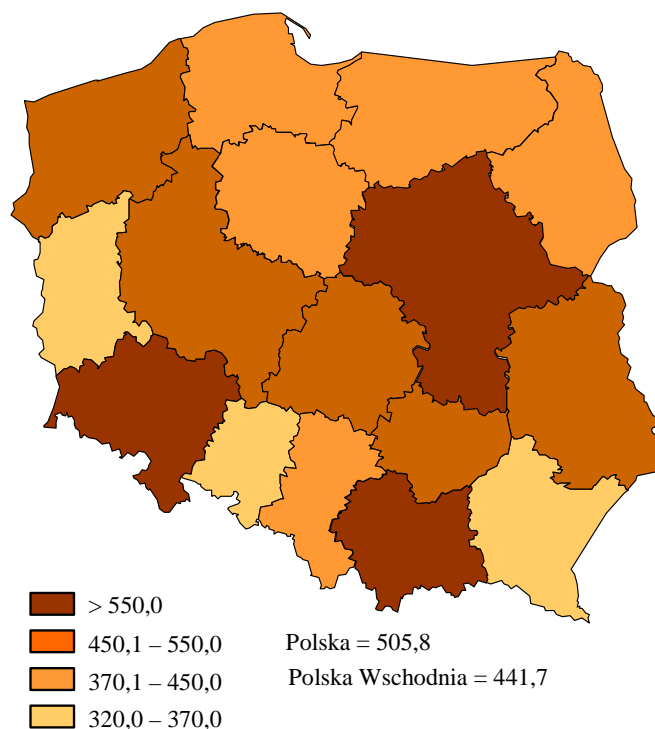

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Rocznika Statystycznego Województw, GUS 2006

Poziom wykształcenia mieszkańców Polski Wschodniej jest nieco niższy od średniej krajowej, ale uwagę zwracają różnice pomiędzy województwami. Ogółem w Polsce Wschodniej w 2002 r. 8,9% mieszkańców (populacji w wieku powyżej 12 lat) posiadało wykształcenie wyższe (średnia w kraju 9,9%). W najlepszej sytuacji znajduje się województwo lubelskie (6 lokata w kraju ze wskaźnikiem na poziomie 9,4%). W dalszej kolejności znalazły się województwa podlaskie i świętokrzyskie, zajmujące odpowiednio miejsca 9 i 10. Ostatnie dwa województwa – podkarpackie i warmińsko-mazurskie charakteryzują się wskaźnikami na poziomie odpowiednio 8,5% i 8,3% co daje im 12 i 13 miejsce w kraju. Znacznie słabsze lokaty uzyskują województwa Polski Wschodniej w przypadku analizy wykształcenia na poziomie średnim zawodowym. Ponownie najlepsze było lubelskie, a za nim podlaskie (7 i 9 miejsce w kraju), ale pozostałe trzy województwa zajmują jedno z ostatnich miejsc w kraju (w gorszej od nich sytuacji było jedynie województwo opolskie). Na tle zaprezentowanych różnic w poziomie wykształcenia oraz uwzględniając dane na temat sytuacji na rynku pracy można sformułować tezę, iż wciąż brakuje specjalistów, na których popyt przewyższa podaż (dane o bezrobociu i ofertach pracy). Niedopasowanie w tym zakresie sięga 1-1,5 punktu procentowego.

Niższy niż w pozostałej części kraju odsetek osób z wykształceniem wyższym wynika z faktu, że młodzież podejmująca studia w renomowanych ośrodkach akademickich poza obszarem Polski Wschodniej często tam pozostaje. Na podkreślenie zasługuje fakt, że młodzież kończąca szkoły średnie w Polsce Wschodniej jest lepiej przygotowana do podjęcia studiów niż jej rówieśnicy w pozostałych regionach, o czym świadczą wyniki egzaminów maturalnych i gimnazjalnych z lat 2005 i 2006.

Rys. 8. Studenci uczelni na 10 tys. ludności w 2005 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Rocznika Statystycznego Województw, GUS 2006

W Polsce Wschodniej działa 79 uczelni różnych typów. W 2005 r. studiowało w nich 358 tysięcy studentów – 18,5% krajowej liczby studentów, z czego około 37,5% na uczelniach prywatnych. W tym samym roku wykształcenie wyższe uzyskało 79,5 tys. absolwentów tych uczelni, co stanowi 20,5% ogółu absolwentów uczelni w Polsce. W liczbach bezwzględnych najwięcej studentów posiadały uczelnie województwa lubelskiego (ponad 108 tys. – 7 lokata w Polsce), najmniej w województwie podlaskim – prawie 54 tys. (miejsce 14 w Polsce). W latach 1999-2005 liczba studiujących na uczelniach Polski Wschodniej wzrosła, o kilkadziesiąt procent (od 30% w podlaskim do 60% w warmińsko-mazurskim). Należy jednak zauważyć, iż w ostatnich 2-3 latach liczba studentów praktycznie się ustabilizowała.

Mimo silnego wzrostu liczby studentów w województwach Polski Wschodniej, który miał miejsce w ostatnich latach, znaczna część młodzieży z tego makroregionu podejmowała studia poza granicami swego województwa, o czym świadczy najlepiej wskaźnik liczby studentów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Wskaźnik ten w roku 2005 był szczególnie niski w województwie podkarpackim (3,7% - przedostatnie miejsce w kraju, po opolskim), a jedynie nieco wyższy w warmińsko-mazurskim, podlaskim i świętokrzyskim (4,3-4,5%). Nieco wyższą wartość wskaźnika (5,0%) odnotowano w województwie lubelskim, która jednak i tak była nieco niższa od średniej krajowej (5,1%). Przyczyny takiej sytuacji należy upatrywać w tym, iż uczelnie Polski Wschodniej nie dysponują dostatecznie dużym (zarówno ilościowym, jak i jakościowym) potencjałem dydaktycznym i infrastrukturalnym, zapewniającym odpowiednie warunki kształcenia dla wszystkich chętnych do podjęcia w nich nauki.

Nasylenie kadrami akademickimi uczelni wyższych w Polsce Wschodniej kształtuje się wprawdzie na poziomie zbliżonym do ogólnokrajowego (50 nauczycieli akademickich na 1000 studentów w 2005 r.), lecz jest zarazem silnie zróżnicowane regionalnie. Jest ono bardzo wysokie w województwach lubelskim (58) i podlaskim (57), sytuując je na 3 i 4 miejscu w kraju, lecz już w pozostałych regionach jest niskie lub nawet bardzo niskie; w świętokrzyskim

wskaźnik ten osiąga wartość w skali kraju - zaledwie 32 nauczycieli na 1000 studentów. W rzeczywistości sytuacja województw Polski Wschodniej jest pod tym względem znacznie gorsza. Znaczna część kadry akademickiej, zwłaszcza profesorów, nie jest bowiem trwale związana z uczelniami tego makroregionu. Wielu nauczycieli akademickich prowadzących tam zajęcia dojeżdża okazjonalnie z dużych ośrodków akademickich, poświęcając na to często jedynie jeden dzień w tygodniu. Ponadto poziom wyposażenia technicznego wielu uczelni działających w Polsce Wschodniej, w tym zwłaszcza kierunków matematyczno – przyrodniczych bądź technicznych, jest relatywnie niski. W efekcie znaczna część młodzieży z Polski Wschodniej decyduje się na podjęcie studiów w renomowanych uczelniach znajdujących się poza granicami zamieszkiwanego przez nich regionu, przede wszystkim w Warszawie, Krakowie, Gdańsku, Toruniu.

Oferta edukacyjna uczelni w Polsce Wschodniej musi ulec zmianie na przestrzeni najbliższych lat. Kwestia dotyczy podwyższenia poziomu kształcenia, rozwoju kształcenia zorientowanego na studentów pochodzących z zagranicy, w tym także z Ukrainy i Białorusi oraz wypracowanie unikalnych produktów edukacyjnych na poziomie wyższym poprzez wyspecjalizowane funkcje akademickie. Biorąc pod uwagę, iż w najbliższym czasie znacząco wzrośnie poziom nakładów na sektor B+R, należy zintensyfikować wysiłki w kierunku wspierania rozwoju nowoczesnych badań, wykorzystujących powiązania z innymi centrami naukowymi w kraju i zagranicą. Programy edukacji i badań powinny uwzględniać potrzeby regionalnych klastrów gospodarczych.

Najwyżej wykwalifikowane kadry dla przemysłu znajdują się na terenach dawnego Centralnego Okręgu Przemysłowego, gdzie rozwijał się przemysł zbrojeniowy i lotniczy, w województwach świętokrzyskim, podkarpackim i lubelskim. Ze względu na zahamowanie rozwoju tych sektorów nastąpił częściowy odpływ wykwalifikowanych pracowników do innych ośrodków lub do innego rodzaju działalności. Istnieje uzasadniona obawa, że proces ten doprowadzi do odejścia z Polski Wschodniej specjalistów stanowiących oparcie dla rozwoju dziedzin związanych ze specjalizacją regionalną, zwłaszcza innowacyjnych przemysłów i technologii. Wykwalifikowane kadry znajdują się wszędzie tam, gdzie istniały bądź istnieją ośrodki przemysłowe. Mogą one stanowić bazę dla rozwoju powiązań między sferą nauki i gospodarki oraz innowacyjnej przedsiębiorczości.

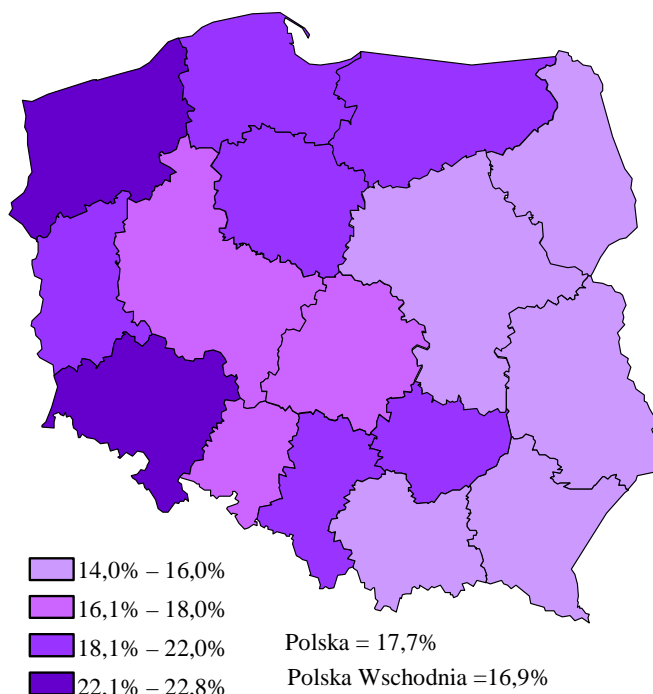
Wskaźnik aktywności ekonomicznej ludności Polski Wschodniej kształtuje się na poziomie nieco niższym niż w Unii Europejskiej (56,8% w 2005 r.), zbliżonym natomiast do średniej krajowej (54,9%). Jego wartość jest silnie zróżnicowana w poszczególnych województwach. Bardziej aktywni zawodowo są mieszkańcy województw lubelskiego i podlaskiego (około 56%), mniej – podkarpackiego, warmińsko-mazurskiego i świętokrzyskiego (52-54%). Nie odnotowano istotnych różnic, w tym zakresie pomiędzy ludnością zamieszkałą w miastach i na wsi; wprawdzie w województwach warmińsko-mazurskim i lubelskim wartość wskaźnika aktywności ekonomicznej była o 4 punkty procentowe wyższa niż w miastach, lecz za to w świętokrzyskim i podlaskim o 2 punkty niższa, zaś w podkarpackim taka sama. Wartość wskaźnika aktywności ekonomicznej wykazywała natomiast silne zróżnicowanie ze względu na płeć. Podobnie jak we wszystkich regionach kraju wskaźnik ten był zdecydowanie wyższy wśród mężczyzn niż kobiet, przyjmując wartości w przedziale od 64,0% (mężczyźni) i 49,8% (kobiety) w lubelskim do 60,5/44,9% w warmińsko-mazurskim (w Polsce średnio 62,8/47,7%).

Problemem towarzyszącym wprowadzaniu mechanizmów wolnorynkowych oraz procesom restrukturyzacji gospodarki jest bezrobocie, które pomimo stopniowego spadku w ostatnich latach, jest w dalszym ciągu relatywnie wysokie. Zjawisko to jest silnie zróżnicowane przestrzennie. Województwa Polski Wschodniej cechuje relatywnie niski poziom bezrobocia. W skali całego makroregionu wynosiło ono w 2005 r. 16,9%, czyli było nieco niższe od

średniej w kraju (17,7%), lecz zarazem znacznie wyższe niż w Unii Europejskiej (9,0%). Udział długotrwale bezrobotnych (powyżej 12 miesięcy) kształtował się we wszystkich województwach Polski Wschodniej na poziomie zbliżonym do średniej krajowej (57,7% w 2005 r.), choć wyraźnie wyższym niż w Unii Europejskiej (46,1%). Najwyższe wartości tego wskaźnika zanotowano w świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim (63,4%), a najniższe w lubelskim (52,2%) i podkarpackim (54,8%).

Najniższy poziom bezrobocia w skali całego kraju zanotowano w województwach lubelskim i podlaskim (14,3%). Występowanie tak niskich wartości tego wskaźnika w dwóch wyżej wymienionych województwach Polski Wschodniej jest związane z faktem wysokiego udziału zatrudnionych w rolnictwie indywidualnym. Z tego względu poziom bezrobocia na wsi kształtuje się tam na najniższym poziomie w kraju (poniżej 10%). Z tego samego względu sytuacja kobiet na rynku pracy jest tam relatywnie lepsza niż w pozostałej części kraju, gdzie bezrobocie wśród kobiet jest wyraźnie wyższe niż wśród mężczyzn. Należy jednak zauważyć, iż niski poziom bezrobocia na wsi nie oznacza, iż sytuacja na rynku pracy jest tam szczególnie dobra. W rzeczywistości obszary wiejskie Polski Wschodniej stanowią znaczący rezerwuar siły roboczej, która z braku innych możliwości znalezienia pracy jest w dalszym ciągu związana z rolnictwem, co oznacza, iż występuje tam wysoki poziom tak zwanego bezrobocia ukrytego. Województwa te cechuje ponadto relatywnie niski poziom bezrobocia wśród młodzieży, należący do najniższych w kraju. Według danych statystycznych EUROSTAT za rok 2005 w grupie wiekowej 15-24 lata wyniosło ono odpowiednio 30,3% i 30,6%, a więc było znacznie niższe od średniej w kraju (36,9%), choć jednocześnie znacznie wyższe aniżeli w Unii Europejskiej (18,7%).

Rys. 9. Stopa bezrobocia w 2005 r. (wg BAEL)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych regionalnych Eurostatu.

Zbliżona sytuacja panuje w województwie podkarpackim, gdzie stopa bezrobocia jest jednak nieco wyższa (16,6%), co stanowi niejako uboczny skutek realizacji intensywnych procesów restrukturyzacji w miejscowym przemyśle, w wyniku której doszło do silnej redukcji zatrudnienia w wielu zakładach przemysłowych, zwłaszcza z sektora zbrojeniowego. Z tego względu notuje się tu również bardzo wysoki poziom bezrobocia - jeden z najwyższych w kraju - wśród młodzieży (43,3% w 2005 r.).

Odmierna sytuacja panuje natomiast w województwach świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim, gdzie mamy do czynienia z relatywnie wysokim poziomem stopy bezrobocia, która w 2005 r. wyniosła odpowiednio 19,0% i 20,4%. W przypadku pierwszego z ww. województw relatywnie wysoki poziom stopy bezrobocia jest związany z procesem restrukturyzacji przemysłu w tym regionie, który skutkował trwałym obniżeniem poziomu zatrudnienia w niektórych jego gałęziach, zwłaszcza w hutnictwie i przemyśle elektromaszynowym, w tym szczególnie z zakresu sektora zbrojeniowego. W związku z powyższym w województwie świętokrzyskim odnotowano w 2005 r. najwyższy w skali kraju poziom bezrobocia w miastach (24,7%), a zarazem wyższy poziom bezrobocia wśród mężczyzn (19,3%), niż wśród kobiet (18,6) – jedyny taki przypadek w Polsce. Szczególnie wysokim poziomem bezrobocia, które ma charakter strukturalny, cechuje się województwo warmińsko-mazurskie (20,4% w 2005 r. – 3 miejsce w kraju). Taka sytuacja jest w znacznej mierze konsekwencją upadku bazy ekonomicznej małych miast oraz państwowych gospodarstw rolnych. Z tego względu szczególnie wysoki poziom bezrobocia występuje tu na obszarach wiejskich (24,9%) i dotyka ono przede wszystkim kobiet (22,6%). Województwa: warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie odznaczają się ponadto bardzo wysokim poziomem bezrobocia wśród młodzieży. W grupie wiekowej 15-29 lat wyniosło ono w 2005 r. odpowiednio 39,9% i 43,6%, co oznacza, iż należało do najwyższych w skali kraju.

Niski wskaźnik aktywności ekonomicznej ludności, przy bardzo wysokim poziomie bezrobocia sprawia, iż odsetek osób pracujących jest w Polsce Wschodniej, podobnie zresztą jak w całym kraju, bardzo niski. Szczególnie niski udział pracujących występuje wśród ludności w wieku przedemerytalnym, a także wśród kobiet. Wartości tych wskaźników zdecydowanie odbiegają in minus nie tylko od tych, które są zapisane w Agencji Lizbońskiej, lecz są one również zdecydowanie niższe od średniej dla UE27 (tab. 1).

Tab.1 Wskaźniki udziału pracujących w 2005 r. w kontekście zapisów Agencji Lizbońskiej

Wskaźnik	Cel zapisany w Agencji Lizbońskiej (w %)	UE27 (w %)	Polska (w %)	Lubelskie (w %)	Podkarpackie (w %)	Podlaskie (w %)	Świętokrzyskie (w %)	Warmińsko-mazurskie (w %)
Pracujący ogółem	70	63,3	52,8	56,0	52,3	56,9	51,6	48,7
Pracujące kobiety	60	55,9	46,8	51,0	48,0	50,4	47,1	42,4
Pracujący w wieku 55-64 lata	50	42,2	27,2	34,9	32,2	32,0	30,8	23,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych regionalnych Eurostatu.

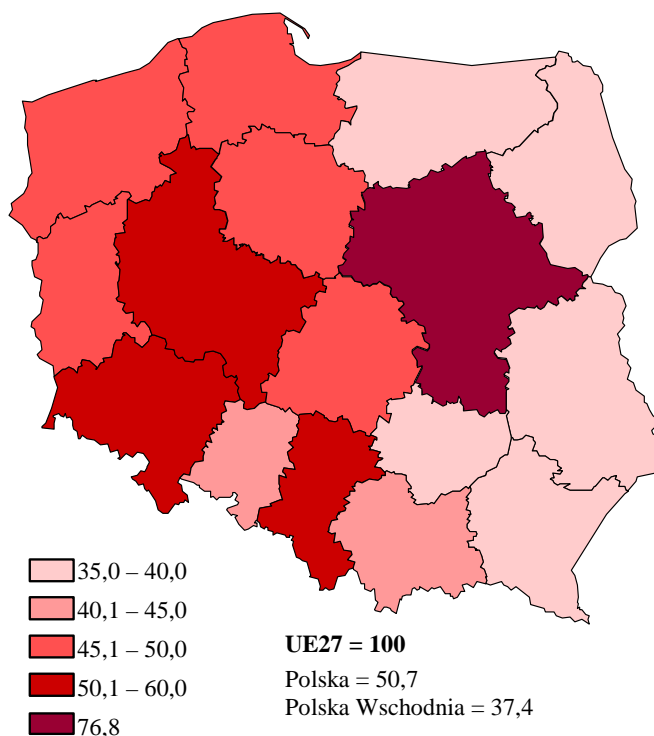
3.3. Gospodarka

Poziom rozwoju gospodarczego kraju wykazuje znaczne zróżnicowanie przestrzenne. W roku 2004 średnia wartość PKB na głowę mieszkańca wynosiła w Polsce Wschodniej zaledwie 73,8% średniej ogólnokrajowej, czyli była ok. 2 razy niższa niż w województwie najbogatszym (mazowieckim). Wielkość PKB na mieszkańca województw Polski

Wschodniej, która wynosiła odpowiednio: w lubelskim 69,4% średniej krajowej, podkarpackim 69,8%, podlaskim 74,7%, świętokrzyskim 77,4% i warmińsko-mazurskim 77,7%, sytuowała je w grupie najuboższych regionów nie tylko w Polsce, lecz również w Unii Europejskiej (poniżej 40% średniej w UE27). Nieco bardziej zróżnicowana jest sytuacja na poziomie NUTS 3. Wszystkie podregiony plasują się z wartością PKB na mieszkańca znacznie poniżej średniej, a najlepszy z nich – podregion olsztyński uzyskuje poziom bliski 90% średniej w kraju. Najniższy poziom rozwoju odnotowywany jest w podregionach usytuowanych wzdłuż granicy wschodniej: białkopodlaskim (59,4%), chełmsko-zamojskim (59,8%), krośnieńsko-przemyskim (60,0%).

W latach 1995-2003 Polska Wschodnia rozwijała się relatywnie wolniej niż pozostałe obszary kraju, co spowodowało, że zróżnicowania międzyregionalne zwiększyły się pomiędzy wschodem, a resztą kraju (rys. 10). Podczas gdy w 1995 r. województwa Polski Wschodniej wytworzyły 16,9% produktu krajowego brutto Polski, to w 2004 r. jedynie 15,7% PKB. Niewielka poprawa sytuacji miała miejsce jedynie w 2003 r., gdy województwa: lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie odnotowały dynamikę wzrostu wyższą, niż średnio w Polsce. Należy jednak podkreślić, iż w relacji do średniej w Unii Europejskiej wszystkie polskie regiony, na przestrzeni lat 1995-2004, znacząco poprawiły swoją sytuację. Spośród województw Polski Wschodniej relatywnie szybko rozwijały się województwa: świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie i podlaskie, gdyż ich PKB wzrosło w tym czasie z około 33-34% do około 38-39% średniej dla 27 krajów Unii Europejskiej. Województwa lubelskie i podkarpackie, które startowały w 1995 r. ze zbliżonego pułapu rozwijały się wyraźnie wolniej. W efekcie w 2004 r. osiągnęły jedynie około 35% wartości PKB dla UE-27. W tym samym czasie średnia wartość tego wskaźnika dla całego kraju wzrosła z 42,5% do 50,7%.

Rys. 10. PKB na 1 mieszkańca w stosunku do UE27 w 2004 r.

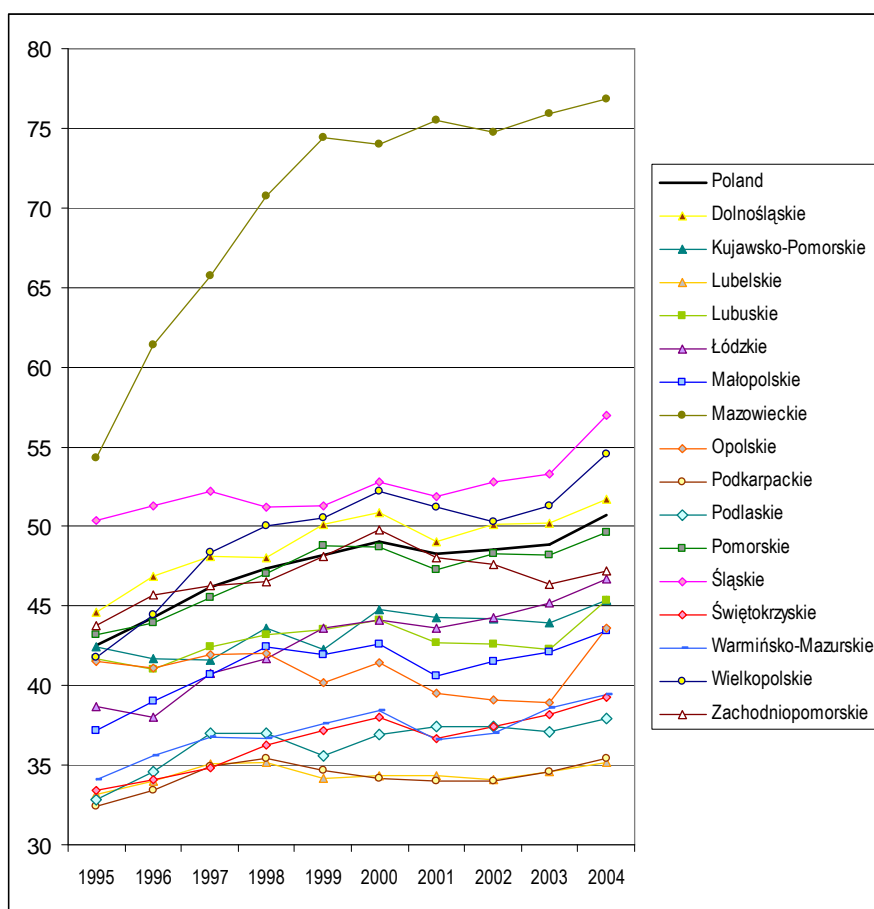
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

Obecny regres regionów Polski Wschodniej jest w znacznej części wynikiem zapóźnienia strukturalnego. Przyczyną utrzymywania się niskiego poziomu PKB na mieszkańca na tych terenach w stosunku do średniej krajowej jest najwyższy w skali kraju udział ludności rolniczej, utrata dotychczasowej bazy ekonomicznej w wyniku procesów restrukturyzacyjnych (w szczególności dotyczy to województwa warmińsko-mazurskiego – problemy byłych Państwowych Gospodarstw Rolnych oraz świętokrzyskiego i podkarpackiego – problemy restrukturyzacji miast, w których występuje przemysł hutniczy i zbrojeniowy), a także brak zaangażowania zewnętrznego kapitału. Tworzenie specjalnych stref ekonomicznych (pierwsza w Polsce SSE powstała w 1995 r. w Mielcu) niwelowało skutki transformacji jedynie w ograniczonym terytorialnie zakresie.

W latach 1995-2003 zaznaczył się także trend malejący wartości dodanej brutto wytwarzanej w Polsce Wschodniej w stosunku do wartości krajowej. Tę prawidłowość, w odniesieniu do całej gospodarki Polski Wschodniej, potwierdzają wojewódzkie wskaźniki efektywności pracy i zatrudnienia na tle PKB na jednego mieszkańca w 2004 r., które pokazują, że wartość dodana brutto na jednego pracującego lokuje cztery województwa Polski Wschodniej (lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie i podlaskie) na samym dole listy województw, poniżej 80% średniej krajowej.

Liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w krajowym rejestrze urzędowych podmiotów gospodarki narodowej REGON jest w przeliczeniu na 1000 mieszkańców niższa niż średnia krajowa. W Polsce Wschodniej wskaźnik ten w 2005 r. wyniósł 72,2, w kraju – 94,7. Również pod tym względem zwiększył się dystans do średniej krajowej w latach 1995-2004.

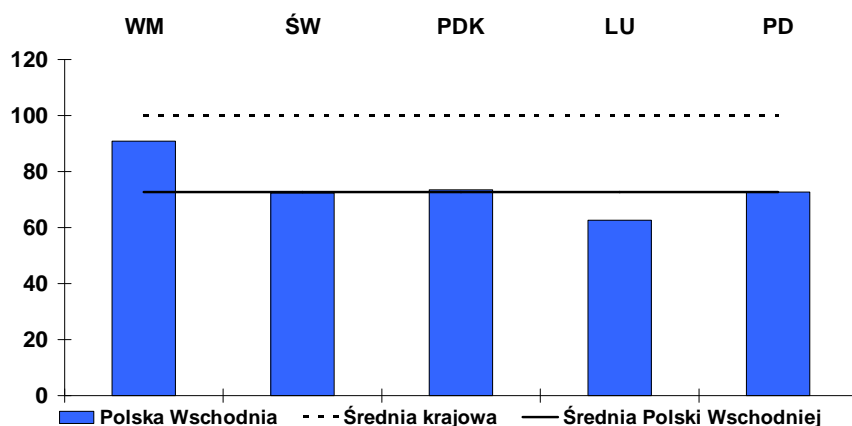
Rys. 11. PKB na 1 mieszkańca w latach 1995-2004 w stosunku do UE27=100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

Najistotniejszym przejawem problemów gospodarczych Polski Wschodniej jest niska produktywność. W 2004 r. kształtowała się ona na poziomie od 112 tys. zł na 1 pracującego w lubelskim do 169 tys. zł w warmińsko-mazurskim. Województwo warmińsko-mazurskie osiąga wartość produkcji globalnej w przeliczeniu na jednego pracującego na poziomie 90% średniej krajowej (rys. 12). Województwa podkarpackie, podlaskie i świętokrzyskie osiągają bardzo zbliżone wskaźniki (około 70% średniej krajowej), zaś lubelskie wyraźnie odbiega na niekorzyść od całej grupy (około 60%).

Rys. 12. Produkcja globalna na 1 pracującego w 2004 r.

Źródło: Projekt Strategii rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej do 2020 roku.

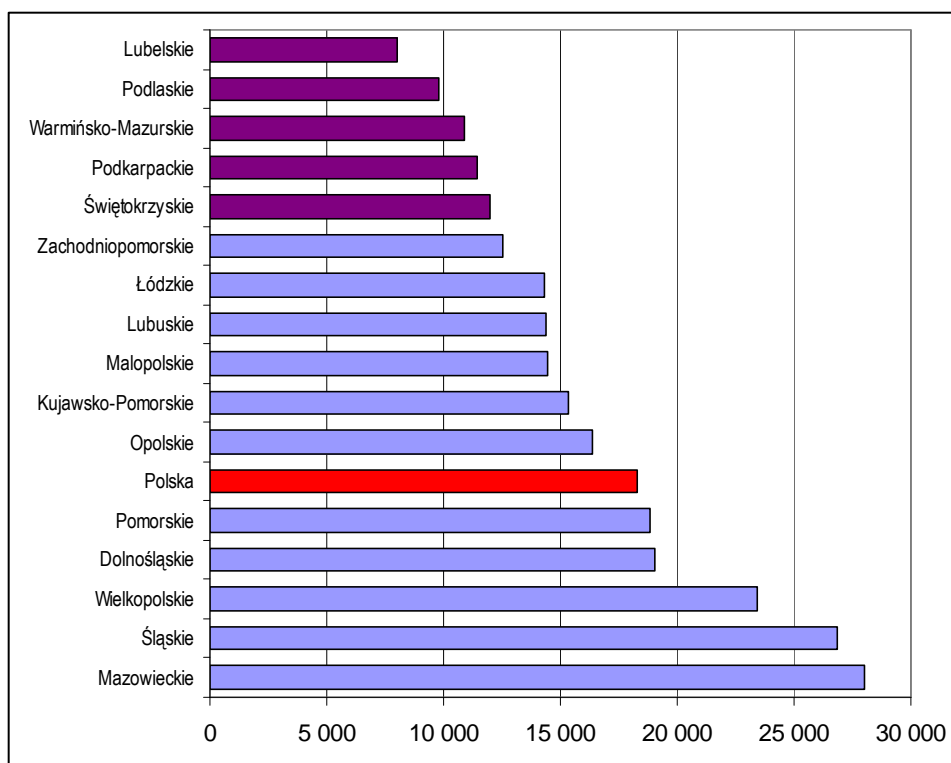
Polska Wschodnia jest obszarem stosunkowo słabo uprzemysłowionym. Wartość produkcji przemysłowej i budowlano-montażowej w 2005 r. wyniosła zaledwie 12,3% krajowej produkcji, co w porównaniu z powierzchnią i liczbą ludności świadczy o niskim poziomie uprzemysłowienia tego makroregionu. W istocie większe ośrodki przemysłowe znajdujące się głównie w województwach podkarpackim, lubelskim i świętokrzyskim na skutek restrukturyzacji polskiej gospodarki dokonanej w latach 90-tych zmniejszyły swój potencjał produkcyjny. Niski, adekwatny do udziału produkcji przemysłowej i budowlano-montażowej, jest także poziom inwestycji w przedsiębiorstwach należących do tych sektorów. Pięć województw Polski Wschodniej zajmuje ostatnie miejsca w kraju ze względu na wartość produkcji sprzedanej przemysłu na 1 mieszkańca (rys. 13).

Udział przetwórstwa przemysłowego w strukturze WDB poszczególnych województw jest wyższy od średniej krajowej tylko w województwach podkarpackim (drugi wynik w kraju) i warmińsko-mazurskim (nieco powyżej średniej). O konieczności dalszej restrukturyzacji i modernizacji przemysłu w województwach Polski Wschodniej świadczy fakt, że poziom wartości dodanej brutto w przetwórstwie przemysłowym na jednego pracującego jest we wszystkich województwach niższy od średniej krajowej (niemal końcowe miejsca w rankingu województw), a ponadto wykazuje w ostatnim okresie tendencje spadkowe.

Nakłady inwestycyjne w przemyśle i budownictwie są w Polsce Wschodniej niższe, niż wymaga tego restrukturyzacja. W 2005 r. stanowiły one zaledwie 15,3% nakładów poniesionych przez przedsiębiorstwa tego sektora gospodarki w całym kraju. O znaczeniu przemysłu i budownictwa dla rozwoju Polski Wschodniej świadczy jednak fakt, iż udział nakładów inwestycyjnych w ramach tego sektora był we wszystkich województwach tego makroregionu (z wyjątkiem podlaskiego) znacząco wyższy, aniżeli średnio w kraju (55,1% w 2005 r.), osiągając najwyższe wartości w świętokrzyskim i podkarpackim (odpowiednio 72,8% i 66,7%). Tylko w nielicznych przypadkach udział poszczególnych branż w nakładach

inwestycyjnych jest znacząco wyższy od średniej w kraju (w województwach lubelskim i warmińsko-mazurskim dotyczy to budownictwa, w województwie podkarpackim – obsługi nieruchomości i firm).

Rys. 13. Produkcja sprzedana przemysłu (ceny bieżące) na 1 mieszkańca w zł w 2005 r.

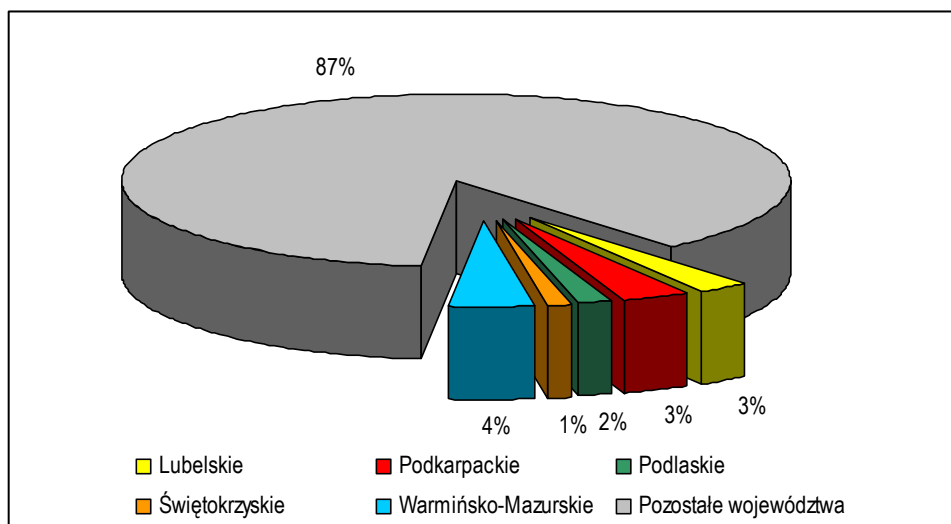
Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych regionalnych, GUS

W Polsce Wschodniej widoczna jest relatywnie duża rola rolnictwa w stosunku do innych sektorów gospodarki. W strukturze wartości dodanej brutto poszczególnych województw rolnictwo przyjmuje bardzo zróżnicowane wartości. Dla czterech województw tego makroregionu wskaźnik ten w 2004 r. zdecydowanie przekraczał średnią krajową (5,0%), osiągając największą wartość w województwie podlaskim (12,1% - najwyższy udział w kraju), nieco niższy w warmińsko-mazurskim, lubelskim i świętokrzyskim (odpowiednio 9,3%, 8,4% i 7,7%). Najmniejsze znaczenie rolnictwa odnotowuje się w województwie podkarpackim – 3,3% (udział niemal najniższy w kraju, choć jednak i tak znacznie wyższy niż średnio w Unii Europejskiej – 1,9%). Dramatycznie zróżnicowane są wskaźniki wartości dodanej brutto na jednego pracującego w rolnictwie. Województwo warmińsko-mazurskie w 2004 r. cechował jeden z najwyższych wskaźników w kraju (180,5% średniej krajowej – 3 lokata), nieco poniżej średniej plasuje się rolnictwo Podlasia, zaś zdecydowanie najniższa produktywność występuje w województwie podkarpackim (27,7% średniej krajowej – najgorzej w Polsce). Wyniki te są efektem bardzo wysokiego zatrudnienia w rolnictwie i niskiej towarowości produkcji, szczególnie w województwach lubelskim i podkarpackim. Osoby pracujące w rolnictwie (razem z rybactwem i leśnictwem) stanowią w województwach Polski Wschodniej 29,8% ogółu pracujących, podczas gdy w całej Polsce 17,4% (dane z 2005 r.). Rolnictwo Polski Wschodniej dostarczało w 2005 r. 25,2% krajowej końcowej produkcji rolniczej. Jedynie rolnictwo województw podlaskiego i warmińsko-mazurskiego charakteryzuje się stosunkowo wysokim poziomem towarowości, choć nieco niższym, aniżeli średnio w kraju.

Sektor usług (rynkowych i nierynkowych) jest w Polsce Wschodniej słabiej rozwinięty niż w pozostałej części kraju. Pracuje w nim 46,3% ogółu zatrudnionych, podczas gdy odsetek ten dla całej Polski wynosi 53,4% (dane z 2005 r.). Pod tym względem województwa Polski Wschodniej – z wyjątkiem warmińsko-mazurskiego (52,1%), gdzie duże znaczenie gospodarcze ma turystyka – lokują się na ostatnich miejscach listy krajowej. Dystans ten jest wyraźnie widoczny w przypadku wysokoefektywnych usług rynkowych, w których w Polsce Wschodniej w 2005 r. pracowało 19,1% ogółu zatrudnionych, wobec wskaźnika 27,4% dla całej Polski. Niski poziom rozwoju dotyczy również sfery otoczenia biznesu. W 2004 r. w pośrednictwie finansowym i obsłudze nieruchomości i firm, a więc w podstawowych sekcjach świadczących usługi dla przedsiębiorstw, pracowało w Polsce Wschodniej 6,1% ogółu osób zatrudnionych, podczas gdy w całym kraju 9,7%; pięć województw Polski Wschodniej znajduje się pod tym względem na końcu listy krajowej.

Polska Wschodnia posiada potencjał dla rozwoju różnorodnych form turystyki. Jest to efektem dużego zróżnicowania krajobrazowego i bardzo cennych obszarów przyrodniczych, o wyjątkowych w skali Europy walorach. Z tego względu region ten należy do głównych obszarów turystycznych w Polsce. Świadczy o tym między innymi fakt, iż w 2005 r. dysponował on 15,7% całości całorocznych miejsc noclegowych w kraju. W Polsce Wschodniej w 2005 r. nocowało 15,4% turystów w skali kraju i udzielono 12,7% noclegów (rys. 14). Za dobry miernik rozwoju funkcji turystycznej uznać należy liczbę miejsc noclegowych w obiektach turystycznych całorocznych na 1 000 mieszkańców. Z wyjątkiem województwa warmińsko-mazurskiego, gdzie wskaźnik ten był relatywnie wysoki (12,8 w 2005 r.), w pozostałych województwach makroregionu kształtował się na poziomie wyraźnie niższym od średniej krajowej (9,0) i wynosił od 4,3 w świętokrzyskim do 6,5 w podkarpackim.

Rys. 14. Udzielone noclegi w 2005 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych regionalnych GUS

Z przytoczonych danych wynika, że najlepiej rozwiniętą bazą turystyczną, a tym samym najbardziej dogodnymi warunkami dla rozwoju turystyki, dysponuje województwo warmińsko-mazurskie. O znaczeniu turystycznym województwa decydują przede wszystkim walory przyrodnicze (duża lesistość, liczne jeziora, na ogół czyste rzeki) i kulturowe (np. dobrze zachowane zabytki średniowiecznej architektury obronnej i sakralnej), jak również stosunkowo niewielka odległość od Warszawy. Dwa pierwsze czynniki sprawiają, że

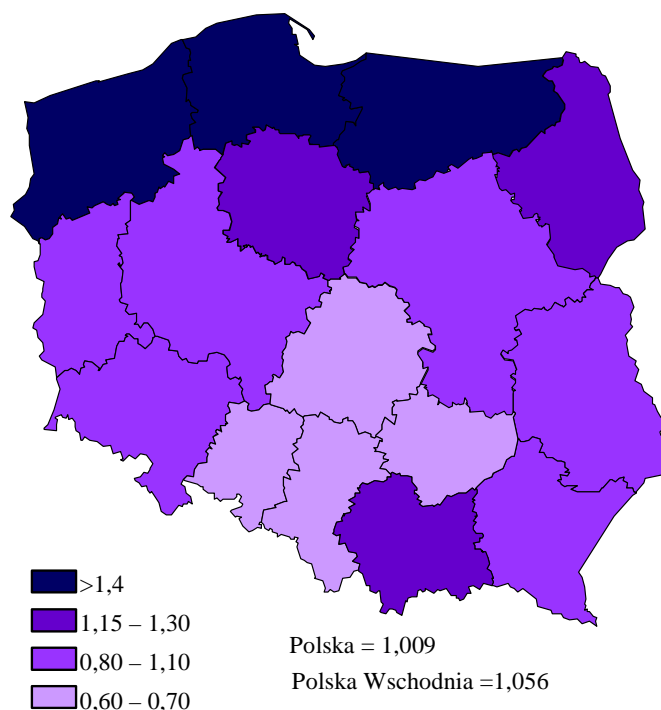
województwo warmińsko-mazurskie jest chętnie odwiedzane nie tylko przez turystów z Polski, ale i obcokrajowców (w przypadku turystów z Niemiec jest to jeszcze często tzw. turystyka sentymalna). Natomiast trzeci czynnik spowodował, iż w regionie tym występują liczne tak zwane drugie domy (domy letniskowe).

Znaczne walory turystyczne ma również województwo podlaskie, które co prawda dysponuje mniejszym potencjałem, ważnym z punktu widzenia turystyki masowej wypoczynkowej (możliwy głównie w powiatach augustowskim, sejneńskim, suwalskim), ale bardzo dobrymi warunkami dla rozwoju turystyki kwalifikowanej – głównie przyrodniczej (rejon Puszczy Białowieskiej, doliny Biebrzy i Narwi, Puszczy Knyszyńskiej).

Tylko niewiele gorsze warunki dla rozwoju turystyki ma województwo lubelskie, przy czym można uznać, że głównym typem jest w nim turystyka kulturowa (między innymi z powodu położenia na pograniczu kulturowym, zabytków Zamościa, Lublina, Kazimierza Dolnego, Puław, licznych dworów), kwalifikowana (Poleski Park Narodowy, Roztoczański Park Narodowy) i uzdrowiskowa (Nałęczów). Turystyka wypoczynkowa o charakterze masowym występuje w zasadzie jedynie w niektórych miejscowościach Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego.

Województwo podkarpackie, mimo iż należy do ważniejszych regionów turystycznych Polski, nie jest atrakcyjne z punktu widzenia turystyki masowej wypoczynkowej (wyjątkiem jest Zbiornik Soliński na Sanie). Ma natomiast duże znaczenie dla turystyki uzdrowiskowej oraz krajoznawczej (zarówno Bieszczady i Beskid Niski, jak i miejscowości z występującymi w nich licznymi zabytkami).

Rys. 15. Rozmieszczenie krajowego ruchu turystycznego w 2006 r.
(wszystkie wyjazdy - dane w mln wizyt na 1 mln mieszkańców)

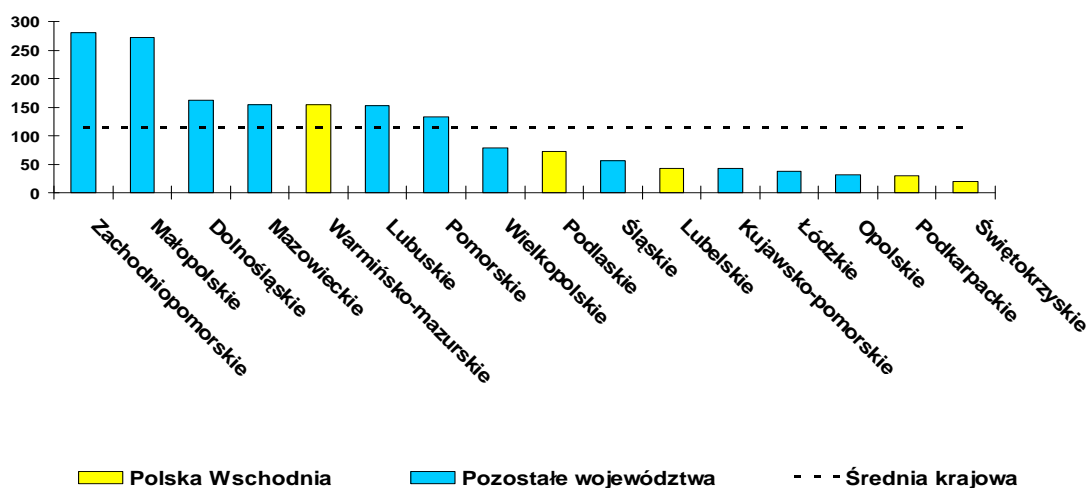

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Instytutu Turystyki i bazy danych regionalnych GUS

Powyższa uwaga dotyczy także województwa świętokrzyskiego, gdzie występują dobre warunki dla turystyki typu krajoznawczego, w tym (rejon Gór Świętokrzyskich, Kielce, Sandomierz, Opatów). Turystyka wypoczynkowa o charakterze masowym występuje w zasadzie jedynie w pobliżu większych miast (Kielce, Starachowice, Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna, Końskie) i dotyczy głównie terenów w pobliżu zbiorników wód powierzchniowych.

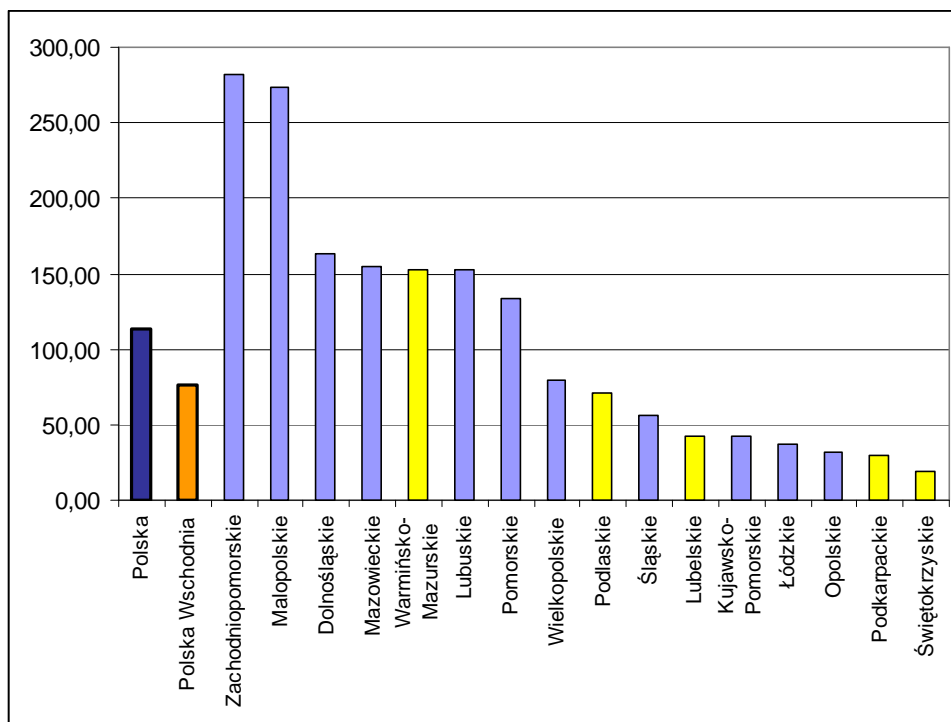
Z punktu widzenia możliwości rozwoju turystyki, województwa Polski Wschodniej mają kilka wspólnych cech. Po pierwsze spore szanse rozwoju (z racji ich rolniczego charakteru) ma w nich agroturystyka, czy też szerzej biorąc turystyka wiejska. Już obecnie działa w nich kilkadziesiąt lokalnych i regionalnych stowarzyszeń agroturystycznych. Po drugie, w województwach Polski Wschodniej – w najmniejszym stopniu dotyczy to województwa podkarpackiego – ruch turystyczny występuje głównie w sezonie letnim. Zjawisko to należy uznać za niekorzystne, ale są małe możliwości aby jemu zapobiec (może to się udać lokalnie – np. w niektórych miastach, gdzie znaczenia nabierze turystyka kongresowa, czy uzdrowska). Po trzecie nie tyle w skali całych województw, ale lokalnie, duże znaczenie będzie mieć niewątpliwie ruch turystyczno-rekreacyjny, związany z domami letniskowymi.

Rys. 16. Turyści zagraniczni na 1000 mieszkańców, 2005

Analiza zainteresowania turystów zagranicznych poszczególnymi województwami pokazuje jednak, iż najwyżej notowane województwo Polski Wschodniej – warmińsko-mazurskie zajmuje w tym rankingu dopiero piąte miejsce, przekraczając nieznacznie średnią krajową wskaźnika (rys. 16). Pozostałe województwa są zdecydowanie poniżej, zaś podkarpackie i świętokrzyskie zajmują ostatnie miejsca w kraju. Podobnie kształtują się wskaźniki w przypadku turystów krajowych. Przyczyny takiego stanu rzeczy należy upatrywać w braku odpowiedniej infrastruktury i dobrej dostępności do bazy turystycznej, w tym biznesowej. Wskaźniki mówiące o nasyceniu obiektami noclegowymi stawiają Polskę Wschodnią poniżej średniej krajowej, choć bardzo istotne są różnice między województwami (najlepsze województwo warmińsko-mazurskie osiąga nasycenie czterokrotnie wyższe niż w województwie świętokrzyskim). Świadczy to o istnieniu dużych rezerw w zagospodarowaniu turystycznym Polski Wschodniej i możliwościach ich wykorzystania w drodze rozbudowy oferty produktu turystycznego i promocji walorów województw.

Rys. 17. Turyści zagraniczni korzystający z noclegów na 1000 mieszkańców w 2005 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych regionalnych GUS

3.4. Infrastruktura transportowa i telekomunikacyjna

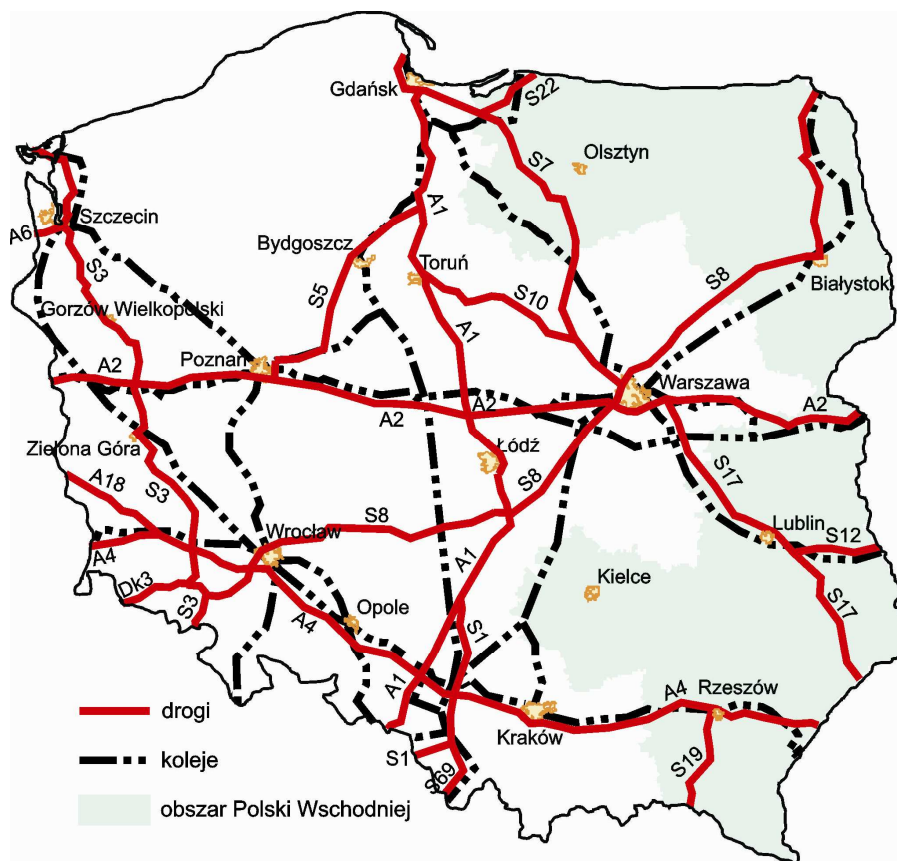
Pod względem komunikacyjnym obszar Polski Wschodniej należy do najbardziej peryferyjnych w skali Europy. Złe są nie tylko połączenia komunikacyjne między województwami Polski Wschodniej, ale i połączenia tego obszaru ze stolicą i z centrum kraju. Z kolei stosunkowo mała liczba przejść granicznych stanowi barierę komunikacyjną w relacjach zewnętrznych. O dostępności komunikacyjnej tego obszaru decyduje nie tylko wskaźnik gęstości szlaków komunikacyjnych, lecz również parametry charakteryzujące standard połączeń: nośność nawierzchni czy torowiska, szerokość drogi, dostępność do drogi i linii kolejowej. Obok słabości w zakresie komunikacji lądowej, Polska Wschodnia cechuje się bardzo słabą dostępnością lotniczą (oprócz podkarpackiego).

Mimo, iż przez obszar Polski Wschodniej przebiega szereg ważnych tranzytowych szlaków drogowych, zarówno w relacji wschód-zachód, jak i północ-południe, jedynie niektóre z nich znalazły się na liście TEN-T. Należą do nich drogi znajdujące się w ciągu przyszłych autostrad i dróg ekspresowych: A2, A4, S7, S8, S12, S17, S19 i S22 oraz odpowiadające im linie kolejowe: E20/CE20, E30, E65, E75, 7 i 204.

W Polsce Wschodniej nie ma autostrad ani dróg ekspresowych. Średnia gęstość dróg publicznych o nawierzchni twardej wynosi 68,3 km na 100 km² (2005 r.) i wskaźnik ten jest niższy niż średnia krajowa (81,2 km na 100 km²); większą od średniej krajowej gęstość dróg ma jedynie województwo świętokrzyskie – 103,2 km na 100 km² (rys.19). Jednakże większym problemem niż niedostateczna gęstość sieci dróg jest ich stan i parametry techniczne, zwłaszcza wobec faktu, iż przez Polskę Wschodnią prowadzą intensywnie użytkowane drogi do przejść granicznych. Drogi te najczęściej przebiegają przez centra miast,

w związku z czym są bardzo uciążliwe dla mieszkańców i uczestników ruchu. Dla obszarów położonych między Wisłą i wschodnią granicą Polski (głównie województwo lubelskie oraz część podkarpackiego) istotną barierą jest brak mostów, co powoduje nadmierną koncentrację ruchu na trasach z istniejącymi przeprawami mostowymi i wydłużenie czasu podróży. Na niektórych odcinkach dróg odczuwany jest próg wyczerpania przepustowości. Z rozkładu natychmiastowych potrzeb remontowych na drogach krajowych na koniec 2004 r. (dotyczy stanu złego) wynika, że najwięcej takich potrzeb jest w woj. świętokrzyskim i warmińsko – mazurskim, a najlepsza sytuacja jest w podlaskim.

Rys. 18. Drogi i linie kolejowe w sieci TEN-T

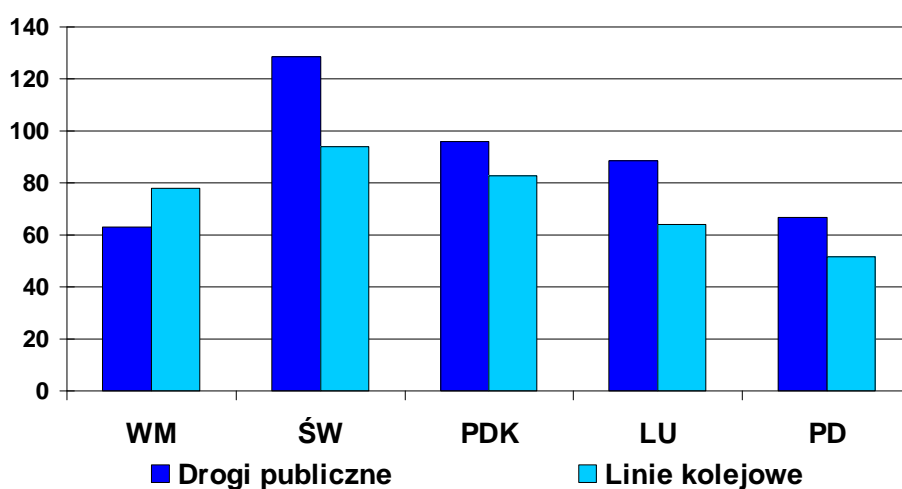

Źródło: Opracowanie na podstawie Załącznika II (dot. art. 20 Aktu Przystąpienia), 8. Polityka transportowa

W Polsce Wschodniej znajduje się 22,9% (2005 r.) krajowej eksploatowanej sieci kolejowej. Średnia gęstość linii kolejowych wynosi na tym obszarze zaledwie 4,7 km/100 km². W żadnym z województw wskaźnik ten nie przekracza średniej krajowej (6,5 km/ 100 km²), przy czym jest on szczególnie niski w przypadku województwa podlaskiego (3,4 km/100 km²). Mimo niskiej gęstości sieci kolejowej w ciągu ostatnich 5 lat z użytkowania wyłączono na tym obszarze 660 km nierentownych odcinków linii kolejowych. Analiza bieżących tendencji w zakresie popytu na przewozy oraz odnośnie dostępności transportowej Polski Wschodniej dowodzi, że segmentami rynku przewozów, w których obszarze zasadny jest rozwój transportu kolejowego są przede wszystkim:

- tranzytowy przewóz towarów, jako alternatywa dla ciężkiego ruchu drogowego (w tym rozwój rozwiązań intermodalnych),
- szybki transport pasażerski jako droga do powiązania ośrodków wojewódzkich Polski Wschodniej z Warszawą, innymi metropoliami krajowymi oraz za ich pośrednictwem z Europą Zachodnią,
- transgraniczny transport pasażerski do ośrodków na Ukrainie, Białorusi i w obwodzie kaliningradzkim, jako alternatywa dla niedrożnego (z przyczyn formalnych) systemu drogowych przejść granicznych dostępnych w ruchu osobowym,
- transport lokalny (w przypadku niektórych ośrodków), jako włączenie kolei do zintegrowanego systemu komunikacji miejskiej,
- w wybranych regionach przewozy turystyczne.

Rys. 19. Gęstość dróg i linii kolejowych, Polska=100

Źródło: Projekt Strategii rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej do 2020 roku.

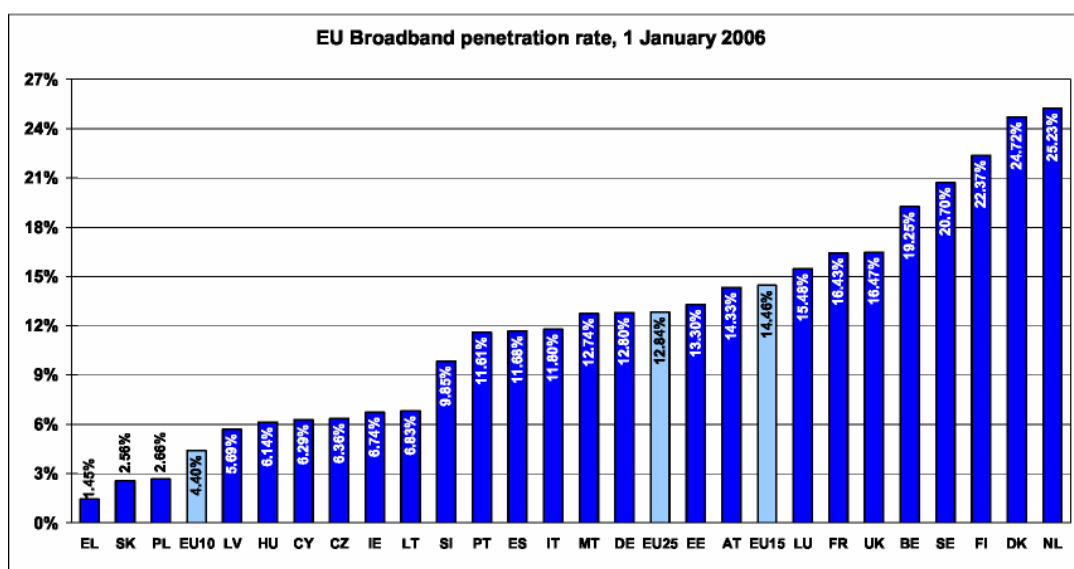
Lotnicze przewozy krajowe nie odgrywają w Polsce Wschodniej, jak dotąd istotnego znaczenia. Jedyne duże lotnisko na tym obszarze, wchodzące w skład sieci TEN-T (Rzeszów Jasionka w województwie podkarpackim) w 2005 r. przyjęło i odprawiło łącznie niemal 94 tys. pasażerów, co oznacza, iż miało ono zaledwie 1,3% udział w rynku ogólnopolskim. Należy jednak zauważyć, że liczba pasażerów przylatujących i odlatujących z tego lotniska zwiększyła się w ciągu ostatnich sześciu lat 9 razy. W związku z dużym zainteresowaniem samorządów wojewódzkich i dużych miast rozwojem sieci lotnisk regionalnych, należy oczekiwać stopniowego wzrostu roli transportu lotniczego na tym obszarze.

Drogi wodne istniejące w Polsce Wschodniej to sieć rzek i kanałów, głównie w województwach podlaskim i warmińsko-mazurskim, wykorzystywanych w celach turystycznych. Wymagają one w dużej mierze remontów i modernizacji. Utrzymanie sieci dróg wodnych, przywrócenie żeglowności na zamkniętych odcinkach, może być bodźcem dla rozwoju turystyki i ożywienia jedyne na tym obszarze portu morskiego w Elblągu.

Pod względem wyposażenia w telefoniczną sieć publiczną obszar Polski Wschodniej legitymuje się wskaźnikiem 274 łączy na 1000 osób (2005 r.), podczas gdy średnia krajowa wynosi 308. Zbliżoną do średniej ogólnokrajowej wartość odnotowano jedynie w województwie podlaskim (304); najmniejsza dostępność telekomunikacyjna występuje w województwach: podkarpackim i świętokrzyskim. Odsetek gospodarstw domowych

wyposażonych w komputer jest niższy niż w krajach zachodniej Europy – w 5 największych państwach UE dwie trzecie gospodarstw ma komputer, w Polsce zaledwie 42%. Wyposażenie gospodarstw domowych w komputery osobiste jest w województwach Polski Wschodniej najniższe w kraju. Odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer w każdym z województw Polski Wschodniej jest poniżej średniej krajowej i wynosi od blisko 33% w województwie warmińsko-mazurskim do 38% województwie podlaskim. Podobne dysproporcje dotyczą dostępu do szerokopasmowego Internetu. Według najnowszych danych GUS (listopad 2006 r.) 36% gospodarstw domowych w Polsce oraz 89% przedsiębiorstw posiadało dostęp do Internetu, z czego odpowiednio 22% i 46% posiadało dostęp do szerokopasmowego Internetu. W przypadku wskaźnika liczby linii szerokopasmowych na 100 mieszkańców Polska z wynikiem 4,5 znajduje się na trzecim miejscu od końca w Europie – za nami jest Grecja i Słowacja. Szczególnie zła sytuacja panuje na terenach wiejskich, gdzie wskaźniki wyposażenia w sieć telekomunikacyjną są średnio 2 razy niższe niż w miastach.

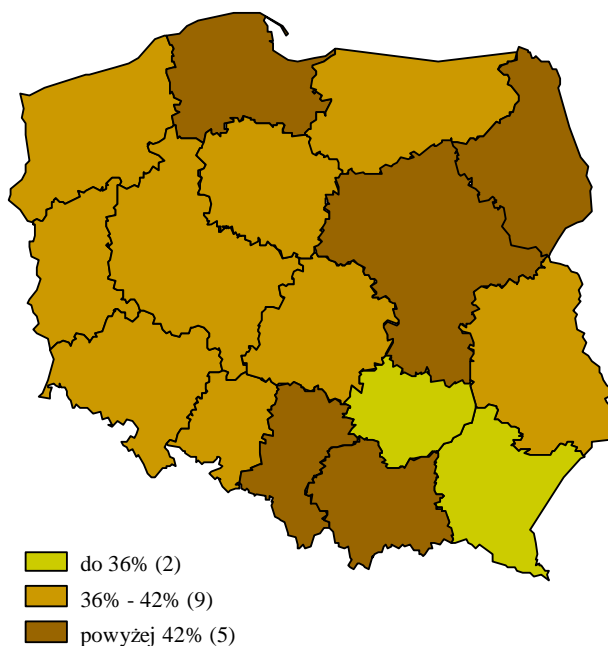
Rys. 20. Nasylenie usługą dostępu szerokopasmowego do Internetu na 100 mieszkańców w krajach UE

Źródło: Raport „Broadband access in the EU: situation at 1 January 2006”.

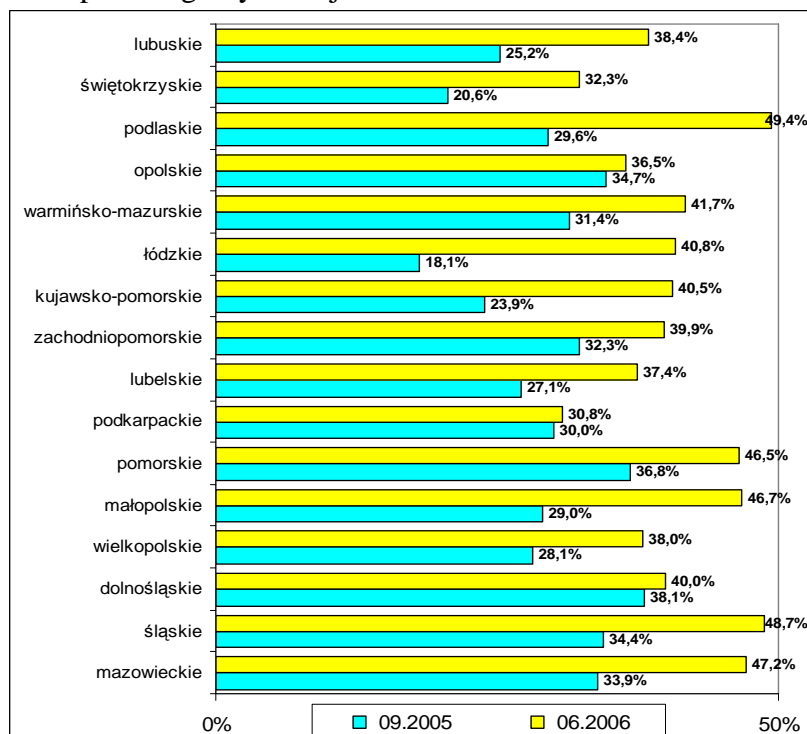
Dostęp do Internetu nie jest równomierny dla wszystkich regionów Polski, co przedstawione zostało na poniższym rysunku. Można zaobserwować, że w „ogonie” penetracji dostępu do Internetu są województwa z Polski Wschodniej - w szczególności świętokrzyskie i podkarpackie.

Rys. 21. Penetracja Internetu w poszczególnych województwach w latach 2005-2006.

Źródło: Instytut Łączności, „Internet w Polsce i jego użytkownicy”

Rys. 22. Zmiany w penetracji internautów w poszczególnych województwach w latach 2005-2006.

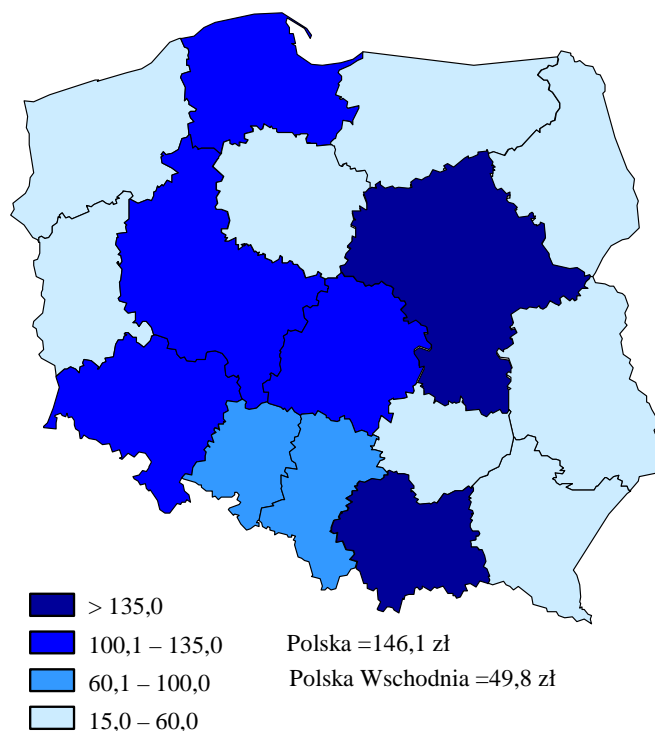
Źródło: Instytut Łączności „Program Wieloletni-Rozwój Telekomunikacji i Poczty w dobie Społeczeństwa Informacyjnego”.

3.5. Potencjał badawczo-rozwojowy

Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w Polsce Wschodniej wyniosły w 2005 r. zaledwie 7,9% ogółu nakładów na ten rodzaj działalności w kraju. W żadnym z województw tego obszaru nie przekraczały one 0,5% regionalnego PKB i miały tendencję spadkową. W przeliczeniu na 1 mieszkańca nakłady te we wszystkich województwach Polski Wschodniej kształtowały się na poziomie znacznie poniżej średniej krajowej (146 zł w 2005 r.), przy czym w świętokrzyskim były najniższe w skali kraju (zaledwie 15 zł); najlepsza sytuacja pod tym względem występowała w województwie lubelskim, w którym powyższy wskaźnik wyniósł 84 zł (8 miejsce w kraju).

Można założyć, że do ograniczenia nakładów na działalność badawczo-rozwojową przyczynił się upadek dużych przedsiębiorstw produkujących na potrzeby przemysłu zbrojeniowego w południowej części omawianego obszaru, wyposażonych we własne placówki naukowo-badawcze i projektowe. Zjawisko to jest zróżnicowane wewnątrz samego obszaru. W największym stopniu, bo aż 5 razy, spadły nakłady na działalność badawczo-rozwojową w województwie świętokrzyskim, podczas gdy w podkarpackim o jedną trzecią, a w pozostałych województwach wzrosły o 10-25%. Obecnie działalność badawczo-rozwojowa na mniejszą skalę i w innych dziedzinach prowadzona jest w nowopowstałych ośrodkach naukowych, uczelniach i przedsiębiorstwach na całym obszarze Polski Wschodniej, lecz jest to proces o małej dynamice, wymagający dofinansowania z różnych źródeł, tak przez budżet, jak i przez inne instytucje zajmujące się obszarem B&R.

Rys. 23. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (B+R) na 1 mieszkańca w zł w 2005 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych regionalnych GUS

Województwa tego obszaru plasują się na ostatnich miejscach w rankingu liczby pracowników naukowo-badawczych zatrudnionych w działalności B+R na 1000 osób czynnych zawodowo. Nieco niższą od średniej krajowej (4,4 w 2005 r.) wartości tego

wskaźnika odnotowano jedynie w województwie lubelskim (3,2) i podlaskim (2,6); w trzech pozostałych województwach kształtowały się one na poziomie od 2,0 w warmińsko-mazurskim do 1,2 w świętokrzyskim, co sytuowało te regiony na ostatnich miejscach w Polsce.

Tab.2. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w 2004 r. w kontekście zapisów Agendy Lizbońskiej

Wskaźnik	Cel zapisany w Agendzie Lizbońskiej (w %)	UE25 (w %)	Polska (w %)	Lubelskie (w %)	Podkarpackie (w %)	Podlaskie (w %)	Świętokrzyskie (w %)	Warmińsko-mazurskie (w %)
Nakłady na B+R w % PKB	3	1,86	0,56	0,40	0,35	0,19	00,6	0,21
Nakłady przedsiębiorstw	67	64,2	28,7	23,1	75,3	7,6	60,3	6,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych regionalnych Eurostatu.

Wielkość nakładów ponoszonych na działalność badawczo-rozwojową w przemyśle nie jest w Polsce Wschodniej zbyt wysoka (z wyjątkiem województwa podkarpackiego, które zajmuje czwartą pozycję w kraju). Tym niemniej udział przemysłu w strukturze nakładów na B+R poszczególnych województw tego obszaru jest bardzo wysoki, zwłaszcza w podkarpackim (75%), świętokrzyskim (około 50%), a także lubelskim (23%) – odpowiednio 1, 3 i 7 miejsce w kraju (województwa warmińsko-mazurskie i podlaskie zajmują w tym rankingu odpowiednio przedostatnie i trzecie od końca miejsce).

Specyfika Polski Wschodniej związana z jej położeniem, warunkami naturalnymi i stanem zagospodarowania pozwala na wskazanie obszarów działania, które mogą stać się czynnikami pobudzającymi rozwój społeczno-gospodarczy. Takim przedsięwzięciem może być budowa „doliny lotniczej”, czyli zespół działań ukierunkowanych na wspieranie specjalistycznych i zaawansowanych technologicznie ośrodków przemysłu lotniczego w województwach lubelskim i podkarpackim. Powinny one objąć realizację przedsięwzięć infrastrukturalnych, głównie komunikacyjnych, a także przedsięwzięć związanych z rozwojem instytucji otoczenia biznesu, ułatwień dla firm wdrażających nowoczesne technologie, specjalistycznego szkolnictwa, sfery naukowo-badawczej, współpracy z innymi ośrodkami przemysłu lotniczego w kraju i za granicą.

Specjalizacją regionalną może stać się także rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego o wykorzystanie nowoczesnych technologii, bazującego na miejscowej produkcji rolnej, zarówno roślinnej, jak i zwierzęcej. W wymienionych dziedzinach polityka regionalna powinna wspierać rozwój klastrów przemysłowych, które w Polsce Wschodniej występują dopiero w fazie załążkowej.

3.6. Atrakcyjność inwestycyjna

Analiza czynników składających się na ocenę atrakcyjności inwestycyjnej województw wskazuje na istnienie wyraźnych dysproporcji pomiędzy regionami. Z badań przeprowadzonych przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową²⁾ wynika, że województwa Polski Wschodniej zajmują najniższe klasy atrakcyjności inwestycyjnej w skali

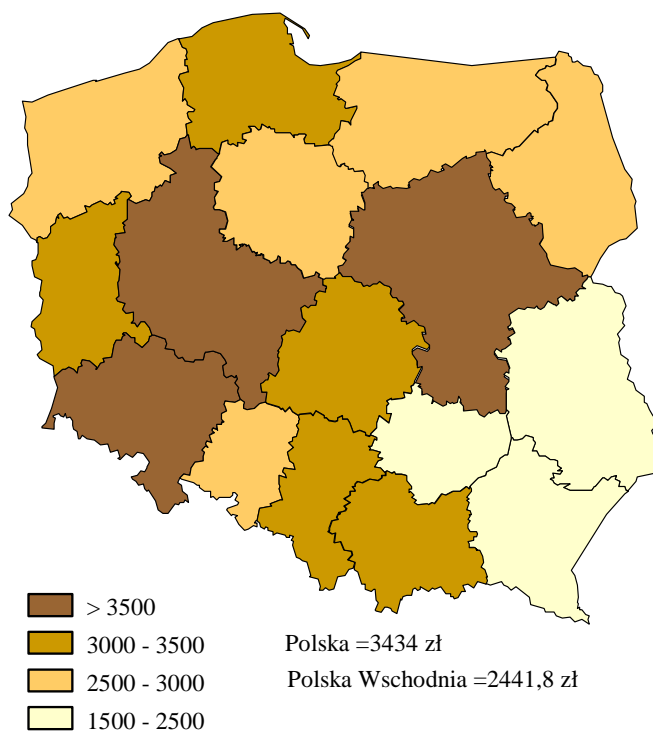
²⁾ „Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2005”, Tomasz Kalinowski (red.), Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2005.

całego kraju. Województwa: podkarpackie i warmińsko-mazurskie zostały uznane za regiony o niskiej atrakcyjności inwestycyjnej (klasa D), zaś świętokrzyskie, lubelskie i podlaskie wręcz o najniższej (klasa E). Czynnikiem decydującym o tym były przede wszystkim: niska aktywność województw wobec inwestorów, niewielka chłonność regionalnych rynków zbytu, słaba dostępność transportowa i niski poziom infrastruktury gospodarczej i społecznej.

Wielkość nakładów inwestycyjnych warunkuje w dużej mierze możliwości rozwoju gospodarczego poszczególnych regionów. Województwa Polski Wschodniej cechuje bardzo niski wskaźnik nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na mieszkańca. Podczas gdy średnio w kraju wyniósł on w 2005 r. - 3434 zł, w Polsce Wschodniej osiągnął wartość 2442 zł, a więc zaledwie około 65% średniej krajowej. Najgorsza sytuacja pod tym względem występuje w województwie lubelskim (1992 zł) oraz świętokrzyskim i podkarpackim.

Ilustracją małej atrakcyjności inwestycyjnej Polski Wschodniej jest szczególnie niska liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego. W końcu 2005 r., na ogólną liczbę 54,3 tys. tego typu spółek w całym kraju, w Polsce Wschodniej było ich tylko 3,3 tys., przy czym w żadnym z pięciu województw ich liczba nie przekroczyła 1000, a w podlaskim i świętokrzyskim nawet 500. Dynamika napływu inwestycji zagranicznych do województw Polski Wschodniej była w latach 2000-2004 bardzo zróżnicowana. Podczas gdy w Polsce w omawianym okresie nastąpił wzrost inwestycji zagranicznych średnio o 60%, w województwie podkarpackim odnotowano najwyższy w kraju wzrost o ponad 130%, a w świętokrzyskim o prawie 100%. Równocześnie w województwie warmińsko-mazurskim zanotowano wzrost zaledwie o 14%, zaś w lubelskim i podlaskim, jako jedynych w kraju, nastąpił wręcz odpływ kapitału zagranicznego, odpowiednio o ponad 26% i ponad 50%.

Rys. 24. Nakłady inwestycyjne w zł na 1 mieszkańca w 2005 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych regionalnych GUS

Mimo wszystko na całym obszarze Polski Wschodniej zachodzą obecnie pozytywne zmiany związane ze stopniowym wzrostem udziału przedsiębiorstw innowacyjnych. Odsetek ten, który w 1999 r. w poszczególnych województwach kształtował się na poziomie 19-33%, w 2003 r. wzrósł do 39-44%, przy średniej krajowej 39,3%. Analiza rozmieszczenia ośrodków innowacji w Polsce wykazuje wyraźną słabość (ilościową) województw: warmińsko-mazurskiego i świętokrzyskiego (łącznie 3 ośrodki). Nieco lepszą pozycję odnotowują województwa: podlaskie (5 ośrodków) i lubelskie (4), zaś najlepiej wyposażone w ośrodki tego typu jest podkarpackie (8).

Zwiększenie poziomu naukowego najważniejszych placówek naukowo – badawczych jest jednym z warunków podniesienia poziomu innowacyjności gospodarki Polski Wschodniej. Można to osiągnąć przede wszystkim przez wiązanie ich działalności z silniejszymi placówkami krajowymi i zagranicznymi, a także przez tworzenie sieci współpracy naukowej wewnątrz tego makroregionu, wykorzystując jako liderów najsilniejsze placówki badawcze. Rozwijając się samodzielnie słabsze placówki naukowe nie wydobędą się ze sfery nauki peryferyjnej, tak więc kierowanie do nich środków finansowych ma sens jedynie przy jednoczesnym poszerzaniu ich kontaktów z silniejszymi placówkami naukowo – badawczymi lub z przedsiębiorstwami. Należy również kontynuować procesy pozyskiwania wysokokwalifikowanych kadr naukowych z czołowych ośrodków akademickich oraz wspierania rozwoju lokalnych kadr naukowych, przy jednoczesnym ograniczeniu ich migracji.

Zapewnienie gospodarce wysokiego poziomu innowacyjności oraz zdolności do efektywnego transferu nowych rozwiązań technologicznych do sfery przedsiębiorstw wymaga wdrażania różnorodnych działań wspierających, w tym między innymi tych, które służą rozwojowi instytucjonalnej sfery wspierania przedsiębiorczości, m.in. poprzez kreowanie parków naukowych oraz parków i inkubatorów technologicznych.

Na terenie Polski udało się zidentyfikować w sumie 41 zorganizowanych parków przemysłowych, przemysłowo-technologicznych oraz technologicznych, które zajmują powierzchnię ponad 3,5 tys ha. Z tej liczby tylko 8 obiektów znajduje się na terenie województw Polski Wschodniej, czego aż pięć w lubelskim (Park Naukowo-Technologiczny Województwa Lubelskiego w Lublinie, Lubelski Park Naukowo - Technologiczny, Park Przemysłowy w Świdniku, Park Przemysłowy PZL Świdnik i Puławski Park Przemysłowy), dwa w podlaskim (Park Naukowo - Technologiczny Polska-Wschód w Suwałkach i Podlaski Park Przemysłowy w Czarnej Białostockiej) i jeden w podkarpackim (Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny w Rzeszowie); żadnego parku nie ma natomiast w świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim. Łączna powierzchnia zajmowana przez parki Polski Wschodniej wynosi ponad 800 ha (około 23% powierzchni parków w Polsce), z czego wielkość 100 ha przekracza jedynie Puławski Park Przemysłowy (570 ha) oraz Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny w Rzeszowie (120 ha). Część z tych parków znajduje się jeszcze w fazie tworzenia i organizacji (obydwa parki w Lublinie, Podkarpacki, Polska-Wschód).

Parki w Polsce Wschodniej są w fazie organizacji, część prac związana z tworzeniem parków jest na etapie prac studialnych bądź na etapie I etapu budowy obiektów kubaturowych – co uniemożliwia świadczenia usług dla przedsiębiorstw. Natomiast z analizy danych dostępnych dla 38 parków prowadzących działalność na terenie Polski wynika, że przeciętny park ma powierzchnie niewiele przekraczającą 100 ha (średnio 106 ha). Na terenie przeciętnego polskiego parku prowadzi działalność od jednego do 64 podmiotów, przy czym średnio jest to niespełna 20 podmiotów (18,4); przeciętnie w firmach lokowanych w parkach zatrudnienie znajduje blisko 540 osób (538,3).

Spośród 107 inkubatorów, które działają aktualnie w Polsce, na terenie Polski Wschodniej znajduje się łącznie 16 takich obiektów. Dwa z nich są inkubatorami technologicznymi (w Mielcu i Krośnie - podkarpackie), cztery inkubatorami akademickimi (dwa w Rzeszowie - podkarpackie, po jednym w Białymstoku - podlaskie i Elblągu – warmińsko-mazurskie), a pozostałe 10 to inkubatory przedsiębiorczości (Puławy - lubelskie, Kolbuszowa, Krosno i Sanok - podkarpackie, Ostrowiec Świętokrzyski i Starachowice - świętokrzyskie, Elk, Pasłęk i Olsztynek - warmińsko-mazurskie), w większości o lokalnym znaczeniu.

Lokalnie atrakcyjność inwestycyjną podnoszą specjalne strefy ekonomiczne (SSE). Cały obszar specjalnych stref ekonomicznych w Polsce na koniec 2006 r. wyniósł 8164 ha. Na terenach objętych Programem działają strefy – mielecka, starachowicka, suwalska, tarnobrzaska i warmińsko-mazurska zajmując łącznie powierzchnię 2900 ha, co stanowi 35,5 % obszaru stref w kraju.

Tab. 3. Zestawienie zagospodarowania specjalnych stref ekonomicznych.

Lp.	Strefa	Obszar strefy (ha)	Grunty zagospodarowane (ha, XII. 2006 r.)	Grunty niezagospodarowane (ha, XII. 2006 r.)	Stopień zagospodarowania gruntów %
1	Kamiennogórska	240,72	147,61	93,11	61,32
2	Katowicka	1 189,16	773,04	416,11	65,01
3	Kostrzyńsko-Słubicka	806,89	558,69	248,20	69,24
4	Krakowska	264,48	218,89	45,59	82,76
5	Legnicka	416,80	279,15	137,65	66,97
6	Łódzka	511,64	395,43	116,20	77,29
7	Mielecka	707,12	548,18	158,94	77,52
8	Pomorska	677,02	462,14	214,88	68,26
9	Słupska	219,12	157,35	61,78	71,81
10	Starachowicka	329,74	250,80	78,95	76,06
11	Suwalska	288,94	198,19	90,74	68,59
12	Tarnobrzaska	1 049,19	897,85	151,33	85,58
13	Wałbrzyska	939,43	798,26	141,16	84,97
14	Warmińsko-Mazurska	524,07	337,51	186,56	64,40
Razem		8 164,31	6 023,11	2 141,20	73,77

Źródło: Ministerstwo Gospodarki, 2007 r.

Z analizy danych dotyczących stopnia wykorzystania terenów położonych w obrębie specjalnych stref ekonomicznych wynika, iż tereny SSE położone w Polsce Wschodniej, poza strefami suwalską i warmińsko-mazurską są wykorzystywane w stopniu większym niż przeciętnie w kraju, co pozytywnie świadczy o popycie na tego typu tereny. Na ich terenie działają liczne organizacje i instytucje ułatwiające prowadzenie działalności gospodarczej. Czynnikiem, który może być wzięty pod uwagę przez przyszłych inwestorów jest fakt, że w zrestrukturyzowanych ośrodkach przemysłowych znajdują się obiekty i duże powierzchnie terenów poprzemysłowych do wykorzystania, które mogą być, przy użyciu niższych nakładów, zaadaptowane pod działalność produkcyjną i handlową.

W ramach PO RPW wsparciem zostaną objęte projekty polegające na budowie lub modernizacji infrastruktury technicznej obszarów już istniejących SSE, co nie wpłynie na zwiększenie ilościowe terenów dostępnych pod inwestycje w ramach samych specjalnych

stref ekonomicznych, a będzie pozytywnie oddziaływać na ich jakość, podnosząc jednocześnie atrakcyjność tych terenów dla potencjalnych inwestorów.

W Polsce na koniec 2005 r. w systemie REGON zarejestrowanych było ponad 3,6 mln podmiotów gospodarczych, z czego blisko 600 tys. na terenie województw objętych Programem. Spośród podmiotów gospodarczych 96,2% stanowiły przedsiębiorstwa zaliczone do sektora prywatnego. Największą grupą wśród zarejestrowanych przedsiębiorstw są mikroprzedsiębiorstwa, które stanowiły około 95,1% wszystkich podmiotów gospodarczych. Udział firm małych wynosił 4,0%, średnich 0,8%, natomiast firmy duże stanowiły około 0,1% wszystkich przedsiębiorstw działających w Polsce. Szacuje się, że spośród zarejestrowanych przedsiębiorstw około 1,7 mln faktycznie prowadzi działalność gospodarczą³⁾.

Zgodnie z danymi krajowego systemu REGON na 10 000 ludności na obszarze Polski Wschodniej są zarejestrowane 722 przedsiębiorstwa.

Tab. 4. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON wg województw.

Jednostka terytorialna	PODMIOTY GOSPODARCZE
POLSKA	3 636 039
POLSKA WSCHODNIA	597 789
LUBELSKIE	150 579
PODKARPACKIE	140 656
PODLASKIE	88 931
ŚWIĘTOKRZYSKIE	106 312
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	111 311

Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, 2006

Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce jest finansowany przede wszystkim w oparciu o środki własne. Taką strategię finansowania deklaruje ponad 90% firm z sektora MSP⁴⁾.

W obszarze finansowania MSP mamy często do czynienia z tzw. luką kapitałową. Zjawisko to polega na trudnościach z pozyskaniem finansowania dla względnie małych projektów inwestycyjnych. Ze względu na fakt, że koszty przygotowania, monitorowania i obsługi małego projektu inwestycyjnego są porównywalne z kosztami ponoszonymi przy dużych projektach, rentowność małych inwestycji jest niższa. W rezultacie, podmioty dysponujące środkami finansowymi unikają inwestowania w małe przedsięwzięcia. Jednocześnie małe projekty inwestycyjne cechują się podwyższonym ryzykiem.

Firmy z sektora MSP mają ograniczony dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania, w tym kredytów bankowych. Sytuacja taka jest spowodowana głównie brakiem historii kredytowej oraz wiarygodności kredytowej. Dla firm mikro barierą jest również złożoność wniosków kredytowych oraz stosowanie przez nie uproszczonych form księgowości, co utrudnia bankom stosowanie standardowych metod oceny zdolności kredytowej. Druga grupa przyczyn leży w niskiej świadomości możliwości jakie dają i jak funkcjonują mechanizmy zewnętrznego finansowania rozwoju firmy po stronie samych przedsiębiorców.

³⁾ Na podstawie: Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2007 r.

⁴⁾ Badanie Fundacji Edukacji i Badań Naukowych Centrum Badań Marketingowych – Indicator, zrealizowane we wrześniu 2000 roku.

W latach 2004-2006 wsparcie dla rozwoju funduszy pożyczkowych, poręczeniowych oraz kapitału zaangażowanego było realizowane w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw na lata 2004-2006. Wsparcie finansowe w ramach działania udzielane było przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz z budżetu państwa.

Ograniczone możliwości korzystania z kapitałów, jakie oferują fundusze pożyczkowe, poręczeniowe i venture capital, są istotną barierą dla powstawania i rozwoju nowych przedsiębiorstw (seed i start-up), w tym opartych na zaawansowanych technologiach. Dodatkowo, załamanie na rynku finansowym z przełomu lat 2008 – 2009, spowodowało istotne ograniczenie akcji kredytowej komercyjnych instytucji finansowych i wpłynęło na znaczne ograniczenie dostępu mikro, małych i średnich przedsiębiorców do zewnętrznych źródeł finansowania działalności gospodarczej.

Jednocześnie z badań⁵⁾, których przedmiotem jest przedsiębiorczość i podejmowanie oraz prowadzenie działalności gospodarczej wynika, iż wśród przedsiębiorców podejmujących działalność gospodarczą nie wykryła się tendencja do korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania. Rozwój firmy w pierwszych miesiącach funkcjonowania jest najczęściej finansowany z kapitałów własnych – z oszczędności lub środków pożyczonych od rodziny. Wynika to z jednej strony z braku świadomości przedsiębiorców odnośnie oferty instrumentów inżynierii finansowej, a z drugiej z braku informacji na temat możliwości jakie daje firmie oparcie rozwoju firmy na kapitale zewnętrznym.

Zwiększenie środków przeznaczonych na politykę regionalną po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej (głównie w ramach programu ZPORR oraz kontraktów wojewódzkich), obok zwiększonych możliwości rozwojowych, uwypukla także zagrożenia wynikające z niewłaściwego (nieefektywnego) wykorzystania środków publicznych. W województwach Polski Wschodniej istnieje tendencja do wspierania w większym stopniu, niż ma to miejsce w innych regionach, małych inwestycji, w tym inwestycji z zakresu infrastruktury społecznej. Bez komplementarnych inwestycji w zakresie przekształceń na rynku pracy, wzrostu poziomu edukacji, przekształceń na obszarach wiejskich oraz budowy powiązań infrastrukturalnych z krajowymi i europejskimi ośrodkami wzrostu, taka struktura wydatków nie zwiększa szans na wzrost poziomu inwestycji w pozarolnicze i pozapubliczne sfery działalności, nie sprzyja przyspieszeniu procesu zmian strukturalnych, a tym samym nie wspomaga procesu konwergencji w relacjach europejskich i wewnątrz krajowych.

Biorąc pod uwagę znaczne zwiększenie w latach 2007-2013 ilości środków przeznaczonych do wydatkowania na poziomie regionalnym w zdecentralizowanym systemie zarządzania (16 odrębnych regionalnych programów operacyjnych) istnieje konieczność wzmocnienia dialogu administracji rządowej, samorządów terytorialnych i partnerów społeczno – gospodarczych na temat strategii rozwoju i konsekwencji podejmowanych decyzji.

⁵⁾ Ekspertyza *Uwarunkowania społeczno-gospodarcze oraz system prawno-instytucjonalny wdrażania instrumentów inżynierii finansowej w Polsce Wschodniej*, przygotowana przez zespół ekspercki Policy & Action Group Uniconsult Sp. z o.o. na zlecenie MRR 01.09.2010 r. .

3.7. Funkcje metropolitalne miast Polski Wschodniej

Na obszarze Polski Wschodniej największymi miastami są miasta wojewódzkie. Oprócz podstawowej funkcji administracyjnej pełnią one także funkcje społeczne, kulturalne, naukowe, produkcyjne i usługowe. Lokalnie ważną rolę odgrywają też miasta, które w wyniku reformy administracyjnej przeprowadzonej w roku 1999 utraciły funkcję miast wojewódzkich i są obecnie miastami na prawach powiatu.

Miasta wojewódzkie są w Polsce Wschodniej głównymi ośrodkami wzrostu społeczno-gospodarczego. Najbardziej widoczne jest to w przypadku Lublina, w którym znajdują się dwa renomowane uniwersytety i kilka innych uczelni, liczne placówki kulturalne, administracja szczebla wojewódzkiego, placówki bankowe, instytucje finansowe oraz inne instytucje obsługi biznesu. Podobną infrastrukturą, w różnej skali, dysponują pozostałe miasta wojewódzkie. Wszystkie te elementy stanowią podstawę do podjęcia działań kształtujących funkcje metropolitalne tych miast w celu zdynamizowania rozwoju samych ośrodków miejskich, jak i ich otoczenia. W wyniku rozwoju sfery wielkomięjskiej, wzrostu ich atrakcyjności jako ośrodków nauki, kultury, biznesu i usług wyższego rzędu mogą one przyczynić się do rozwoju swoich regionów.

Żadne z miast wojewódzkich Polski Wschodniej nie spełnia podstawowego kryterium wielkości pozwalającego na zaliczenie do metropolii. Największe szanse na zbliżenie się do liczby 500 tysięcy mieszkańców wraz z aglomeracją ma ponad 350-tysięczny Lublin. Pozostałym stolicom województw dużo brakuje do osiągnięcia tej wielkości. W zasadzie żadne z tych miast nie wytworzyło wyraźnej aglomeracji – nawet w przypadku Lublina czy Białegostoku struktury te dopiero się kształtują.

Miasta wojewódzkie Polski Wschodniej borykają się z problemami komunikacyjnymi. Zatłoczone na skutek rosnącego ruchu samochodowego są ich centra oraz strefy podmiejskie. Komunikacja miejska w stolicach województw Polski Wschodniej opiera się na trakcji autobusowej. Tylko Lublin posiada sieć trolejbusową. Komunikację tramwajową ma Elbląg – miasto na prawach powiatu. Nigdzie w obsłudze miejskiego układu komunikacyjnego nie jest włączona kolej. Brak jest systemów łączenia transportu indywidualnego i publicznego. Nowoczesne systemy sterowania ruchem (najtańszy sposób na poprawę przepustowości) nie są stosowane. Nawierzchnie wielu ulic są zdewastowane, a instalacje podziemne cechuje wysoka awaryjność. Brak jest ścieżek rowerowych, co powoduje, że korzystanie z rowerów w codziennych przemieszczeniach jest znikome. Tabor komunikacji miejskiej jest w dużym stopniu zdekapitalizowany. Pogłębia się również deficyt miejsc parkingowych w śródmieściach i w większości osiedli mieszkaniowych. W efekcie zwiększa to niewydolność transportową i komunikacyjną miast, zmniejszając ich atrakcyjność jako miejsca pracy i zamieszkania, a także jako celu turystycznego. Ponadto, powstaje zagrożenie, iż sytuacja ta stanie się czynnikiem hamującym napływ inwestorów zagranicznych. Wpływa to negatywnie na kształtowanie się funkcji metropolitalnych największych miast Polski Wschodniej. W związku z powyższym niezbędnym staje się stworzenie zintegrowanego systemu infrastruktury transportu publicznego w miastach wojewódzkich i na obszarach podmiejskich.

Miasta wojewódzkie Polski Wschodniej, zwłaszcza Olsztyn i Białystok, cechuje niedostateczny poziom rozwoju infrastruktury konferencyjnej, kongresowej, targowej i wystawienniczej, co istotnie obniża atrakcyjność inwestycyjną tych ośrodków regionalnych, wpływając negatywnie na możliwości rozwoju bazy hotelarsko-gastronomicznej i turystycznej, a także funkcjonowanie podmiotów gospodarczych, w tym instytucji z otoczenia biznesu.

Na niski poziom atrakcyjności inwestycyjnej ośrodków wojewódzkich Polski Wschodniej wpływa także ich słabe skomunikowanie z centrami gospodarczymi i administracyjnymi

zlokalizowanymi w innych województwach i za granicą. Miasta te, z wyjątkiem Rzeszowa, nie są objęte siecią połączeń lotniczych, zaś prowadzące do nich drogi i linie kolejowe wymagają intensywnej modernizacji.

3.8. Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej

Turystyka rowerowa stanowi znaczący czynnik rozwoju gospodarczego każdego kraju. Zatem podjęte działania w tym zakresie będą stanowić również impuls do zwiększenia ruchu rowerowego na terenie Polski Wschodniej, a co za tym idzie stworzy szanse na wzrost popytu na usługi w zakresie obsługi ruchu turystycznego - świadczone głównie przez firmy z sektora MSP.

Projekt „Strategii rozwoju turystyki na lata 2007-2013” wskazuje, że jedną ze słabości do przezwyciężenia w skali kraju jest *brak systemu tras rowerowych z właściwym wyznaczeniem, oznakowaniem i infrastrukturą towarzyszącą*⁶⁾. Wynika to w głównej mierze z istnienia wielu podmiotów wytyczających i znakujących szlaki. Instytucje te z reguły nie współdziałają ze sobą i nie koordynują prowadzonych działań. Ponadto, metodologia znakowania szlaków rowerowych w Polsce nie została dotąd ujednolicona i skodyfikowana w prawie. To również utrudnia ewidencję szlaków.

Wg danych Polskiego Towarzystwa Turystyczno - Krajoznawczego (PTTK)⁷⁾ w Polsce istnieje blisko 13 tys. km szlaków rowerowych. Są to:

- Szlaki międzynarodowe: 982,5 km
- Szlaki transgraniczne: 391 km
- Szlaki ogólnopolskie i ponadregionalne oznakowane przez PTTK: 879 km
- Szlaki ogólnopolskie i ponadregionalne oznakowane przez inne podmioty: 1191 km
- Szlaki regionalne i lokalne oznakowane przez PTTK: 2468 km
- Szlaki regionalne i lokalne oznakowane przez inne podmioty: 6760 km

Łącznie ok. 12 700 kilometrów.⁸⁾ (2004 r.)

Powyższe dane nie obejmują szlaków oznakowanych przez inne podmioty i jednocześnie nie rozpoznanych przez PTTK.

Szlaki rowerowe w Polsce Wschodniej nie tworzą zintegrowanego systemu komunikacyjnego i skupiają się głównie wokół większych miast i pobliskich atrakcji turystycznych - naturalnych bądź antropogenicznych. Z punktu widzenia przestrzeni są to rozproszone elipsowate odcinki ścieżek, bez wyraźnych punktów stykowych ze sobą. Charakterystyczna jest również mała ilość połączeń z węzłami komunikacyjnymi, umożliwiających przesiadkę na inny środek transportu. Brakuje także podstawowej infrastruktury towarzyszącej (np. stojaki, przechowalnie, wiaty widokowe). W związku z powyższym istnieje wyraźna potrzeba stworzenia infrastruktury dla długodystansowych przejazdów rowerowych umożliwiających zwiedzanie całego makroregionu pokonując dziennie od 50 do 100 km bez konieczności powrotu do bazy noclegowej.

⁶⁾ Źródło: Strategia rozwoju turystyki na lata 2007-2013 Projekt, Ministerstwo Gospodarki, marzec 2007 r., s. 42

⁷⁾ Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze to najstarsze w Polsce stowarzyszenie skupiające turystów i krajoznawców. Powstało z połączenia Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego (1873 r.) i Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego (1906 r.), których jest prawnym następcą oraz spadkobiercą ich tradycji, dorobku ideowego, a także majątku tych Towarzystw. Od powstania w 1950 r. PTTK rozwija i upowszechnia krajoznawstwo i turystykę kwalifikowaną we wszystkich jej formach. Źródło: <http://www.pttk.pl>

⁸⁾ Źródło: Boroński Zbigniew, 2004, Gościniec PTTK [2(15)/2004] za: Turystyka Rowerowa w Polsce, Program Promocji i Rozwoju Turystyki Rowerowej w Polsce, 2005, Polska Organizacja Turystyczna.

Poniżej przedstawiono szacunkową liczbę wytyczonych i oznakowanych tras rowerowych – głównie o znaczeniu lokalnym i regionalnym – przebiegających po istniejących drogach gruntowych i utwardzonych w poszczególnych województwach Polski Wschodniej.

W województwie lubelskim jest ponad 1 500 km oznakowanych szlaków rowerowych⁹⁾, w tym około 800 km szlaków regionalnych. Trasy rowerowe województwa lubelskiego przebiegają między innymi przez parki narodowe: Poleski (jeziora i bagna) i Roztoczański (kredowe i wapienne wzgórza), które wkrótce wejdą w skład nowego Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Roztocze.

Szlaki rowerowe wytyczone w województwie podkarpackim, o długości ponad 1 700 km, prowadzą przeważnie przez góry (Bieszczady i Beskid Niski) i pogórza (przemyskie, strzyżowsko-dynowskie). Część szlaków wiedzie także przez tereny Kotliny Sandomierskiej położonej w widłach Wisły i Sanu porośniętej pradawną puszcą. W regionie tym jest wiele ośrodków kultury i sztuki ludowej, częściowo zachowane zamki oraz renesansowe pałace.¹⁰⁾

Trasy rowerowe województwa podlaskiego, o długości blisko 1 900 km, przebiegają między innymi przez najcenniejsze obszary przyrodnicze regionu - Puszcze: Białowieską, Augustowską, Knyszyńską i Zieloną. Atrakcją z punktu widzenia ruchu rowerowego są również: malowniczy krajobraz polodowcowy Suwalszczyzny, meandry Bugu i bagna biebrzańskie. W regionie tym od stuleci sąsiadują różne narodowości i wyznania. Poza ludnością polską mieszkają tu: Białorusini, Litwini, Tatarzy, Ukraińcy.

Województwo świętokrzyskie dysponuje ponad 1 300 km znakowanych tras rowerowych¹¹⁾. Trasy rowerowe położone w województwie świętokrzyskim umożliwiają dostęp do cennych i licznych zabytków architektury (zamki, pałace i dwory). Z drugiej strony rowerowym wyprawom sprzyjają walory naturalne regionu: malownicze tereny wapienno-gipsowych wyżyn oraz Góry Świętokrzyskie, a także lessowe wąwozy i jary.

Województwo warmińsko-mazurskie posiada blisko 2 000 km znakowanych szlaków rowerowych w tym: 721,5 km tras międzynarodowych, 752 km tras międzyregionalnych oraz 517 km tras regionalnych¹²⁾. Region nazywany krainą tysiąca jezior, ze świetnie zachowaną gotycką architekturą to miejsce przenikania się dziedzictwa kulturowego: Niemców i Polaków.

Podstawą tworzenia infrastruktury dla długodystansowych przejazdów rowerowych w makroregionie jest wytyczanie tras rowerowych o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym.

⁹⁾ Źródło: Departament Promocji, Turystyki i Współpracy Zagranicznej, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, Lublin.

¹⁰⁾ Źródło: Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna, Rzeszów.

¹¹⁾ Źródło: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Świętokrzyskiego, Kielce.

¹²⁾ Źródło: Trasy rowerowe Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Biuro Planowania Przestrzennego Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.

4. Zróżnicowania międzywojewódzkie w Polsce Wschodniej

Zróżnicowania międzywojewódzkie w Polsce Wschodniej w 2005 r. na podstawie wybranych wskaźników przedstawia Tabela 5.

Tab. 5. Zróżnicowania międzywojewódzkie w Polsce Wschodniej w 2005 r.

Wyszczególnienie	Polska	Polska Wschodnia	Województwa Polski Wschodniej				
			lubelskie	podkarpackie	podlaskie	świętokrzyskie	warmińsko-mazurskie
Powierzchnia w km ²	312685	99045	25121	17844	20187	11708	24192
w % powierzchni kraju	100,0	31,7	8,0	5,7	6,5	3,7	7,7
Ludność w tys.	38157,1	8191,2	2179,6	2098,3	1199,7	1285,0	1428,6
w % ludności kraju	100,0	21,5	5,7	5,5	3,1	3,4	3,7
Gęstość zaludnienia w osobach na 1 km ²	122	83	87	118	59,4	110	59,1
Przyrost naturalny w promilach	-0,1	-0,1	-0,8	1,1	-0,7	-1,7	1,6
Ludność w miastach w % ludności ogółem	61,4	49,1	46,7	40,4	59,2	45,4	60,1
Obszary prawnie chronione w % powierzchni ogólnej	32,5	38,5	22,8	47,7	32,0	61,9	46,2
Całkowita emisja głównych zanieczyszczeń powietrza w t na 1 km ²	22,8	13,9	15,1	15,9	11,1	21,7	10,0
Udział ścieków oczyszczonych w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczenia w %	93,8	91,9	99,5	94,9	99,2	78,8	90,0
Nominalne dochody w sektorze gospodarstw domowych w zł na 1 mieszkańca (2003 r.)	16382	13651	13410	12510	14067	14290	13981
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł	2360	2043	2076	2001	2085	2042	2015
Pracujący na 1000 ludności	330	316	335	305	323	338	278
Pracujący w rolnictwie w % ogółu pracujących	17,0	30,2	38,2	24,8	35,9	33,1	16,8
Stopa bezrobocia rejestrowanego w %	17,6	19,5	17,0	18,5	15,6	20,6	27,2
PKB w zł na 1 mieszkańca (2004 r.)	241181	17842	16777	16886	18056	18714	18778
Wartość dodana brutto w zł na 1 pracującego (2004 r.)	63561	49611	44456	45309	49750	48182	60359
Przedsiębiorstwa zarejestrowane w krajowym systemie REGON na 10000 mieszkańców	948	722	684	663	741	812	771
Nakłady inwestycyjne w zł na 1 mieszkańca	146	54	84	53	51	15	46

Turyści korzystający z noclegów na 1000 mieszkańców	435	310	249	261	332	230	531
Dochody budżetów gmin w zł na 1 mieszkańca	1201	1354	1249	1459	1123	1430	1486
Drogi publiczne o twardej nawierzchni w km na 100 km ²	81,2	68,3	72,3	78,6	54,6	103,2	51,1
Linie kolejowe eksploatowane w km na 100 km ²	6,5	4,6	4,1	5,3	3,3	6	5
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w zł na 1 mieszkańca	135	48,6	77	50	43	14	39
Pracownicy naukowo-badawczy na 1000 osób aktywnych zawodowo	3,6	1,8	2,7	1,2	2,4	1,1	1,7
Studenci na 10000 mieszkańców	512	437	495	374	437	448	430

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw 2006.

Z powyższego zestawienia wynika, że województwa Polski Wschodniej w największym stopniu różnią się między sobą pod względem warunków naturalnych, przyrodniczych (powierzchnia ogółem, powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych, stopień zanieczyszczenia powietrza) i demograficznych (ludność, gęstość zaludnienia, przyrost naturalny). Wyraźne różnice widać również w poziomie rozwoju infrastruktury (drogi, koleje). Można zauważyć także, iż województwo warmińsko-mazurskie, charakteryzujące się najwyższą stopą bezrobocia i jest jednocześnie województwem o najniższym poziomie zatrudnienia w rolnictwie i rozwiniętej turystyce, z kolei województwo lubelskie dysponuje stosunkowo najwyższym potencjałem naukowo-badawczym. Należy podkreślić, iż różnicowania międzywojewódzkie w poziomie życia i warunkach gospodarowania są stosunkowo niewielkie, natomiast wyraźnie zaznacza się dystans między województwami Polski Wschodniej a resztą kraju, na niekorzyść tych pierwszych.

5. Realizacja Strategii Lizbońskiej w Polsce Wschodniej

Tab.6: Przegląd wybranych wskaźników monitorujących realizację Strategii Lizbońskiej

Wskaźnik "lizboński"	Wartość docelowa do roku 2010	Polska (2005)	Polska Wschodnia (2005)
Wskaźnik zatrudnienia – ogółem	70%	52,8%	45,7%
Wskaźnik zatrudnienia – kobiety	60%	46,8%	39,7%
Wskaźnik zatrudnienia – osoby w wieku 55 – 64	50%	27,2%	28,6% (dla osób 50+)
Wydatki na badania i rozwój (% PKB)	3%	0,57 %	0,27%
Wydatki przedsiębiorstw na badania i rozwój (% PKB)	-	0,18%	0,07 %

Dostęp do Internetu gospodarstw domowych	30%	36% (IV kw. 2006)	13,5-22,0% (2005)
--	-----	----------------------	----------------------

Porównując wartości wybranych wskaźników monitorujących realizację Strategii Lizbońskiej (SL) należy zwrócić uwagę na dysproporcję pomiędzy wartościami wskazanymi przez SL jako docelową do roku 2010 a wartościami wskaźników dla makroregionu Polska Wschodnia w roku bazowym (dane dostępne na 2005 r.). Wyraźna różnica punktów procentowych obrazuje skalę wyzwań jakie stoją przed pięcioma województwami objętymi wsparciem w ramach niniejszego Programu.

O ile wskaźniki zatrudnienia dla Polski Wschodniej tylko nieznacznie odbiegają od swoich odpowiedników dla całego kraju (natomiast znacznie odbiegają od wskaźników docelowych SL) głównie różnica w zakresie wydatków na badania i rozwój. Żeby spełnić standardy zaproponowane w Strategii Lizbońskiej nakłady na B+R w gospodarkach regionów Polski Wschodniej powinny wzrosnąć ponad dziesięciokrotnie. Tym bardziej zasadne jest wsparcie dla infrastruktury dydaktycznej i badawczej uczelni, ośrodków badawczo-rozwojowych oraz wzmocnienie zaplecza B+R, a także inwestycje w laboratoria w przedsiębiorstwach.

W obszarze dostępu gospodarstw domowych do Internetu występuje duża rozpiętość między regionami Polski Wschodniej. W województwie podkarpackim wg danych GUS w roku 2005 22 na 100 gospodarstw domowych posiadało komputer z dostępem do Internetu, natomiast w woj. świętokrzyskim wskaźnik ten osiągnął wartość 13,5%.

II. ANALIZA I OCENA WYKORZYSTANIA WSPARCIA KRAJOWEGO I ZAGRANICZNEGO DLA WOJEWÓDZTW POLSKI WSCHODNIEJ

A. Wsparcie krajowe

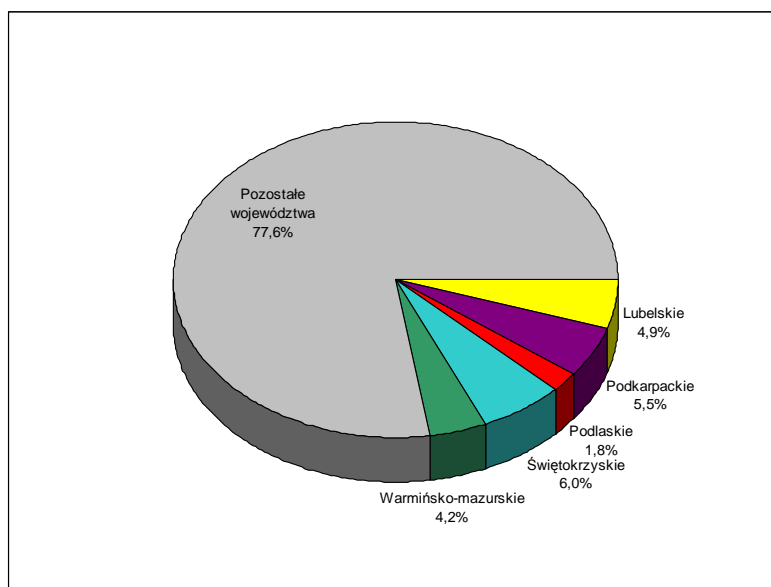
W ramach wsparcia krajowego na terenie pięciu województw Polski Wschodniej w ostatnich latach zrealizowano szereg inwestycji, a także działań o charakterze modernizacyjnym i inwestycyjnym, które były finansowane z budżetu państwa, budżetu wojewody, funduszy celowych, agencji i fundacji Skarbu Państwa oraz przedsiębiorstw państwowych.

1. Kontrakty wojewódzkie (2001-2005)

Kontrakty wojewódzkie, zawierane pomiędzy samorządami województw i stroną rządową, stanowiły najważniejszą formę wsparcia krajowego w latach 2001-2005. Na dofinansowanie zadań ujętych w kontraktach wojewódzkich budżet państwa przeznaczył w tym okresie czasu ogółem 4 793,3 mln zł, z czego wykorzystano 4 310,9 mln zł, czyli 89,9%. Samorządom pięciu województw Polski Wschodniej przekazano 1 044,1 mln zł, z czego wykorzystano 964,5 mln zł, czyli 92,4%. Większość zadań realizowanych w ramach kontraktów wojewódzkich koncentrowało się na rozwoju infrastruktury:

- transportowej,
- ochrony środowiska,
- społecznej.

Rys.25. Dofinansowanie środkami z budżetu państwa zadań realizowanych w ramach Kontraktu Wojewódzkiego w latach 2001 – 2005 (wykorzystanie)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

B. Wsparcie zagraniczne

1. Przedakcesyjne Programy Pomocowe

1.1. Program PHARE Spójność Społeczna i Gospodarcza (SSG)

Program PHARE SSG był realizowany w ramach czterech edycji rocznych w latach 2000 – 2003 (spośród pięciu województw Polski Wschodniej jedynie województwo świętokrzyskie uczestniczyło w trzech edycjach tego programu w latach 2001-2003). Składał się on z trzech komponentów: Infrastruktura (INFRA), Rozwój Zasobów Ludzkich (RZL) oraz Małe i Średnie Przedsiębiorstwa (MSP). Ogólna wartość dotacji w ramach tego programu dla Polski Wschodniej w całym tym okresie wyniosła 270,4 mln euro. Gros środków w ramach PHARE SSG (183,9 mln euro, czyli 68,0%) przeznaczono na realizację dużych projektów infrastrukturalnych.

1.2. Program PHARE 2001 Odbudowa

Program miał charakter doraźny i funkcjonował w latach 2001-2003. Środki przekazane na jego realizację służyły usuwaniu skutków wielkiej powodzi z 2001 r. oraz miały na celu zapobieganie zagrożeniom powodziowym w przyszłości. Zakres terytorialny programu był ograniczony do województw najbardziej dotkniętych skutkami tego kataklizmu (między innymi świętokrzyskiego i podkarpackiego).

W ramach programu zrealizowano łącznie 210 projektów na łączną kwotę dofinansowania z PHARE 23,2 mln euro, w tym w województwie podkarpackim 36 projektów (3,84 mln euro), a w świętokrzyskim 85 projektów (9,6 mln euro).

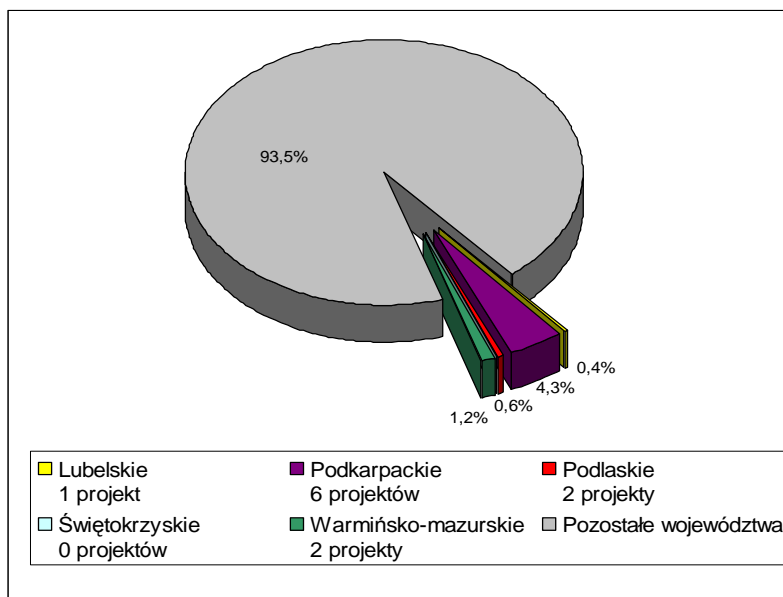
1.3. Program Współpracy Przygranicznej PHARE CBC

Na obszarze czterech przygranicznych województw Polski Wschodniej funkcjonowały trzy Programy Współpracy Przygranicznej PHARE CBC: Polska – Słowacja (między innymi podkarpackie), Polska – Region Morza Bałtyckiego (m.in. warmińsko-mazurskie i podlaskie) oraz Zintegrowana Granica Wschodnia (podkarpackie, lubelskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie). Wielkość alokacji w ramach PHARE CBC wyniosła w województwie lubelskim 3,2 mln euro, podkarpackim 17,7 mln euro (Program Polska – Słowacja – 5,8 mln euro, Program Zintegrowana Granica Wschodnia 11,9 mln euro), podlaskim 17,7 mln euro (Program Polska – Region Morza Bałtyckiego 3,8 mln euro, Program Zintegrowana Granica Wschodnia 13,8 mln euro).

1.4. Program ISPA

W latach 2000-2003 Komisja Europejska zaakceptowała realizację 69 projektów z zakresu środowiska i transportu finansowanych w ramach funduszu ISPA. Na realizację tych projektów przyznano Polsce łącznie 2 585,7 mln euro. Na obszarze pięciu województw Polski Wschodniej zrealizowano jedynie 11 projektów infrastrukturalnych na kwotę 263 mln euro, co stanowiło zaledwie 6,4% środków wydatkowanych w całym kraju.

Rys.26 Wartość projektów zrealizowanych w ramach ISPA (Udział województw w %, Polska=100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Środowiska i Ministerstwa Transportu

1.5. Program SAPARD

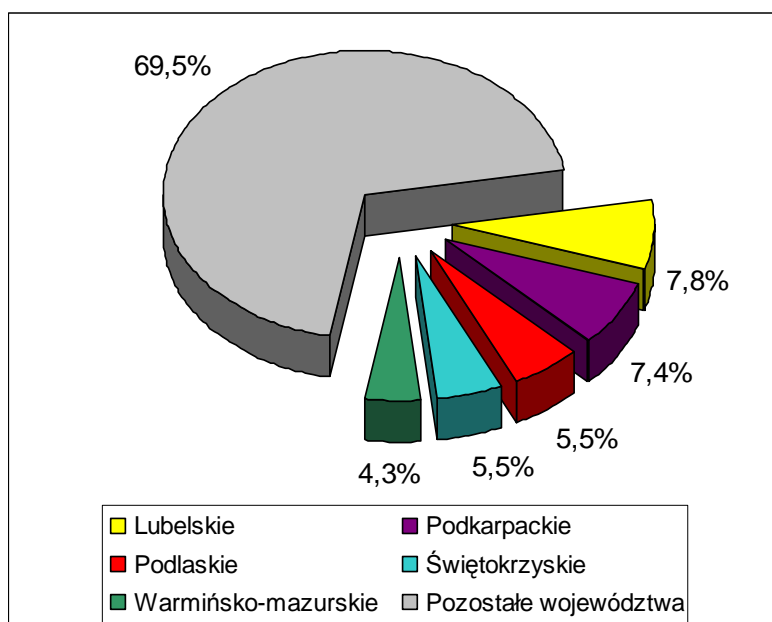
Program SAPARD został uruchomiony w połowie lipca 2002 r. W ramach tego programu, w pięciu województwach Polski Wschodniej zrealizowano szereg projektów z zakresu:

1. poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych;
2. inwestycje w gospodarstwach rolnych;
3. rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich;
4. różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

W Programie SAPARD zrealizowano łącznie 21 329¹³⁾ projektów na łączną kwotę zaangażowanych środków publicznych 3 932 mln zł w skali kraju, w tym na obszarze Polski Wschodniej 6 533 projekty (1 200 mln zł). Ponad 50% środków zostało wydatkowanych na wsparcie poprawy i rozwoju podstawowych elementów infrastruktury ochrony środowiska oraz drogowej realizowanej na obszarach wiejskich.

¹³⁾ Według danych na dzień 31 grudnia 2005 r.

Rys. 27 Wykorzystanie środków z Programu SAPARD
(Udział województw w %, Polska=100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

2. Programy finansowane z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności i inicjatyw wspólnotowych

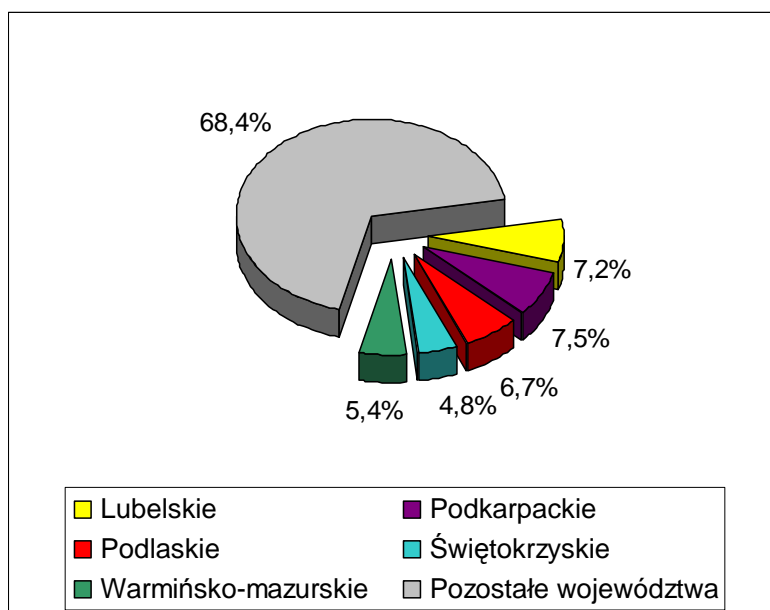
2.1. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR)

Na realizację ZPORR w Polsce w latach 2004-2006 przewidziano 2 530 mln euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz 438,5 mln euro z Europejskiego Funduszu Społecznego, czyli łącznie niemal 3 mld euro. Łączna suma środków ze wszystkich źródeł finansowania (wliczając również środki prywatne) wyniesie 4,08 mld euro. Stanowi to blisko 40% wszystkich środków funduszy strukturalnych przeznaczonych dla Polski w latach 2004-2006. W ramach ZPORR przewidziano realizację projektów w ramach trzech priorytetów:

- rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów,
- wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach,
- rozwój lokalny.

Do końca 2005 r. w Polsce Wschodniej zakontraktowano środki w wysokości 2 194 mln zł (28,1% w skali kraju), a wydatkowano 307 mln zł (31,6%).

Rys. 28 Wykorzystanie środków w ramach ZPORR wg województw w latach 2004-2005 - środki wydatkowane (Udział województw w %, Polska=100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

2.2. Sektorowe Programy Operacyjne (SPO)

Fundusze Strukturalne są w latach 2004-2006 wdrażane również w ramach pięciu sektorowych programów operacyjnych:

- SPO Rozwój Zasobów Ludzkich,
- SPO Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw,
- SPO Transport,
- SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich,
- SPO Rybołówstwo i przetwórstwo ryb (przy czym odgrywa on marginalną rolę na obszarze Polski Wschodniej).

a) W ramach Programu SPO Rozwój Zasobów Ludzkich (RZL) realizowane są dwa priorytety:

- aktywna polityka rynku pracy oraz integracji zawodowej i społecznej,
- rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy.

Na realizację programu w Polsce w latach 2004-2006 przewidziano 1 960 mln euro (z Europejskiego Funduszu Społecznego 1 470 mln euro). Łączna suma środków ze wszystkich źródeł finansowania (wliczając również środki prywatne) wyniesie ok. 1 980 mln euro. Do końca 2005 r. w Polsce Wschodniej podjęto realizację 290 projektów na kwotę 180,9 mln zł (16,9% w skali kraju).

b) W ramach SPO Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (WKP) udzielana jest pomoc finansowa w formie dotacji na doradztwo i inwestycje w przedsiębiorstwach (głównie małych i średnich) oraz na rozwój otoczenia biznesu, czyli instytucji wspierających przedsiębiorczość. Wartość środków publicznych przewidzianych do współfinansowania projektów

realizowanych w tym programie wynosi dla całego kraju 1 713 mln euro, z czego 1 251 mln euro pochodzi ze środków wspólnotowych. Program WKP obejmuje dwa priorytety:

- rozwój przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności przez wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu,
- bezpośrednie wsparcie przedsiębiorstw,

w ramach których wspierane są inwestycje w parkach przemysłowych i technologicznych oraz przekazywane jest wsparcie finansowe dla przedsiębiorstw zobligowanych do dostosowania swojej infrastruktury do wymogów ochrony środowiska. Do końca marca 2006 r. w Polsce Wschodniej podjęto realizację 835 projektów na kwotę 411,2 mln zł (13,9% w skali kraju), a zrealizowano 176 projektów na kwotę 20,5 mln zł (21,1%).

W województwach Polski Wschodniej najczęściej realizowane były projekty dotyczące:

- poprawy dostępności do zewnętrznego finansowania przedsiębiorstw (lubelskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie),
- tworzenia korzystnych warunków dla rozwoju firm (podkarpackie, podlaskie),
- wsparcia konkurencyjności produktowej i technologicznej przedsiębiorstw (świętokrzyskie i podkarpackie),
- wzrostu konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw przez inwestycje (wszystkie województwa).

c) SPO Transport wspiera realizację projektów z zakresu budowy i przebudowy dróg krajowych, modernizacji linii kolejowych oraz poprawy infrastruktury dostępu do portów morskich. Wartość środków publicznych przewidzianych do współfinansowania projektów realizowanych w tym programie wynosi dla całego kraju 1 552 mln euro, z czego 1 163 mln euro pochodzi z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Program obejmuje dwa priorytety:

- zrównoważony gałęziowo rozwój transportu,
- bezpieczniejsza infrastruktura drogowa.

Do końca kwietnia 2006 r. na obszarze Polski Wschodniej podjęto realizację 7 projektów, (3 w lubelskim, 2 w podkarpackim, po jednym w podlaskim i warmińsko-mazurskim i żadnego w świętokrzyskim), które są dofinansowane z EFRR kwotą w wysokości 551,2 mln zł (19,7% w skali kraju). Do najważniejszych projektów zaliczyć należy budowę obwodnicy w Puławach i Hrebennem (lubelskie) oraz przebudowę trzech odcinków dróg krajowych.

d) W ramach SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich finansowanie może mieć charakter bezpośredniego wsparcia inwestycyjnego dla rolników i przedsiębiorców prowadzących działalność służącą poprawie poziomu produkcji rolnej, prowadzeniu jej w zgodzie z wymogami ochrony środowiska oraz podniesieniu jakości wytwarzanych produktów rolnych. Może być ono również przeznaczone na działalność szkoleniowo-doradczą oraz przedsięwzięcia związane z rozwojem infrastruktury i tworzeniem alternatywnych miejsc pracy na obszarach wiejskich. Wartość środków publicznych przewidzianych do współfinansowania projektów realizowanych w tym programie wynosi dla całego kraju 1 784 mln euro, z czego 1 193 mln euro pochodzi z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnych. Program obejmuje dwa priorytety:

- wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym,
- zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.

Do końca listopada 2006 r. w Polsce Wschodniej podpisano 16 058 umów z beneficjentami na kwotę 2 073 mln zł (32,6% w skali kraju).

2.3. Inicjatywa Wspólnotowa Interreg

a) Inicjatywą Interreg III A, służącą wspieraniu i promocji zintegrowanego rozwoju regionalnego na obszarze sąsiadujących ze sobą regionów przygranicznych, objęte zostały cztery województwa Polski Wschodniej (podkarpackie, lubelskie, podlaskie i warmińsko-mazurskie), które uczestniczą w trzech programach współpracy przygranicznej:

- Program Polska – Słowacja,
- Program Sąsiedztwa Polska – Białoruś – Ukraina,
- Program Sąsiedztwa Polska – Litwa – Obwód Kaliningradzki Federacji Rosyjskiej.

Do końca roku 2005 na realizację projektów w województwach Polski Wschodniej, przygotowanych w ramach tych programów, ze środków EFRR przyznano dofinansowanie w wysokości łącznie 7,9 mln euro, z czego na lubelskie przypadło 2,2 mln euro (28%), podkarpackie 3,9 mln euro (49%), podlaskie 1,8 mln euro (23%).

W ramach Interreg III B, mającego na celu wspieranie współpracy międzynarodowej między władzami regionalnymi i krajowymi, w ramach dużych regionów paneuropejskich, służącej zrównoważonemu i skoordynowanemu rozwojowi przestrzennemu, w pięciu województwach Polski Wschodniej realizowany był Program CADSES i Program Regionu Morza Bałtyckiego (BSR). Ze środków EFRR na realizację Programu CADSES przeznaczono 286,8 mln euro, a Programu BSR 119,8 mln euro.

2.4. Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL

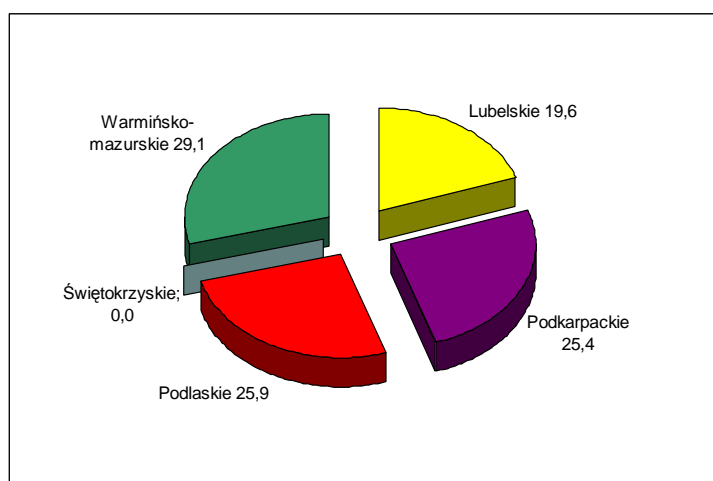
Na wdrożenie działań realizowanych w ramach Programu EQUAL na lata 2004-2006, służącego wdrażaniu założeń Europejskiej Strategii Zatrudnienia i Procesu Integracji Społecznej, zarezerwowano dla Polski kwotę 178,5 mln euro, z czego 133,9 mln euro pochodzić będzie z EFS, a 44,6 mln euro współfinansowania krajowego.

Ze 107 wniosków, które zostały dotąd zatwierdzone do realizacji w Polsce w ramach IW EQUAL, cztery zostały zgłoszone przez podmioty działające w województwie lubelskim, a trzy w podkarpackim.

2.5. Fundusz Spójności (FS)

Do końca 2005 r. ze środków FS realizacją objęto w Polsce ogółem 124 projekty inwestycyjne, którym przyznano dofinansowanie z FS w wysokości 5 602,5 mln euro. Na obszarze Polski Wschodniej beneficjenci realizują 16 projektów, dofinansowanych z FS kwotą w wysokości 581,6 mln euro (10,4% alokacji ogólnopolskiej). Ponadto jeden projekt pt. *Poprawa infrastruktury kolejowej – „wąskie gardła”*, dofinansowany z FS kwotą 83,2 mln zł, jest realizowany w kilku województwach kraju, w tym w podkarpackim i świętokrzyskim.

Rys.29 Realizacja projektów z Funduszu Spójności (stan na koniec 2005 r.)
Polska Wschodnia =100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

3. Pozostałe programy i fundusze

3.1. Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich Banku Światowego

Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW) - realizowany w latach 2001-2005 - był finansowany z kredytu Banku Światowego i z budżetu państwa. Miał on przyczynić się do szeroko rozumianego rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich. Na dofinansowanie zadań realizowanych w ramach PAOW z kredytów Banku Światowego pozyskano łącznie 117,4 mln euro, przy czym w pięciu województwach Polski Wschodniej 43,5 mln euro, czyli aż 37,1% ogółu dostępnych środków.

3.2. Fundusz Schengen

Fundusz Schengen (Instrument Finansowy Schengen) został uruchomiony pod koniec 2004 r. w wyniku konieczności dokonania poważnych inwestycji na granicach zewnętrznych Unii Europejskiej, którego beneficjentami jest siedem nowych państw członkowskich Unii Europejskiej. Ze środków Funduszu na terenie czterech przygranicznych województw Polski Wschodniej w latach 2004-2005 sfinansowano szereg inwestycji - w tym przede wszystkim z zakresu infrastruktury przejść granicznych z Rosją, Białorusią i Ukrainą (między innymi w Terespolu, Korczowej, Medyce, Krościenku).

4. Inne programy

Oprócz środków zagranicznych pochodzących z Unii Europejskiej Polska korzysta z programów pomocy zagranicznej przyznawanych przez ambasady czy fundacje. Wspierają one różnorodne inicjatywy i działania ukierunkowane na przekazywanie wiedzy i doświadczeń. Istotnym programem grantowym jest Inicjatywa Współpracy Polsko - Amerykańsko - Ukraińskiej (PAUCI). Program ten finansowany jest przez Amerykańską Agencję do Spraw Rozwoju Międzynarodowego – USAID. Został utworzony dla rozwijania związków pomiędzy Polską a Ukrainą przez wspólną realizację projektów. Istotne działania realizowane są także przez Polsko – Amerykańską Fundację Wolności. Wspólnie z Fundacją Edukacji dla Demokracji przydziela ona dotacje dla polskich organizacji pozarządowych oraz instytucji edukacyjnych za pośrednictwem stworzonego przez siebie programu RITA, który wspiera i inicjuje działania polskich organizacji wspólnie z partnerami z regionu Europy Środkowo-wschodniej.

5. Wykorzystanie dotychczasowego wsparcia

Pełne określenie stopnia wykorzystania przyznanych środków w ramach programów współfinansowanych ze środków krajowych i zagranicznych jest utrudnione ze względu na nie zakończenie jeszcze części realizowanych projektów oraz dynamikę przepływów finansowych. Można to zrobić jedynie w odniesieniu do tych przypadków, gdzie realizacja techniczna i finansowa została już zakończona. Odnosi się to do Programu PHARE SSG, w którym poziom wykorzystania środków jest bliski 100%, czy też kontraktów wojewódzkich (2001-2005), dla których poziom absorpcji środków w Polsce Wschodniej wyniósł 92,4%, czyli znacząco więcej niż średnio w kraju (89,9%).

Dostępność środków pomocowych dla podmiotów z obszaru Polski Wschodniej była silnie zróżnicowana w zależności od poszczególnych programów. W przypadku kontraktów wojewódzkich i niektórych programów przedakcesyjnych była ona nieco wyższa (w przeliczeniu na 1 mieszkańca) niż średnio w kraju, co było związane z przyjęciem zasady zapewnienia zwiększonego dostępu do środków pomocowych przez województwa najbiedniejsze. Dotyczy to zwłaszcza programów: PHARE SSG, SAPARD i ZPORR oraz kontraktów wojewódzkich. W przypadku większości programów uruchomionych po akcesji Polski do Unii Europejskiej możliwość dostępu do środków pomocowych uległa znacznemu ograniczeniu. W szczególności dotyczy to takich programów sektorowych jak SPO Rozwój Zasobów Ludzkich, SPO Transport, czy też IW Interreg, środki których są relatywnie w niewielkim stopniu wykorzystywane przez województwa Polski Wschodniej.

Szczególnie korzystnie Polska Wschodnia została potraktowana w programie PHARE SSG, którego środki były początkowo kierowane tylko do wybranych województw, w zależności od nasilenia problemów strukturalnych. W 2000 r. wsparcie uzyskało 5 regionów (w tym cztery województwa Polski Wschodniej, bez świętokrzyskiego). W 2001 r. program został rozszerzony dodatkowo o 3 województwa (w tym świętokrzyskie), a później dotyczył już całego terytorium kraju, co skutkowało ograniczeniem strumienia środków kierowanych do regionów najuboższych. Znaczący dla rozwoju Polski Wschodniej można zatem wskazać przede wszystkim okres pierwszych dwóch lat PHARE SSG. Program ten miał jednak śladowe znaczenie dla wspierania rozwoju regionalnego.

W przypadku większości programów uruchomionych po akcesji Polski do Unii Europejskiej możliwość dostępu do środków pomocowych uległa znacznemu ograniczeniu. W szczególności dotyczy to takich programów sektorowych jak SPO Rozwój Zasobów Ludzkich, SPO Transport, czy też IW Interreg, środki których są relatywnie w niewielkim stopniu wykorzystywane przez województwa Polski Wschodniej.

Generalnie można zauważyć, że Polska Wschodnia w bardzo ograniczonym stopniu korzysta ze środków przeznaczonych na realizację dużych projektów infrastrukturalnych. Przykładowo w ramach Programu ISPA na tym obszarze zrealizowano jedynie 11 projektów (w tym żadnego z województwa świętokrzyskiego) na łączną kwotę 169 mln euro, co stanowi zaledwie 6,5% wykorzystanych środków. Wynikało to z priorytetów, uwzględniających w pierwszym rzędzie rozbudowę przejść granicznych i połączeń komunikacyjnych na granicy zachodniej oraz modernizację dużych obiektów z zakresu infrastruktury ochrony środowiska. Środki programu ISPA przeznaczono na projekty o dużej skali, zlokalizowane przede wszystkim w najbardziej rozwiniętych regionach zachodniej i centralnej części kraju. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku wykorzystania środków z Funduszu Spójności, udostępnionych już w okresie poakcesyjnym (realizowanych jest 16 projektów dofinansowanych kwotą łączną w wysokości zaledwie 415,1 mln euro).

Program współpracy przygranicznej Phare CBC w początkowym okresie dotyczył wyłącznie województw zachodniej, środkowej oraz północnej Polski. Od 1999 r. włączone zostały tereny graniczące z Czechami, a od 2000 r. ze Słowacją. Realizowany był zatem również na terenie województw Polski Wschodniej (podkarpackie – CBC Polska-Słowacja, warmińsko-mazurskie i podlaskie – CBS Polska-Region Morza Bałtyckiego), jednak alokacja środków była dużo mniejsza niż dla projektów dotyczących granicy polsko-niemieckiej.

Analiza dotychczasowych efektów pozyskania środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności, przeprowadzona przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego¹⁴⁾, wskazuje, iż do województw Polski Wschodniej trafiło najmniej (w przeliczeniu na mieszkańca) środków unijnych. Średnia wartość dofinansowania ze środków UE w ramach podpisanych na koniec 2005 r. umów wyniosła w Polsce średnio 1 063 zł na mieszkańca, podczas gdy w pięciu województwach Polski Wschodniej (a także w małopolskim i łódzkim) nie przekroczyła 680 zł. Okazuje się, że pomimo zwiększonej alokacji środków w tych regionach w ramach ZPORR, województwa te nie zdołały „przyciągnąć” więcej środków unijnych z Funduszu Spójności i programów sektorowych, co skutkowało niższą wartością wsparcia unijnego na mieszkańca. Z tego też względu zakres tematyczny projektów realizowanych w Polsce Wschodniej jest całkowicie odmienny od tego, który dominuje w pozostałych regionach kraju. W województwach, które pozyskały najwięcej środków unijnych, udział inwestycji w infrastrukturę transportową i środowiskową (wsparcie z FS) przekraczał 70% (blisko 90% w dolnośląskim) podczas gdy w województwach wschodnich wynosił zaledwie około 50%.

Jednostki samorządu terytorialnego pozyskały do końca 2005 r. aż 47% łącznej wartości ogółem wsparcia unijnego i stanowiły największą grupę beneficjentów funduszy unijnych w Polsce. Średnia wartość realizowanych przez JST projektów w części dofinansowywanej przez UE wyniosła 3,8 mln zł, przy czym najniższa była w Polsce Wschodniej (w lubelskim 1,5 mln zł, w podlaskim 1,3 mln zł). Podobne zróżnicowanie dotyczy wartości pozyskanych przez JST środków unijnych w przeliczeniu na mieszkańca. O ile dla Polski wartość tego wskaźnika wyniosła na koniec 2005 r. 496 zł, o tyle w województwach Polski Wschodniej nie przekroczyła 430 zł, a w przypadku województwa lubelskiego kształtowała się na poziomie 174 zł.

Analiza dostępności przestrzennej środków unijnych jednoznacznie wykazuje, iż głównymi beneficjentami pomocy strukturalnej UE są jak dotąd województwa lepiej rozwinięte, które absorbują zdecydowanie więcej środków niż województwa najbiedniejsze. Nie jest to spowodowane niższymi możliwościami absorpcyjnymi województw wschodniej części Polski, lecz jedynie strukturą podziału środków pomocowych pomiędzy programy sektorowe i regionalne. W latach 2004-2006 podstawowa część funduszy strukturalnych i całość Funduszu Spójności jest wdrażana przez programy sektorowe, które wprawdzie obejmują swym zasięgiem całe terytorium kraju, lecz ich środki są kierowane przede wszystkim na realizację projektów z terenu Polski zachodniej i centralnej. Przyczyn zwiększonej alokacji środków w tych regionach należy upatrywać między innymi potrzebą osiągnięcia większej spójności przestrzennej z pozostałymi krajami Unii Europejskiej, co wymaga realizacji kosztownych inwestycji z zakresu infrastruktury transportowej. W związku z powyższym należy uznać, iż decyzja o przyjęciu podziału środków w ramach segmentu regionalnego pomiędzy województwa zgodnie z algorytmem uwzględniającym 80% alokacji ze względu na ludność, 10% ze względu na wysokie bezrobocie oraz 10% ze względu na niski poziom produktu krajowego brutto na mieszkańca była trafna i całkowicie usprawiedliwiona.

¹⁴⁾ Wstępna ocena pierwszych efektów europejskiej polityki spójności w Polsce 2004-2005, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, czerwiec 2006 r.

III. ANALIZA SWOT – MOCNE I SŁABE STRONY, SZANSE I ZAGROŻENIA

Mocne strony	Słabe strony
<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwinięte wybrane branże gospodarki regionu osiągające sukces na rynku krajowym i zagranicznym 2. Potencjał rozwojowy ośrodków akademickich w niektórych dziedzinach 3. Wysoki popyt na edukację na poziomie wyższym 4. Znaczna ilość wolnych terenów i obiektów przemysłowych do przygotowania pod inwestycje 5. Znaczący potencjał sektora MSP w Polsce Wschodniej 6. Czyste środowisko naturalne i walory przyrodnicze stanowiące o dużej atrakcyjności turystycznej obszaru 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niski poziom PKB oraz wartości dodanej brutto 2. Niska stopa inwestycji i mały napływ inwestycji zagranicznych 3. Niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw 4. Bardzo niski poziom nakładów na działalność badawczo-rozwojową 5. Nieefektywna struktura gospodarki, cechująca się między innymi wysokim poziomem zatrudnienia w rolnictwie 7. Niski poziom rozwoju przemysłu 8. Słabo rozwinięte funkcje metropolitarne miast wojewódzkich 9. Wysoki poziom bezrobocia wśród ludzi młodych 10. Niedostateczna infrastruktura dydaktyczna uczelni 11. Ograniczone powiązania między nauką a gospodarką 12. Słabo rozwinięta infrastruktura teleinformatyczna 13. Położenie peryferyjne w stosunku do krajowych i europejskich centrów aktywności ekonomicznej 14. Ograniczona dostępność transportowa w skali regionalnej oraz w układzie zewnętrznym i zły stan techniczny sieci drogowej 15. Niski udział środków podmiotów gospodarczych w nakładach przeznaczonych na inwestycje zaawansowane technologicznie 16. Niski poziom świadomości nt. możliwości wykorzystania walorów przyrodniczych dla rozwoju turystyki

Szanse	Zagrożenia
<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwój międzynarodowej współpracy instytucjonalnej i powiązań z partnerami zagranicznymi 2. Możliwości udziału firm prowadzących działalność B+R w projektach europejskich 3. Włączenie podmiotów z Polski Wschodniej w sieci współpracy naukowej 4. Rozwój specjalizacji regionalnej w Polsce Wschodniej w sektorze przemysłu i usług 5. Przygraniczne położenie umożliwiające nawiązywanie transgranicznej współpracy gospodarczej 6. Wzrost zainteresowania regionem ze strony turystów krajowych i zagranicznych 7. Rozwój turystyki, w tym turystyki specjalistycznej dla zainteresowanych wysokimi walorami przyrodniczymi regionu 8. Rozwój i wysoki poziom aktywności instytucji otoczenia biznesu 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rosnący popyt zewnętrzny na siłę roboczą z Polski Wschodniej skutkujący odpływem wykwalifikowanych kadr, szczególnie młodych wykształconych osób 2. Niesprzyjające regulacje prawne, w tym limitowanie produkcji w dziedzinach związanych ze specjalizacją regionalną 3. Utrudnienia w kontaktach gospodarczych z państwami spoza UE (Rosja, Ukraina, Białoruś) 4. Utrzymujący się obraz Polski Wschodniej jako regionu peryferyjnego 5. Słabość lobbingu na rzecz wspierania zmian w Polsce Wschodniej przy aktywnej postawie ośrodków centralnych 6. Nieefektywne wykorzystanie środków pomocowych UE 7. Wzrost obciążeń podatkowych i administracyjnych utrudniających podejmowanie własnej działalności gospodarczej i rozwój firm sektora MSP we wczesnej fazie działalności 8. Możliwość zagrożenia obszarów cennych przyrodniczo w wyniku nieskoordynowanego ruchu turystycznego

Z analizy SWOT wyłania się obraz Polski Wschodniej jako obszaru o niskim poziomie rozwoju w porównaniu z resztą kraju. Obszar ten wykazuje cechy, które pozwalają uznać go za peryferyjnie położony w stosunku do krajowych i europejskich centrów aktywności ekonomicznej, i to nie tylko w skali kraju, lecz także całego terytorium Unii Europejskiej. Decyduje o tym przede wszystkim:

- niski poziom zamożności, wyrażający się niskim poziomem PKB na mieszkańca,
- niski poziom spójności przestrzennej, społecznej i ekonomicznej,
- nieefektywna struktura gospodarki z przewagą tradycyjnego rolnictwa i stosunkowo niskim poziomem rozwoju przedsiębiorczości oraz niskim poziomem konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw,
- niedostateczny potencjał ośrodków wzrostu stymulujących rozwój, w tym wyraźnie wykształconych aglomeracji miejskich z rozwiniętymi funkcjami metropolitalnymi,
- niedorozwój infrastruktury szkolnictwa wyższego i ograniczone powiązania między nauką a gospodarką,
- niski poziom rozwoju infrastruktury technicznej, zwłaszcza teleinformatycznej i transportowej, oraz niesprawne połączenia komunikacyjne, warunkujące ograniczoną dostępność Polski Wschodniej.

Wyżej wymienione czynniki nie sprzyjają rozwojowi Polski Wschodniej, wpływając między innymi na niski poziom atrakcyjności inwestycyjnej tego makroregionu. Powyższa konstatacja skłania do poszukiwania kierunków działań, które wygenerowałyby bodźce rozwojowe. W tym przypadku konieczna jest potrzeba zahamowania dalszej względnej degradacji tego obszaru na poziomie, który zapewni lepszą pozycję wyjściową do generowania działań rozwojowych i uzyskiwania pozytywnych efektów tych działań. Jednym z tych działań jest stworzenie programu operacyjnego, który pozwoli na wsparcie środkami Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, uzupełnionymi przez krajowe środki publiczne, projektów na rzecz rozwoju Polski Wschodniej. Konstrukcja takiego programu powinna być nakierowana na przezwycięzenie peryferyjności makroregionu, przy maksymalnym wykorzystaniu jego potencjału endogenicznego, związanego z:

- silnym zainteresowaniem młodzieży edukacją na poziomie wyższym,
- znaczącym wzrostem potencjału ośrodków akademickich w niektórych dziedzinach,
- skoncentrowaniem się na wspieraniu wybranych, rozwojowych branż gospodarki regionu,
- dostępnością wolnych terenów i obiektów przemysłowych do przygotowania pod inwestycje,
- obecnością czystego środowiska naturalnego i unikatowych walorów przyrodniczych, warunkujących możliwość rozwoju turystyki, zwłaszcza kwalifikowanej.

Zależność pomiędzy wynikami analizy SWOT oraz ich relacje z osiami priorytetowymi są ujęte w opisach poszczególnych osi priorytetowych.

IV. CELE PROGRAMU I ICH ZGODNOŚĆ Z KRAJOWYMI DOKUMENTAMI PROGRAMOWYMI I POLITYKĄ SPÓJNOŚCI UE NA LATA 2007-2013

Zwiększenie tempa rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej wymaga nie tylko środków finansowych, ale również zastosowania nowoczesnych instrumentów polityki regionalnej oraz współdziałania różnych partnerów.

Podstawę dla działań zorientowanych na wspieranie rozwoju Polski Wschodniej stanowi Strategia rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020 (zwanej dalej Strategią 2007-2020), która określa warunki i kierunki wykorzystania niepowtarzalnej możliwości pobudzenia rozwoju społeczno-gospodarczego, jaka stała się możliwa dzięki członkostwu Polski w Unii Europejskiej.

Celem strategicznym polityki rozwoju Polski Wschodniej jest wzrost poziomu spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej tego obszaru. W latach 2007-2020 poziom spójności wszystkich pięciu województw Polski Wschodniej we wszystkich trzech wymiarach powinien zostać znacząco podwyższony. Strategia 2007-2020 zakłada wykorzystanie endogenicznego potencjału rozwojowego, umiejętnie wspomaganego środkami zewnętrznymi.

Działania Strategii 2007-2020 mają bardzo szeroki zakres i będą prowadzone w sposób skoordynowany. Dlatego też zakłada się, iż w jej ramach będzie promowana szeroka paleta różnorodnych instrumentów i rozwiązań służących stymulowaniu trwałego rozwoju regionalnego Polski Wschodniej. Jednym z takich instrumentów jest Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej.

Program, zgodnie z decyzją Unii Europejskiej z grudnia 2005 r. w sprawie przyznania specjalnych środków, będzie stanowił dodatkowy element wsparcia z funduszy strukturalnych oraz wzmacniał działanie innych programów na obszarze Polski Wschodniej, w drodze wywołania efektów synergii lub przez realizację wyodrębnionych działań stymulujących rozwój ekonomiczny i społeczny. Intencją Programu jest zahamowanie tendencji stagnacyjnych decydujących o marginalizacji i peryferyjności województw Polski Wschodniej oraz pobudzenie czynników wzrostu w tych województwach.

Impulsem do tworzenia nowoczesnej gospodarki będą przedsięwzięcia związane między innymi z rozwojem infrastruktury uczelni, infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, wspieraniem innowacji oraz promocją i współpracą. Rozwój funkcji metropolitalnych stolic regionalnych, stymulujących rozwój całych regionów, zapewniony będzie dodatkowo przez rozbudowę systemów miejskiego transportu zbiorowego oraz infrastruktury turystyki biznesowej, tj. infrastruktury na potrzeby organizacji targów, kongresów, sympozjów etc. Spójność terytorialną zagwarantują inwestycje z zakresu infrastruktury drogowej i tras rowerowych.

Inwestycje te stanowią przedsięwzięcia, których realizacja jest niezwykle istotna z punktu widzenia osiągnięcia zakładanych celów rozwoju społeczno – gospodarczego obszaru Polski Wschodniej. Doświadczenia zebrane w trakcie poprzedniej perspektywy finansowej dowodzą, iż województwa wschodniej części kraju, jako dużo mniej konkurencyjne, w mniejszym stopniu uczestniczyły w wykorzystaniu środków w ramach sektorowych programów operacyjnych niż pozostałe województwa. Taki stan powoduje, iż zasadniczym instrumentem wsparcia tych regionów stają się regionalne programy operacyjne. Biorąc jednak pod uwagę wielkość środków jaka została przeznaczona na RPO, pewnym jest, że wiele ważnych z punktu widzenia rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej inwestycji nie zostałyby zrealizowanych. Stworzenie dodatkowego instrumentu wsparcia jest krokiem na drodze do wyrównania szans rozwojowych, a także pozwoli na realizację przemysłanych

działań rozwojowych służących osiągnięciu zakładanych strategicznych celów rozwoju całego kraju, to jest unowocześnienia wielu sfer życia społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej: nauki, gospodarki, komunikacji, stworzenia miejsc pracy, poprawy funkcjonowania dużych ośrodków miejskich oraz zwiększenia ich siły oddziaływania na otoczenie, zwiększenia dostępności komunikacyjnej, poprawy wizerunku Polski Wschodniej oraz zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej tej części kraju.

Priorytety rozwojowe, dla których przewidziano wsparcie w ramach niniejszego Programu odpowiadają specyfice i potrzebom makroregionu i są zintegrowane z głównymi priorytetami wspólnotowymi określonymi w *Strategicznych Wytycznych Wspólnoty dla Spójności na lata 2007-2013* (SWW) oraz w *Zintegrowanych Wytycznych na rzecz wzrostu i zatrudnienia na lata 2005-2008* (ZPW). Instrumentem realizacji powyższych wytycznych wspólnotowych na gruncie krajowym jest Krajowy Program Reform (KPR).

Celem głównym Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej jest:

„Przyspieszenie tempa rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Cel nawiązuje do wyzwania jakie stoi przed pięcioma najslabiej rozwiniętymi regionami Polski w zakresie konkurencyjności i spójności z regionami kraju i Unii Europejskiej. Ponadto, odnosi się także bezpośrednio do celu głównego Krajowego Programu Reform przedstawiającego działania Rządu RP planowanych do podjęcia dla zdynamizowania realizacji Strategii Lizbońskiej. Celem głównym KPR jest „Utrzymanie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego, sprzyjającego tworzeniu nowych miejsc pracy z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju”.

Cel główny wynika również z formułowanych w perspektywie średniookresowej priorytetów Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015, w tym szczególnie priorytetu „Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej”, w ramach którego przewiduje się wsparcie obszarów najslabiej rozwiniętych, zwłaszcza pięciu województw Polski Wschodniej, cechujących się najniższym PKB na mieszkańca w UE-25. Ponadto wpisuje się on w cel Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013 (NSRO) - „Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej”.

Cel Programu nawiązuje do założeń Programu Rządu RP „Solidarne Państwo”, w którym określono potrzebę opracowania specjalnego programu dla Polski Wschodniej, który przyczyniłby się do „podniesienia konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej województw wschodnich przez działania w zakresie rozwoju społeczeństwa informacyjnego, podniesienia dostępności komunikacyjnej regionów, ograniczenia bezrobocia i rozwój przedsiębiorczości”.

Cel Programu kieruje się zaleceniami podstawowych strategicznych dokumentów krajowych („Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010”) i unijnych (Szósty Program Działań na Rzecz Środowiska „Środowisko 2010:

Nasza Przyszłość, Nasz Wybór”¹⁵⁾, „Odnowionej strategii Unii Europejskiej dotyczącej trwałego rozwoju”¹⁶⁾ w zakresie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju.

Założenia PO RPW wpisują się także w priorytety określone w „Strategii Europa 2020”, w szczególności w zakresie wspierania rozwoju inteligentnego, czyli rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i innowacji oraz rozwoju zrównoważonego, przyczyniającego się do budowania gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej.

Działania realizowane w ramach PO RPW przyczyniają się również do realizacji priorytetów „Strategii Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego” w czterech zasadniczych obszarach, mających na celu: wykorzystanie pełnego potencjału regionu w zakresie badań i innowacji, wdrożeniu *Small Business Act*: promocję przedsiębiorczości, wzmocnienie MŚP oraz podniesienie poziomu efektywnego wykorzystania zasobów ludzkich, wzmocnienie wewnętrznych i zewnętrznych połączeń transportowych oraz utrzymanie i wzmocnienie atrakcyjności Regionu Morza Bałtyckiego, w szczególności poprzez edukację, turystykę i poziom zdrowotności.

Program jest instrumentem finansowym, który służy realizacji polityki spójności UE i jako taki spełnia wymagania stawiane przez Komisję Europejską. Na etapie programowania zdefiniowano te obszary interwencji, w których za pomocą specjalnego, dodatkowego Programu można uzyskać wysoką stopę zwrotu. Osie priorytetowe Programu koncentrują wsparcie na inwestycjach w infrastrukturę ICT, infrastrukturę dydaktyczną uczelni, potencjał badawczy i innowacyjny uczelni, ośrodków badawczych i przedsiębiorstw, a także rozwój systemów transportu zbiorowego i infrastruktury transportowej.

Ze względu na specyfikę PO RPW oraz jego relacje w odniesieniu do Krajowego Programu Reform, działania podejmowane w ramach Programu są ukierunkowane na realizację konkretnego zakresu działań określonych w KPR zawsze pozostając w zgodzie z zasadami realizacji polityki spójności UE. Realizacja założeń ZPW, KPR oraz SWW w ramach NSRO znajduje odzwierciedlenie we wsparciu programowanym w ramach Programu.

Cel główny Programu osiągnęty będzie przez realizację celów szczegółowych, którymi są:

- I. Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy.
- II. Zwiększenie dostępu do Internetu szerokopasmowego w Polsce Wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem sieci NGA¹⁷⁾
- III. Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich.
- IV. Poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej.

¹⁵⁾ Decyzja 1600/2002/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 lipca 2002 r. ustanawiająca szósty wspólnotowy program działań w zakresie środowiska naturalnego (Dz. Urz. WE L 242 z 10.9.2002, str. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne rozdz. 15, t. 7, str.152).

¹⁶⁾ „Odnowiona strategia Unii Europejskiej dotycząca trwałego rozwoju” przyjęta przez Radę Europejską w dniach 15-16 czerwca 2006 r. DOC 10917/06.

¹⁷⁾ Sieci NGA (ang. *next generation access*) to przewodowe sieci dostępne, które składają się w całości lub częściowo z elementów optycznych i które mogą zapewnić świadczenie usług szerokopasmowego dostępu o wyższych parametrach (takich jak wyższa przepustowość) w porównaniu z usługami świadczonymi za pomocą istniejących sieci z przewodów miedzianych (rozdział 3.1 pkt 53 *Wytycznych wspólnotowych w sprawie stosowania przepisów dotyczących pomocy państwa w odniesieniu do szybkiego wdrażania sieci szerokopasmowych*).

- V. Zwiększenie roli zrównoważonej turystyki w gospodarczym rozwoju makroregionu.
- VI. Optymalizacja procesu wdrażania PO Rozwój Polski Wschodniej.

Realizacja celu I PO RPW: *Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy* jest kompatybilna z działaniami podejmowanymi w ramach Wytycznych nr: 7 *Zwiększenie i podniesienie poziomu inwestycji w B+R*, 8 *Wspieranie innowacji*, 10 *Budowa silnej bazy przemysłowej* oraz nr 15 *ZPW Promowanie kultury pracy opartej na przedsiębiorczości oraz stworzenie warunków korzystnych dla rozwoju MŚP*, które dotyczą wsparcia dla rozwoju innowacyjności w przedsiębiorstwach. Stanowi również wypełnienie Wytycznych SWW nr 1.2.1 *Zwiększenie i lepsze ukierunkowanie inwestycji na BRT*, nr 1.2.2 *Ułatwianie innowacji i promowanie przedsiębiorczości*, nr 1.2.4 *Poprawa dostępu do finansowania* oraz nr 2.2 dotyczącej *Wspierania różnicowania gospodarczego obszarów wiejskich*, a także Priorytetów 2 i 3 KPR, które na pierwszym planie stawiają wsparcie innowacyjności gospodarki.

W ramach osi priorytetowej realizującej cel I PO RPW wsparciem objęte są działania w zakresie rozwoju przedsiębiorczości (w tym innowacyjnej - np. parki przemysłowe, parki technologiczne), rozwoju bazy dydaktycznej i naukowej szkolnictwa wyższego, budowy, rozbudowy i uruchomienia centrów doskonałości, centrów transferu technologii, modernizacji infrastruktury laboratoryjnej podmiotów prowadzących działalność innowacyjną i B+R, współpracy województw i wspólnej promocji Polski Wschodniej. Ponadto, wsparcie otrzymują instrumenty finansowe, np. poręczenia i gwarancje, a ostatecznymi odbiorcami pomocy będą firmy z sektora MŚP.

Współfinansowane działania mają prowadzić do podniesienia wydatków na badania i innowacje, ułatwienia dyfuzji i absorpcji rozwiązań innowacyjnych w przedsiębiorstwach, dostosowanie sfery B+R do potrzeb gospodarki oraz wypracowanie powiązań pomiędzy obiema sferami, a także wzrostu produkcji eksportowej.

Cel II PO RPW *Zwiększenie dostępu do Internetu szerokopasmowego w Polsce Wschodniej* ze szczególnym uwzględnieniem sieci NGA - który będzie realizowany w ramach osi priorytetowej obejmującej wsparcie dla budowy społeczeństwa informacyjnego wpisuje się w Wytyczne ZPW nr 9 *Upowszechnianie i efektywne wykorzystanie ICT oraz tworzenie powszechnego SI* i 16 *Rozbudowa i poprawa infrastruktury w Europie oraz realizacja priorytetowych projektów transgranicznych* oraz Priorytety 3 *Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw* i 4 *Rozwój i modernizacja infrastruktury oraz zapewnienie warunków konkurencji w sektorach sieciowych* KPR. Realizacja działań w ramach celu jest częścią wykonania Wytycznych SWW nr 1.2.3 *Promowanie społeczeństwa informacyjnego dla wszystkich* i 2.2 *Wspieranie różnicowania gospodarczego obszarów wiejskich, obszarów rybołówstwa oraz obszarów o niekorzystnym położeniu ze względu na warunki przyrodnicze*. Wsparcie w zakresie budowy infrastruktury dla dostępu do szerokopasmowego Internetu jest warunkiem budowy konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy; jest to istotny priorytet polityki spójności UE, który znalazł odzwierciedlenie w układzie osi priorytetowych PO RPW.

Cel III PO RPW *Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich*, gdzie wsparciem objęte są działania z zakresu zintegrowanych systemów miejskiego transportu publicznego oraz budowa i modernizacja infrastruktury umożliwiającej organizację kongresów, konferencji, wystaw i targów o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym, a więc obiektów towarzyszących biznesowi, wpisuje się w Wytyczną 16

ZPW jest realizacją Priorytetów 2 *Rozwój przedsiębiorczości* i 4 *Rozwój i modernizacja infrastruktury oraz zapewnienie warunków konkurencji w sektorach sieciowych KPR*. Priorytet 2 KPR obejmuje m.in. wsparcie dla systemu promocji gospodarki, to jest działania dla których niezbędna jest infrastruktura targowa i kongresowa. Jednocześnie realizacja celu wniesie wkład w wypełnienie Wytycznych nr 1.1.1, 1.2.2 oraz nr 2.1 *Wkład miast we wzrost i zatrudnienie* zawartych w SWW. Ponadto uwzględnia wskazania *Strategii tematycznej w sprawie środowiska miejskiego*.¹⁸⁾

Kompleksowe projekty z zakresu miejskiego transportu publicznego, w ramach których będzie można modernizować i budować przede wszystkim inteligentne systemy transportu, poza pozytywnym wpływem na środowisko naturalne, staną się elementem nowoczesnej sieci transportowej.

Budowa i modernizacja infrastruktury targowej, wystawienniczej i kongresowej stanowi realne wsparcie systemu promocji przedsiębiorstw oraz dyfuzji innowacji zarówno na arenie krajowej jak i międzynarodowej, co poprawia pozycję konkurencyjną przedsiębiorstw i gospodarki.

Efektom realizacji celu IV PO RPW *Poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej* będzie zapewnienie spójności terytorialnej oraz dostępności regionów Polski Wschodniej przez budowę i modernizację ważnych odcinków dróg wojewódzkich Polski Wschodniej oraz obwodnic w ciągach dróg krajowych. Poprawa jakości powiązań komunikacyjnych, w tym poprawa bezpieczeństwa, osiągnięta zostanie przez odpowiednie planowanie sieci drogowych. Realizacja tego celu przyczyni się także do zwiększenia dostępności największych centrów rozwoju dla mieszkańców obszarów wiejskich. Powyższe działania komponują się z działaniami planowanymi do realizacji w ramach Wytycznej 1.1.1 SWW oraz Priorytetu 4 KPR, a także wniosą wkład w realizację Wytycznej nr 16 ZPW. Planowane inwestycje zwiększą spójność krajowego systemu transportowego z systemem europejskim.

W ramach osi priorytetowej V. *Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne* planowane jest udzielenie wsparcia na opracowanie wspólnej oferty turystycznej dla Polski Wschodniej obejmującej promocję zrównoważonych form turystyki, w tym takich form, które zmniejszają potrzebę korzystania z indywidualnej motoryzacji oraz podniesienie zainteresowania turystyką specjalistyczną, w tym przede wszystkim rowerową. Realizacja działań, których celem jest *zwiększenie roli zrównoważonej turystyki w gospodarczym rozwoju makroregionu* przyczyni się do osiągnięcia efektów określonych w Wytycznej nr 11 ZPW tj. *Wspieranie zrównoważonego wykorzystania zasobów oraz wzmocnienie efektu synergii między ochroną środowiska a wzrostem* oraz Wytycznej nr 1.1.2 SWW *Wzmacnianie synergii między ochroną środowiska a wzrostem*.

Wytyczna SWW nr 1.3.4. *Zdolności administracyjne* stawia wymóg zwiększenia efektywności i przejrzystości w administracji publicznej, ponadto Priorytet 1 KPR *Konsolidacja finansów publicznych i poprawa zarządzania finansami publicznymi* zakłada poprawę zarządzania finansami publicznymi, jednocześnie Wytyczna nr 3 *Promowanie efektywnej dystrybucji zasobów* ZPW zaleca promowanie efektywnej alokacji zasobów zorientowanej na wzrost i zatrudnienie. Odpowiedzią PO RPW na stawiane wyzwania są działania realizujące cel VI PO RPW tj. *Optymalizacja procesu realizacji PO Rozwój Polski Wschodniej*.

¹⁸⁾ Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego dotyczący strategii tematycznej w sprawie środowiska miejskiego {SEC(2006) 16}, Bruksela, 2006.

Skuteczne i efektywne wykorzystanie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu zależeć będzie w dużej mierze od zdolności administracyjnych instytucji zaangażowanych w proces realizacji Programu.

Podejmowane w ramach Programu działania mają stworzyć w ramach administracji centralnej system zarządzania i kontroli Programu, który przy niskich nakładach pozwoli terminowo i skutecznie realizować planowane zadania.

Na stronie 67 została zamieszczona tabela wykazująca spójność działań zaprojektowanych w ramach PO RPW z NSRO, ZPW, KPR oraz SWW. Tabela wykazuje wkład Programu w realizację celów i priorytetów polityki spójności UE i odnowionej strategii lizbońskiej z uwzględnieniem trzech głównych celów:

- poprawa atrakcyjności państw członkowskich, regionów i miast przez poprawę dostępności, zapewnienie odpowiedniej jakości i poziomu usług i zachowanie ich potencjału środowiskowego;
- działanie na rzecz innowacji, przedsiębiorczości i wzrostu gospodarki opartej na wiedzy przez zwiększenie zdolności badań naukowych i innowacji, w tym nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych;
- tworzenie lepszych miejsc pracy i większej ich liczby przez zachęcanie większej liczby osób do pracy lub przedsiębiorczości, poprawę możliwości przystosowawczych pracowników i przedsiębiorstw oraz zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki.

Niniejsze cele będą realizowane z poszanowaniem następujących zagadnień horyzontalnych:

Zrównoważony rozwój

Obowiązek dbałości o stan środowiska w Polsce określa konstytucyjna zasada zrównoważonego rozwoju realizowana w założeniach polityki ekologicznej państwa, a w wymiarze europejskim szereg dokumentów strategicznych ustalających cele i zasady ochrony środowiska m.in. *Szósty Program Działań na Rzecz Środowiska „Środowisko 2010: Nasza Przyszłość, Nasz Wybór”*¹⁹⁾, *„Odnowiona strategia Unii Europejskiej dotycząca trwałego rozwoju”*²⁰⁾, *Europa efektywnie korzystająca z zasobów – inicjatywa przewodnia strategii „Europa 2020”*²¹⁾. Pojęcie zrównoważonego rozwoju oznacza rozwój harmonijny zaspokajający bieżące potrzeby społeczne z poszanowaniem trwałości zasobów naturalnych, dający szansę korzystania z tych zasobów przyszłym pokoleniom. Spełnienie warunku ochrony środowiska przy zachowaniu rozwoju gospodarczego kraju wymaga działań systemowych na wszystkich szczeblach administracji, przy aktywnym udziale i zaangażowaniu całego społeczeństwa. Jest to warunek tworzenia podstawy do zrównoważonego rozwoju społeczno - gospodarczego Polski i jej regionów. Trzeba zaznaczyć, że we wszystkich osiach priorytetowych na każdym etapie realizacji Programu oraz wdrażania projektów przewidzianych do wsparcia będzie uwzględniana i stosowana w wymiarze ekonomicznym, społecznym i środowiskowym zasada zrównoważonego rozwoju.

Natura 2000

¹⁹⁾ Decyzja 1600/2002/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 lipca 2002 r. ustanawiająca szósty wspólnotowy program działań w zakresie środowiska naturalnego (Dz. Urz. WE L 242 z 10.9.2002, str. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 7, str. 152).

²⁰⁾ Dokument Rady Unii Europejskiej 10117/06, z dnia 9 czerwca 2006, Bruksela.

²¹⁾ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Bruksela, z dnia 26.1.2011, KOM(2011) 21, wersja ostateczna.

Projekty współfinansowane w ramach Programu będą w pełni zgodne z postanowieniami dyrektywy oś²²⁾, siedliskowej²³⁾ i ptasiej²⁴⁾. W fazie wyboru projektów zostaną zastosowane odpowiednie kryteria kwalifikacyjne celem zagwarantowania, że projekty spełniają wymagania nakreślone przez powyższej wymienione dyrektywy. Współfinansowanie projektów, które negatywnie oddziałują na potencjalne obszary Natura 2000 (tzn. te obszary, które w opinii Komisji Europejskiej powinny zostać wyznaczone 1maja 2004 roku, ale nie zostały wyznaczone przez Polskę), nie będzie dozwolone.

Równość szans

Program będzie realizowany z poszanowaniem zasady zwalczania dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Współfinansowanie projektów, które negatywnie oddziałują na zwalczanie dyskryminacji nie będzie dozwolone.

Pomoc publiczna

Wszelka pomoc w ramach Programu będzie udzielana zgodnie z proceduralnymi i materialnymi zasadami pomocy państwa mającymi zastosowanie w czasie udzielania pomocy publicznej.

Efektywność energetyczna

Realizacja Programu wniesie wkład w osiągnięcie celów długookresowego planu działań na rzecz racjonalizacji zużycia energii z uwagi na fakt, iż preferowane do wsparcia będą inwestycje i inicjatywy związane ze zwiększeniem wydajności energetycznej i ograniczeniem jej użycia.

Odpowiednie wskaźniki monitorowania efektywności energetycznej zostaną opracowane przez instytucję zarządzającą, oraz na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące rozwiązania energooszczędne.

Spółeczeństwo informacyjne

Warunkiem koniecznym rozwoju gospodarczego i społecznego we współczesnym świecie jest powszechny dostęp do informacji. W celu przeciwdziałania zjawisku wykluczenia informacyjnego w ramach Programu przewidziano wsparcie w tym zakresie. Dodatkowo, mając na uwadze, iż powodzenie w każdym sektorze gospodarki i obszarze działalności ludzkiej jest coraz bardziej determinowane umiejętnym zastosowaniem technologii ICT, rekomenduje się w ramach każdej osi priorytetowej PO RPW by beneficjenci pomocy w zapewnili spójność i komplementarność realizowanych projektów z zasadą budowy społeczeństwa informacyjnego. Dlatego też, w ramach PO RPW preferowane do wsparcia będą projekty infrastrukturalne uwzględniające budowę, rozbudowę sieci szerokopasmowego dostępu do Internetu tam gdzie jest to możliwe w zakresie objętym projektem, oraz projekty

²²⁾ Dyrektywa 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. Urz. WE L 197 z 21.07.2001, str. 30; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne rozdz. 15, t. 6, str. 157).

²³⁾ Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, str. 7; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 2, stron. 102).

²⁴⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (wersja ujednolicona) (Dz. Urz. UE L 20 z dnia 26.01.2010, str. 7-25).

„miękkie”, które podczas realizacji uwzględnią wykorzystanie internetowych narzędzi przepływu informacji.

PO RPW	NSRO	ZPW	KPR	SWW
EUROPA JAKO BARDZIEJ ATRAKCYJNE MIEJSCE DLA INWESTYCJI I PRACY				
<p style="text-align: center;">Cel 1 Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy</p>	<p style="text-align: center;">Cel 3. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski</p>		<p style="text-align: center;">3. Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw</p>	<p style="text-align: center;">2.2 Wspieranie zróżnicowania gospodarczego obszarów wiejskich, obszarów rybołówstwa oraz obszarów o niekorzystnym położeniu ze względu na warunki przyrodnicze</p>
	<p style="text-align: center;">Cel 5. Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</p>			
	<p style="text-align: center;">Cel 6. Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich</p>			
<p style="text-align: center;">Cel 2 Zwiększenie dostępu do Internetu szerokopasmowego w Polsce Wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem sieci NGA</p>	<p style="text-align: center;">Cel 3. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski</p>	<p style="text-align: center;">16 Rozbudowa i poprawa infrastruktury w Europie oraz realizacja priorytetowych projektów transgranicznych</p>	<p style="text-align: center;">4. Rozwój i modernizacja infrastruktury oraz zapewnienie warunków konkurencji w sektorach sieciowych</p>	<p style="text-align: center;">2.2 Wspieranie zróżnicowania gospodarczego obszarów wiejskich, obszarów rybołówstwa oraz obszarów o niekorzystnym położeniu ze względu na warunki przyrodnicze</p>

	<p>Cel 6. Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich</p>		3. Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw	
<p>Cel 3 Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich.</p>	<p>Cel 3. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski</p>	<p>16 Rozbudowa i poprawa infrastruktury w Europie oraz realizacja priorytetowych projektów transgranicznych</p>	4. Rozwój i modernizacja infrastruktury oraz zapewnienie warunków konkurencji w sektorach sieciowych	<p>1.1.1 Rozszerzenie i poprawa infrastruktury transportowej</p>
	<p>Cel 5. Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</p>			
<p>Cel 4 Poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej.</p>	<p>Cel 3. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski</p>	<p>16 Rozbudowa i poprawa infrastruktury w Europie oraz realizacja priorytetowych projektów transgranicznych</p>	4. Rozwój i modernizacja infrastruktury oraz zapewnienie warunków konkurencji w sektorach sieciowych	<p>1.1.1 Rozszerzenie i poprawa infrastruktury transportowej</p>

<p>Cel 5 Zwiększenie roli zrównoważonej turystyki w gospodarczym rozwoju makroregionu</p>	<p>Cel 5 Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</p>	<p>11 Wspieranie zrównoważonego wykorzystania zasobów oraz wzmocnienie efektu synergii między ochroną środowiska a wzrostem</p>		<p>1.1.2 Wzmacnianie synergii między ochroną środowiska a wzrostem</p>
<p>PO RPW</p>	<p>NSRO</p>	<p>ZPW</p>	<p>KPR</p>	<p>SWW</p>
<p>WIEDZA I INNOWACJE NA RZECZ WZROSTU GOSPODARCZEGO</p>				
<p>Cel 1 Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy</p>	<p>Cel 4. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług</p>	<p>7 Zwiększenie i podniesienie poziomu inwestycji w B+R</p>	<p>2. Rozwój przedsiębiorczości</p>	<p>1.2.1 Zwiększenie i lepsze ukierunkowanie inwestycji na BRT</p>
	<p>Cel 5. Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</p>	<p>8 Wspieranie innowacji</p>		<p>1.2.2 Ułatwianie innowacji i promowanie przedsiębiorczości</p>
	<p>Cel 6. Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich</p>	<p>10 Budowa silnej bazy przemysłowej</p>	<p>3. Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw</p>	

		15 Promowanie kultury pracy opartej na przedsiębiorczości oraz stworzenie warunków korzystnych dla rozwoju MŚP		1.2.4 Poprawa dostępu do finansowania
Cel 2 Zwiększenie dostępu do Internetu szerokopasmowego w Polsce Wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem sieci NGA	Cel 3. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski	9 Upowszechnianie i efektywne wykorzystanie ICT oraz tworzenie powszechnego SI	3. Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw	1.2.3 Promowanie społeczeństwa informacyjnego dla wszystkich
	Cel 6. Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich		4. Rozwój i modernizacja infrastruktury oraz zapewnienie warunków konkurencji w sektorach sieciowych	2.2 Wspieranie zróżnicowania gospodarczego obszarów wiejskich, obszarów rybołówstwa oraz obszarów o niekorzystnym położeniu ze względu na warunki przyrodnicze
Cel 3 Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich.	Cel 3. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski		4. Rozwój i modernizacja infrastruktury oraz zapewnienie warunków konkurencji w sektorach sieciowych	1.2.2 Ułatwianie innowacji i promowanie przedsiębiorczości
	Cel 5. Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej		2. Rozwój przedsiębiorczości	2.1 Wkład miast we wzrost i zatrudnienie

TWORZENIE WIĘKSZEJ LICZBY LEPSZYCH MIEJSC PRACY

<p>Cel 6 Optimalizacja procesu realizacji PO Rozwój Polski Wschodniej.</p>	<p>Cel 1. Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz mechanizmów rozbudowa partnerstwa</p>	<p>3 Promowanie efektywnej dystrybucji zasobów</p>	<p>1. Konsolidacja finansów publicznych i poprawa zarządzania finansami publicznymi</p>	<p>134 Zdolności administracyjne</p>
---	---	---	---	---

Priorytety Strategicznych Wytycznych Wspólnoty:

1. Zwiększenie atrakcyjności państw członkowskich, regionów i miast poprzez poprawę dostępności, zapewnienie odpowiedniej jakości i poziomu usług oraz zachowanie stanu środowiska.
2. Wspieranie innowacyjności, przedsiębiorczości oraz gospodarki opartej na wiedzy poprzez wykorzystywanie możliwości w dziedzinie badań i innowacji, w tym nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych.

Cel strategiczny Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013:

Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Priorytet Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015:

Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej
- wsparcie obszarów najslabiej rozwiniętych, zwłaszcza pięciu województw Polski Wschodniej, cechujących się najniższym PKB na mieszkańca w Unii Europejskiej

**Cel główny PO Rozwój Polski Wschodniej
Przyspieszenie tempa rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju**

Cel szczegółowy:
Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy

Oś priorytetowa I:
Nowoczesna gospodarka

Cel szczegółowy:
Zwiększenie dostępu do Internetu szeroko-pasmowego w Polsce Wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem sieci NGA

Oś priorytetowa II:
Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego

Cel szczegółowy:
Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich

Oś priorytetowa III:
Wojewódzkie ośrodki wzrostu

Cel szczegółowy:
Poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej

Oś priorytetowa IV:
Infrastruktura transportowa

Cel szczegółowy:
Zwiększenie roli zrównoważonej turystyki w gospodarczym rozwoju makroregionu

Oś priorytetowa V:
Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne

Cel szczegółowy:
Optymalizacja procesu realizacji PO Rozwój Polski Wschodniej

Oś priorytetowa VI:
Pomoc techniczna

V. WSKAŹNIKI REALIZACJI CELÓW PROGRAMU

Cel główny PO RPW	Nazwa wskaźnika	Jednostki szt. %	Wartość w roku bazowym 2006 ^{*)}	Wartość w roku	Wartość w roku docelowym	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
			2006	2013	2015		
Przyspieszenie tempa rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju	Liczba utworzonych miejsc pracy netto ²⁵⁾	Osoby	0	13 610	zostanie oszacowana po 2015 r.	Raport końcowy ²⁶⁾	model makroekonomiczny
	Liczba utworzonych miejsc pracy brutto: - w tym na obszarach wiejskich:	Osoby	0	2 200 200	2 500 280	rocznie	IZ (system monit.)
	Wpływ zaangażowanych środków PO RPW na wzrost PKB w stosunku do roku bazowego ²⁷⁾	%	0	1,38	zostanie oszacowana po 2015 r.	Raport końcowy .	model makroekonomiczny

Cel szczegółowy		Oś Priorytetowa 1 NOWOCZESNA GOSPODARKA							
Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy	PRODUKTY	I.1	Liczba projektów z zakresu infrastruktury szkolnictwa wyższego	szt.	0	25	26	rocznie	IZ
		I.2	Wartość wyposażenia dydaktycznego i naukowego zainstalowanego w szkołach wyższych	mln zł	0	600	900	rocznie	Benef.
		I.3	Liczba projektów z zakresu BRT	szt.	0	46	65	rocznie	IZ
		I.4	Liczba projektów współpracy między instytucjami badawczymi a przedsiębiorstwami	szt.	0	5	16	rocznie	IZ
		I.5	Liczba wspartych instytucji otoczenia biznesu (parków naukowo - technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości itp.)	szt.	0	11	11	rocznie	IZ
			w tym nowopowstałych	szt.	0	7	7	rocznie	IZ
		I.6	Liczba projektów promujących biznes, przedsiębiorczość, nowe technologie	szt.	0	1	1	rocznie	IZ
		I.7	Powierzchnia terenów inwestycyjnych wspartych w wyniku realizacji projektów	ha	0	330	360	rocznie	IZ
			w tym parków naukowo-technologicznych	ha	0	180	189	rocznie	IZ

²⁵⁾ Oznaczają liczbę dodatkowo pracujących ogółem w efekcie wdrożenia PO RPW – różnica pomiędzy scenariuszami „z PO RPW” i „bez PO RPW”. Oszacowane na podstawie modelu HERMIN wartości docelowe pokazują stan na koniec 2013 roku – nie są to wartości skumulowane.

²⁶⁾ Sprawozdanie końcowe, o którym mowa w art. 67 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006, str. 25, z późn. zm.).

²⁷⁾ Oznacza zmianę w poziomie PKB liczonego w cenach rynkowych stałych (w %) – różnica pomiędzy scenariuszami „z PO RPW” i „bez PO RPW”. Oszacowane na podstawie modelu HERMIN wartości docelowe pokazują skumulowany wpływ PO RPW w 2013 roku.

REZULTATY	I.8	Liczba studentów korzystających z efektów realizacji projektów w ciągu roku: z tego: - kobiety, - mężczyźni	osoby	0 0 0	95 400 28 250 67 150	96 900 28 700 68 200	rocznie	Benef.
	I.9	Liczba podmiotów gospodarczych korzystających z usług instytucji otoczenia biznesu (parków naukowo - technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości.)	szt.	0	155	155	rocznie	Benef.
	I.10	Liczba utworzonych miejsc pracy w zakresie BRT – tylko etaty badawcze	szt.	0	67	112	rocznie	Benef.
	I.11	Liczba przedsiębiorstw wspartych przez fundusze pożyczkowe i poręczeniowe	szt.	0	0	600	rocznie	Benef.
ODDZIAŁYWANIA	I.12	Odsetek studentów 1 roku uczelni technicznych i matematyczno-przyrodniczych wśród ogółu studentów	%	14,8	20,3	21,4	Co dwa lata	GUS 2006/ Ewaluacja lata 2013, 2015
	I.13	Odsetek przedsiębiorstw, które wdrożyły innowacje wśród ogółu przedsiębiorstw	%	28	33	34	Co dwa lata	GUS 2006/ Ewaluacja lata 2013, 2015

Cel szczegółowy

Oś Priorytetowa 2 INFRASTRUKTURA SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

<i>Cel szczegółowy</i>	<i>Nazwa wskaźnika</i>	<i>Jedno szt. %</i>	<i>Wartość w roku bazowym</i>		<i>Wartość w roku docelowy m</i>	<i>Często- tliwość pomiaru</i>	<i>Źródł o danych</i>		
			2006	2013					
Zwiększenie dostępu do Internetu szerokopasmowego w Polsce Wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem sieci NGA	PRODUKTY	II.1	Liczba projektów realizowanych z zakresu społeczeństwa informacyjnego	szt.	0	0	5	rocznie	IZ
		II.2	Długość zainstalowanej sieci Internetu szerokopasmowego	km	0	0	10 435	rocznie	Benef .
		II.3	Liczba zainstalowanych węzłów	szt.	0	0	1 062	rocznie	Benef .
	REZULTAT	II.4	Obszar, na którym stworzono możliwość dostępu do Internetu szerokopasmowego, w tym do sieci NGA	%	0	0	49,67%	Raport końcowy	IZ/ewaluacja
	ODDZIAŁYWANIE	II.5	Liczba osób, które uzyskały dostęp do Internetu szerokopasmowego (w tym do sieci NGA) w wyniku realizacji projektów	osoby	0	0	1 042 764	Raport końcowy	Benef .

Cel szczegółowy

Oś Priorytetowa 3 WOJEWÓDZKIE OŚRODKI WZROSTU

Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich	PRODUKTY	III.1	Liczba projektów z zakresu zintegrowanego, ekologicznego transportu miejskiego	szt.	0	3	6	rocznie	IZ
		III.2	Liczba uruchomionych/zmodernizowanych obiektów wystawienniczych i konferencyjnych	szt.	0	3	4	rocznie	Benef.
		III.3	Powierzchnia uruchomionych/zmodernizowanych obiektów wystawienniczych i konferencyjnych	m ²	0	62 000	74 900	rocznie	Benef.
		III.4	Liczba zakupionego taboru komunikacji miejskiej: w tym: - autobusy, - tramwaje, - pozostałe.	szt.	0	245 w tym: 225 0 20	389 w tym: 308 11 70	rocznie	Benef.
	REZULTATY	III.5	Przyrost ludności korzystającej z transportu zbiorowego	mln osób	0	5	8,6	rocznie	Benef. /ewaluacja
		III.6	Liczba zorganizowanych imprez wystawienniczych i konferencyjnych: z tego: lokalne, krajowe, międzynarodowe.	szt./rok	0	51 w tym: 9 17 25	81 w tym: 14 36 31	rocznie	Benef.
Cel szczegółowy	Oś Priorytetowa 4 INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA								
Poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej	PRODUKTY	IV.1	Liczba projektów realizowanych z zakresu infrastruktury transportowej	szt.	0	19	26	rocznie	IZ
		IV.2	Długość nowych dróg	km	0	91,2	174,4	rocznie	Benef.
		IV.3	Długość przebudowanych dróg	km	0	83,9	129,7	rocznie	Benef.
		IV.4	Liczba zbudowanych obwodnic	szt.	0	17	19	rocznie	Benef.
	REZULTATY	IV.5	Oszczędność czasu w euro /na nowych i zmodernizowanych drogach/ w przewozach pasażerskich i towarowych ²⁸⁾	mln euro	0	113,4	219,1	co 2 lata	ewaluacja
Cel szczegółowy	Oś Priorytetowa 5 ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO OPARTEGO O WARUNKI NATURALNE								
Zwiększenie roli zrównoważonej turystyki w gospodarczym rozwoju makroregionu	PRODUKTY	V.1	Długość nowych utwardzonych ścieżek rowerowych	km	0	0	430	rocznie	IZ
		V.2	Długość nowych wytyczonych i oznakowanych tras rowerowych	km	0	0	2 000	rocznie	IZ
		V.3	Liczba projektów z zakresu promocji turystycznej Polski Wschodniej	szt.	0	1	1	rocznie	IZ
	REZULTATY	V.4	Liczba udostępnionych atrakcji turystycznych	szt.	0	0	200	rocznie	Benef.
		V.5	Liczba udzielonych noclegów w turystycznych obiektach zakwaterowania zbiorowego	mln szt.	6,84	8,35	8,57	Raport końcowy	GUS 2006/Ewaluacja lata 2013, 2015

²⁸⁾ Szacunki wartości wskaźnika dokonane przez ewaluatora z wykorzystaniem programu RDEST

<i>Cel szczegółowy</i>	Oś Priorytetowa 6 POMOC TECHNICZNA								
Optymalizacja a procesu realizacji PO Rozwój Polski Wschodniej	PRODUKTY	VI.1	Liczba spotkań, seminariów, szkoleń i konferencji	szt.	0	350	450	rocznie	IZ/IP
		VI.2	Liczba wykonanych ekspertyz, analiz, badań, studiów i ocen	szt.	0	350	450	rocznie	IZ/IP
		VI.3	Liczba stanowisk współfinansowanych z pomocy technicznej	szt.	0	64	64	rocznie	IZ/IP
		VI.4	Liczba publikacji i materiałów promocyjnych ze środków PO RPW	szt.	0	150 000	200 000	rocznie	IZ/IP
	REZULTATY	VI.5	Średni czas przekazywania środków na rzecz beneficjenta	dni	0	37	37	Rocznie	IZ/IP

Wskaźniki kontekstowe dla PO RPW

L.P.	Wskaźnik	Jedn. miary	Rok	Źródło danych	OGÓLEM DLA Polski Wschodniej	Lubelskie	Podkarpackie	Podlaskie	Świętokrzyskie	Warmińsko-mazurskie
	Społeczeństwo									
1	Wskaźnik zatrudnienia	%	2005							
	ogółem			GUS	45,7	48,6	45,2	48,0	44,0	41,6
	miasto			GUS	43,3	43,9	43,6	45,3	39,5	43,7
	wieś			GUS	48,1	53,4	46,4	51,6	47,8	38,4
	według wieku 15-29		2005	GUS	33,3	36,0	30,9	37,7	33,1	29,5
	30-39			GUS	75,0	78,6	74,9	76,1	72,4	71,6
	40-49			GUS	74,7	77,4	74,7	79,5	73,4	69,5
	50 i więcej			GUS	28,6	31,6	29,2	28,8	28,3	22,7
	mężczyźni			GUS	52,2	54,8	50,9	55,1	50,0	49,3
	kobiety			GUS	39,7	42,6	40,0	41,0	38,4	34,8
2	Stopa bezrobocia (wg BAEL) ogółem		2005	GUS	16,7	14,3	16,6	14,3	19,0	20,4
	miasto			GUS	19,3	19,4	17,7	17,6	24,7	17,8
	wieś			GUS	14,1	9,5	15,9	9,9	14,4	24,9
	mężczyźni		2005	GUS	16,1	14,3	16,0	13,0	19,3	18,6
	kobiety			GUS	17,4	13,3	17,3	16,4	18,6	22,6
3	Pracujący w gosp. narod. ogół rok poprzedni = 100	%	2005	GUS	100,9	100,6	100,6	99,8	101,2	102,6
	udział sektora prywatnego	%			74,1	74,0	72,5	76,0	76,7	71,8
	udział sektora MSP	%			66,6	65,8	62,5	67,6	67,0	72,5
4	Liczba gospodarstw domowych z dostępem do Internetu % ogółu gospodarstw domowych	%			11,5	10,7	12,3	15,3	7,7	11,6
5	Liczba studentów na 1000 ludności				43,1	48,0	35,5	44,3	49,6	39,7
6	Udział ludn. z wyższym wykształceniem (wg.BAEL)	%	2005	GUS	9,8	11,4	8,2	9,3	11,5	8,8
7	Udzielone noclegi w turyst obiektach zbior. zakwat. na 1 tys. mieszkańców		2005	GUS	755,1	567,9	734,2	671,4	456,3	1410,5
	w tym turyści zagraniczni	%			15,7	11,9	8,4	16,4	9,7	25,0
8	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 100 tys. pojazdów		2005	GUS	38,0	33,0	32,6	39,3	40,0	52,8

9	Saldo migracji ogółem		2004	GUS	-13 074	-4 460	-2 158	-1 655	-2 283	-2 518
	miasto		2004	GUS	-12 265	-4 602	-3 382	-1 174	-3 317	-1 643
	wieś			GUS	1 695	51	1 309	-334	1 002	-333
	zagranica			GUS	-651	91	-85	-147	32	-842
10	Liczba ludności korzystającej z przewozów komunikacji miejskiej ogółem	mln	2005		404,0	98	74	112	52	68
11	Długość dróg wojewódzkich ogółem	km	2005		8093,0	2214,2	1653,7	1243	1068,5	1913,5
	na 100 km. pow.	km			12,2	11,3	10,8	16,2	11,0	12,6
12	Liczba wypadków drogowych	szt	2005	GUS	9717	2446	2244	1185	1906	1936
13	Liczba ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych	szt	2005	GUS	1326	322	287	211	227	279
Gospodarka										
14	Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca	w zł	2004	GUS	17646	16778	16886	18057	18714	18778
	Polska=100	%	2004	GUS	72,9	69,4	69,8	74,7	77,4	77,6
15	Wartość dodana brutto wg sektorów ekonom									
	rolnictwo+leśn+rybactwo	w zł	2004	GUS	11 926,3	9 804,0	4 954,0	17 755,0	11 087,0	32 305,0
	Polska=100	%			66,6	54,8	27,7	99,2	61,9	180,5
	przemysł	w zł			57 825,8	57 064,0	57 524,0	54 984,0	62 459,0	57 225,0
	Polska=100	%			83,4	82,3	83,0	79,3	90,1	82,6
	w tym przem. przetwórczy	w zł			55 793,6	53 235,0	57 074,0	53 064,0	58 753,0	55 997,0
	Polska=100	%			87,2	83,2	89,2	83,0	91,9	87,6
	budownictwo	w zł			68 421,5	67 374,0	61 752,0	73 383,0	77 565,0	65 654,0
	Polska=100	%			102,2	100,7	92,3	109,6	115,9	98,1
	usługi rynkowe	w zł			78 342,4	81 495,0	74 997,0	78 358,0	77 306,0	79 534,0
	Polska=100	%			90,6	94,3	86,8	90,6	89,4	92,0
	usługi nierynkowe	w zł			51 680,8	50 185,0	49 588,0	55 096,0	51 054,0	54 819,0
Polska=100	%			95,9	93,1	92,0	102,3	94,8	101,7	
16	Struktura pracujących wg sektorów gospodarki narodowej ogół = 100	%								
	rolnictwo+leśnictwo +rybactwo	%	2005	GUS	30,5	38,2	24,9	36,0	33,1	17,0
	przemysł	%	2005	GUS	19,0	14,6	23,7	15,1	18,1	24,5
	w tym przemysł przetwórczy	%	2005	GUS	17,0	12,7	21,4	13,7	15,9	22,5
	budownictwo	%	2005	GUS	3,8	3,4	4,1	3,4	4,2	4,5
	usługi rynkowe	%	2005	GUS	27,8	25,2	28,2	27,1	27,7	33,0

	usługi nierynkowe	%	2005	GUS	18,8	18,7	19,1	18,5	16,9	21,1
17	Podmioty gospodarki narodowej REGON na 1 tys mk	%	2005	GUS	72,1	68,3	66,5	75,6	79,9	76,2
18	Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (ceny bieżące) w relacji do PKB	%	2004	GUS	0,27	0,46	0,29	0,24	0,08	0,21
	w tym finansowane przez przedsiębiorstwa	%	2004	GUS	0,07	0,04	0,18	0,03	0,03	0,02
19	Udział przedsiębiorstw, które prowadziły działalność innowacyjną w przemyśle	%	2005	GUS	41,3	41,7	42,5	39,2	40,1	41,7
20	Powierzchnia terenów inwestycyjnych	ha	2005	Rejestry	3886	754	1979	300	330	524
Środowisko										
21	Całkowita emisja zanieczyszczeń powietrza:	t/km2	2005	GUS						
	pyłowych	t/km2	2005	GUS	0,63	0,35	0,88	0,55	1,30	0,50
	dwutlenku siarki (bez CO2)	t/km2	2005	GUS	1,38	1,02	1,89	0,89	3,37	0,81
22	Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronione w % powierzchni ogólnej	%	2005	GUS	39,5	22,8	47,7	32,0	61,9	46,2

VI. OSIE PRIORYTETOWE REALIZOWANE W RAMACH PROGRAMU OPERACYJNEGO

Działania podejmowane w ramach PO RPW są komplementarne w stosunku do działań podejmowanych na rzecz 5 województw w PO Innowacyjna Gospodarka, PO Infrastruktura i Środowisko, PO Kapitał Ludzki, PO Pomoc Techniczna i w Programach Europejskiej Współpracy Terytorialnej oraz Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa, a także regionalnych programach operacyjnych województw: lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego.

W ramach Programu realizowanych jest 6 osi priorytetowych:

- I. Nowoczesna gospodarka.
- II. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego
- III. Wojewódzkie ośrodki wzrostu.
- IV. Infrastruktura transportowa.
- V. Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne.
- VI. Pomoc techniczna.

W ramach osi priorytetowej I: Nowoczesna gospodarka są realizowane cztery działania:

- I.1. Infrastruktura uczelni.
- I.2. Instrumenty inżynierii finansowej.
- I.3. Wspieranie innowacji.
- I.4. Promocja i współpraca.

W ramach osi priorytetowej II: Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego realizowane jest jedno działanie:

- II.1. Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej.

W ramach osi priorytetowej III: Wojewódzkie ośrodki wzrostu realizowane są dwa działania:

- III.1. Systemy miejskiego transportu zbiorowego.
- III.2. Infrastruktura turystyki kongresowej i targowej.

W ramach osi priorytetowej IV: Infrastruktura transportowa realizowane jest jedno działanie:

- IV.1 Infrastruktura drogowa.

W ramach osi priorytetowej V: Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne realizowane są dwa działania:

V.1. Promowanie zrównoważonego rozwoju turystyki.

V.2. Trasy rowerowe.

W ramach osi priorytetowej VI: Pomoc techniczna realizowane jest jedno działanie:

VI.1. Wsparcie procesu wdrażania oraz promocja Programu.

1. Oś priorytetowa I: Nowoczesna gospodarka

1.1. Główny cel osi priorytetowej

Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy.

Powiązanie celów PO Rozwój Polski Wschodniej z analizą SWOT		
Mocne strony	Cel PO RPW	Słabe strony
Rozwinięte wybrane branże gospodarki regionu osiągające sukces na rynku krajowym i zagranicznym	Cel 1. Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy	Niski poziom PKB oraz wartości dodanej brutto
Potencjał rozwojowy ośrodków akademickich w niektórych dziedzinach		Niska stopa inwestycji i mały napływ inwestycji zagranicznych
Wysoki popyt na edukację na poziomie wyższym		Niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw
Znaczący potencjał sektora MSP w Polsce Wschodniej		Bardzo niski poziom nakładów na działalność badawczo-rozwojową
Znaczna ilość wolnych terenów i obiektów przemysłowych do przygotowania pod inwestycje		Nieefektywna struktura gospodarki, cechująca się m.in. wysokim poziomem zatrudnienia w rolnictwie
		Niski poziom rozwoju przemysłu
		Wysoki poziom bezrobocia wśród ludzi młodych
		Niedostateczna infrastruktura dydaktyczna uczelni
		Ograniczone powiązania między nauką a gospodarką
		Niski udział środków podmiotów gospodarczych w nakładach przeznaczonych na inwestycje zaawansowane technologicznie
Szanse	Zagrożenia	
Rozwój międzynarodowej współpracy instytucjonalnej i powiązań z partnerami zagranicznymi	Rosnący popyt zewnętrzny na siłę roboczą z Polski Wschodniej skutkujący odpływem wykwalifikowanych kadr, szczególnie młodych wykształconych osób	
Włączenie podmiotów z Polski Wschodniej w sieci współpracy naukowej	Słabość lobbingu na rzecz wspierania zmian w Polsce Wschodniej przy aktywnej postawie ośrodków centralnych	
Rozwój specjalizacji regionalnej w Polsce Wschodniej w sektorze przemysłu i usług	Wzrost obciążeń podatkowych i administracyjnych utrudniających podejmowanie własnej działalności gospodarczej i rozwój firm sektora MSP we wczesnej fazie działalności	
Rozwój i wysoki poziom aktywności instytucji otoczenia biznesu	Utrzymujący się obraz Polski Wschodniej jako regionu peryferyjnego	
Możliwości udziału firm prowadzących działalność B+R w projektach europejskich		

1.2. Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej

- podniesienie jakości kształcenia na poziomie wyższym, w szczególności w zakresie tworzenia i wykorzystania nowoczesnych technologii oraz narzędzi i technik informacyjnych,
- poprawa dostępności przedsiębiorców do zewnętrznych źródeł finansowania na wczesnym etapie działalności firmy oraz poprawa gotowości inwestycyjnej MSP,
- poprawa warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej - rozwoju i dyfuzji przedsięwzięć innowacyjnych,
- zbudowanie stałej platformy kooperacji pomiędzy regionami Polski Wschodniej,
- podjęcie wspólnych działań promocyjnych w obszarze gospodarki oraz rozwoju współpracy międzyregionalnej.

1.3. Uzasadnienie osi priorytetowej

Podstawą osiągnięcia celu Programu, przyczyniającego się do realizacji celów Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013, jest stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy. Decydującą rolę w tym procesie stanowi kilka czynników. Jednym z nich jest poprawa jakości zasobów ludzkich, czyli wzrost umiejętności i kwalifikacji aktualnych i przyszłych pracowników i przedsiębiorców. Zaledwie 7,5% ludności Polski Wschodniej posiada wyższe wykształcenie (średnia w UE to 20%). Od 1990 r. wzrasta liczba absolwentów uczelni. Jednakże nie towarzyszy temu poprawa warunków kształcenia oraz jakości wyposażenia bazy dydaktycznej i naukowo-badawczej uczelni. Jest to o tyle ważne, że odpowiednia ilość osób z wyższym wykształceniem może stanowić o atrakcyjności inwestycyjnej regionu, a w konsekwencji rozwoju gospodarczego tego obszaru. Dlatego też konieczne staje się zapewnienie odpowiedniej infrastruktury edukacyjnej szkolnictwa wyższego, która przyczyni się do poprawy jakości wykształcenia absolwentów, a także do zwiększenia dostępu do edukacji na terenie województw Polski Wschodniej. Niezmiernie ważne w tym względzie jest dostosowanie oferty kształcenia do obecnych i prognozowanych potrzeb rynku pracy w Polsce Wschodniej. Z uwagi na fakt, iż dostosowanie tej oferty wiąże się z koniecznością budowy bądź modernizacji bazy dydaktycznej, laboratoriów czy sal ćwiczeniowych uczelni, Program wychodzi naprzeciw tym potrzebom.

Planowane wsparcie dla instrumentów inżynierii finansowej, polegające na dokapitalizowaniu systemu gwarancji i poręczeń, wychodzi naprzeciw potrzebie wzmocnienia systemu finansowania zewnętrznego działalności MSP. Dynamiczny rozwój rynku usług finansowych z udziałem funduszy pożyczkowych i poręczeniowych, a także wzrost ich kapitalizacji w wyniku realizacji m.in. programów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – SPO Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw, wywołuje potrzebę wzmocnienia mechanizmów reporeczeń na rzecz instrumentów inżynierii finansowych, jako elementu stabilizującego system poręczeniowy w Polsce. Podejmowane działanie jest naturalną konsekwencją dynamicznego rozwoju pozabankowego systemu finansowania rozwoju MSP w kraju. Ponadto istotnymi wydają się działania na rzecz podniesienia poziomu wiedzy i świadomości przedsiębiorców odnośnie możliwości wykorzystania zewnętrznych źródeł finansowania działalności gospodarczej. Współfinansowanie tego typu działań stanowić będzie element oddziaływania na stronę popytową w zakresie wykorzystania oferty produktowej instrumentów inżynierii finansowej, bowiem w sytuacji znacznego wzrostu kapitalizacji funduszy pożyczkowych i poręczeniowych, większego znaczenia nabiera zachęcenie przedsiębiorców do korzystania z oferowanych przez nie produktów finansowych. Wsparcie działań promujących ofertę instrumentów inżynierii finansowej znajduje również uzasadnienie w wynikach badań²⁹⁾ prowadzonych na potrzeby PO RPW. Zgodnie z nimi jedna czwarta przedsiębiorców (w tym 11 proc. zdecydowanie) uznaje kredyty i pożyczki za zły sposób finansowania działalności gospodarczej, natomiast 39 proc. przedsiębiorców, deklaruowało pozytywny stosunek do takich źródeł finansowania, jednocześnie postawę 36 proc. przedsiębiorców można określić jako neutralną. To samo badanie wskazuje na występujące w praktyce gospodarczej zjawisko finansowania działalności gospodarczej ze źródła niesformalizowanego – najczęściej pożyczką od rodziny lub znajomych. Większość przedsiębiorstw, które pozyskiwały środki na działalność firmy wykorzystując tego rodzaju osobiste powiązania, robiło to więcej niż raz w ciągu ostatnich 2 lat od daty przeprowadzenia badania.

²⁹⁾ Ekspertyza *Uwarunkowania społeczno-gospodarcze oraz system prawno-instytucjonalny wdrażania instrumentów inżynierii finansowej w Polsce Wschodniej*, przygotowana przez zespół ekspercki Policy & Action Group Uniconsult Sp. z o.o. na zlecenie MRR 01.09.2010 r.

Działanie wpisuje się w działania proponowane w rządowym *Programie na rzecz rozbudowy funduszy pożyczkowych i poręczeniowych dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2008 – 2013*. Włączenie instytucji finansowych jako beneficjentów PO RPW, którzy oferowaliby poręczenia na rzecz funduszy prowadzących działalność w 5 województwach Polski Wschodniej, w celu zabezpieczenia spłaty zobowiązań wynikających z udzielonych poręczeń za zobowiązania mikro, małych i średnich przedsiębiorców, stanowi ważny element strategii rządu polskiego współtworzenia i wspierania systemu poręczeniowego.

Jedną z barier stojących na drodze przyspieszenia procesu rozwoju gospodarczego jest również brak inwestycji w sferę badań i rozwoju. Zaplecze naukowo – badawcze, w tym laboratoryjne, jest dalece niedoinwestowane i na tyle mało rozwinięte, że nie jest wystarczającym magnesem dla przyciągania nowych inwestycji, szczególnie innowacyjnych. Niewątpliwie ważnym działaniem inicjującym innowacyjność w gospodarce jest koncepcja tworzenia parków przemysłowych, parków technologicznych czy inkubatorów ułatwiających podejmowanie działalności zarówno dużym inwestorom, jak też małym i średnim, z uwzględnieniem przedsiębiorstw innowacyjnych i tych, które wprowadzają produkty czy usługi zaawansowane technologicznie. Jest to pomysł na wykorzystywanie potencjału miejscowych uczelni, jednostek naukowych i równoczesny transfer nowoczesnych technologii do przedsiębiorstw.

Kolejnym z czynników poprawiającym atrakcyjność inwestycyjną jest poprawa stanu infrastruktury, przede wszystkim niezbędnej dla funkcjonowania innowacyjnych i zaawansowanych technologicznie przedsiębiorstw. Regiony Polski Wschodniej charakteryzują się niewystarczającą ilością przygotowanych terenów inwestycyjnych. Konieczna staje się więc pomoc w przygotowaniu tego typu infrastruktury. Planowane do zagospodarowania tereny powinny uwzględniać potencjał gospodarczy regionu. Wsparcie w zakresie przygotowania terenów produkcyjnych, wyposażonych w odpowiednią infrastrukturę techniczną oraz posiadających uregulowany stan prawny i własnościowy, stwarzałoby możliwość poprawy oferty inwestycyjnej regionów Polski Wschodniej, pozyskania inwestorów i w efekcie podniesienie poziomu konkurencyjności województw.

Budowa nowoczesnej gospodarki to również tworzenie różnych form współpracy. Intensyfikacja kontaktów międzynarodowych i nawiązanie bliższych związków pomiędzy regionalnymi i zagranicznymi organizacjami, firmami i instytucjami, może w efekcie doprowadzić do zwiększenia inwestycji zewnętrznych w regionie i do zmniejszania dystansu dzielącego regiony od innych, wysoko rozwiniętych regionów krajów członkowskich Unii Europejskiej oraz Polski. Konkurencja w poszukiwaniu inwestycji zewnętrznych jest jednak w Europie bardzo silna, dlatego też regiony słabiej rozwinięte, takie jak województwa Polski Wschodniej, wymagają wsparcia w tym zakresie, aby w walce o pozyskiwanie inwestycji dorównywać bardziej rozwiniętym regionom. Powyżej zidentyfikowane problemy stały się główną przesłanką do tego, aby Program swym wsparciem objął stworzenie ponadregionalnej sieci ośrodków obsługi inwestorów tj. dostosowanie istniejących ośrodków do działania w ponadregionalnej sieci oraz utworzenie ośrodków tam gdzie jest to konieczne dla poprawnego funkcjonowania ponadregionalnej sieci.

Ważnym elementem współpracy ponadregionalnej jest również wypracowanie wspólnych strategii i analiz realizacji dotychczasowych działań rozwojowych obejmujących obszar kilku regionów, uwzględniających różne dziedziny życia społeczno – gospodarczego, a ważnych z punktu widzenia dalszego rozwoju tych obszarów. Opracowanie tego typu i dokumentów będzie wymagało wielu spotkań konsultacyjnych, seminariów czy konferencji dlatego też w ramach Priorytetu wsparcie jest przeznaczone również na tę formę współpracy.

Jedną z form takiej współpracy i budowania powiązań gospodarczych są inicjatywy klastrowe. W Polsce Wschodniej istnieje znaczny potencjał klastrowy. Można wskazać kilka pozytywnych przykładów takich jak: „Dolina lotnicza”, kompleks mleczny, kompleks zdrowej żywności, przemysł drzewny, produkcja jachtów, kompleks elektroniczny i informatyczny itp.³⁰⁾ Wykorzystanie tego potencjału jest niezwykle ważne dla budowania nowoczesnej gospodarki tego obszaru. Dlatego też, w ramach Programu, określono specjalny instrument wsparcia na rzecz rozwoju inicjatyw klastrowych.

Ponadto Program obejmujący obszar 5 województw będzie czynnikiem generującym rozwój platformy stymulującej przedsięwzięcia wykraczające poza możliwości instytucjonalne lub finansowe jednego województwa.

Opracowany i zrealizowany zostanie również program promocji gospodarczej Polski Wschodniej. Przedmiotem promocji będzie gospodarczy potencjał makroregionu w wysokim stopniu wzmocniony rezultatami projektów realizowanych na tym obszarze przy wsparciu Unii Europejskiej. Celem realizacji programu promocji jest zbudowanie wśród potencjalnych inwestorów wizerunku Polski Wschodniej jako obszaru atrakcyjnego inwestycyjnie.

1.4. Opis osi priorytetowej

Działania podejmowane w ramach osi priorytetowej I mają na celu stworzenie sprzyjających warunków inwestycyjnych, powstawania innowacji i ich dyfuzji, efektywnego transferu nowych, innowacyjnych technologii, a także współpracy pomiędzy uczelniami wyższymi, jednostkami naukowymi, a przedsiębiorstwami.

W ramach osi priorytetowej I wspierane są przedsięwzięcia, które tworząc warunki dla rozwoju regionalnej gospodarki opartej na wiedzy, wpłyną na zwiększenie atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej województw Polski Wschodniej. Realizowane są projekty w zakresie poprawy infrastruktury edukacyjnej służącej prowadzeniu działalności dydaktycznej na poziomie wyższym na kierunkach przyrodniczo - matematycznych bądź technicznych, a także innych kluczowych dla rozwoju społeczno - gospodarczego regionu, wynikających z regionalnych strategii innowacyjności oraz strategii rozwoju województw. Wsparcie otrzymują przede wszystkim uczelnie Polski Wschodniej o najwyższym standardzie i potencjale naukowym (uniwersytety, politechniki, itp.) zlokalizowane w pięciu miastach wojewódzkich oraz w innych ośrodkach ważnych dla rozwoju regionu, tj. m.in. w Chełmie, Przemyśle, Stalowej Woli, Krośnie, Łomży, Szczytnie, Elblągu.

Niezbędne zmiany strukturalne gospodarek 5 regionów Polski wschodniej będą wymagać znaczącej mobilizacji przedsiębiorczości. Celem programu jest poprawa dostępu przedsiębiorstw, zwłaszcza mikro, małych i średnich, do zewnętrznych źródeł finansowania m.in. przez dalsze wzmocnienie systemu funduszy pożyczkowych i poręczeniowych. Ta rozszerzona akcja wsparcia finansowego pozwoli na zmniejszenie się luki finansowania potrzeb inwestycyjnych dla bieżących i nowopowstałych MSP. W ramach programu przewiduje się organizację systemu finansowych instrumentów obrotowych, który z założenia będzie wspierać i uzupełniać działania na poziomie regionalnym podjęte w zakresie dotacji

³⁰⁾ Raport *Rozwój struktur klastrowych w Polsce Wschodniej*, prof. nadzw. dr hab. Bogusław Pławgo (red.), Warszawa 2007. Raport zlecony przez IZ PO RPW, finansowany ze środków Pomocy Technicznej PO RPW. Celem raportu była analiza uwarunkowań tworzenia się klastrów i inicjatyw klastrowych w Polsce Wschodniej. Raport obejmuje identyfikację oraz szczegółowe rozpoznanie struktur klastrowych w oparciu o badania samorządów wojewódzkich, badania skupień podmiotów oraz badania podejmowanych świadomie inicjatyw klastrowych. Wyniki raportu posłużyły dla właściwego ukierunkowania wsparcia w zakresie rozwoju inicjatyw klastrowych w Polsce Wschodniej w ramach PO RPW.

oraz funduszy pożyczkowych i poręczeniowych. O ile zostanie to potwierdzone pogłębionymi analizami rynku, podjęte zostaną kroki zmierzające do utworzenia instrumentu typu JEREMIE.

Planowane instrumenty stanowią niegrantową formę pomocy dla MSP. W przypadku wsparcia przekazywanego przez fundusze przedsiębiorcom, pomoc udzielana będzie zgodnie z zasadami pomocy publicznej.

Poza wsparciem instrumentów inżynierii finansowej, oferujących pożyczki i poręczenia, w Programie planuje się współfinansowanie działań skierowanych do MSP, polegających na podniesieniu poziomu wiedzy i świadomości przedsiębiorców odnośnie możliwości wykorzystania zewnętrznych źródeł finansowania działalności gospodarczej. Współfinansowaniem zostaną objęte projekty polegające m.in. na organizacji szkoleń, konferencji, seminariów oraz innych form przekazywania informacji i wiedzy na temat oferty produktowej instrumentów inżynierii finansowej oraz specyfiki poszczególnych produktów. Celem wyżej wymienionych działań będzie kreowanie postaw pro-przedsiębiorczych oraz zwiększenie zainteresowania wykorzystaniem kapitału oferowanego przez instrumenty inżynierii finansowej w finansowaniu działalności gospodarczej, zwłaszcza w pierwszej fazie jej prowadzenia.

Dodatkowo będą realizowane projekty infrastrukturalne z zakresu budowy i rozbudowy parków przemysłowych, parków technologicznych, inkubatorów głównie technologicznych, centrów doskonałości, centrów transferu technologii, ośrodków innowacji itp. Wsparciem objęte zostaną jednostki naukowe, przedsiębiorstwa, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe w zakresie infrastruktury zaplecza badawczo-rozwojowego, przez wyposażenie w niezbędną infrastrukturę i sprzęt, w tym ośrodki badawcze uczelni, które prowadzą badania i wdrożenia na potrzeby innowacyjnych sektorów gospodarki, zlokalizowane w ośrodkach wzrostu, takich jak między innymi: Lublin, Świdnik, Rzeszów, Mielec, Stalowa Wola, Tarnobrzeg, Białystok, Zambrów, Czarna Białostocka, Kielce, Suwałki, Elbląg i Olsztyn.

Oprócz tego wsparciem objęte zostaną działania na rzecz przygotowania terenów do działalności inwestycyjnej związanej z parkami technologicznymi i przemysłowymi oraz inkubatorami, m.in. technologicznymi, a także kompleksowe przygotowanie terenu pod inwestycje produkcyjne oraz sferę nowoczesnych usług i produkcji. Tego typu wsparcie zostanie skierowane m.in. do ośrodków w Puławach, Lubartowie, Międzyrzeczu Podlaskim, Zambrowie, Powiecie Rzeszowskim, Kolnie, i Ełku.

Ponadto wsparciem zostaną objęte przedsiębiorstwa prowadzące działalność innowacyjną w obszarze budowy i wyposażenia zaplecza badawczo-rozwojowego.

W przypadku pomocy udzielonej z Funduszy Strukturalnych dużemu przedsiębiorcy, Instytucja Zarządzająca zobowiązuje się do uzyskania zapewnienia od tego przedsiębiorcy, że udzielona pomoc będzie dotyczyć nowej inwestycji i nie będzie wykorzystana na wsparcie inwestycji dotyczącej przeniesienia działalności produkcyjnej lub usługowej z innych krajów członkowskich Unii Europejskiej.

Uzupełniająco w ramach osi priorytetowej I przewiduje się do realizacji przedsięwzięcia o zasięgu ponadregionalnym, oparte o wykorzystanie najlepszych doświadczeń, tzw. „best practices”, dla budowania stałych platform współpracy. Wsparciem objęte będą również inwestycje mające na celu tworzenie baz danych ofert współpracy, ofert inwestycyjnych dla przedsiębiorstw wspólnych dla pięciu regionów Polski Wschodniej, a także innych działań na rzecz tworzenia sieci współpracy pomiędzy wyżej wymienionymi ośrodkami.

Opracowany i zrealizowany zostanie program promocji gospodarczej Polski Wschodniej. Przedmiotem promocji będzie gospodarczy potencjał Polski Wschodniej w wysokim stopniu wzmocniony rezultatami projektów realizowanych na tym obszarze przy wsparciu Unii Europejskiej. Celem realizacji programu promocji jest zbudowanie wśród potencjalnych inwestorów wizerunku Polski Wschodniej jako obszaru atrakcyjnego inwestycyjnie.

1.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej

- uczelnie,
- jednostki samorządu terytorialnego oraz związki i stowarzyszenia z ich udziałem,
- jednostki naukowe, w tym podstawowe jednostki organizacyjne uczelni, placówki naukowe Polskiej Akademii Nauk, jednostki badawczo-rozwojowe,
- przedsiębiorcy,
- instytucje finansowe posiadające osobowość prawną, prowadzące działalność poręczeniową lub gwarancyjną,
- podmioty działające na rzecz rozwoju gospodarczego,
- organizacje pozarządowe,
- instytucje ważne dla regionów z punktu widzenia rozwoju regionalnego, w tym między innymi:
 - urzędy statystyczne, biura planowania przestrzennego;
 - instytucje otoczenia biznesu i innowacji (agencje i fundacje rozwoju regionalnego i lokalnego, kluby biznesu, centra obsługi inwestorów, izby gospodarcze, centra transferu technologii, parki technologiczne, przemysłowe, inkubatory przedsiębiorczości i inne organizacje),
- organy administracji rządowej.

1.6. Spójność terytorialna (relacje miasto-wieś)

Działania podjęte w ramach I osi priorytetowej *Nowoczesna gospodarka* podkreślą spójność terytorialną województw Polski Wschodniej i zmniejszą dysproporcje w relacjach miasto-wieś.

Umożliwienie dostępu potencjalnym studentom do uczelni na miejscu wiąże się z odciążeniem domowych budżetów kosztami utrzymania studiujących, ułatwia zdobycie wyższego wykształcenia większej liczbie potencjalnych studentów, a tym samym przyczynia się do zahamowania odpływu młodych ludzi z ich miejsca zamieszkania (wsie i małe miejscowości) do oddalonych dużych ośrodków akademickich, głównie Polski Centralnej i Południowej.

Skoncentrowanie się na rozwijaniu kierunków matematyczno – przyrodniczych oraz technicznych zapewni stworzenie zasobów kadr o wysokim poziomie specjalizacji i kwalifikacji odpowiadających potrzebom regionalnych rynków pracy. Rozwinięcie działalności naukowo-badawczej towarzyszącej ośrodkom edukacyjnym umocni podstawę tworzenia nowych miejsc pracy. Stabilne miejsca pracy, gwarantujące dalszy rozwój to szansa awansu społecznego większej ilości młodych ludzi, łagodzenie dysproporcji w dochodach między miastem a wsią, a w konsekwencji odsunięcie dosyć powszechnego obecnie w makroregionie widma biedy.

Ponadto, z uwagi na specyfikę działań w obszarze inżynierii finansowej wsparcie będzie miało pozytywny wpływ na zwiększenie spójności terytorialnej Polski Wschodniej. W

związku z rozwojem technik komunikacyjnych i usług z wykorzystaniem Internetu przepływ kapitału jest praktycznie nieograniczony.

1.7. Kategorie interwencji

2 – Infrastruktura B+RT (w tym wyposażenie w sprzęt, oprzyrządowanie i szybkie sieci informatyczne łączące ośrodki badawcze) oraz specjalistyczne ośrodki kompetencji technologicznych.

3 – Transfer technologii i udoskonalanie sieci współpracy między MŚP, między MŚP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami na poziomie szkolnictwa pomaturalnego, władzami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz biegunami naukowymi i technologicznymi (parkami naukowymi i technologicznymi, technopoliami itd.).

4 – Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności w MŚP (w tym dostęp do usług związanych z B+RT w ośrodkach badawczych).

5 – Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw.

8 – Inne inwestycje w przedsiębiorstwa (kategoria obejmuje inwestycje polegające na przygotowaniu terenów inwestycyjnych).

75 – Infrastruktura systemu oświaty.

81 – Rozwiązania na rzecz podniesienia jakości opracowania, monitorowania, ewaluacji polityk i programów na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, wzmocnienie zdolności w zakresie realizacji polityk i programów.

1.8. Instrument elastyczności (cross financing)

W osi priorytetowej *Nowoczesna Gospodarka* przewiduje się zastosowanie instrumentu elastyczności w zakresie finansowania działań skierowanych do MSP, polegających na podniesieniu poziomu wiedzy i świadomości przedsiębiorców odnośnie możliwości wykorzystania zewnętrznych źródeł finansowania działalności gospodarczej.

Wielkość środków przewidzianych na ten cel nie przekroczy poziomu 10% kosztów kwalifikowanych wsparcia planowanego w ramach osi.

2. Oś priorytetowa II: Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego

2.1. Główny cel osi priorytetowej

Zwiększenie dostępu do Internetu szerokopasmowego w Polsce Wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem sieci NGA

Powiązanie celów PO Rozwój Polski Wschodniej z analizą SWOT		
Mocne strony	Cel PO RPW	Słabe strony
Potencjał rozwojowy ośrodków akademickich w niektórych dziedzinach	Cel 2. Zwiększenie dostępu do Internetu szerokopasmowego w Polsce Wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem sieci NGA	Niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw
Znaczący potencjał sektora MSP w Polsce Wschodniej		Niski udział środków podmiotów gospodarczych w nakładach przeznaczonych na inwestycje zaawansowane technologicznie
		Słabo rozwinięta infrastruktura teleinformatyczna
Szanse		Zagrożenia
Rozwój międzynarodowej współpracy instytucjonalnej i powiązań z partnerami zagranicznymi		Utrzymujący się obraz Polski Wschodniej jako regionu peryferyjnego
Włączenie podmiotów z Polski Wschodniej w sieci współpracy naukowej		
Możliwości udziału firm prowadzących działalność B+R w projektach europejskich		

2.2. Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej

- poprawa konkurencyjności rynku szerokopasmowego Internetu przez zapewnienie konkurencji na rynku hurtowej transmisji danych oraz otwartego i efektywnego dostępu do infrastruktury pasywnej,
- zwiększenie poziomu wiedzy i kompetencji oraz świadomości zakresu wykorzystania Internetu i korzyści z niego płynących wśród mieszkańców Polski Wschodniej zagrożonych „wykluczeniem cyfrowym”.

2.3. Uzasadnienie osi priorytetowej

Integralnym elementem wspierania rozwoju jest budowa społeczeństwa informacyjnego. Obecne uwarunkowania rozwoju społeczno – gospodarczego, rozwój nauki i techniki wymaga ciągłej wymiany informacji przy wykorzystaniu coraz sprawniejszych i szybszych systemów łączności. W tym celu jest niezbędna rozbudowa i modernizacja sieci telekomunikacyjnej, zwłaszcza stworzenie infrastruktury Internetu szerokopasmowego, szczególnie na obszarach małych miast i wsi z terenu Polski Wschodniej. Doświadczenia wynikające z wdrażania Działania I.5. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego ZPORR wskazują, iż budowana infrastruktura społeczeństwa informacyjnego musi być mocno powiązana z działaniami informacyjnymi i edukacyjnymi, ponieważ problemem budowy społeczeństwa informacyjnego w Polsce nie jest wyłącznie technologia, ale i brak umiejętności skutecznego posługiwania się Internetem. Co więcej wśród przedsiębiorców wciąż słabe jest przekonanie co do potrzeby i zasadności umieszczania informacji o

działalności firm w Internecie. W związku z tym budowie infrastruktury społeczeństwa informacyjnego na terenie Polski Wschodniej muszą towarzyszyć również działania edukacyjno-informacyjne.

W celu zwiększenia konkurencyjności województw Polski Wschodniej kluczowa jest przede wszystkim budowa sieci szkieletowej, w tym dystrybucyjnej (backhaul) dla korzystania z Internetu szerokopasmowego, uzupełnionej – tam gdzie jest to niezbędne – o budowę sieci dostępowych. Zapewni to mieszkańcom, podmiotom publicznym oraz gospodarczym z Polski Wschodniej możliwość korzystania z usług teleinformatycznych oraz z multimedialnych zasobów informacji i usług świadczonych elektronicznie. Co więcej, umożliwi efektywną wymianę danych pomiędzy samorządami, urzędami administracji państwowej, placówkami edukacyjnymi, szpitalami i innymi instytucjami publicznymi oraz między podmiotami gospodarczymi.

Powstanie infrastruktury telekomunikacyjnej w Polsce Wschodniej jest kluczowym warunkiem, aby obywatele, przedsiębiorcy i administracja publiczna mogły czerpać korzyści z możliwości, jakie oferuje społeczeństwo informacyjne. Jej budowa wyeliminuje zakłócenia w funkcjonowaniu rynku, pozwoli na osiągnięcie celów spójności oraz zapewni, że obszary, które operatorzy uważają za nieopłacalne dla budowy w rozsądnym okresie sieci NGA, będą korzystały ze znaczącego wpływu sieci NGA na gospodarkę.

2.4. Opis osi priorytetowej

W ramach Priorytetu II Infrastruktura Społeczeństwa Informacyjnego będzie realizowane Działanie pod nazwą „Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej”, w ramach którego realizowane będą komplementarne projekty składające się z dwóch komponentów:

- Budowa infrastruktury szerokopasmowej na rzecz sieci NGA oraz podstawowego dostępu do Internetu województw Polski Wschodniej,
- Szkolenie osób zagrożonych „wykluczeniem cyfrowym”(jako uzupełnienie działania) do 10 % kosztów kwalifikowanych – „*cross financing*”.

Działanie będzie realizowane przez przygotowanie, a następnie wdrożenie komplementarnych projektów, które swoim zasięgiem obejmowały będą regiony Polski Wschodniej. W ramach projektów zakłada się budowę, na terenie każdego z województw Polski Wschodniej, na obszarach zagrożonych wykluczeniem cyfrowym oraz dotkniętych zakłóceniami w funkcjonowaniu rynku, zgodnie z zasadą neutralności technologicznej, przede wszystkim pasywnej infrastruktury teleinformatycznej uzupełniającej istniejące, należące do różnych operatorów, zasoby i tworzącej regionalne sieci szerokopasmowego dostępu do Internetu.

Regionalne sieci umożliwią podmiotom komercyjnym budowę własnych sieci, na terenach dotychczas dla nich nieatrakcyjnych inwestycyjnie. W ten sposób sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej składać się będzie z elementów lokalnych sieci szkieletowych (tzw. *backhaul* albo *middle mile*) łączących krajową sieć szkieletową z sieciami dostępowymi - abonenckimi (*last mile*). W przypadkach, w których będzie to konieczne do osiągnięcia celów działania, dopuszczalne jest budowanie w ramach projektów również sieci dostępowych.

Budowana infrastruktura pasywna obejmować będzie elementy, które są niezbędne do instalacji i działania szerokopasmowej sieci internetowej, takie jak: kanalizacja teletechniczna, przewody, światłowody, maszty, studnie czy lokalizacje węzłów telekomunikacyjnych. W ramach projektów może być również realizowana warstwa aktywna, zapewniająca w szczególności usługi transmisji danych oraz hurtowy dostęp do Internetu.

Projekt nie faworyzuje a priori żadnej konkretnej technologii. Ostateczny wybór rozwiązania technologicznego zostanie dokonany na podstawie analizy kosztów i korzyści przeprowadzonej w studium wykonalności projektu.

Zakres inwestycji będzie określany dla każdego z powiatów 5 województw Polski Wschodniej z osobna i będzie zależeć od wyliczonych wskaźników dokumentujących poziom nieopłacalności inwestycji na warunkach komercyjnych.

Inwestycje będą wykonywane przez podmioty wyłonione w postępowaniach zgodnych z unijnym i krajowym prawem zamówień publicznych.

Sieć budowana w ramach projektów będzie otwarta dla wszystkich zainteresowanych przedsiębiorców telekomunikacyjnych dostarczających usługi szerokopasmowe bezpośrednio użytkownikom końcowym, to jest mieszkańcom oraz podmiotom publicznym i gospodarczym z Polski Wschodniej. Operator infrastruktury zbudowanej w ramach działania będzie zobowiązany do zapewnienia efektywnego dostępu w warstwie pasywnej i aktywnej przez okres minimum 7 lat.

Za koordynację prac nad przygotowaniem projektów realizowanych przez samorządy województw Polski Wschodniej odpowiedzialny jest Minister Rozwoju Regionalnego. Realizacja projektów i zarządzanie siecią zostaną powierzone innym podmiotom.

2.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej

- jednostki samorządu terytorialnego,
- związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- przedsiębiorcy,
- organizacje pozarządowe.

2.6. Spójność terytorialna (relacje miasto-wieś)

Budowa infrastruktury sieci szerokopasmowej, w tym na rzecz NGA znacząco zmniejszy dystans między miastem i wsią w tym makroregionie przez zapewnienie zarówno poprawy jakości życia mieszkańców, jak i zapewnienie potencjalnie każdemu gospodarstwu domowemu dostępu do nieograniczonego zasobu usług i informacji, a ponadto w przypadku sieci NGA zapewni budowę sieci w niektórych strefach miejskich, zapobiegając tworzeniu nowej przepaści cyfrowej tym razem w zakresie dostępu do usług NGA.

Wykorzystywanie komputera w życiu codziennym to wyrównywanie szans rozwoju zwłaszcza ludzi młodych z małych miast i terenów wiejskich z ich rówieśnikami z dużych miast. To szansa rozwijania zainteresowań, zdobywania i pogłębiania wiedzy, w tym zawodowej, oraz kształcenia na odległość, a w dalszej perspektywie znalezienia pracy bądź telepracy.

Szerokopasmowy dostęp do Internetu będzie z jednej strony czynnikiem zachęcającym ewentualnych przedsiębiorców do lokowania swoich inwestycji w tym makroregionie, a z drugiej strony czynnikiem, który będzie aktywizował lokalne inicjatywy gospodarcze mieszkańców wsi i miasteczek. Dostęp do Internetu na terenach wiejskich będzie stymulował proces restrukturyzacji zawodowej na wsi i tworzenie nowych miejsc pracy poza rolnictwem. Umożliwi lepszy dostęp do klientów i dostawców oraz łatwiejsze wprowadzaniem towarów na rynek.

2.7. Kategorie interwencji

10 - Infrastruktura telekomunikacyjna

2.8. Instrument elastyczności (cross financing)

W osi priorytetowej *Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego* przewiduje się zastosowanie instrumentu elastyczności w przypadku szkoleń dla osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym. Wielkość środków przewidzianych na ten cel nie przekroczy poziomu 10% kosztów kwalifikowanych kompleksowego projektu realizowanego w ramach osi.

3. Oś priorytetowa III: Wojewódzkie ośrodki wzrostu

3.1. Główny cel osi priorytetowej

Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich.

Powiązanie celów PO Rozwój Polski Wschodniej z analizą SWOT		
Mocne strony	Cel PO RPW	Słabe strony
Potencjał rozwojowy ośrodków akademickich w niektórych dziedzinach	Cel 3. Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich.	Słabo rozwinięte funkcje metropolitalne miast wojewódzkich
Rozwinięte wybrane branże gospodarki regionu osiągające sukces na rynku krajowym i zagranicznym		Wysoki poziom bezrobocia wśród ludzi młodych
		Położenie peryferyjne w stosunku do krajowych i europejskich centrów aktywności ekonomicznej
		Zagrożenia
Szanse		Słabość lobbingu na rzecz wspierania zmian w Polsce Wschodniej przy aktywnej postawie ośrodków centralnych
Wzrost zainteresowania regionem ze strony turystów krajowych i zagranicznych		

3.2. Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej

- Zwiększenie mobilności mieszkańców.
- Stworzenie warunków dla dynamicznego rozwoju turystyki kongresowej i targowej.

3.3. Uzasadnienie osi priorytetowej

Kluczową rolę w kształtowaniu konkurencyjności regionów, a w perspektywie w kształtowaniu konkurencyjności kraju, odgrywają obszary metropolitalne, które są głównymi ośrodkami dynamiki gospodarczej, technologicznej i kulturalnej. Charakteryzują się dużym zasięgiem oddziaływania, a rozwój metropolii ma znaczący wpływ na rozwój nie tylko głównego miasta, ale również innych miast czy gmin w promieniu nawet do 100 km. Wzmocnienie infrastrukturalne miast wojewódzkich Polski Wschodniej (Lublin, Białystok, Rzeszów, Olsztyn i Kielce) jest warunkiem wzrostu gospodarczego całych regionów, a tym samym poprawy warunków życia na obszarze Polski Wschodniej.

Aby zarazem rozwijać potencjał wzrostu gospodarczego i wspierać swobodę poruszania się oraz podnosić jakość życia mieszkańców potencjalnego obszaru metropolitalnego jest konieczne stworzenie zintegrowanych systemów transportu zbiorowego, które w całości lub w części będą realizowane w ramach Programu. W dłuższej perspektywie rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunikacyjnej przyczyni się do zwiększenia mobilności zawodowej i przestrzennej mieszkańców, a tym samym wzrostu dostępności do rynku pracy i nauki.

Oprócz zapewnienia sprawnej komunikacji dla rozwoju miast wojewódzkich niezbędne jest wsparcie na rzecz rozwoju również innych funkcji metropolitalnych, w szczególności przez tworzenie na terenach tych miast obiektów wystawienniczych, kongresowych, targowych i konferencyjnych. Wystawcy oraz zwiedzający, poza wydatkami związanymi z udziałem w imprezach wystawienniczych bądź konferencjach, przysparzają dochodów podmiotom takim jak hotele, restauracje oraz środki transportu. Badania dowodzą, że ponad połowa kwot wydatkowanych przez wystawców pozostaje w „mieście targowym” i jego otoczeniu, co w rezultacie wpływa korzystnie na ograniczenie bezrobocia, wzrost inwestycji, a w konsekwencji na znaczne zasilenie budżetu regionu.

Dodatkowo nowoczesne multifunkcjonalne centra wystawiennicze, kongresowe, targowe i konferencyjne służą jako stymulator rozwoju przemysłu, jako czynnik umożliwiający wzrost poziomu wiedzy specjalistycznej, oraz są bodźcem zwiększającym aktywność w dziedzinie eksportu, szczególnie w regionach słabiej rozwiniętych. Centra są miejscem wymiany informacji o produktach, rynkach, konkurencji oraz źródłem wiedzy gospodarczej i ekonomicznej, która pozwala usprawnić programowanie długofalowego wzrostu gospodarczego. Stanowią także szeroko pojęte centrum komunikacji gospodarczej i handlowej.

3.4. Opis osi priorytetowej

Mając na uwadze fakt, że realizacja inwestycji z zakresu zintegrowanych systemów transportu miejskiego bezpośrednio przyczynia się do poprawy jakości życia, podnosi wizerunek regionu oraz wpływa na zwiększenie możliwości rozwojowych miasta w ramach osi priorytetowej III udostępnione zostaną środki na realizację wybranych inwestycji w zakresie systemów miejskiego transportu zbiorowego oraz infrastruktury turystyki kongresowej i targowej.

W ramach osi wsparcie zostanie przeznaczone na projekty wynikające z kompleksowych strategii rozwoju czystego miejskiego transportu publicznego potencjalnych obszarów metropolitalnych Polski Wschodniej, które stanowią, wyodrębnione przez każdy z regionów, obszary miast wojewódzkich wraz z obszarami bezpośredniego oddziaływania społeczno-gospodarczego tych miast. Preferowane do wsparcia będą projekty łączące ze sobą różne formy transportu (np. tramwaj, trolejbus, autobus, kolej) mające na celu usprawnienie komunikacji publicznej w mieście oraz ułatwienie dojazdu z obszarów podmiejskich czy gmin ościennych do centrum. W ramach osi wsparciem na rzecz rozwoju systemów transportu zbiorowego objęte zostanie pięć miast wojewódzkich, to jest Białystok, Kielce, Lublin, Olsztyn i Rzeszów. Warunkiem otrzymania wsparcia jest opracowanie zintegrowanego planu miejskiego transportu publicznego zgodnego ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Wsparcie na rzecz infrastruktury kolejowej wykorzystywanej w miejskim transporcie publicznym będzie zgodne z krajową strategią dla transportu kolejowego.³¹⁾

Ponadto realizowane będą projekty z zakresu budowy i modernizacji infrastruktury umożliwiającej organizację kongresów, konferencji, wystaw i targów o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym, a więc obiekty towarzyszące biznesowi, a także służące stymulowaniu innowacji i ducha przedsiębiorczości w małych i średnich przedsiębiorstwach. Z uwagi na ograniczoną ilość środków Program obejmuje wsparciem tylko te przedsięwzięcia, które mają bezpośredni wpływ na rozwój przedsiębiorczości, głównie innowacyjnej oraz promocję regionu jako atrakcyjnego gospodarczo.

Inwestycje dotyczące infrastruktury targowej, wystawienniczej, kongresowej bądź konferencyjnej zostaną podjęte w Kielcach, Lublinie i Ostródzie. Zasadność realizacji ww. inwestycji będzie badana na podstawie analizy kosztów i korzyści włączając w to dogłębną analizę rynku, stanowiącą integralną część studium wykonalności projektu. Realizowane będą inwestycje komplementarne wobec siebie pod względem profilu bądź potrzeb rynku.

Wszystkie działania w ramach osi priorytetowej przyczyniać się będą do wzrostu ekonomicznej aktywności regionów oraz ich atrakcyjności dla inwestorów, turystów biznesowych, jak również mieszkańców.

³¹⁾ Zgodność będzie badana w odniesieniu do Strategii dla transportu kolejowego do 2009 r. oraz kolejnymi krajowymi dokumentami strategicznymi dla tego sektora.

3.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej

- jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki,
- przedsiębiorcy prowadzący spółki, w których udziały lub akcje posiada jednostka samorządu terytorialnego lub Skarb Państwa,
- podmioty działające na rzecz rozwoju gospodarczego.

3.6. Spójność terytorialna (relacje miasto – wieś)

Realizacja przedsięwzięć w ramach osi „Wojewódzkie ośrodki wzrostu” niewątpliwie przyczyni się do podniesienia poziomu spójności terytorialnej makroregionu. Stworzenie zharmonizowanego miejskiego systemu transportu zbiorowego wraz z towarzyszącą infrastrukturą w miastach wojewódzkich zapewni oczekiwaną elastyczność obsługi przewozu potencjalnych pasażerów. Przyjazny podróżującym system transportu miejskiego z rozwiązaniami uwzględniającymi potrzeby osób niepełnosprawnych poprawi osiągalność transportową miasta w połączeniach miejskich i podmiejskich. Łatwość podróżowania wpłynie na dostępność istniejącej infrastruktury edukacyjnej, rynku pracy, kompleksów usługowych oraz banków. Będzie także wyraźną zachętą dla mieszkańców i przyjezdnych do odwiedzania organizowanych targów, wystaw czy konferencji promujących regionalną produkcję rolną i przedsiębiorców.

3.7. Kategorie interwencji

- 25 – Transport miejski.
- 28 – Inteligentne systemy transportu.
- 52 – Promowanie czystego transportu miejskiego.
- 57 – Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych.

3.8. Instrument elastyczności (cross financing)

W osi priorytetowej *Wojewódzkie ośrodki wzrostu* nie przewiduje się zastosowania instrumentu elastyczności.

4. Oś priorytetowa IV: Infrastruktura transportowa

4.1. Główny cel osi priorytetowej

Poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej.

Powiązanie celów PO Rozwój Polski Wschodniej z analizą SWOT		
Mocne strony	Cel PO RPW	Słabe strony
Znaczna ilość wolnych terenów i obiektów przemysłowych do przygotowania pod inwestycje	Cel 4. Poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej.	Położenie peryferyjne w stosunku do krajowych i europejskich centrów aktywności ekonomicznej
		Ograniczona dostępność transportowa w skali regionalnej oraz w układzie zewnętrznym i zły stan techniczny sieci drogowej
Szanse		Zagrożenia
Przygraniczne położenie umożliwiające nawiązywanie transgranicznej współpracy gospodarczej		Utrudnienia w kontaktach gospodarczych z państwami spoza UE (Rosja, Ukraina, Białoruś)
		Utrzymujący się obraz Polski Wschodniej jako regionu peryferyjnego

4.2. Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej

- Poprawa dostępu do krajowego i międzynarodowego układu transportowego.

4.3. Uzasadnienie osi priorytetowej

W efekcie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, granice województw położonych wzdłuż wschodniej granicy kraju stały się również zewnętrzną granicą UE. W rezultacie na obszarze objętym interwencją Programu coraz wyraźniej zaczęły kształtować się potrzeby zwiększania otwartości komunikacyjnej. Niestety regiony Polski Wschodniej charakteryzują się nadal niezadowalającym poziomem infrastruktury drogowej. W wyniku znacznego niedoinwestowania brak jest na tym obszarze wysoko-standardowych powiązań komunikacyjnych z resztą kraju i wewnątrz regionów. Regiony Polski Wschodniej charakteryzują się wciąż zbyt małą liczbą przepraw mostowych, bądź niedostateczną nośnością istniejących mostów, szczególnie przez Wisłę, toteż linie rzek zaostrzają dysproporcje rozwojowe pomiędzy Polską Wschodnią, a resztą kraju. Ponadto ruch tranzytowy przebiega często przez centra miast gdzie, przez jego natężenie, emisję spalin i poziom hałasu, stwarza zagrożenie dla życia i zdrowia mieszkańców. Nałożenie się ruchu tranzytowego i miejskiego prowadzi do dezorganizacji ruchu lokalnego i regionalnego, a przez to dezorganizuje i zakłóca życie mieszkańcom oraz utrudnia prowadzenie działalności gospodarczej wielu przedsiębiorcom.

Biorąc pod uwagę fakt, iż stan sieci drogowej decyduje o wewnętrznej spójności i atrakcyjności inwestycyjnej województw, a poprawa dostępności komunikacyjnej może stanowić jeden z najistotniejszych czynników wykorzystania potencjałów rozwojowych regionów, Program objął wsparciem działania z zakresu budowy i modernizacji ważnych odcinków dróg wojewódzkich oraz obwodnic w ciągach dróg krajowych na obszarze Polski Wschodniej (ograniczenie zakresu wsparcia dla dróg krajowych wynika z faktu, iż w większości drogi te są wspierane z PO Infrastruktura i Środowisko jako prowadzące ruch międzynarodowy).

Możliwość szybszej, bezpieczniejszej i sprawniejszej komunikacji drogowej, przy zminimalizowaniu negatywnego wpływu na środowisko, sprzyjać będzie poprawie jakości usług transportowych i mobilności osób oraz zwiększeniu współpracy międzywojewódzkiej i międzynarodowej. Odpowiednio funkcjonująca infrastruktura, zachowująca ład przestrzenny, przyczyni się do rozwoju społecznego i gospodarczego Polski Wschodniej oraz zmniejszenia różnic w poziomie jakości życia mieszkańców regionu.

Realizacja przedsięwzięć w ramach osi priorytetowej IV przyczyni się do stworzenia szybszych i bezpieczniejszych powiązań pomiędzy ośrodkami centralnymi a pozostałymi obszarami w regionach Polski Wschodniej oraz ułatwi dostęp do głównych międzynarodowych korytarzy transportowych Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T. Wymiernym rezultatem realizacji tych przedsięwzięć będzie pobudzenie rozwoju ekonomicznego województw Polski Wschodniej i przeciwdziałanie zapóźnieniom o charakterze cywilizacyjnym, przez skrócenie czasu dojazdów oraz zwiększenie poziomu swobody i bezpieczeństwa ruchu. Realizacja zadań ukierunkowanych na rozszerzenie dostępności komunikacyjnej przyczyni się do rozwijania konkurencyjności i ożywienia przedsiębiorczości.

4.4. Opis osi priorytetowej

Założeniem osi priorytetowej IV jest przewyższanie cech peryferyjności komunikacyjnej województw Polski Wschodniej.

W ramach osi wspierane będą projekty z zakresu budowy bądź modernizacji odcinków dróg krajowych i wojewódzkich Polski Wschodniej, które poprawią dostęp do sieci dróg krajowych położonych w TEN-T, a ponadto usprawnią połączenia komunikacyjne pomiędzy województwami, ośrodkami miejskimi i innymi obszarami ważnymi dla rozwoju gospodarczego regionów, ułatwiając między innymi dostęp do terenów inwestycyjnych, atrakcji turystycznych, przejść granicznych.

Wsparcie objęte zostaną grupy projektów w rozumieniu art. 2 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r., położone w ciągu drogowym lub węzle dróg aglomeracji miejskich wraz z odcinkami doprowadzającymi ruch do tych ciągów lub węzłów. Przedmiotem poszczególnych projektów może być budowa i modernizacja dróg szlakowych, obwodnic, mostów, tuneli, wiaduktów, estakad, oraz węzłów i skrzyżowań w ciągach tych dróg, przy czym w odniesieniu do dróg krajowych wspierana będzie jedynie budowa obwodnic miast. Przyjęte rozwiązanie stwarza możliwość etapowania inwestycji oraz wyboru do modernizacji tylko najpotrzebniejszych fragmentów ciągów komunikacyjnych.

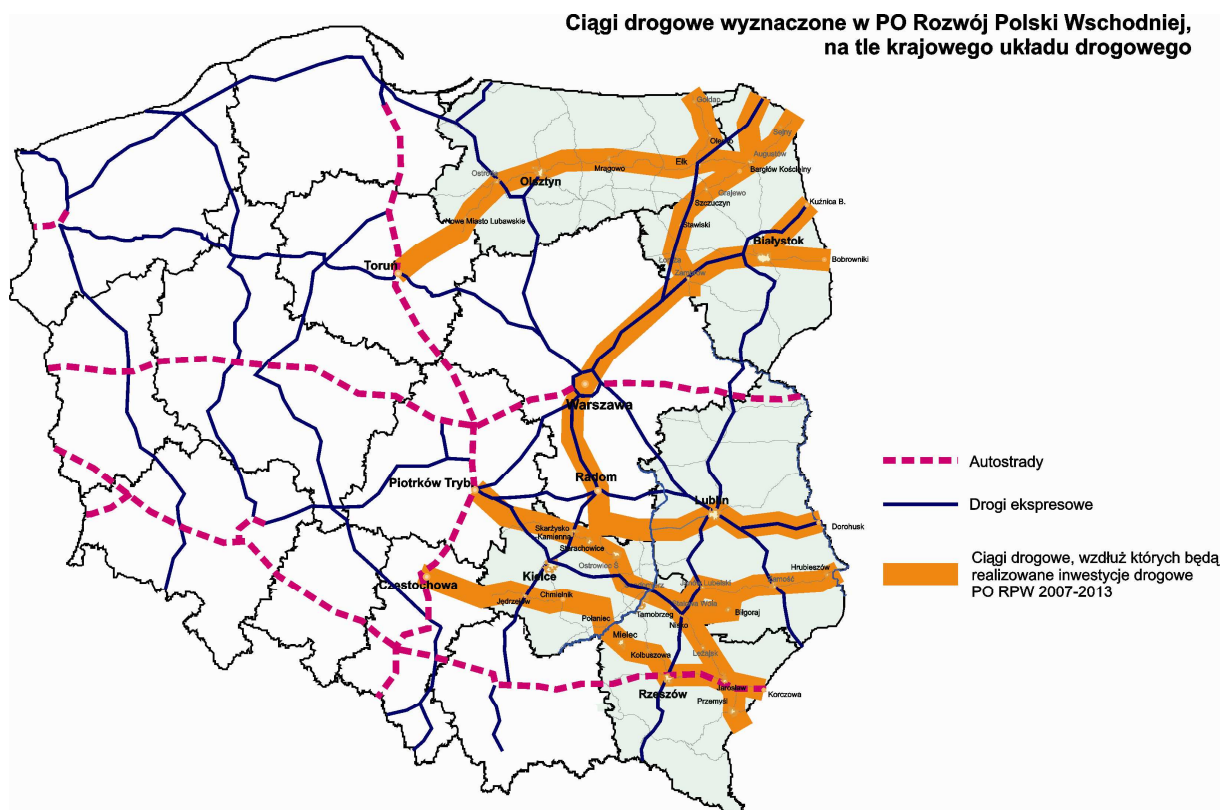
Łączenie projektów w grupy ma na celu zwiększenie rezultatu (efektu użytkowego) wobec celu, jakim jest poprawa dostępności do głównych tras drogowych. Grupa projektów powinna być opisana przez znaczące, synergiczne oddziaływanie na całość ciągu drogowego lub węzła aglomeracyjnego. Ocena ta powinna być prowadzona z uwzględnieniem wpływu operacji przewidywanych w ramach PO Infrastruktura i Środowisko.

W celu uzyskania maksymalnych rezultatów oraz koordynacji działań poszczególnych beneficjentów planowane do realizacji inwestycje drogowe będą prowadzone na szczególnie istotnych dla obszaru Polski Wschodniej ciągach drogowych. Generalnym celem tych działań będzie poprawa dostępności regionu przez dostosowanie ciągów dróg krajowych i wojewódzkich do zadania sprawnego i bezpiecznego powiązania regionu z międzynarodowym, krajowym i regionalnym systemem transportowym, przez budowę obwodnic miast w ciągu tych dróg i dróg doprowadzających oraz modernizację wybranych odcinków, stanowiących „wąskie gardła” w sieci, a także – przez budowę dwóch mostów na

Wiśle – przełamanie barier przestrzennych dostępności, powodowanych zbyt dużym oddaleniem przepraw mostowych na środkowej Wiśle. Do PO RPW będą kwalifikowane wyłącznie projekty drogowe służące realizacji następujących zadań:

- modernizacja wybranych elementów ciągu drogowego (drogi krajowe nr 77 i 42), biegnącego od przejścia granicznego z Ukrainą w Medyce do połączenia z planowaną autostradą A1 (Radomsko, Piotrków Trybunalski); w ramach PO RPW planuje się budowę obwodnic miejscowości znajdujących się w osi tego ciągu drogowego oraz modernizację bezpośrednio do nich przylegających odcinków dróg wojewódzkich;
- modernizacja wybranych elementów ciągu drogowego (drogi wojewódzkie nr 875, 985, 983, 764 i 765), łączącego planowaną autostradę A4 (Rzeszów) z planowaną drogą ekspresową S7 (Jędrzejów); w ramach PO RPW planuje się budowę mostu przez Wisłę wraz z budową i przebudową odcinków dróg wojewódzkich oraz budową obwodnic miejscowości znajdujących się w osi tego ciągu drogowego;
- modernizacja wybranych elementów drogi krajowej nr 74 na odcinku od przejścia granicznego z Ukrainą w Zosinie do połączenia z planowaną drogą ekspresową S19 (Janów Lubelski); w ramach PO RPW planuje się budowę obwodnic miejscowości leżących w ciągu tej drogi, jak również pobliskich odcinków dróg wojewódzkich;
- modernizacja wybranych elementów drogi wojewódzkiej nr 747, łączącej planowaną drogę ekspresową S17 (Lublin) z drogą międzynarodową E371 (Iłża); w ramach PO RPW planuje się modernizację ww. drogi wojewódzkiej wraz z budową mostu przez Wisłę;
- przebudowa lubelskiego węzła drogowego łączącego planowane drogi ekspresowe nr S12, S17, S19 i drogę krajową nr 82; w ramach PO RPW planuje się budowę nowych odcinków dróg miejskich łączących centrum Lublina z planowaną obwodnicą miasta, mającą stanowić element ciągu ww. dróg ekspresowych;
- modernizacja wybranych elementów drogi krajowej nr 61, na odcinku od Łomży do Augustowa; w ramach PO RPW planuje się budowę obwodnic miejscowości leżących w ciągu tej drogi;
- przebudowa białostockiego węzła drogowego łączącego planowane drogi ekspresowe nr S8, S19 i drogę krajową nr 65; w ramach PO RPW planuje się modernizację i budowę nowych odcinków północnej i wschodniej obwodnicy Białegostoku w ciągu dróg krajowych nr 8, 19 i 65, z wyjściem na przejścia graniczne z Białorusią w: Kuźnicy Białostockiej i Bobrownikach;
- modernizacja wybranych elementów ciągu drogowego (drogi krajowe nr 15, 16 i 65), biegnącego od przejścia granicznego z Rosją w Gołdapi do połączenia z planowaną autostradą A1 (Toruń); w ramach PO RPW planuje się budowę obwodnic miejscowości znajdujących się w osi tego ciągu drogowego.

Przyjęcie do realizacji poszczególnych projektów będzie zależało od spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący i od zatwierdzenia projektu do dofinansowania przez Instytucję Zarządzającą. Głównym kryterium wyboru projektów transportowych będzie umożliwienie/polepszenie dostępu do istniejących /planowanych europejskich i krajowych sieci drogowych. Wybrane projekty powinny wykazywać efekty synergiczne z inwestycjami realizowanymi/planowanymi z jednej strony w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, a z drugiej strony z regionalnymi inwestycjami.

4.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej

- jednostki samorządu terytorialnego,
- związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad.

4.6. Spójność terytorialna (relacje miasto-wieś)

Wdrożenie projektów dotyczących poprawy dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej ugruntuje spójność terytorialną omawianego makroregionu. Rozbudowa i usprawnienie połączeń drogowych miast oraz powiązań między miastem a wsią podniesie mobilność mieszkańców obszarów wiejskich i ułatwi poszukiwanie zatrudnienia poza rolnictwem, zaś młodzieży korzystanie z regionalnych uczelni. Udogodnienia komunikacyjne sprawiają, że wzrośnie akceptacja wsi jako miejsca zamieszkania.

4.7. Kategorie interwencji

- 22 – Drogi krajowe.
- 23 – Drogi regionalne, lokalne.

4.8. Instrument elastyczności (cross financing)

W osi priorytetowej *Infrastruktura transportowa* nie przewiduje się zastosowania instrumentu elastyczności.

5. Oś priorytetowa V: Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne

5.1. Główny cel osi priorytetowej

Zwiększenie roli zrównoważonej turystyki w gospodarczym rozwoju makroregionu

Powiązanie celów PO Rozwój Polski Wschodniej z analizą SWOT		
Mocne strony	Cel PO RPW	Słabe strony
Rozwinięte wybrane branże gospodarki regionu osiągające sukces na rynku krajowym i zagranicznym	Cel 5. Zwiększenie roli zrównoważonej turystyki w gospodarczym rozwoju makroregionu	Nieefektywna struktura gospodarki, cechująca się m.in. wysokim poziomem zatrudnienia w rolnictwie
Czyste środowisko naturalne i unikatowe walory przyrodnicze stanowiące o dużej atrakcyjności turystycznej obszaru		Niski poziom świadomości nt. możliwości wykorzystania walorów przyrodniczych dla rozwoju turystyki
		Położenie peryferyjne w stosunku do krajowych i europejskich centrów aktywności ekonomicznej
Szanse		Zagrożenia
Wzrost zainteresowania regionem ze strony turystów krajowych i zagranicznych		Możliwość zagrożenia obszarów cennych przyrodniczo w wyniku nieskoordynowanego ruchu turystycznego
Rozwój turystyki, w tym turystyki specjalistycznej dla zainteresowanych wysokimi walorami przyrodniczymi regionu		

5.2. Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej

- opracowanie wspólnej oferty turystycznej dla Polski Wschodniej, obejmującej promocję zrównoważonych form turystyki, w tym takich form, które zmniejszają potrzebę korzystania z indywidualnej motoryzacji.
- wzrost zainteresowania turystyką rowerową uprawianą na terenie Polski Wschodniej.

5.3. Uzasadnienie osi priorytetowej

Walory turystyczne województw objętych programem są ich niepodważalnym atutem w dalszym rozwoju regionu, dlatego też uwzględniając zarówno diagnozę jak i przeprowadzoną analizę SWOT, niezbędne jest zawarcie w programie operacyjnym elementów związanych z rozwojem turystyki. Sektor turystyczny odgrywa obecnie znaczącą rolę i będzie rozwijał się w przyszłości, stanowiąc jeden z filarów regionalnych gospodarek. Stworzenie wspólnej oferty turystycznej obejmującej wiele form wypoczynku dostępnych w województwach Polski Wschodniej stworzy możliwość aktywizacji lokalnych przedsiębiorców świadczących usługi w sektorze turystycznym.

Realizacja kompleksowego działania na rzecz wytyczenia rowerowych tras turystycznych przyczyni się do ochrony miejsc cennych przyrodniczo przed nieskoordynowanym ruchem turystycznym. Wytyczenie tras zostanie przeprowadzone w szerokiej konsultacji ze środowiskami ekologicznymi i przedstawicielami społeczności lokalnych tak aby umożliwić włączenie do jednego systemu istniejących i planowanych tras. Wspierane działania w istotny sposób wpłyną na poprawę dostępności miejsc atrakcyjnych turystycznie, przy jednoczesnym zapewnieniu bezpiecznego dojazdu.

Trasy rowerowe poprowadzone przez wartościowe przyrodniczo i kulturowo tereny w makroregionie, to możliwość rozwoju turystyki specjalistycznej. Będzie to stymulującym czynnikiem do dostosowania i rozbudowy lokalnej bazy turystycznej oraz restrukturyzacji zawodowej na wsi. Mieszkańcom miast Polski Wschodniej stwarza możliwość aktywnego i atrakcyjnego wypoczynku w granicach makroregionu.

Stworzenie bezpiecznej infrastruktury dla ruchu rowerowego stanowi element rozwoju zrównoważonego transportu oraz wywoła impuls do rozwoju i promowania turystyki rowerowej. Całość wspieranych działań przyczyni się do aktywizacji społecznej osób aktywnie spędzających wolny.

Dodatkowo dzięki spójnym działaniom promocyjnym, trasy rowerowe staną się odrębnym rozpoznawalnym produktem turystycznym, wzbogacającym ofertę turystyczną Polski Wschodniej.

5.4. Opis osi priorytetowej

Województwa Polski Wschodniej dysponują znaczącymi w skali europejskiej walorami turystyczno-przyrodniczymi, zarówno naturalnymi, jak lasy, jeziora, góry, czyste środowisko naturalne, jak i antropogenicznymi, jak zabytki architektury (zamki, pałace) i kultury, stanowiska archeologiczne i miejsca historyczne. Silną stroną Polski Wschodniej, obok dużej bioróżnorodności jest znaczne bogactwo kulturowe i różnorodność narodowościowa.

W ramach osi priorytetowej będzie realizowane działanie obejmujące kompleksowy projekt składający się z dwóch komponentów:

- studium uwarunkowań atrakcyjności turystycznej Polski Wschodniej, w tym analiza segmentów turystyki oraz kategorie turystów odgrywających kluczową rolę w regionalnych gospodarkach makroregionu;
- promocja Polski Wschodniej jako miejsca aktywnego wypoczynku oraz atrakcyjnego miejsca do pracy i zamieszkania.

W ramach osi priorytetowej realizowane będą projekty mające na celu stworzenie podstawowej infrastruktury związanej z obsługą ruchu rowerowego. W województwach Polski Wschodniej realizowane będą projekty budowy tras rowerowych, które będą finalnie tworzyły łącznie spójną całość. Każdy z projektów będzie się składał z dwóch komponentów:

- budowa i oznakowanie ścieżek rowerowych o utwardzonej nawierzchni (głównie na terenie miast), które umożliwią bezpieczne i sprawne przemieszczanie się po mieście oraz połączą miejsca kluczowe z punktu widzenia ruchu rowerowego (dworce kolejowe, autobusowe, parkingi, atrakcje turystyczne), a także bezkolizyjnie wyprowadzą ruch rowerowy poza obszar miejski;
- wytyczanie i oznakowanie tras rowerowych na terenie pozamiejskim gdzie, z uwagi na środowisko naturalne, nie jest wskazane położenie nawierzchni bitumicznej lub betonowej

Dodatkowo finansowane będą działania polegające na budowie i montażu podstawowej infrastruktury towarzyszącej to jest stojaków na rowery, wiat postojowych, przechowalni, wiat widokowych itp. oraz innych urządzeń służących poprawie bezpieczeństwa ruchu rowerowego w miastach i ochronie środowiska naturalnego przed wzmożonym ruchem turystycznym.

Ponadto realizowany będzie projekt dotyczący promocji tras rowerowych Polski Wschodniej, w ramach którego finansowane będą działania polegające między innymi na:

- stworzeniu systemu identyfikacji wizualnej,

- zaplanowaniu i realizacji działań informacyjno-promocyjnych,
- zaprojektowaniu, zbudowaniu oraz zarządzaniu portalem internetowym dla użytkowników tras.

Za koordynację prac nad przygotowaniem projektów infrastrukturalnych realizowanych przez samorządy województw Polski Wschodniej w ramach osi odpowiedzialny jest Minister Rozwoju Regionalnego. Realizacja projektów zostanie powierzona innym podmiotom.

5.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej

- jednostki samorządu terytorialnego oraz związki i stowarzyszenia z ich udziałem,
- organizacje pozarządowe,
- instytucje i organizacje ważne dla regionów z punktu widzenia rozwoju turystyki,
- organy administracji rządowej.

5.6. Spójność terytorialna (relacje miasto-wieś)

Budowa infrastruktury pod działalność turystyczną oraz przygotowanie studium uwarunkowań rozwoju potencjału turystycznego pozwoli na przyśpieszenie tempa rozwoju obszarów wiejskich, gdzie w większości położone są miejsca atrakcyjne przyrodniczo. Docelowo realizacja działań w ramach PO RPW będzie stanowić impuls do rozwoju firm działających w sektorze usług turystycznych, co pozwoli podnieść jakość życia mieszkańców obszarów wiejskich. Jednocześnie udostępnienie walorów przyrodniczych wiązać się będzie z ochroną zasobów naturalnych zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Realizacja działań w obszarze turystyki w ramach Programu będzie stanowić impuls do rozwoju lokalnych inicjatyw i firm działających w sektorze usług turystycznych makroregionu (głównie tych świadczonych w powiązaniu z miejscami atrakcyjnymi pod względem przyrodniczym, położonymi poza obszarami miejskimi) zwłaszcza agro- i ekoturystyki. Wiąże się to z tworzeniem usług i struktur dostarczających nowych możliwości zatrudnienia lokalnej ludności poza rolnictwem, a ponadto pozwoli podnieść jakość życia mieszkańców obszarów wiejskich. Jednocześnie udostępnienie walorów przyrodniczych pozostanie w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

5.7. Kategorie interwencji

24 – Ścieżki rowerowe.

57 – Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych.

5.8. Instrument elastyczności (cross financing)

W osi priorytetowej *Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne* nie przewiduje się zastosowania instrumentu elastyczności.

6 . Oś priorytetowa VI: Pomoc techniczna

6.1. Główny cel osi priorytetowej

Optymalizacja procesu realizacji Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej.

6.2. Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej

- optymalizacja systemu zarządzania oraz wdrażania działań Programu,
- podniesienie potencjału administracyjnego instytucji zaangażowanych w realizację Programu,
- upowszechnienie wiedzy na temat wsparcia ze środków Unii Europejskiej województw Polski Wschodniej, a także uspołecznienie prac nad przygotowaniem dokumentów programowych na następny okres programowania.

6.3. Uzasadnienie osi priorytetowej

Kluczowe znaczenie dla efektywnego oraz zgodnego z prawem i politykami wspólnotowymi wykorzystania środków w ramach Programu ma sprawność instytucji uczestniczących w realizacji Programu. Sprawność ta warunkowana jest istnieniem odpowiedniego zaplecza kadrowego oraz technicznego. Oznacza to przede wszystkim konieczność zapewnienia odpowiedniej liczby wysoko wykwalifikowanych pracowników odpowiedzialnych za realizację zadań na wszystkich etapach zarządzania i wdrażania Programu. Niezbędne staje się zapewnienie odpowiedniego systemu zarządzania i motywacji pracowników, co wpłynie na ograniczenie rotacji kadr, a tym samym na poprawę efektywności pracy. Ponadto ważnym elementem jest również zaopatrzenie instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie Programu w odpowiedni sprzęt, materiały i usługi niezbędne dla prawidłowego wykonywania powierzonych im zadań.

Kolejnym elementem istotnym dla zapewnienia efektywnej realizacji Programu na terenie Polski Wschodniej będzie zagwarantowanie środków na spełnienie wymagań dotyczących monitorowania i ewaluacji Programu oraz poprawy funkcjonowania procedur zamówień publicznych.

Z uwagi na fakt, iż Program wymaga przygotowania kompleksowych projektów koniecznym jest również udzielenie wsparcia należytego przygotowania i realizacji projektów przez beneficjentów przez szkolenia oraz niezbędne doradztwo. Sprawne przygotowanie projektów przez beneficjentów oraz właściwa ich realizacja przyczyni się do efektywnego wdrożenia Programu.

Ponadto dla zapewnienia skutecznej realizacji Programu niezbędne będzie podjęcie działań promocyjnych oraz informacyjnych dotyczących udzielanej pomocy. Działania informacyjne stanowią również ważny element monitoringu i ewaluacji Programu.

6.4. Opis osi priorytetowej

W ramach osi priorytetowej VI przewiduje się możliwość realizacji projektów dotyczących w szczególności:

- pokrycia kosztów zatrudnienia pracowników niezbędnych do sprawnej realizacji Programu,
- podnoszenia kwalifikacji personelu zaangażowanego w realizację Programu,

- zakupu i instalacji sprzętu komputerowego, audiowizualnego, teleinformatycznego, oraz innego wyposażenia biurowego przez jednostki zaangażowane w realizację Programu,
- wynajmu pomieszczeń (między innymi biurowych, archiwów), remontu pomieszczeń i urządzenia miejsc pracy dla Instytucji Zarządzającej i pozostałych instytucji uczestniczących we wdrażaniu Programu,
- pokrycia kosztów eksploatacji sprzętu i wyposażenia oraz zakup niezbędnych licencji i oprogramowania informatycznego, a także zakupu usług teleinformatycznych dla potrzeb efektywnej realizacji Programu,
- archiwizacji dokumentacji zarówno w formie elektronicznej jak i papierowej oraz kosztów przekazywania jej do Komisji Europejskiej,
- zakupu usług zewnętrznych niezbędnych do sprawnej realizacji Programu,
- wsparcia procesu oceny i selekcji projektów,
- organizacji i obsługi Komitetu Monitorującego ewentualnie podkomitetów, a także analizy danych na potrzeby monitorowania i wdrażania Programu,
- wsparcie systemu monitoringu,
- wsparcia procesu kontroli,
- wsparcia procesu ewaluacji,
- przygotowania ekspertyz, analiz, badań, sprawozdań i koncepcji na potrzeby procesu realizacji i oceny realizacji Programu,
- eksperymentacje,
- wsparcia działań związanych z udzielaniem zamówień publicznych,
- organizacji spotkań komitetów, grup, zespołów zaangażowanych w realizację Programu,
- zakupu długoterminowych kompleksowych usług doradczych,
- pomocy doradczej beneficjentom w przygotowaniu i wdrożeniu projektów,
- finansowania kosztów programowania przyszłych interwencji strukturalnych,
- zapewnienie uczestnictwa w jednolitym komputerowym systemie monitoringu,
- realizacji Planu Komunikacji oraz działań informacyjnych i promocyjnych.

6.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej

- Instytucja Zarządzająca,
- Instytucja Pośrednicząca,
- inne instytucje, wyznaczone do wdrażania Programu.

6.6. Komplementarność i demarkacja Priorytetu z przedsięwzięciami współfinansowanymi z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013

Wsparcie w ramach pomocy technicznej Programu będzie komplementarne wobec Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2007-2013, z uwzględnieniem podziału kompetencji wynikającym z linii demarkacyjnej szczegółowo określonej w ramach PO PT 2007-2013.

Ze środków pomocy technicznej PO RPW finansowane będą działania mające na celu wsparcie instytucji zaangażowanych w realizację Programu w celu zapewnienia sprawnego i efektywnego procesu zarządzania i wdrażania Programu, z wyłączeniem kosztów wynagrodzeń w jednostkach administracji rządowej pełniących w ramach PO RPW funkcje IZ oraz wydatków dotyczących wynajmu i remontu pomieszczeń dla Instytucji Zarządzającej, które będą finansowane w ramach PO PT 2007-2013.

6.7. Kategorie interwencji

85 – Przygotowanie, realizacja, monitorowanie i kontrola.

86 – Ocena, badania/ ekspertyzy, informacja i komunikacja.

6.8. Instrument elastyczności (cross financing)

W osi priorytetowej *Pomoc Techniczna* nie przewiduje się zastosowania instrumentu elastyczności.

VII. KOMPLEMENTARNOŚĆ Z DZIAŁANAMI FINANSOWANYMI Z EFRROW ORAZ EFR

Dla zapewnienia maksymalnej efektywności wykorzystania środków w ramach polityki spójności UE, Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybackiej, zapewnione zostanie komplementarne wsparcie w ramach wszystkich instrumentów wyżej wymienionych polityk, a także określone zostaną wyraźne mechanizmy koordynacji i zasady zapobiegające podwójnemu finansowaniu.

W celu wyeliminowania ewentualnego nakładania się interwencji poszczególnych programów operacyjnych współfinansowanych z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, EFRROW i EFR, Instytucja Zarządzająca będzie stosować się do zapisów „Linii demarkacyjnej pomiędzy Programami Operacyjnymi Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej” – dokumentu akceptowanego przez Komitet Koordynacyjny NSRO.

Dla zapewnienia przestrzegania demarkacji między programami na etapie ich realizacji, zapewnione zostaną następujące narzędzia koordynacji:

1. Komitet Koordynacyjny NSRO (w którym uczestniczyć będą również przedstawiciele IZ Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz IZ Programu Operacyjnego Zrównoważony Rozwój Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich);
2. Komitet Monitorujący PO Rozwój Polski Wschodniej;
3. Komitet Monitorujący PO Infrastruktura i Środowisko;
4. Komitet Monitorujący PO Innowacyjna Gospodarka;
5. Komitet Monitorujący PO Pomoc Techniczna;
6. Komitety Monitorujące RPO;
7. Komitet Monitorujący PO KL;
8. Kontrola krzyżowa (cross-checking) wydatków;

Zgodnie z rozdz. 7 Wytycznych Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie procesu kontroli w ramach obowiązków Instytucji Zarządzającej Programem Operacyjnym prowadzone są kontrole krzyżowe wydatków ponoszonych przez beneficjentów:

- realizujących więcej niż jeden projekt w ramach programu operacyjnego,
- realizujących projekty w ramach różnych programów operacyjnych,
- realizujących projekty w ramach programów operacyjnych perspektywy finansowej 2004-2006 oraz perspektywy finansowej 2007-2013 w czasie nakładania się okresów kwalifikowalności wydatków.

Kontrole te mają na celu wykrywanie i eliminowanie podwójnego finansowania wydatków.

Zgodnie z art. 35c ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 6 grudnia 2006r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, opiniowanie zasad prowadzenia kontroli w zakresie weryfikacji równoległego finansowania wydatków zostało powierzone Komitetowi do spraw Kontroli i Audytu Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności.

9. Oświadczenia beneficjentów.

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej, jako dodatkowy instrument wsparcia obszaru pięciu województw Polski Wschodniej, został ukierunkowany głównie na rozwój infrastruktury transportowej, infrastruktury wspierającej funkcje metropolitalne oraz infrastruktury na rzecz rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Działania Programu nie stanowią wsparcia w obszarze interwencji EFRROW ani EFR jednakże część inwestycji realizowanych w ramach PO RPW będzie miało bezpośrednie oddziaływanie na obszary

wiejskie, ludność tam zamieszkała, a także na działalność producentów i przetwórców produktów rolnych i rybnych.

Tego typu oddziaływanie można będzie zidentyfikować w przypadku realizacji projektów:

- drogowych, które w większości będą realizowane na obszarach gmin wiejskich i przyczynią się do poprawy połączeń komunikacyjnych;
- tras rowerowych, które realizowane będą również w głównej mierze na obszarach wiejskich. Dzięki realizacji tego typu przedsięwzięć przewiduje się rozwój agroturystyki i mikroprzedsiębiorstw świadczących usługi dla obsługi ruchu turystycznego;
- infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, to jest połączenia z siecią szerokopasmowego Internetu gmin w Polsce Wschodniej oraz projektów szkoleniowych osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym;
- budowy i modernizacji infrastruktury uczelni, które przyczynią się do zwiększenia liczby studentów i jakości kształcenia. Należy zaznaczyć, że wsparcie zostanie skierowane jest głównie dla uczelni prowadzących kształcenie na kierunkach technicznych oraz matematyczno – przyrodniczych, a więc również uczelni kształcących na kierunkach rolniczych bądź technicznych z zastosowaniem w rolnictwie i rybactwie;
- budowy i modernizacji parków przemysłowych, parków technologicznych, laboratoriów badawczych itd., w ramach których przedsiębiorstwa / instytuty naukowe będą mogły realizować prace badawcze również z zakresu rolnictwa i rybactwa czy też realizować certyfikację jakości produktów rolnych bądź innych rozwiązań dla produkcji i przetwórstwa produktów rolnych;
- badawczych i analitycznych z zakresu rozwoju obszaru Polski Wschodniej (w różnych sektorach), projektów współpracy przedsiębiorstw, w tym inicjowanie klasteringu, również producentów działających w sektorze rolnym bądź rybackim..

W przypadku Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013, dla ułatwienia potencjalnym wnioskodawcom wyboru odpowiedniego programu pomocowego, w załączniku do dokumentu umieszczono rozdział „Komplementarność poszczególnych osi priorytetowych PO RPW w stosunku do innych programów operacyjnych na lata 2007-2013” przedstawiający w sposób ogólny możliwe do uzyskania wsparcie w ramach innych programów finansowanych ze środków UE.

VIII. PLAN FINANSOWY

W realizację Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013 zostanie zaangażowanych 2 809,07 mln Euro, w tym między innymi: ze środków Unii Europejskiej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR)) – 2 387,71 mln Euro; z publicznych środków krajowych – 421,36 mln Euro.

Poziom współfinansowania ze strony środków wspólnotowych może sięgnąć 85% wszystkich środków publicznych. Poziom współfinansowania z EFRR obliczono w odniesieniu do udziału środków publicznych.

Na krajowe środki publiczne składać się będą kwoty z Budżetu Państwa (około 54,4% wielkości krajowych środków publicznych) oraz kwoty z budżetów jednostek samorządu terytorialnego (około 45,6% wielkości krajowych środków publicznych).

Obok środków publicznych w realizacji PO Rozwój Polski Wschodniej będą zaangażowane także środki prywatne – pomoc kierowana do przedsiębiorstw będzie podlegała zasadom pomocy publicznej.

W ramach ogólnej alokacji Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na Program:

- 992,19 mln Euro (120 Euro na mieszkańca, na lata 2007– 2013) Rada Europejska przeznaczyła na wsparcie regionów (lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko - mazurskie) zajmujących pięć ostatnich miejsc w UE-25 o najniższym PKB na mieszkańca;
- 1 281,6 mln Euro stanowią dodatkowe środki przyznane przez Rząd RP.

Jednocześnie w trakcie prowadzonego przeglądu śródkresowego w 2011 r. w planie finansowym Programu uwzględniono dodatkowe środki z Krajowej Rezerwy Wykonania oraz Dostosowania Technicznego, jak również dokonano realokacji środków w ramach osi i działań, w związku ze zmianami merytorycznymi opisanymi w części VI. *Osie priorytetowe realizowane w ramach Programu Operacyjnego.*

Środki z Krajowej Rezerwy Wykonania dla PO RPW 2007-2013 w wysokości 62,91 mln Euro zostały podzielone następująco:

- Oś I – 55,05 mln Euro w związku z uzupełnieniem oferty współfinansowania inwestycji sektora B+R³²⁾ oraz wprowadzeniem nowego typu projektu – oddziaływania na popyt ze strony MSP na usługi świadczone przez fundusze pożyczkowe i poręczeniowe ;
- Oś IV – 7,86 mln Euro z przeznaczeniem na zwiększenie dofinansowania kluczowych dla Programu ponadregionalnych projektów drogowo-mostowych wpisujących się w dwa ciągi drogowe (ciąg drogowy Rzeszów (A 4) – Jędrzejów (S 7) i ciąg drogowy Lublin (S 17, S 12, S 19) – Iłża (DK 9) w skład, których wchodzi 2 mosty: w miejscowości Połaniec

³²⁾ W ramach przeglądu śródkresowego przeprowadzono badanie ewaluacyjne pn. *Ocena potencjału innowacyjnego w Polsce Wschodniej w związku z realizacją Działania I.3 PO RPW – Wspieranie Innowacji Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej*, w celu określenia zalecanych kierunków dalszego wsparcia w ramach działania I.3 PO RPW - ekspertyza wskazała możliwość absorpcji środków przez podmioty prowadzące badania naukowe i prace rozwojowe, w szczególności uczelnie i jednostki organizacyjne PAN. Do podobnych wniosków prowadzą analizy IZ oraz podsumowanie doświadczeń z wdrażania działania I.3.

(województwa świętokrzyskie i podkarpackie) oraz w miejscowości Kamień (województwa lubelskie i mazowieckie).

Dodatkowa alokacja z Dostosowania Technicznego w kwocie ogółem 51 mln Euro została przeznaczona na dofinansowanie:

- Osi II – 40 mln Euro, w związku z faktem, iż w studium wykonalności zidentyfikowano ryzyko niedoszacowania kosztów inwestycji (kwota około 15 mln PLN) oraz biorąc pod uwagę zmianę sposobu interwencji (wybudowanie sieci nowej generacji (NGA)). Powyższa zmiana nie przyczyni się do zmniejszenia ryzyka polegającego na niedoszacowaniu kosztów inwestycji na etapie przygotowywania całego projektu. Zasadniczym kosztem w projekcie, poza kosztem robót ziemnych, będzie wybudowanie węzłów dystrybucyjnych. Po wyżej wymienionej modyfikacji projektu, dla osiągnięcia jego celów konieczne będzie zwiększenie ilości węzłów dystrybucyjnych. Z szacunków dokonanych przez wykonawcę studium wykonalności wynika, że zmiana sposobu interwencji spowoduje wzrost liczby węzłów koniecznych do wybudowania w ramach projektu o około 300 szt., co wiąże się ze znaczącym dodatkowym kosztem;
- Osi V – 11 mln Euro, w związku z faktem, iż wykonane na początku 2009 r. szacunki dotyczące kosztów realizacji kompleksowej inwestycji pn. Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej wskazały na głębokie niedobory w jej budżecie, dodatkowe środki pozwolą na zwiększenie udziału nowo wybudowanych dróg rowerowych oraz na zwiększenie nakładów na budowę obiektów towarzyszących.

Przedstawiony podział kwot Krajowej Rezerwy Wykonania oraz Dostosowania Technicznego został zaakceptowany przez Komitet Koordynacyjny NSRO (na posiedzeniu w dniu 9 lutego 2011 r.).

Jednocześnie w ramach przeglądu śródkresowego dokonano relokacji środków w ramach Osi priorytetowych oraz pomiędzy nimi:

- wewnątrz Osi I dokonano przesunięć środków ze względów wdrożeniowych;
- z Osi III przesunięto wolne środki w kwocie 28,78 mln Euro do Osi IV z przeznaczeniem na ponadregionalne projekty drogowo-mostowe wpisujące się w dwa ciągi drogowe (ciąg drogowy Rzeszów (A 4) – Jędrzejów (S 7) i ciąg drogowy Lublin (S 17, S 12, S 19) – Iłża (DK 9) w skład, których wchodzi 2 mosty: w miejscowości Połaniec (województwa świętokrzyskie i podkarpackie) oraz w miejscowości Kamień (województwa lubelskie i mazowieckie);
- przesunięto kwotę niezagospodarowanych środków w wysokości 10 mln Euro z Osi VI do Osi V niezbędnych do sfinansowania realizacji nowego, dodatkowego typu projektu - promocja tras rowerowych oraz pokrycia znaczących niedoborów w budżecie kompleksowej inwestycji pn. Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej.

Ww. zmiany wpływają pozytywnie na poziom earmarkingu, który wzrósł do poziomu 45,45% alokacji programu.

Mając powyższe na uwadze, w układzie poszczególnych osi priorytetowych realizujących PO Rozwój Polski Wschodniej środki EFRR zostały rozdysponowane proporcjonalnie (stąd nie będzie odrębnego monitoringu tej specjalnej alokacji przyznanej przez Radę Europejską) i łącznie przedstawiają się w następujący sposób:

- Oś priorytetowa I Nowoczesna gospodarka – 35,39 % środków,
- Oś priorytetowa II Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego – 12,36 % środków,
- Oś priorytetowa III Wojewódzkie ośrodki wzrostu – 17,75 % środków,
- Oś priorytetowa IV Infrastruktura transportowa – 29,19 % środków,
- Oś priorytetowa V Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne – 2,87 % środków,
- Oś priorytetowa VI Pomoc techniczna – 2,44 % całości środków.

Tabela 1. Szacunkowa tabela finansowa dla PO RPW w podziale na lata (w Euro)

	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Fundusz Spójności	Ogółem
	1	2	3=1+2
2007	318 755 883		318 755 883
2008	326 220 157		326 220 157
2009	333 635 281		333 635 281
2010	329 282 913		329 282 913
2011	352 717 281		352 717 281
2012	359 347 766		359 347 766
2013	367 749 967		367 749 967
2007-2013	2 387 709 248		2 387 709 248

Tabela zawiera kwoty ujęte w cenach bieżących

Rozkład środków finansowych na lata został dokonany w oparciu o rozkłady zobowiązań dla środków EFRR oraz specjalnego funduszu dla 5 regionów UE.

Tabela 2. Szacunkowa tabela finansowa PO RPW w podziale na osie priorytetowe oraz źródła finansowania (w Euro)

	Wkład wspólnotowy	Wkład krajowy			Ogółem	Wskaźnik wkładu funduszy UE	Dla celów informacyjnych	
		Ogółem	Krajowy wkład publiczny	Wkład prywatny			Pożyczki EBI	Inne finansowanie
		1	2=3+4	3			4	5=1+2
Oś priorytetowa I	845 008 345	149 119 120	149 119 120		994 127 465	0,85		
Oś priorytetowa II	295 119 659	52 079 940	52 079 940		347 199 599	0,85		
Oś priorytetowa III	423 841 636	74 795 583	74 795 583		498 637 219	0,85		
Oś priorytetowa IV	697 025 796	123 004 553	123 004 553		820 030 349	0,85		
Oś priorytetowa V	68 500 000	12 088 236	12 088 236		80 588 236	0,85		
Oś priorytetowa VI	58 213 812	10 273 026	10 273 026		68 486 838	0,85		
Ogółem	2 387 709 248	421 360 458	421 360 458		2 809 069 706	0,85		

Tabela zawiera kwoty ujęte w cenach bieżących

Tabela 3. Indykacyjny podział, według kategorii, zaprogramowanego wykorzystania wkładu EFRR w PO RPW (w Euro).

Forma finansowania	
Kod	Kwota
01	2 367 709 248
02	20 000 000
Ogółem	2 387 709 248

Terytorium	
Kod	Kwota
1	1 648 665 309
5	606 248 065
0	132 795 874
Ogółem	2 387 709 248

Tabela 3. Indykatywny podział, według kategorii, zaprogramowanego wykorzystania wkładu EFRR w PO RPW (w Euro)

Kwestie priorytetowe		
Kod		Kwota
2	Infrastruktura B+RT (w tym wyposażenie w sprzęt, oprzyrządowanie i szybkie sieci informatyczne łączące ośrodki badawcze) oraz specjalistyczne ośrodki kompetencji technologicznych	213 469 419
3	Transfer technologii i udoskonalanie sieci współpracy między MŚP, między MŚP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami na poziomie szkolnictwa pomaturalnego, władzami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz biegunami naukowymi i technologicznymi (parkami naukowymi i technologicznymi, technopoliami itd.)	11 934 154
4	Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności w MŚP (w tym dostęp do usług związanych z B+RT w ośrodkach badawczych)	101 519 271
5	Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw	47 644 975
8	Inne inwestycje w przedsiębiorstwa	127 658 723
10	Infrastruktura telekomunikacyjna	295 119 659
22	Drogi krajowe	362 866 838
23	Drogi regionalne, lokalne	334 158 958
24	Ścieżki rowerowe	58 500 000
25	Transport miejski	71 956 702
28	Inteligentne systemy transportu	107 935 053
52	Promowanie czystego transportu miejskiego	179 891 754
57	Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych	74 058 127
75	Infrastruktura systemu oświaty	337 778 870
81	Rozwiązania na rzecz podniesienia jakości opracowania, monitorowania, ewaluacji polityk i programów na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, wzmocnienie zdolności w zakresie realizacji polityk i programów	5 002 933
85	Przygotowanie, realizacja, monitorowanie i kontrola	46 342 497
86	Ocena, badania/ ekspertyzy, informacja i komunikacja	11 871 315
Ogółem		2 387 709 248
Ogółem wydatki, o których mowa w art. 9 ust.3 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006		1 085 173 008
		45,45%

Tabele zawierają kwoty ujęte w cenach bieżących

Przy analizie wielkości środków przeznaczonych na realizację celów lizbońskich (kategorie: 2, 3, 4, 5, 8, 10, 28, 52)³³⁾ należy wziąć pod uwagę również wielkości środków przeznaczonych na realizację inwestycji przyporządkowanych kategoriom nie lizbońskim, które de facto przyczynią się do realizacji celów lizbońskich np.:

- infrastruktura uczelni prowadzących dydaktykę na kierunkach technicznych czy matematyczno – przyrodniczych (wspierana w ramach osi I, a przyporządkowana do kategorii nie zaliczanej do lizbońskich, to jest 75) – 337,78 mln Euro z EFRR (14,15% wartości Programu);

³³⁾ Wydatki, o których mowa w art. 9 ust. 3 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006.

- infrastruktura turystyki kongresowej i targowej mająca na celu wsparcie inwestycji na rzecz rozwoju: przedsiębiorczości, transferu technologii, nawiązywania współpracy gospodarczej i naukowej, dostępu do wyników badań naukowych (bez bazy socjalnej) (wspierana w ramach osi III) - 55,77 mln euro z EFRR (2,35% wartości Programu).

IX. PRZEPISY WYKONAWCZE DLA PROGRAMU OPERACYJNEGO

1. Uwagi ogólne

Zarządzanie i wdrażanie Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej jest regulowane przez rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r.³⁴⁾ oraz przez rozporządzenie Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r.³⁵⁾ i rozporządzenie (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r.³⁶⁾.

Niniejszy rozdział zawiera ustalenia dotyczące systemu zarządzania i kontroli wdrażania Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej zgodnie z wymogami określonymi w art. 58 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006.³⁷⁾ Ogólne informacje dotyczące funkcji Instytucji Zarządzającej Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia, Instytucji Zarządzającej Programem, Instytucji Certyfikujących, Instytucji Pośredniczącej, Instytucji Audytowej oraz relacji pomiędzy nimi znajdują się w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia na lata 2007-2013.

2. Zarządzanie i wdrażanie Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej

2.1. Instytucja Zarządzająca

Instytucją Zarządzającą zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju jest minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego. Zgodnie z regulaminem wewnętrznym przygotowanym przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego obowiązki Instytucji Zarządzającej Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej pełni jednostka organizacyjna w ramach Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Obecnie funkcję tą pełni Departament Programów Ponadregionalnych.

Zgodnie z art. 60 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006³⁸⁾ wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności Instytucja Zarządzająca odpowiedzialna jest za skuteczność, efektywność i prawidłowość zarządzania oraz wdrażania programu operacyjnego.

Instytucja Zarządzająca zapewni, że zamówienia publiczne i koncesje dotyczące projektów współfinansowanych z funduszy strukturalnych będą udzielane zgodnie z zapisami Dyrektyw

³⁴⁾ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006, str. 25, z późn. zm.).

³⁵⁾ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (Dz. Urz. UE L 371 z 27.12.2006, str. 1, z późn. zm.).

³⁶⁾ Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006, str. 1, z późn. zm.).

³⁷⁾ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006, str. 25, z późn. zm.).

³⁸⁾ Jak wyżej.

2004/17/WE, 2004/18/WE, Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1564/2005 oraz, gdzie zasadne, postanowieniami Traktatu.

W ramach Instytucji Zarządzającej zostanie utworzone stanowisko ds. monitorowania postępów programu w zakresie uwarunkowań środowiskowych.

Instytucja Zarządzająca przekaze część swoich zadań Instytucji Pośredniczącej, która będzie realizować zadania opisane w pkt 2.2.

Instytucja Zarządzająca jest odpowiedzialna za:

w zakresie programowania:

- opracowywanie, w razie potrzeby, propozycji zmian w Programie;
- opracowanie Szczegółowego opisu osi priorytetowych dla Programu oraz przygotowywanie niezbędnych zmian w tym dokumencie;
- przygotowanie wytycznych Ministra Rozwoju Regionalnego niezbędnych do wdrażania Programu, w szczególności wytycznych dotyczących kwalifikowalności wydatków w ramach Programu;
- przygotowanie wzorów dokumentów niezbędnych do realizacji Programu;
- przygotowanie Opisu Systemu Zarządzania i Kontroli Programu;
- opracowanie procedur Instytucji Zarządzającej związanych z zarządzaniem Programem i zatwierdzanie procedur Instrukcji Pośredniczącej;

w zakresie monitorowania przygotowania i wyboru projektów:

- zapewnienie, że wybór projektów do finansowania następuje zgodnie z kryteriami stosowanymi dla Programu i monitorowanie ich zgodności z odpowiednimi zasadami wspólnotowymi i krajowymi (w tym w zakresie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju) przez cały okres ich realizacji;
- tworzenie, we współpracy z Instytucją Pośredniczącą, Listy projektów indywidualnych Programu na lata 2007 - 2013;
- przygotowanie kryteriów wyboru projektów do współfinansowania i przedłożenie ich do akceptacji Komitetu Monitorującego Program;
- przekazywanie Komisji Europejskiej informacji niezbędnych z punktu widzenia oceny dużych projektów;

w zakresie zarządzania finansowego:

- zarządzanie środkami finansowymi przeznaczonymi na realizację Programu;
- przygotowywanie, we współpracy z Instytucją Pośredniczącą, rocznej i wieloletniej prognozy wydatków Programu oraz przekazywanie jej do Instytucji Certyfikującej;
- zapewnienie istnienia informatycznego systemu rejestracji i przechowywania zapisów księgowych dla każdej operacji w ramach Programu oraz gromadzenie danych na temat realizacji, niezbędnych do celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji poświadczeń i deklaracji wydatków oraz wniosku o płatność okresową od Instytucji Pośredniczącej, audytu i oceny;
- zapewnienie utrzymywania przez Beneficjentów i inne podmioty uczestniczące w realizacji operacji odrębnego systemu księgowego albo nadawania

- odpowiedniego kodu księgowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją, bez uszczerbku dla krajowych zasad księgowych;
- prowadzenie rejestru kwot podlegających procedurze odzyskiwania, kwot odzyskanych oraz kwot wycofanych po anulowaniu całości lub części wkładu wspólnotowego dla operacji w ramach Programu;
 - zapewnienie systemu odzyskiwania kwot nienależnie wypłaconych Beneficjentom;
 - przestrzeganie limitów użycia instrumentu "cross-financing";
 - przygotowywanie Poświadczeń i deklaracji wydatków oraz wniosku o płatność okresową w ramach Programu i przekazywanie ich do Instytucji Certyfikującej;

w zakresie monitoringu i ewaluacji:

- powołanie Komitetu Monitorującego Program i kierowanie jego pracą oraz systematyczne informowanie członków Komitetu o postępie w procesie wdrażania Programu poprzez udostępnianie odpowiednich informacji;
- powołanie w przypadku zaistnienia takiej potrzeby podkomitetów dla poszczególnych osi priorytetowych oraz kierowanie ich pracami;
- przygotowanie sprawozdań z realizacji Programu (okresowych, rocznych i końcowych) i przekazywanie sprawozdań rocznych i końcowego do akceptacji Komitetu Monitorującego;
- przekazywanie zaakceptowanych sprawozdań z realizacji Programu (rocznych i końcowego) do Komisji Europejskiej;
- ocena postępów realizacji Programu na podstawie sprawozdań przygotowywanych przez Instytucję Pośredniczącą;
- przekazywanie Komitetowi Monitorującemu informacji o uwagach Komisji Europejskiej zgłoszonych na podstawie raportu rocznego oraz informowanie Komisji Europejskiej o podjętych działaniach w odpowiedzi na jej uwagi;
- zapewnienie prowadzenia ewaluacji Programu zgodnie z wymogami UE – w szczególności przygotowanie planu ewaluacji dla Programu oraz współpraca z Instytucją Pośredniczącą w przygotowaniu ewaluacji poszczególnych osi priorytetowych, prowadzenie ewaluacji Programu oraz nadzorowanie wykonywania ewaluacji przez Instytucję Pośredniczącą;

w zakresie kontroli:

- zapewnienie prowadzenia kontroli realizacji Programu w oparciu o roczny plan kontroli, w tym w szczególności przygotowanie planu kontroli systemowej;
- weryfikacja i zatwierdzanie rocznych planów kontroli opracowanych przez Instytucję Pośredniczącą oraz nadzorowanie wypełniania obowiązków kontrolnych przez Instytucję Pośredniczącą;
- zapewnienie prawidłowego przeprowadzenia kontroli krzyżowych, których celem jest wykrywanie i eliminowanie podwójnego finansowania wydatków;
- przygotowanie raportów o nieprawidłowościach oraz przekazywanie ich do uprawnionych instytucji;
- zapewnienie, że wydatki zadeklarowane przez Beneficjenta na operacje zostały rzeczywiście poniesione i są zgodne z zasadami wspólnotowymi i krajowymi;

- zapewnianie otrzymywania przez Instytucję Certyfikującą wszystkich niezbędnych informacji o procedurach i weryfikacjach prowadzonych w odniesieniu do wydatków na potrzeby poświadczania wydatków;
- zapewnienie, że wszystkie dokumenty dotyczące wydatków i audytów, wymagane do zapewnienia właściwej ścieżki audytu, są przechowywane zgodnie z wymogami art. 90 rozporządzenia Rady (WE) 1083/2006;

w zakresie informacji i promocji:

- opracowanie oraz aktualizacja Planu komunikacji Programu ;
- opracowanie oraz aktualizacja rocznych planów działań informacyjnych i promocyjnych dla Planu komunikacji Programu
- nadzorowanie działań komunikacyjnych prowadzonych przez Instytucję Pośredniczącą;
- zapewnienie zgodności realizacji Programu z wymogami informowania i promocji;
- prowadzenie działań promocyjnych i komunikacyjnych w ramach Programu;

w zakresie pomocy technicznej:

- weryfikacja i zatwierdzanie rocznych planów działania pomocy technicznej dla Instytucji Pośredniczącej;
- udzielanie Instytucji Pośredniczącej na realizację rocznych planów działania dofinansowania;
- przygotowywanie rocznych planów działań dla pomocy technicznej dla Instytucji Zarządzającej;
- weryfikacja wniosków o płatność Instytucji Pośredniczącej w zakresie zadań realizowanych w ramach pomocy technicznej;
- rozliczanie wydatków Instytucji Zarządzającej w ramach pomocy technicznej Programu;

w zakresie systemu informatycznego:

- wprowadzanie odpowiednich danych do Krajowego Systemu Informatycznego (SIMIK 07-13);
- wymiana danych z Komisją Europejską za pomocą systemu SFC 2007;

w zakresie archiwizacji:

- przechowywanie dokumentacji zgodnie z przepisami art. 90 rozporządzenia 1083/2006 oraz art. 19 rozporządzenia 1828/2006.

2.2. Instytucja Pośrednicząca

Instytucja Zarządzająca deleguje wykonywanie części swoich zadań do Instytucji Pośredniczących w znaczeniu art. 59 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006³⁹⁾. Dotyczy to zadań odnoszących się do poszczególnych osi priorytetowych (lub grup osi priorytetowych). Dokonując takiej delegacji, Instytucja Zarządzająca zachowuje jednak całkowitą odpowiedzialność za całość realizacji Programu. Delegacja odbywa się na drodze odpowiednich porozumień, określających szczegółowo zakres delegacji oraz wynikające z niego prawa i obowiązki obu stron porozumienia.

Funkcję Instytucji Pośredniczącej dla wszystkich osi priorytetowych Programu, za wyjątkiem osi priorytetowej Pomoc techniczna, będzie pełnić Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Za wdrażanie osi priorytetowej Pomoc techniczna będzie odpowiadać Instytucja Zarządzająca.

Schemat instytucjonalny dla Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej przedstawiono w załączniku 3 do Programu.

Instytucja Zarządzająca przekazuje do Instytucji Pośredniczącej następujące zadania:

w zakresie programowania:

- zarządzanie osiami priorytetowymi Programu, w zakresie określonym przez Instytucję Zarządzającą;
- opracowanie procedur Instytucji Pośredniczącej w odniesieniu do procesów związanych z zarządzaniem osiami priorytetowymi i przekazanie ich do zatwierdzenia Instytucji Zarządzającej;

w zakresie monitorowania przygotowania i wyboru projektów:

- przeprowadzanie naboru projektów na Listę projektów indywidualnych Programu po uprzedniej decyzji Instytucji Zarządzającej;
- monitorowanie przygotowania i nadzór nad przygotowaniem projektów zakwalifikowanych do Listy projektów indywidualnych Programu na lata 2007 - 2013;
- udział w przygotowaniu kryteriów wyboru projektów do dofinansowania i przedłożenie ich do akceptacji Komitetu Monitorującego Program;
- przygotowywanie i przeprowadzanie procedury konkursowej wyboru projektów;
- zawieranie umów o dofinansowanie z Beneficjentami;
- przygotowanie informacji o dużych projektach na potrzeby oceny Komisji Europejskiej i przekazywanie ich do Instytucji Zarządzającej;

w zakresie zarządzania finansowego:

- przygotowanie rocznej i wieloletniej prognozy wydatków Programu w podziale na wydatki budżetu środków europejskich i krajowego współfinansowania, z wyszczególnieniem środków dotyczących pomocy technicznej w zakresie

³⁹⁾ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006, str. 25, z późn. zm.).

- odpowiednich osi priorytetowych oraz przekazywanie jej do Instytucji Zarządzającej;
- rozliczanie umów z Beneficjentami zgodnie z przyjętymi procedurami i zapewnienie dofinansowania Beneficjentom lub wykonawcom, w szczególności weryfikacja wniosków Beneficjentów o płatność, przygotowywanie poświadczeń i deklaracji wydatków od Instytucji Pośredniczącej do Instytucji Zarządzającej i przekazywanie ich do Instytucji Zarządzającej;
 - otwarcie i obsługa odrębnego rachunku do obsługi Programu oraz zapewnienie otwarcia odpowiednich rachunków na poziomie Beneficjentów;
 - prowadzenie informatycznego systemu rejestracji i przechowywania zapisów księgowych dla każdej operacji w ramach odpowiednich osi priorytetowych Programu oraz gromadzenie danych na temat realizacji, co jest niezbędne dla celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji, audytu i oceny;
 - zapewnienie utrzymywania przez Beneficjentów odrębnego systemu księgowego albo nadawania odpowiedniego kodu księgowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją, bez uszczerbku dla krajowych zasad księgowych;
 - prowadzenie rejestru kwot podlegających procedurze odzyskania oraz kwot wycofanych po anulowaniu całości lub części wkładu wspólnotowego dla operacji w ramach poszczególnych osi priorytetowych;
 - odzyskiwanie kwot nieprawidłowo wykorzystanych;
 - przekazywanie Instytucji Zarządzającej wszelkich niezbędnych informacji o procedurach i weryfikacjach prowadzonych w związku z wydatkami na potrzeby poświadczania wydatków;

w zakresie monitorowania i ewaluacji:

- monitorowanie postępów realizacji osi priorytetowych, w tym stopnia osiągnięcia założonych celów;
- monitorowanie postępów rzeczowych i finansowych z realizacji umów;
- przygotowanie okresowych, rocznych i końcowych sprawozdań z realizacji osi priorytetowych i przekazywanie ich Instytucji Zarządzającej;
- prowadzenie elektronicznego systemu monitorowania realizacji osi priorytetowych;
- wprowadzanie danych przekazywanych przez Beneficjentów do Krajowego Systemu Informatycznego na potrzeby monitorowania i kontroli funduszy strukturalnych;
- prowadzenie ewaluacji odpowiednich osi priorytetowych, w tym poprzez przygotowanie planów ewaluacji dla poszczególnych osi priorytetowych;

w zakresie kontroli:

- weryfikacja dostarczania współfinansowanych towarów i usług oraz tego, że wydatki zadeklarowane przez Beneficjentów na operacje zostały rzeczywiście poniesione i są zgodne z zasadami wspólnotowymi i krajowymi;
- prowadzenie kontroli projektów realizowanych w ramach odpowiednich osi priorytetowych w oparciu o roczne plany kontroli oraz przekazywanie wyników kontroli do Instytucji Zarządzającej;

- przygotowywanie i przekazywanie do zatwierdzenia przez Instytucję Zarządzającą rocznych planów kontroli osi priorytetowych;
- przygotowanie raportów o nieprawidłowościach oraz przekazywanie ich do uprawnionych instytucji;
- przekazywanie do Instytucji Zarządzającej i Instytucji Certyfikującej wszystkich niezbędnych informacji o procedurach i weryfikacjach prowadzonych w odniesieniu do wydatków na potrzeby poświadczania wydatków;

w zakresie informacji i promocji:

- współpraca przy opracowaniu oraz aktualizacji przez Instytucję Zarządzającą Planu komunikacji Programu;
- opracowanie oraz aktualizacja rocznych planów działań informacyjnych i promocyjnych Instytucji Pośredniczącej;
- zapewnienie zgodności realizacji odpowiednich osi priorytetowych z wymogami dotyczącymi informacji i promocji;
- prowadzenie działań promocyjnych i komunikacyjnych w ramach realizowanych osi priorytetowych zgodnie z Planem komunikacji oraz rocznymi planami działań informacyjnych i promocyjnych;

w zakresie pomocy technicznej:

- przygotowywanie rocznych planów działań dla pomocy technicznej dla Instytucji Pośredniczącej i przekazywanie go do zatwierdzenia Instytucji Zarządzającej;
- rozliczanie dofinansowania na realizację rocznych planów działania Instytucji Pośredniczącej w ramach pomocy technicznej Programu;
- przygotowywanie informacji z realizacji rocznych planów działań i przedkładanie jej Instytucji Zarządzającej w terminach określonych w umowach o dofinansowanie rocznych planów działań dla pomocy technicznej dla Instytucji Pośredniczącej;

w zakresie systemu informatycznego:

- wprowadzanie odpowiednich danych do systemu informatycznego w zakresie swoich zadań oraz zgodnie z Krajowym Systemem Informatycznym (SIMIK 07-13);

w zakresie archiwizacji:

- przechowywanie dokumentacji zgodnie z przepisami art. 90 rozporządzenia 1083/2006 oraz art. 19 rozporządzenia 1828/2006.

2.3. Beneficjenci

Dla projektów współfinansowanych w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013, Beneficjent jest stroną umowy o dofinansowanie, podpisywanej w imieniu Instytucji Zarządzającej przez Instytucję Pośredniczącą. Beneficjent realizuje

projekt i przestrzega zasad zawartych w umowie o dofinansowanie, wytycznych i rozporządzeniach krajowych oraz wspólnotowych.

Beneficjent odpowiada za:

- zapewnienie środków na sprawną realizację projektu, w tym zagwarantowanie środków na jego współfinansowanie;
- realizację projektu;
- zorganizowanie przetargów, gdy jest to wymóg prawa wspólnotowego lub krajowego oraz podpisanie umów z wykonawcami;
- monitorowanie i raportowanie wdrażania projektu, zgodnie z Systemem sprawozdawczości w ramach PO RPW
- zapewnienie dostępu do wymaganych dokumentów;
- zapewnienie stosowania odrębnych systemów księgowania lub nadawania odpowiedniego kodu księgowego dla wszystkich operacji finansowych związanych z projektem;
- przechowywanie dokumentacji związanej z realizacją projektu zgodnie z wymogami określonymi w art. 90 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006(40).

2.4. Instytucja Certyfikująca

Zgodnie z art. 35 ust. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712 i Nr 157, poz. 1241), minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego certyfikuje Komisji Europejskiej prawidłowość poniesienia wydatków w ramach programów operacyjnych. Instytucja Certyfikująca to komórka organizacyjna utworzona zarządzeniem ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, odpowiedzialna za certyfikację wydatków ponoszonych w ramach EFRR, EFS i FS. IC w zakresie realizowanych zadań jest komórką niezależną od komórek wykonujących funkcje instytucji zarządzających poszczególnymi programami operacyjnymi, wchodzących w skład odrębnych pionów podległych innym Członkom Kierownictwa Ministerstwa. Członek Kierownictwa MRR nadzorujący Instytucję Certyfikującą podlega bezpośrednio Ministrowi Rozwoju Regionalnego i podejmuje w sposób niezależny decyzje w zakresie dokonywania oraz wstrzymywania procesu poświadczania deklaracji wydatków oraz wniosków o płatność do Komisji Europejskiej. Obsługę Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie zadań Instytucji Certyfikującej zapewnia Departament Instytucji Certyfikującej.

Instytucja Certyfikująca odpowiada w szczególności za:

- opracowanie i przedłożenie Komisji Europejskiej poświadczonych deklaracji wydatków i wniosków o płatność;
- poświadczanie, że deklaracja wydatków jest dokładna, wynika z wiarygodnych systemów księgowych i jest oparta na weryfikowalnej dokumentacji uzupełniającej;
- poświadczanie, że zadeklarowane wydatki są zgodne z mającymi zastosowanie zasadami wspólnotowymi i krajowymi;

⁴⁰⁾ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006, str. 25, z późn. zm.)

- zapewnianie, do celów poświadczania wydatków, że otrzymała od Instytucji Zarządzającej odpowiednie informacje na temat procedur i weryfikacji prowadzonych w związku z wydatkami zawartymi w deklaracjach wydatków;
- uwzględnianie, do celów poświadczania wydatków, wyników kontroli/audytów wykorzystania środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz krajowego współfinansowania, prowadzonych przez uprawnione instytucje;
- utrzymywanie w formie elektronicznej zapisów księgowych dotyczących wydatków zadeklarowanych do Komisji Europejskiej;
- prowadzenie ewidencji kwot podlegających procedurze odzyskiwania i kwot wycofanych po anulowaniu całości lub części wkładu dla operacji oraz przesyłanie do Komisji Europejskiej rocznej deklaracji w tym zakresie;
- uwzględnianie, do celów poświadczania wydatków, informacji o wykrytych nieprawidłowościach w programie operacyjnym;
- analizowanie, do celów poświadczania wydatków, procedur Instytucji Zarządzających lub instytucji do których IZ delegowała swoje zadania;
- przeprowadzanie kontroli w Instytucjach Zarządzających lub w Instytucjach Pośredniczących oraz w szczególnych przypadkach przeprowadzanie czynności kontrolnych u beneficjentów;
- monitorowanie zasady n+3/n+2 na podstawie danych otrzymywanych od Instytucji Zarządzającej.

2.5. Instytucja Audytowa

Określone w rozporządzeniu Rady (WE) nr 1083/2006 zadania Instytucji Audytowej wykonuje Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej, którego funkcję pełni sekretarz lub podsekretarz stanu w Ministerstwie Finansów, w oparciu o przepisy ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej⁴¹⁾. Instytucja Audytowa jest niezależna od Instytucji Zarządzającej, Instytucji Pośredniczącej oraz Instytucji Certyfikującej.

Zadania Instytucji Audytowej wykonywane są za pośrednictwem jednostek organizacyjnych kontroli skarbowej podległych Generalnemu Inspektorowi Kontroli Skarbowej, tj. wyodrębnionej komórki organizacyjnej w Ministerstwie Finansów (obecnie Departament Ochrony Interesów Finansowych Unii Europejskiej) oraz 16 urzędów kontroli skarbowej umiejscowionych na poziomie województwa. W każdym z urzędów kontroli skarbowej zostały utworzone wyodrębnione komórki organizacyjne odpowiedzialne za kontrolę środków pochodzących z Unii Europejskiej.

Instytucja Audytowa odpowiedzialna jest za ogół prac związanych z wydaniem zapewnienia, że system zarządzania i kontroli Programu spełnia wymogi rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006, w tym za przygotowanie przed złożeniem pierwszego wniosku o płatność okresową, lub nie później niż w terminie 12 miesięcy od zatwierdzenia Programu, sprawozdania zawierającego wyniki oceny utworzenia systemów i opinii na temat zgodności systemu zarządzania i kontroli Programu z art. 58-62 rozporządzenia. Prace w ramach audytu zgodności przeprowadzane są przez Departament Ochrony Interesów Finansowych Unii Europejskiej, a opinię podpisuje Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej.

Instytucja Audytowa zapewnia, iż czynności audytowe uwzględniają uznane w skali międzynarodowej standardy audytu. Do głównych zadań Instytucji Audytowej należy w szczególności:

⁴¹⁾ Dz. U. z 2011 r. Nr 41, poz. 214 i Nr 53, poz.273.

1. zapewnienie prowadzenia audytów w celu weryfikacji skutecznego funkcjonowania systemu zarządzania i kontroli Programu;
2. zapewnienie prowadzenia audytów operacji na podstawie stosownej próby w celu weryfikacji zadeklarowanych wydatków;
3. przedstawianie KE, w terminie dziewięciu miesięcy od zatwierdzenia Programu, strategii audytu obejmującej podmioty, które będą przeprowadzać audyty, o których mowa w pkt a i b, metodologię, która zostanie zastosowana, metody doboru próbek danych dla potrzeb audytu operacji oraz indykatywne rozplanowanie audytów w celu zapewnienia przeprowadzenia audytu głównych podmiotów oraz równomiernego rozkładu audytów w całym okresie programowania;
4. do dnia 31 grudnia każdego roku w latach 2008 – 2015:
 - a) przedłożenie KE rocznego sprawozdania audytowego, przedstawiającego wyniki audytów przeprowadzonych w okresie poprzednich 12 miesięcy, zakończonym dnia 30 czerwca danego roku, zgodnie ze strategią audytu dla Programu oraz informującego o wszelkich brakach wykrytych w systemie zarządzania i kontroli Programu. Pierwsze sprawozdanie, które należy złożyć do dnia 31 grudnia 2008 r., obejmuje okres od dnia 1 stycznia 2007 r. do dnia 30 czerwca 2008 r. Informacje dotyczące audytów przeprowadzonych po dniu 1 lipca 2015 r. zostają włączone do końcowego sprawozdania audytowego, stanowiącego uzupełnienie deklaracji zamknięcia, o której mowa w lit. d;
 - b) wydawanie opinii, na podstawie kontroli i audytów przeprowadzonych na jej odpowiedzialność, w kwestii tego, czy system zarządzania i kontroli funkcjonuje skutecznie, tak aby dawać racjonalne zapewnienie, że deklaracje wydatków przedstawione KE są prawidłowe oraz aby dawać tym samym racjonalne zapewnienie, że transakcje będące ich podstawą są zgodne z prawem i prawidłowe;
 - c) przedkładanie, częściowego zamknięcia Programu, deklaracji częściowego zamknięcia zawierającej ocenę zgodności z prawem i prawidłowości danych wydatków;
 - d) przedłożenie KE, nie później niż dnia 31 marca 2017 r., deklaracji zamknięcia, zawierającej ocenę zasadności wniosku o wypłatę salda końcowego oraz zgodności z prawem i prawidłowości transakcji będących podstawą wydatków objętych końcową deklaracją wydatków, do której dołącza się końcowe sprawozdanie audytowe.

W ramach wyżej opisanych prac Departament Ochrony Interesów Finansowych Unii Europejskiej nadzoruje, koordynuje i zapewnia odpowiednią jakość pracy urzędu kontroli skarbowej.

Celem zapewnienia jakości prac wykonywanych przez urzędy kontroli skarbowej, Departament ten zapewnia stosowanie odpowiednich mechanizmów kontroli. Polegają one w szczególności na:

- wprowadzeniu systemu zarządzania dokumentacją (w tym określenie kryteriów jej sporządzania, weryfikacji i akceptacji, standaryzacja oraz informatyzacja dokumentacji),
- nadzorze nad wykonywaniem prac (przypisanie pracownikom odpowiedzialności za wykonanie zadania i weryfikacja jego wykonania),
- przeprowadzaniu corocznie kontroli mających na celu sprawdzenie jakości wykonanych prac (w ramach tzw. re-performance audits oraz audytów mających na celu weryfikację poprawności stosowania przez urzędy kontroli skarbowej metodologii).

2.6. Instytucja odpowiedzialna za otrzymywanie płatności

Instytucją odpowiedzialną za otrzymywanie płatności dokonywanych przez Komisję Europejską jest Ministerstwo Finansów. Zgodnie z regulaminem pracy Ministerstwa Finansów obsługą rachunków bankowych, na które będą dokonywane płatności ze środków wspólnotowych zajmuje się obecnie Departament Instytucji Płatniczej.

Środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na finansowanie Programu Komisja Europejska przekazuje w formie płatności zaliczkowych, płatności okresowych oraz płatności salda końcowego. Środki te wpływają na wyodrębniony rachunek bankowy prowadzony w euro i zarządzany przez Ministra Finansów. Z tego rachunku środki po przewalutowaniu na złote, przekazywane są na centralny rachunek dochodów budżetu państwa na podstawie dyspozycji Ministra Finansów i stanowią dochód budżetu państwa. Następnie środki te przekazywane są na finansowanie Programu. Projekty Pomocy Technicznej finansowane są ze środków właściwego dysponenta części budżetowej.

Schemat organizacyjny wskazujący rozmieszczenie Instytucji Zarządzającej, Instytucji Certyfikującej, Instytucji Audytowej oraz Instytucji odpowiedzialnej za otrzymywanie płatności z KE przedstawiono w załączniku 4 do Programu.

3. Procedura wyboru projektów

Wybór projektu uzależniony będzie od spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący (zgodnie z art. 65 lit. a rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006) oraz od zatwierdzenia projektu do dofinansowania przez Instytucję Zarządzającą. Te strategiczne, formalne i merytoryczne kryteria (z włączeniem przygotowania odpowiedniej dokumentacji i gotowości do wdrożenia) będą jednakowe dla wszystkich potencjalnych Beneficjentów wszystkich projektów dotyczących danej kategorii projektów Programu.

W ramach programu stosowane mogą być następujące tryby wyboru projektów: indywidualny, konkursowy i systemowy. W zależności od charakteru danej osi priorytetowej zapewniona zostanie odpowiednia równowaga pomiędzy różnymi trybami wyboru projektów. Zastosowanie danego trybu wyboru projektów winno służyć polepszaniu osiągnięcia strategicznych celów poszczególnych osi priorytetowych Programu. Szczegóły, co do zakresu zastosowania danego trybu w danej osi priorytetowej oraz instytucji uczestniczących w procedurze wyboru będą określone w „Szczegółowym opisie osi priorytetowych programu operacyjnego”. Tryb wyboru projektów będzie zgodny z odpowiednimi wytycznymi MRR w danym zakresie.

4. Monitorowanie

Monitorowanie Programu służy zapewnieniu odpowiedniej jakości jego wdrażania. Jest ono prowadzone przez Instytucję Zarządzającą i Komitet Monitorujący Program.

Komitet Monitorujący Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej jest powoływany przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego w ciągu trzech miesięcy od daty przekazania Polsce decyzji o zatwierdzeniu Programu przez Komisję Europejską. Komitet Monitorujący zbiera się w miarę potrzeby, nie rzadziej jednak niż raz na pół roku, a w jego skład wchodzi przedstawiciele:

- Instytucji Zarządzającej,
- Instytucji Koordynującej NSRO,
- Ministra właściwego do spraw finansów publicznych,

- Instytucji Certyfikującej,
- Instytucji Pośredniczącej,
- samorządów terytorialnych,
- partnerów społecznych i gospodarczych, w tym przedstawiciele partnerów środowiskowych,
- przedstawiciele innych podmiotów wskazanych przez Instytucję Zarządzającą.

Przedstawiciele Komisji Europejskiej, Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju oraz Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego mogą brać udział w posiedzeniach Komitetu w roli doradców / obserwatorów.

Komitet Monitorujący czuwa nad efektywnością i jakością wdrażania Programu. Szczegółowy skład i tryb pracy oraz zasady działania Komitetu Monitorującego zostaną określone przez Instytucję Zarządzającą.

W szczególności do jego zadań należy:

- zatwierdzenie kryteriów wyboru projektu do współfinansowania w ramach Programu,
- okresowe badanie postępu w zakresie osiągania szczegółowych celów, określonych w Programie, na podstawie dokumentów przedkładanych przez Instytucję Zarządzającą,
- analizowanie rezultatów realizacji Programu, w szczególności osiągania celów wyznaczonych dla każdej osi priorytetowej oraz wyników ocen (ewaluacji) związanych z monitorowaniem realizacji Programu, w szczególności w przypadku gdy monitoring wykazuje znaczące odstępstwa od początkowo określonych celów lub gdy zgłoszone są propozycje zmian w Programie,
- analizowanie i zatwierdzanie rocznych i końcowych sprawozdań z realizacji,
- zapoznawanie się z rocznymi sprawozdaniami z kontroli Programu oraz z komentarzami Komisji Europejskiej do tych sprawozdań,
- przedkładanie Instytucji Zarządzającej propozycji zmian lub analiz Programu ułatwiających realizację celów EFRR określonych w rozporządzeniu ogólnym dotyczącym tego funduszu lub służącym usprawnieniu zarządzania Programem, w tym zarządzania finansowego,
- analizowanie i zatwierdzanie wszelkich propozycji zmian treści decyzji KE w sprawie wkładu EFRR.

Monitorowanie jest prowadzone w oparciu o określone w Programie wskaźniki finansowe oraz wskaźniki odnoszące się do produktów i rezultatów, kwantyfikujące cele poszczególnych osi priorytetowych. Tam, gdzie to możliwe, odpowiednie dane statystyczne będą uwzględniać podział na płeć oraz podział ze względu na wielkość projektów realizowanych przez Beneficjentów. Dane dla celów monitorowania będą przesyłane do Komisji Europejskiej drogą elektroniczną, zgodnie z wymogami.

5. Przepływy finansowe

Komisja Europejska przekazuje środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na finansowanie Programu w formie płatności zaliczkowych, płatności okresowych i płatności salda końcowego. Powyższe środki wpływają na wyodrębniony rachunek bankowy, prowadzony w euro i zarządzany przez Ministra Finansów. Z tego rachunku środki po przewalutowaniu na złote, przekazywane są na centralny rachunek budżetu państwa na podstawie dyspozycji Ministra Finansów i stanowią dochód budżetu państwa. Następnie

środki przekazywane są z budżetu państwa na finansowanie Programu. Projekty Pomocy Technicznej finansowane są ze środków właściwego dysponenta części budżetowej.

Na potrzeby finansowania Programu w ramach budżetu państwa wyodrębniono budżet środków europejskich, z którego przekazywane będą środki odpowiadające wkładowi UE. Ewentualne współfinansowanie krajowe z budżetu państwa przekazywane będzie przez właściwego dysponenta części budżetowej w formie dotacji celowej.

Środki odpowiadające wkładowi UE są przekazywane do beneficjentów za pośrednictwem Banku Gospodarstwa Krajowego (Płatnika), który będzie je wypłacał na podstawie zleceń wypłaty środków wystawianych przez Instytucję Zarządzającą /Instytucję Pośredniczącą, która podpisała umowę o dofinansowanie z beneficjentem. Środki odpowiadające ewentualnemu współfinansowaniu krajowemu z budżetu państwa są przekazywane do beneficjentów bezpośrednio przez Instytucję Pośredniczącą.

Płatności dokonywane na rzecz beneficjentów mogą przyjmować formę płatności zaliczkowych bądź zwrotu poniesionych przez beneficjentów wydatków.

Środki na rzecz beneficjentów są przekazywane na podstawie umowy o dofinansowanie oraz wniosku beneficjenta o płatność, z uwzględnieniem wcześniejszych wypłat.

Beneficjent będzie w ustalonych okresach przekazywał do Instytucji Zarządzającej/ Instytucji Pośredniczącej wnioski o płatność wraz z innymi wymaganymi dokumentami służącymi certyfikacji wydatków poniesionych na realizację operacji.

Przekazanie kolejnej płatności zaliczkowej będzie mogło być uzależnione od rozliczenia określonej części płatności poprzedniej.

Wydatki beneficjenta ujmowane w składanym przez niego wniosku o płatność, są ujmowane przez Instytucję Zarządzającą w deklaracjach wydatków składanych do Instytucji Certyfikującej (IC), a następnie certyfikowane przez IC do Komisji Europejskiej.

Schemat przepływów finansowych przedstawiony został w załączniku 5 do Programu.

W ramach systemu monitorowania przepływów finansowych Instytucja Zarządzająca będzie monitorowała wysokość wydatków kwalifikowanych, w tym wydatków stanowiących współfinansowanie krajowe. Instytucja Zarządzająca będzie dokonywała wyliczenia poziomu dofinansowania ze środków UE na poziomie osi priorytetowej w taki sposób, aby wkład funduszy UE nie przekraczał poziomu przyjętego w Programie dla danej osi priorytetowej.

W ramach programu operacyjnego odsetki narosłe od środków otrzymanych przez poszczególne instytucje biorące udział w finansowaniu Programu przeznaczone są na realizację danej osi priorytetowej/ działania Programu i są wykazywane w sprawozdaniu z realizacji osi priorytetowej/działania.

Wszystkie rachunki bankowe, zarówno funduszowe jak i programowe będą oprocentowane, a odsetki będą dopisywane do stanów na rachunkach. Niezwłocznie po naliczeniu odsetek Instytucja przyjmująca środki z Komisji Europejskiej będzie przekazywała odpowiednie kwoty na rachunek dochodów Budżetu Państwa i będą one wykorzystane na współfinansowanie krajowe.

6. Ewaluacja

Ewaluacja ma na celu poprawę jakości, efektywności i spójności pomocy udzielanej w ramach polityki spójności. Służy poprawie strategii Programu oraz systemu jego wdrażania z uwzględnieniem problemów strukturalnych na poziomie krajowym i regionalnym.

Ewaluacja będzie brać pod uwagę zasadę zrównoważonego rozwoju oraz odpowiednie regulacje wspólnotowe dotyczące wpływu na środowisko, jak również strategiczne oceny środowiskowe.

Za prowadzenie ewaluacji Programu odpowiada Instytucja Zarządzająca, a w jej ramach utworzona specjalnie w tym celu jednostka ewaluacyjna. Jej zadania obejmują głównie:

- zapewnienie środków finansowych, w ramach pomocy technicznej, na prowadzenie ewaluacji;
- pozyskiwanie i gromadzenie danych z systemu monitoringu;
- opracowanie Planu ewaluacji Programu obejmującego różne fazy realizacji Programu do grudnia 2007 r. oraz koordynacja procesu realizacji celów Planu;
- zapewnienie przeprowadzenia ewaluacji ex-ante;
- zapewnienie przeprowadzenia ewaluacji związanych z monitorowaniem realizacji Programu, w szczególności w przypadku gdy wyniki monitoringu wykazują znaczące odstępstwa od początkowo określonych celów lub gdy zgłoszone są propozycje zmian w Programie;
- przekazanie wyników ewaluacji związanych z monitorowaniem realizacji Programu Komitetowi Monitorującemu oraz Krajowej Jednostce Oceny, a także Komisji Europejskiej na jej życzenie;
- upublicznianie wyników przeprowadzonych ewaluacji;
- współpraca z Krajową Jednostką Oceny przy przeprowadzeniu do dnia 30 czerwca 2011 r. ewaluacji stopnia realizacji Programu w odniesieniu do wybranych osi priorytetowych, której wyniki posłużą alokacji krajowej rezerwy wykonania;
- współpracę z Krajową Jednostką Oceny oraz Komisją Europejską przy ewaluacjach inicjowanych przez te jednostki;
- współpracę z Krajową Jednostką Oceny oraz Komisją Europejską przy ewaluacji ex – post;
- przestrzeganie wytycznych Krajowej Jednostki Oceny oraz stosowanych w UE standardów ewaluacji funduszy strukturalnych;
- monitorowanie procesu wdrażania rekomendacji sformułowanych w wyniku przeprowadzonych ewaluacji.

Główne obszary ewaluacji strategicznych Programu są związane z badaniem stopnia realizacji celu głównego Programu, tj. przyspieszenia tempa rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej jako makroregionu, w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju, przez ocenę:

- czy i w jakim stopniu realizacja Programu przyczynia się do rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy w Polsce Wschodniej,
- czy i w jakim stopniu zwiększenie dostępności Internetu i usług elektronicznych dla instytucji publicznych, przedsiębiorstw i mieszkańców województw Polski Wschodniej przekłada się na przyspieszenie tempa rozwoju Polski Wschodniej,
- czy i w jakim stopniu pobudzenie rozwoju funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich przekłada się na przyspieszenie tempa rozwoju Polski Wschodniej,
- czy i w jakim stopniu poprawa dostępności komunikacyjnej poprzez realizację projektów w ramach Programu przekłada się na przyspieszenie tempa rozwoju Polski Wschodniej.

Instytucja Zarządzająca deleguje część kompetencji w zakresie ewaluacji na poziom Instytucji Pośredniczącej. Sposób organizacji systemu ewaluacji zostanie zawarty w Planie ewaluacji Programu.

Wsparcie systemu ewaluacji stanowić będzie system monitoringu. W tym celu zapewniona zostanie ścisła koordynacja działań między odpowiednimi jednostkami zaangażowanymi w realizację obydwu procesów. W projektowanym Krajowym Systemie Informatycznym będą ponadto agregowane dane dot. wskaźników rzeczowych, co stanowić będzie podstawowe źródło informacji dla realizowanych badań ewaluacyjnych. Ewaluacja wykorzystana zostanie ponadto do pozyskiwania informacji na temat osiągniętej wartości wskaźników rezultatu i oddziaływania (tam gdzie będzie to konieczne, a system monitoringu nie będzie wystarczający). Wyniki badań ewaluacyjnych będą uwzględniane przy przygotowywaniu sprawozdań okresowych i rocznych z realizacji PO.

W ramach Programu zarezerwowano niezbędne środki dla badań ewaluacyjnych, w tym ewaluacji operacyjnych, w ramach kategorii interwencji nr 81 to jest *Rozwiązania na rzecz podniesienia jakości opracowania, monitorowania, ewaluacji polityk i programów na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, wzmocnienie zdolności w zakresie realizacji polityk i programów*.

Wyniki ewaluacji będą udostępniane w formie raportów członkom Komitetu Monitorującego oraz Krajowej Jednostce Oceny, ponadto będą przekazywane do publicznej wiadomości.

7. Krajowy System Informatyczny na okres 2007-2013 (SIMIK 07-13)

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego obsługiwany obecnie przez Departament Koordynacji Wdrażania Funduszy Unii Europejskiej w MRR odpowiada za nadzór nad Krajowym Systemem Informatycznym (SIMIK 07-13) i określanie standardów odnoszących się do gromadzenia danych przez wszystkich uczestników systemu realizacji NSRO, jak również budowę i rozwój Krajowego Systemu Informatycznego (SIMIK 07-13) na podstawie tych standardów.

Krajowy System Informatyczny monitoringu i kontroli finansowej funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie 2007-2013 (SIMIK 07-13), zbudowany został dla potrzeby zapewnienia gromadzenia danych, dotyczących realizacji poszczególnych projektów, niezbędnych do celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji, audytu i oceny. Krajowy System Informatyczny (SIMIK 07-13) jest systemem scentralizowanym. Dodatkowo w ramach lokalnych systemów informatycznych utworzonych przez instytucje zarządzające, pośredniczące i instytucje pośredniczące II stopnia (system rozproszony) możliwe jest gromadzenie rozszerzonego zakresu danych, jednak do Krajowego Systemu Informatycznego (SIMIK 07-13) transmitowane są wyłącznie dane wymagane przez system Krajowego Systemu Informatycznego (SIMIK 07-13).

Dostęp do danych gromadzonych w Krajowym Systemie Informatycznym będą miały wszystkie podmioty uczestniczące w procesie wdrażania, to jest Instytucja Zarządzająca, instytucje pośredniczące, instytucje pośredniczące II stopnia, Instytucja Certyfikująca oraz Instytucja Audytorowa, w zakresie niezbędnym dla prawidłowego realizowania zadań.

Zgodnie z przyjętymi założeniami Krajowy System Informatyczny (SIMIK 07-13) jest przede wszystkim systemem rejestracyjnym, to znaczy, że gromadzi dane, wprowadzane do centralnej bazy danych po wystąpieniu określonych zdarzeń, np. po stwierdzeniu, że złożony wniosek

o dofinansowanie projektu spełnia wymogi formalne. W szczególności system umożliwia gromadzenie danych w zakresie:

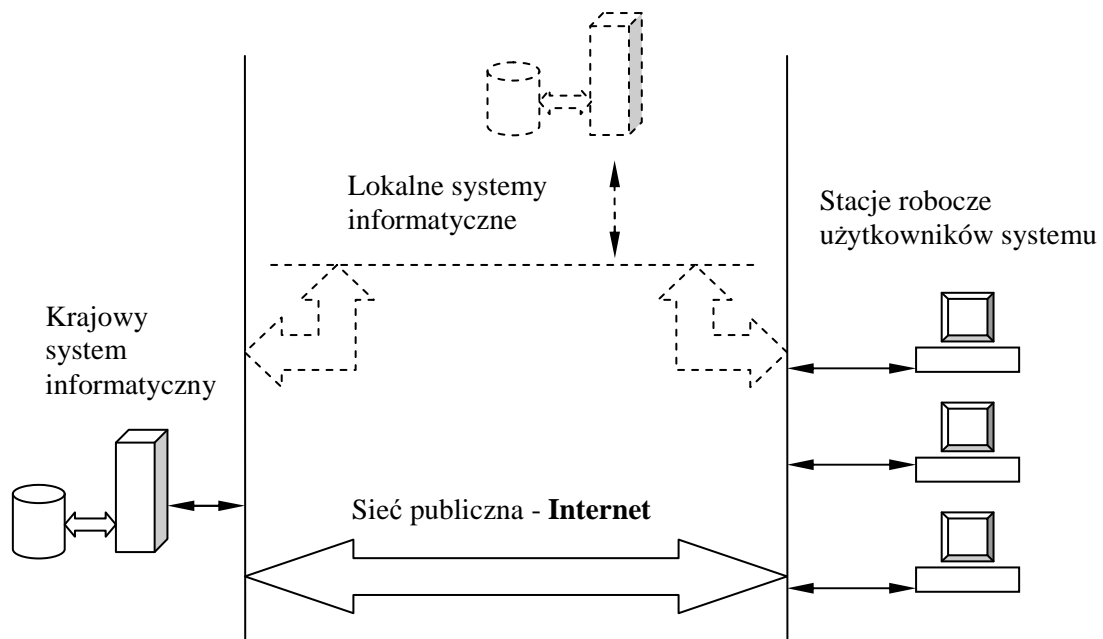
- obsługi cyklu życia projektu, w tym:
 - ewidencjonowania wniosków o dofinansowanie projektu - w Krajowym Systemie Informatycznym (SIMIK 07-13) rejestrowane są tylko wnioski spełniające co najmniej wymogi formalne,
 - ewidencjonowania dużych projektów w zakresie określonym w rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1828/2006, z dnia 8 grudnia 2006 r.⁴²⁾,
 - ewidencjonowania umów/decyzji o dofinansowanie projektu,
 - ewidencjonowania wniosków o płatność,
 - ewidencjonowania danych dotyczących kontroli poszczególnych projektów;
- ewidencji danych dotyczących programów operacyjnych;
- ewidencję poświadczeń i deklaracji wydatków oraz wniosków o płatność okresową;
- prowadzenia rejestru kwot podlegających procedurze odzyskiwania oraz kwot wycofanych (rejestru obciążeń na projekcie).

Ponadto Krajowy System Informatyczny (SIMIK 07-13) umożliwia tworzenie określonych raportów, w szczególności:

- zestawień wydatków z poziomu instytucji pośredniczącej II stopnia oraz zestawień wydatków i wniosków o płatność przygotowywanych na wyższych poziomach,
- prognoz wydatków.

⁴²⁾ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1828/2006, z dnia 8 grudnia 2006 r ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (Dz. Urz. UE L 371 z 27.12.2006, str. 1, z późn. zm.)

Architektura KSI (SIMIK 07-13) została przedstawiona na diagramie poniżej.

Jednocześnie należy podkreślić, że dla celów zarządzania i sprawozdawczości, we wszystkich instytucjach zarządzających, instytucjach pośredniczących, instytucjach pośredniczących II stopnia oraz Instytucji Certyfikującej i Instytucji Pośredniczącej w Certyfikacji funkcjonują systemy finansowo-księgowe spełniające wymogi ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. Nr 152, poz. 1223, z późn. zm.). Systemy te dostarczają danych związanych z przepływami środków finansowych w ramach programów operacyjnych.

8. Opis procedur przewidzianych dla zapewnienia niezawodności komputerowych systemów raportowania księgowego, monitoringu i finansowego.

Polityka bezpieczeństwa Krajowego Systemu Informatycznego realizowana jest na wielu płaszczyznach.

Wykorzystanie bezpiecznego protokołu https wraz odpowiednią architekturą dostępowych urządzeń sieciowych w siedzibie wykonawcy systemu minimalizuje ryzyko włamania oraz dostępu, a co za tym idzie i modyfikacji danych w systemie przez osoby nieupoważnione. Ponadto uniemożliwia zmianę danych w trakcie transmisji danych na serwer.

Rozbudowana funkcjonalność nadawania uprawnień dla użytkowników (trójwymiarowy model uprawnień: funkcja systemu, poziom wdrażania, region) powoduje, że mają oni dostęp tylko do tych danych, które są niezbędne do realizowania zadań.

Odpowiednia polityka wykonywania kopii bezpieczeństwa gwarantuje, że w przypadku poważnej awarii systemu, której skutkiem jest zniszczenie bazy danych, możliwość odtworzenia danych gromadzonych w systemie maksymalnie na jeden dzień przed wystąpieniem awarii.

9. Informacje dotyczące wewnętrznego obiegu informacji pomiędzy „podmiotem centralnym (MS Liaison)” oraz podmiotami zgłaszającymi zapotrzebowanie na dostęp/modyfikację praw dostępu do SFC2007

Elektroniczna wymiana danych z Komisją Europejską zgodnie z art. 39 rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r.

Zasady dostępu do systemu elektronicznej wymiany danych z Komisją Europejską (SFC2007) zostały uregulowane w *Procedurze przyznawania dostępu użytkownikom do systemu elektronicznej wymiany danych z Komisją Europejską SFC2007* opracowanej przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

Zgodnie z niniejszą procedurą funkcja MS Liaison dla Europejskiego Funduszu Społecznego, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności, wynikająca z obowiązku nałożonego przepisami z art. 41 rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006, zgodnie z którymi Państwa Członkowskie występują o prawa dostępu do systemu SFC2007 w sposób scentralizowany, została przypisana jednostce organizacyjnej w ramach Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Zgodnie z zasadami ustanowionymi przez Komisję, funkcje MS Liaison oraz MS Liaison Deputy pełnią wyznaczeni i zatwierdzeni przez służby Komisji pracownicy ww. jednostki organizacyjnej.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa dostępu do systemu SFC2007 ww. *Procedura* określa zasady na jakich użytkownicy ubiegają się o dostęp. Zgodnie z przyjętym na poziomie krajowym założeniem i strukturą *Node Hierarchy* dostęp do systemu uzyskują (jako tzw. *Key Users*) wyłącznie pracownicy następujących instytucji:

- Instytucji koordynującej na poziomie krajowym (status Member State Authority)
- Instytucji Zarządzającej programem (status Member State Managing Authority)
- Instytucji Certyfikującej (status Certifying Authority)
- Instytucji Audytowej (status Audit Authority).

Procedura określa także zasady weryfikacji zgłoszonego kandydata na użytkownika przez MS Liaison i adekwatności wnioskowanego zakresu uprawnień (*Permissions, Role*), a także zasady informowania o wszelkich zmianach dotyczących *Key Users*.

10. Informacja i promocja

Zgodnie z zapisami art. 2 pkt 1 rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1828/2006 Polska przygotowuje Strategię Komunikacji Funduszy Europejskich w Polsce na lata 2007-2013 dla wszystkich funduszy i programów. Ma to na celu zapewnienie skutecznej koordynacji działań prowadzonych przez poszczególne instytucje, dzięki której wzrośnie skuteczność i efektywność działań informacyjnych i promocyjnych.

Strategia komunikacji jest przygotowywana przez Instytucję Koordynującą Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia (umiejscowioną w strukturze ministerstwa właściwego do spraw rozwoju regionalnego) we współpracy z Instytucjami Zarządzającymi. Uwzględnia ona zasady przyjęte w Wytycznych Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie informacji i promocji. Strategia komunikacji określa podstawowe zasady prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych na potrzeby wszystkich programów operacyjnych i Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, a w szczególności cele i ideę przewodnią, określenie grup docelowych, wskazanie instytucji zaangażowanych w działania informacyjne i promocyjne, a także wymagane minimum podejmowanych działań.

Plan komunikacji przygotowywany przez Instytucję Zarządzającą Programem zawiera przynajmniej: cele działań, charakterystykę grup docelowych, opis planowanych działań informacyjnych, promocyjnych i szkoleniowych, opis podziału zadań i stopnia odpowiedzialności w zakresie działań promocyjno-informacyjnych i szkoleniowych pomiędzy Instytucję Zarządzającą i Instytucję Pośredniczącą, opis działań Instytucji Zarządzającej, Instytucji Pośredniczącej i innych partnerów zaangażowanych w proces informowania i promocji w obrębie Programu, z uwzględnieniem podmiotów, o których mowa w art. 5 ust. 3 rozporządzenia Komisji (WE) 1828/2006, ramowy harmonogram, indykacyjny budżet, sposób ewaluacji działań oraz zasady sprawozdawczości ze stopnia realizacji działań promocyjno-informacyjnych i szkoleniowych. Ponadto, wszystkie Instytucje Zarządzające oraz Instytucja Koordynująca NSRO przygotowują odpowiednio roczny plan działań. Plan komunikacji Programu podlega konsultacji z IK NSRO w zakresie jego zgodności ze Strategią komunikacji, a następnie akceptacji Komitetu Monitorującego Program.

Głównymi funkcjami i celami działań informacyjno-promocyjnych w ramach PO RPW są: podnoszenie świadomości społecznej na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym o rezultatach zaangażowania UE w działania służące rozwojowi regionów Polski Wschodniej; skuteczne informowanie potencjalnych Beneficjentów PO RPW o możliwościach zgłoszenia projektów i obowiązujących w tym zakresie procedurach; wsparcie dla Beneficjentów realizujących projekty w ramach PO RPW w zakresie reguł związanych z wykorzystywaniem środków oraz zasadami realizacji projektów.

Głównymi środkami działań informacyjno-promocyjnych będą: publikacja i rozpowszechnienie dokumentów programowych; szkolenia, konferencje i seminaria informacyjne dla pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie PO RPW Beneficjentów oraz społeczności regionalnych; strona internetowa PO RPW; biuletyn informacyjny PO RPW; informacje przesyłane do mediów ogólnopolskich, regionalnych i lokalnych; tablice informacyjne i pamiątkowe na miejscu realizacji danego projektu.

Działania informacyjne i promujące będą skierowane przede wszystkim do:

- społeczeństwa,
- partnerów społeczno-gospodarczych i organizacji pozarządowych,

- regionalnych i lokalnych władz oraz innych właściwych władz publicznych,
- przedsiębiorców i instytucji otoczenia biznesu,
- mediów,
- instytucji zaangażowanych we wdrażanie Programu oraz funduszy strukturalnych,
- beneficjentów Programu.

Za realizację działań informacyjno-promocyjnych odpowiedzialne są wszystkie jednostki zaangażowane we wdrażanie PO RPW 2007-2013 to jest Instytucja Zarządzająca (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego), Instytucja Pośrednicząca (Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości) oraz Beneficjenci.

11. Zasada partnerstwa

W celu zapewnienia przejrzystości wykorzystania środków w ramach Programu na wszystkich etapach realizacji Programu będzie miała zastosowanie zasada partnerstwa, zgodnie z wymaganiami art. 11 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006⁴³⁾ oraz prawa krajowego. Zasadą partnerstwa objęte są następujące podmioty:

- właściwe dla Programu władze regionalne, lokalne i miejskie i inne władze publiczne;
- partnerzy społeczno-gospodarczy.

Zasada partnerstwa jest realizowana zarówno na etapie przygotowania koncepcji i zapisów Programu oraz naboru projektów na listę projektów indywidualnych Programu, jak i właściwej jego realizacji.

Zastosowanie zasady partnerstwa na etapie przygotowania Programu zostało zapewnione przez:

- powołanie i prace Zespołu roboczego do spraw przygotowania Programu dla Polski Wschodniej, w skład którego weszli przedstawiciele resortów: rozwoju regionalnego, środowiska, gospodarki, transportu, kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, rolnictwa i rozwoju wsi, szkolnictwa wyższego, pracy, informatyzacji, przedstawiciele władz samorządowych województw Polski Wschodniej oraz eksperci do spraw rozwoju regionalnego z województw Polski Wschodniej;
- przeprowadzenie szerokich konsultacji społecznych projektu Programu;
- udział przedstawicieli władz samorządowych oraz ekspertów w procedurze naboru projektów na listę projektów indywidualnych Programu⁴⁴⁾;
- udział partnerów społeczno-gospodarczych (w tym organizacji turystycznych i ekologicznych) oraz przedstawicieli władz samorządowych w zespołach roboczych powołanych na rzecz przygotowania projektów flagowych dotyczących: budowy społeczeństwa informacyjnego w Polsce Wschodniej, promocji regionu Polski Wschodniej, realizacji tras rowerowych w Polsce Wschodniej;
- konsultacje społeczne projektów wytycznych Ministra Rozwoju Regionalnego, w tym dotyczących PO RPW, przed ich ostatecznym zatwierdzeniem.

Zastosowanie zasady partnerstwa w trakcie realizacji Programu jest zapewnione w głównej mierze przez uczestnictwo partnerów ze strony samorządowej oraz partnerów społeczno-

⁴³⁾ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006, str. 25, z późn. zm.).

⁴⁴⁾ Wcześniej „indykatywny wykaz projektów indywidualnych”.

gospodarczych w monitorowaniu i ocenie Programu przez zapewnienie ich udziału w Komitecie Monitorującym PO RPW. Ponadto, przewiduje się udział partnerów w przypadku ogłoszenia kolejnych naborów projektów do Programu.

X. OCENA PROGRAMU PRZED ROZPOCZĘCIEM REALIZACJI (OCENA EX ANTE) WRAZ Z OCENĄ SPODZIEWANEGO EFEKTU MAKROEKONOMICZNEGO

1. Podstawy prawne

Ocena szacunkowa Programu została przeprowadzona przez niezależnych ekspertów, zgodnie z przepisami rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006⁴⁵⁾.

2. Wykonawca oceny

W drodze przetargu nieograniczonego została wybrana firma WYG International Sp. z o.o. Badanie przeprowadzono w okresie sierpień-październik 2006 r.

3. Zakres oceny

Ocena objęła następujące obszary tematyczne (zadania badawcze):

- weryfikacja analizy społeczno-ekonomicznej oraz jej jakości w świetle zidentyfikowanych potrzeb rozwoju Polski Wschodniej;
- ocena uzasadnienia ekonomicznego oraz spójności wewnętrznej części projekcyjnej PO RPW;
- ocena spójności zewnętrznej części PO RPW z politykami wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi;
- ocena oczekiwanego rezultatu i oddziaływania;
- ocena proponowanych rozwiązań systemu wdrażania PO RPW.

4. Weryfikacja analizy społeczno-ekonomicznej oraz jej jakości w świetle zidentyfikowanych potrzeb rozwoju Polski Wschodniej

Odnosząc się do postulatów zmian zaproponowanych przez ekspertów przygotowano nową wersję diagnozy, w której uwzględniono szereg zapisów zawartych w projekcie Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020. Zakres diagnozy został rozszerzony i wyraźnie wytypowano obszary diagnostyczne, w tym: środowisko, kapitał ludzki oraz gospodarka.

Przebudowano i uzupełniono także analizę SWOT uwzględniając uwagi dotyczące wyodrębnienia mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla makroregionu pięciu województw Polski Wschodniej łącznie.

5. Ocena uzasadnienia ekonomicznego oraz spójności wewnętrznej części projekcyjnej PO RPW

Stosownie do skorygowanej diagnozy i analizy SWOT dokonano zmian w zapisach dotyczących celów i osi priorytetowych Programu. Dobór celów i osi priorytetowych wynika bezpośrednio ze skorygowanej części diagnostycznej.

Dokonano także korekty wskaźników realizacji celów Programu biorąc pod uwagę listy wskaźników ustalonych dla regionalnych programów operacyjnych oraz oszacowano ich wartości docelowe.

⁴⁵⁾ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006, str. 25, z późn. zm.).

6. Ocena spójności zewnętrznej części PO RPW z politykami wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi

Stopień spójności Programu z dokumentami strategicznymi został wyraźnie przedstawiony w opisach celów, gdzie wykazano schematy zależności. Ponadto należy podkreślić, iż przygotowany został wstępny projekt Strategii społeczno-gospodarczej Polski Wschodniej do 2020 roku, który stanowi podstawę uruchamiania działań publicznych zorientowanych na wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego tego obszaru.

7. Ocena oczekiwanego rezultatu i oddziaływania

Mając na uwadze postulaty ekspertów zaproponowany zestaw wskaźników został skorygowany i uzupełniony o listę wskaźników o charakterze kontekstowym, wskaźniki produktu, rezultatu i oddziaływania. Ustalono także wartości docelowe dla wszystkich wskaźników.

8. Ocena proponowanych rozwiązań systemu wdrażania PO RPW

Analiza systemu wdrażania Programu wykazała potrzebę przebudowy i uporządkowania opisu systemu oraz uzupełnienie brakujących części opisu. Rekomendacje w tym zakresie zostały uwzględnione przy redagowaniu Programu.

W Programie zrezygnowano ze scentralizowanego systemu wdrażania, na korzyść systemu zdecentralizowanego, z udziałem Instytucji Pośredniczących; jest to podyktowane między innymi wynikami analizy dotyczącej optymalnej struktury instytucjonalnej Programu przeprowadzonej przez ekspertów.

W nawiązaniu do rekomendacji ekspertów rozbudowano w opisie systemu wdrażania zapis dotyczący zasady partnerstwa. Przewidziano stosowanie zasady partnerstwa na wszystkich etapach realizacji Programu.

Sugestia ekspertów dotycząca zahamowania prowadzonego procesu wyboru projektów na listę projektów indywidualnych Programu⁴⁶⁾ nie została uwzględniona. Decyzja o prowadzeniu procedury wyboru projektów równoległe z pracami nad przygotowaniem ostatecznej wersji Programu jest uzasadniona, z uwagi na fakt, iż Program stanowi dodatkowy element wsparcia regionów Polski Wschodniej, wzmacniający działanie innych programów operacyjnych. W celu uniknięcia aplikowania beneficjentów z jednym projektem do różnych programów konieczne jest wyłonienie kluczowych inwestycji, które realizowane będą w ramach Programu już w fazie programowania.

⁴⁶⁾ Wcześniej „indykatywny wykaz projektów indywidualnych”.

XI. INFORMACJA NT. POSTĘPOWANIA W SPRAWIE OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO SKUTKÓW REALIZACJI PROGRAMU.

A. Etap projektu PO RPW

Postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko skutków Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013 zostało przeprowadzone zgodnie z procedurą określoną w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późn. zm.).

Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007–2013 została wykonana przez konsorcjum: Instytutu Ochrony Środowiska oraz Instytutu na rzecz Ekorozwoju na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (umowa DKS/DEF-IV/POPT/381/06 z dnia 28 września 2006 r.). Wykonawca prognozy poinformował, że PO RPW jest zgodny z analizowanymi dokumentami strategicznymi odnoszącymi się do perspektywy finansowej na lata 2007-2013 oraz wykazuje znaczącą współzależność, uzupełnianie i wzmacnianie realizowanych celów i osi priorytetowych innych programów operacyjnych. Zdaniem wykonawcy działania zaproponowane w ramach PO RPW charakteryzuje duży potencjał oddziaływań pozytywnych, a jedynie 5% to oddziaływania zdecydowanie negatywne.

W myśl zapisów art. 44 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska niniejsza informacja przedstawia sposób wykorzystania w PO RPW 2007-2013:

- a) ustaleń zawartych w prognozie oddziaływania na środowisko,
- b) opinii i uzgodnień organu ochrony środowiska oraz Głównego Inspektora Sanitarnego,
- c) wyników udziału społeczeństwa,
- d) metod oraz częstotliwości przeprowadzania analizy realizacji postanowień programu operacyjnego.

11.1. Uwzględnienie ustaleń zawartych w prognozie oddziaływania na środowisko

Instytucja Zarządzająca Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej po przeanalizowaniu prognozy oddziaływania na środowisko projektu „Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013” w przeważającej większości uwzględniła w programie operacyjnym zalecenia wykonawcy odnośnie uwarunkowań środowiskowych.

W rozdziale o diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej makroregionu rozwinięto opis zasobów przyrodniczych wynikających z regulacji krajowych, unijnych i międzynarodowych, podkreślono środowiskowe uwarunkowania rozwoju płynące z potencjału przyrodniczego Polski Wschodniej oraz nawiązano do zasady zrównoważonego rozwoju oraz odpowiednich dokumentów strategicznych (w tym z „Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010”). Do analizy SWOT dodano najistotniejsze mocne i słabe strony obszaru Polski Wschodniej wynikające ze stanu środowiska naturalnego (bogactwa form ochrony przyrody). Wskazano, że cele programu będą realizowane w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju oraz poszanowaniem zasobów przyrodniczych, zwłaszcza obszarów chronionych, w tym obszarów sieci Natura 2000, a także zgodnie z obowiązującymi standardami i normami ochrony środowiska. W programie operacyjnym przy opisie osi priorytetowej poświęconej „Wojewódzkim ośrodkom wzrostu” wzięto pod uwagę promowanie łańcuchów ekomobilności (tzn. systemów powiązań komunikacji pieszej i rowerowej z transportem publicznym) poprzez łączenie ze sobą różnych form transportu publicznego. Odnośnie warunku sieci Natura 2000, został wprowadzony do programu operacyjnego następujący zapis: „Projekty współfinansowane w ramach programu

operacyjnego będą w pełni zgodne z postanowieniami dyrektywy ooś, siedliskowej i ptasiej. W fazie wyboru projektów zostaną zastosowane odpowiednie kryteria kwalifikacyjne celem zagwarantowania, że projekty spełniają wymagania nakreślone przez powyżej wymienione dyrektywy. Współfinansowanie projektów, które negatywnie oddziałują na potencjalne obszary Natura 2000 (to znaczy te obszary, które w opinii Komisji Europejskiej powinny zostać wyznaczone 1 maja 2004 r., ale nie zostały wyznaczone przez Polskę), nie będzie dozwolone.”

W procedurze wyboru projektów przewiduje się powołanie Komitetu Monitorującego dla PO RPW, w skład którego na wniosek przewodniczącego komitetu w charakterze obserwatorów mogą zostać zaproszeni reprezentanci instytucji/organizacji zajmujących się zagadnieniami ochrony środowiska.

Zalecenia wykonawcy odnośnie stosowania kryteriów ekologicznych na wszystkich etapach realizacji projektu (od projektowania do eksploatacji), informowania społeczeństwa na stronach internetowych o projektach, procedurach oraz postępach w programie operacyjnym, a także stosowania zielonych zamówień zostaną uwzględnione w planowanej przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego kampanii edukacyjnej odnośnie indywidualnych projektów kluczowych także w ramach PO RPW. Celem kampanii będzie pokazanie praktycznego zastosowania konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju, a w szczególności przedstawienie opinii publicznej informacji na temat działań podejmowanych przez wykonawców projektów inwestycyjnych w celu ochrony środowiska naturalnego, ze szczególnym uwzględnieniem działań łagodzących oraz kompensacyjnych realizowanych w ramach projektów infrastrukturalnych. Efektem kampanii ma być również złagodzenie konfliktów społecznych towarzyszących projektom inwestycyjnym oraz ułatwienie realizacji projektów zgodnie z założonym harmonogramem. Na kampanię tą złożą się następujące elementy:

- filmy edukacyjne zawierające informację na temat działań w projektach podejmowanych w celu ochrony środowiska;
- podręcznik o „zielonych zamówieniach publicznych”;
- serwis internetowy;
- spotkania przedstawicieli władz samorządowych, ekologów, specjalistów z zakresu ochrony środowiska, przedstawicieli wykonawców realizujących projekty inwestycyjne z mieszkańcami;
- szkolenia oraz podręcznik dla beneficjentów z zakresu komunikacji w sytuacji wystąpienia konfliktu społecznego.

Niektórych sugestii wykonawcy prognozy z powodów formalnych nie dało się włączyć do programu operacyjnego, gdyż dotyczyły one szczegółowych zagadnień obecnie przewidzianych zakresem dokumentu pn. *„Szczegółowy opis osi priorytetowych Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007 – 2013”*. Jest to odrębne, krajowe uzupełnienie programu operacyjnego, wynikające z ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. W dokumencie tym powstanie odrębny rozdział przedstawiający zalecenia prognozy odnośnie aspektów ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju.

Kilku rekomendacji wykonawcy prognozy nie przyjęto. Odnosiło się to do:

- utworzenia nowej osi priorytetowej programu pod tytułem „Wzmocnienie systemu przyrodniczego Polski Wschodniej jako podstawy rozwoju przyjaznych środowisku form gospodarki” (powód: ograniczone tematycznie i finansowo przewidywane programem obszary wparcia oraz powtarzanie priorytetów PO IiŚ);
- wprowadzenia wiernych propozycji zapisów celów osi priorytetowej „Infrastruktura drogowa”(powód: zawilość w sformułowaniu);

11.1.1. Rozpatrywane rozwiązania alternatywnego (zgodnie z dokumentem prognozy).

Przy opracowywaniu *Prognozy oddziaływania na środowisko* wykonawca wziął pod uwagę alternatywną sytuację zaniechania realizacji ww. programu i tego skutków w przyszłości.

Zgodził się jednak, że z punktu widzenia przyszłych konsekwencji społecznych i środowiskowych dla makroregionu rozwiązanie z uruchomieniem programu jest korzystniejsze niż hipotetyczny wariant braku programu.

Akceptację wykonawcy prognozy zyskało działanie dotyczące zintegrowanego ekologicznego transportu miejskiego, które stanowi alternatywne rozwiązanie w transporcie w stosunku do masowej motoryzacji.

Wykonawca jednocześnie zaznaczył, że na etapie planowania poszczególnych inwestycji danej osi priorytetowej programu, beneficjent powinien przewidywać kilka wariantów, z których należy wybrać ten najmniej szkodliwy dla przyrody i krajobrazu. Wykonawca zauważa jednak, że w uzasadnionych wyższym interesem społecznym lub gospodarczym przypadkach negatywnego wpływu przedsięwzięcia na środowisko wnioskodawca zobowiązany jest wykonać kompensację przyrodniczą. To zalecenie jako obligatoryjne będzie obowiązywało beneficjenta przy planowaniu danej inwestycji.

11.1.2. Metody ograniczania potencjalnie negatywnych skutków realizacji programu

W *Prognozie oddziaływania na środowisko* wykonawca zawarł szereg działań, które przy realizacji poszczególnych projektów PO RPW powinny pozwolić jeśli nie na uniknięcie to minimalizowanie nieodwracalnych szkód środowiskowych. Podstawowym sposobem ograniczania antropopresji jest dokonanie wyboru najmniej uciążliwej dla środowiska lokalizacji przedsięwzięcia. Dbając o rozwój danego terenu należy uwzględniać lokalne i regionalne uwarunkowania i predyspozycje rozwojowe. Powinno to się czynić w oparciu o dokumenty planistyczne opracowywane na szczeblu regionalnym i krajowym. Realizując inwestycję przestrzegać wymogów prawnych i proceduralnych w zakresie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. Należy brać pod uwagę minimalizowanie zajmowanych przez inwestycję terenów cennych przyrodniczo oraz unikanie przecinania korytarzy ekologicznych i tras migracji zwierząt. Tam gdzie to jest możliwe wykorzystywać i adaptować istniejącą zabudowę obiektów przemysłowych, nową infrastrukturę odpowiednio wkomponowywać w istniejącą przestrzeń, w pierwszej kolejności zajmować pod inwestycje obszary zdegradowane, lokalizować inwestycje w rejonach obsługiwanych przez zintegrowany transport publiczny. W celu promocji proekologicznych zachowań stosować „zielone” zamówienia i zakupy (np. zakup wyposażenia o wysokiej sprawności energetycznej czy wykorzystywanie papieru ekologicznego). Już na etapie planowania inwestycji wybierać nowoczesne rozwiązania techniczne i technologiczne oraz rozważać możliwości tworzenia miejsc pracy przyjaznych środowisku.

Opisane zalecenia wykonawcy zostaną uwzględnione na etapie opracowywania szczegółowego opisu osi priorytetowych PO RPW.

11.2. Opinie i uzgodnienia organu ochrony środowiska oraz Głównego Inspektora Sanitarnego

Zgodnie z art. 43 ust. 1 oraz w związku z art. 381 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późn. zm.) oraz zgodnie z art. 6 Dyrektywy 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca

2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. Urz. WE L 197 z 21.07.2001, str. 30; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 6, str.157) Minister Rozwoju Regionalnego w dniu 14 listopada 2006 r. przesłał do zaopiniowania Ministrowi Środowiska oraz Głównemu Inspektorowi Sanitarnemu prognozę oddziaływania na środowisko projektu PO RPW 2007-2013.

Główny Inspektor Sanitarny nie zgłosił uwag do przekazanego dokumentu. Natomiast Minister Środowiska opiniował dokument dwukrotnie, gdyż za pierwszym razem prognoza była niekompletna. Brakowało bowiem: wskazania powiązań programu operacyjnego z innymi strategicznymi dokumentami, pozytywnie oddziałujących na środowisko elementów programu operacyjnego oraz zagadnień oddziaływania transgranicznego. Po ponownym przekazaniu tym razem zweryfikowanej przez wykonawcę prognozy oddziaływania na środowisko projektu PO RPW do zaopiniowania przez Ministra Środowiska, w piśmie z dnia 27 lutego 2007 r. znak: DOOŚ/12354/2006/jd, nie zgłosił on zastrzeżeń.

11.3. Wyniki udziału społeczeństwa

W trybie art. 43 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późn. zm.) w dniu 14 listopada 2006 r. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego rozpoczęło konsultacje społeczne Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007–2013 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko. Oba dokumenty zamieszczono na stronie internetowej Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (www.mrr.gov.pl). Udostępniono je także do wglądu w recepcji budynku ministerstwa (ul. Wspólna 2/4 Warszawa). Informację o rozpoczęciu konsultacji opublikowano w dniu 22 listopada 2006 r. w dzienniku ogólnopolskim. Jednocześnie Ministerstwo Rozwoju Regionalnego skierowało pisma do liderów organizacji pozarządowych oraz opiniotwórczych instytucji naukowych zapraszające do czynnego udziału w procesie konsultacji, w tym konferencji dotyczącej wstępnej wersji dokumentu prognozy. W dniu 28 listopada 2006 r. wykonawca zaprezentował dokument na konferencji w Warszawie. Proces konsultacji zakończył się w dniu 5 grudnia 2006 r. Oprócz uwag zgłoszonych w trakcie spotkania konsultacyjnego, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego złożyło jeszcze wykonawcy na piśmie swoje uwagi i siedem innych opinii zawierających ok. 30 różnych komentarzy. Główne uwagi i zastrzeżenia do prognozy dotyczyły:

- negatywnego podejścia do potrzeb rozwojowych makroregionu oraz dążenia do utworzenia „skansenu przyrodniczego” z województw Polski Wschodniej,
- uwzględniania zagrożeń płynących jedynie dla przyrody, przy jednoczesnym wąskim traktowaniu zagrożeń innych elementów środowiska naturalnego,
- zbyt jednoznacznej, negatywnej oceny oddziaływania infrastruktury drogowej i uczelni na środowisko,
- propozycji nowej osi priorytetowej dot. ochrony przyrody i infrastruktury kolejowej bez rozpoznania sytuacji finansowej programu.

Po konsultacjach, wykonawca przeanalizował otrzymane informacje i większość uwag włączył do raportu końcowego prognozy oddziaływania na środowisko. Dokument w wersji ostatecznej został przekazany Ministerstwu Rozwoju Regionalnego pod koniec stycznia 2007 r. Szczegółowe zestawienie tabelaryczne dotyczących sposobu uwzględnienia przez wykonawcę w dokumencie prognozy uwag zgłoszonych w trakcie konsultacji społecznych znajduje się w załączniku nr 4 Raportu końcowego Prognozy oddziaływania na środowisko projektu Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013.

11.4. Metody oraz częstotliwość przeprowadzania analizy realizacji postanowień programu operacyjnego.

Tematyka planowanych do realizacji w ramach programu operacyjnego osi priorytetowych nie ma bezpośredniego związku z zagadnieniami środowiskowymi, niemniej jednak zakłada się wpływ tych przedsięwzięć na środowisko.

W celu monitorowania znaczącego wpływu programu na środowisko, już na etapie przygotowywania projektu beneficjent będzie musiał stosować resortowe „Wytyczne w zakresie postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko dla przedsięwzięć współfinansowanych z krajowych i regionalnych programów operacyjnych”, a następnie „Wytyczne w zakresie jednolitego systemu zarządzania i monitoringu projektów indywidualnych zgodnych z art. 28 ust.1 pkt 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju”. Wytyczne przewidują sporządzenie dla każdego planowanego przedsięwzięcia „Planu opracowania projektu”, który sprawdza stan zaawansowania przygotowania raportu z oceny oddziaływania na środowisko. To pozwala już na etapie przygotowywania inwestycji określić niepożądany wpływ danego przedsięwzięcia na środowisko i podjąć odpowiednie działania naprawcze. W dalszym etapie wdrażania projektu monitoring będzie prowadzony na podstawie informacji uzyskanej od beneficjenta w ramach systemu sprawozdawczości projektów. Zgodnie z terminami publikacji oficjalnych danych statystycznych monitorowanie wpływu realizacji projektów na środowisko będzie się odbywać w cyklu rocznym, począwszy od końca drugiego roku od rozpoczęcia wdrażania programu operacyjnego.

W związku z powyższym w Instytucji Zarządzającej PO RPW zostanie utworzone stanowisko ds. monitorowania postępów programu w zakresie uwarunkowań środowiskowych.

Dodatkowo powstanie krajowa sieć partnerstwa na rzecz promowania zasad zrównoważonego rozwoju, złożona z przedstawicieli administracji rządowej (w tym instytucji zarządzających programami operacyjnym dla programów operacyjnych 2007- 2013), samorządowej oraz pozarządowych organizacji ekologicznych. Stworzenie sieci przyczyni się do integracji działań dotyczących ochrony środowiska we wszystkich przedsięwzięciach finansowanych w ramach PO RPW.

B. Etap projektu aktualizacji PO RPW (przeгляд śródkresowy w 2011 r.)

Mając na uwadze art. 33 ust. 1 *rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenia (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006, str. 25 z późn. zm.)*, IZ PO RPW dokonała w 2011 r. przeglądu śródkresowego Programu. Wprowadzone w trakcie ww. przeglądu zmiany wynikają z ewaluacji, badań i ekspertyz, wykonanych na zlecenie Instytucji Zarządzającej i Instytucji Pośredniczącej PO RPW, a także potrzeb wdrożeniowych Programu.

Zakres zmian Programu dotyczył trzech zasadniczych grup tematycznych: pierwsza – porządkująca kwestie instytucjonalne i prawne (między innymi aktualizację przepisów wykonawczych dla Programu), druga – uszczegóławiająca zakresy rzeczowe istniejących osi priorytetowych (w szczególności w ramach działań: I.2 Instrumenty inżynierii finansowej, II.1 Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej i V.2 Trasy rowerowe), aktualizująca cele Programu, wskaźniki i informację o dużych projektach realizowanych w ramach Programu oraz trzecia – określająca realokację środków finansowych w ramach poszczególnych osi jak i

podziału dodatkowych środków pochodzących z krajowej rezerwy wykonania oraz tak zwanego dostosowania technicznego, w celu ukierunkowania wsparcia na obszary najbardziej strategiczne z punktu widzenia priorytetów PO RPW.

W związku z faktem, iż w przypadku wprowadzania zmian do już przyjętego dokumentu wymagane jest przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko (*art. 50 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 r. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.)*), IZ PO RPW dokonała analizy zakresu i charakteru przedmiotowych zmian.

Zważywszy na uwarunkowania określone w art. 49 *ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 r. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.)*, IZ PO RPW uznała, iż wprowadzone do Programu zmiany mają charakter niewielkich modyfikacji, które nie spowodują znaczącego oddziaływania na środowisko i dlatego, w opinii IZ PO RPW nie ma potrzeby przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. W związku z powyższym, IZ PO RPW wystąpiła do Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (pismo z dnia 30 marca 2011 r. znak: DPP-I-82013-12-EP/11) i Głównego Inspektora Sanitarnego (pismo z dnia 30 marca 2011 r. znak: DPP-I-82013-13-EP/11) o uzgodnienie w sprawie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej. Zarówno Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska (pismo z dnia 22 kwietnia 2011 r. znak: DOOŚsoos.410.15.211.JP), jak i Główny Inspektor Sanitarny (pismo z dnia 21 kwietnia 2011 r. znak: GIS-HŚ-NS-073-18-1/JL/11), po zapoznaniu się z projektem dokumentu oraz tabelarycznym zestawieniem zmian wprowadzonych do Programu wraz uzasadnieniem, uzgodnili odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu aktualizacji Programu operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013.

Podsumowując, na etapie projektu aktualizacji PO RPW, będącego konsekwencją dokonanego przeglądu śródkresowego w 2011 r., IZ PO RPW po przeanalizowaniu charakteru zmian oraz dokonaniu niezbędnych uzgodnień, odstąpiła od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

XII. INFORMACJA O PRZEPROWADZONYCH KONSULTACJACH SPOŁECZNYCH

1. Cel i podstawy prawne

Zgodnie z zasadami określonymi w art. 11 rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r.⁴⁷⁾ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego od początku prac przygotowawczych związanych z Programem prowadziło proces konsultacji społecznych. Celem konsultacji było uzyskanie opinii i uwag środowisk i partnerów społeczno-gospodarczych, pozwalających na dokonywanie ewentualnych zmian w zakresie wsparcia ujętego w projekcie Programu i w konsekwencji dalsze doskonalenie przedkładanego dokumentu.

2. Przebieg

Konsultacje społeczne Programu (wersja nr 3) zostały przeprowadzone w okresie marzec – grudzień 2006 r. Proces konsultacji był realizowany w dwóch etapach, poprzez: przeprowadzenie konferencji ogólnych i tematycznych, spotkań, posiedzeń Zespołu roboczego ds. przygotowania Programu, udział władz samorządowych oraz ekspertów ds. rozwoju regionalnego w procesie wyboru projektów do indykatywnego wykazu indywidualnych projektów kluczowych Programu (aktualnie lista projektów indywidualnych Programu), a także publikację materiałów informacyjnych.

W ramach konsultacji Programu przeprowadzono cykl konferencji, na który składały się:

- konferencje regionalne:
 - Rzeszów – 13.03.2006 r.,
 - Lublin – 17.03.2006 r.,
 - Białystok – 03.04.2006 r.,
 - Olsztyn – 07.04.2006 r.,
 - Kielce – 10.04.2006 r.
- konferencja podsumowująca konsultacje – 11.12.2006 r.

Konferencje były poprzedzone umieszczeniem projektu programu operacyjnego wraz z informacją o rozpoczęciu procesu konsultacji na stronie internetowej Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (www.mrr.gov.pl). Przed pierwszą konferencją ukazało się także zaproszenie do udziału w konferencjach konsultacyjnych, opublikowane w dzienniku ogólnopolskim.

Każda z konferencji stanowiła forum do dyskusji dla przedstawicieli wszystkich pięciu województw objętych wsparciem w ramach programu operacyjnego. Program konferencji został opracowany według jednolitych ramowych założeń i zawierał trzy elementy:

- stałą część wszystkich konferencji – prezentację programu operacyjnego;
- prezentację tematu przewodniego konferencji:
 - w Rzeszowie – Infrastruktura drogowa;

⁴⁷⁾ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006, str. 25, z późn. zm.).

- w Lublinie – Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych – Infrastruktura miejskiego transportu zbiorowego;
 - w Białymstoku – Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego;
 - w Olsztynie – Infrastruktura uczelni;
 - w Kielcach – Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych – Infrastruktura kongresowa, wystawiennicza, sportowa i targowa.
- dyskusję: wnioski formalne, pytania i postulaty.

Spotkania były organizowane przy pełnym zaangażowaniu pracowników administracji rządowej i samorządowej oraz przy aktywnym uczestnictwie marszałków, wojewodów i członków zarządów województw. Konferencje miały charakter otwarty; osoby zainteresowane miały możliwość zgłosić swój udział za pośrednictwem Internetu.

Celem uelastyczenia procesu konsultacji uruchomiono adres poczty elektronicznej (porpw@mrr.gov.pl), na który napływały komentarze i uwagi do programu operacyjnego. Informacje o umieszczeniu programu operacyjnego na stronie internetowej oraz adresie poczty elektronicznej były prezentowane podczas wszystkich spotkań i konferencji związanych z programem operacyjnym.

W ramach konsultacji realizowano ponadto spotkania informacyjne na temat programu operacyjnego z przedstawicielami partnerów społeczno-gospodarczych, środowisk naukowych, strony samorządowej i rządowej oraz potencjalnymi beneficjentami programu.

Konferencjom konsultacyjnym towarzyszyło zainteresowanie ze strony mediów, zaś informacje o programie były przekazywane podczas organizowanych konferencji prasowych, a także w formie artykułów i ogłoszeń prasowych.

3. Uczestnicy

Zgodnie z art. 11 rozporządzenia Rady nr 1083/2006 do współpracy nad Programem zostało zaproszone szerokie grono partnerów reprezentujących administrację wszystkich szczebli samorządu terytorialnego, administrację rządową w województwach, organizacje gospodarcze, społeczne oraz pozarządowe, parlamentarzystów, rektorów uczelni, przedstawicieli jednostek naukowych i przedsiębiorców.

Zgodnie z zasadą partnerstwa Instytucja Zarządzająca Programem powołała w dniu 10.03.2006 r. Zespół Roboczy do spraw przygotowania Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej, którego celem było przygotowanie założeń do projektu Programu. W skład Zespołu weszli przedstawiciele władz samorządowych Polski Wschodniej, administracji rządowej, przedstawiciel Komisji do spraw Ściany Wschodniej Związku Województw RP oraz eksperci ds. rozwoju regionalnego na stałe powołani do prac w ramach Zespołu.

Kierując się zasadą partnerstwa, Instytucja Zarządzająca zapewniła udział przedstawicieli władz regionalnych w wyborze zgłoszeń do indykatorywnego wykazu indywidualnych projektów kluczowych Programu.

W celu szerszej promocji Programu przygotowano broszurę stanowiącą kompendium wiedzy na jego temat. Znalazły się w niej takie informacje jak: cel, układ osi priorytetowych i działań, opis osi priorytetowych, a także zasady finansowania Programu. Broszura była przekazywana wszystkim uczestnikom konferencji regionalnych organizowanych przez MRR.

4. Wnioski

W trakcie procesu konsultacji zgłoszono wiele uwag i rekomendacji, które pozwoliły zweryfikować założenia i treść Programu (wersja nr 6). Uwagi zgłaszane podczas konferencji konsultacyjnych koncentrowały się m.in. na następujących zagadnieniach:

- definicja i zasięg obszaru metropolitalnego,
- algorytm podziału środków na województwa,
- finansowanie budowy i rozbudowy lotnisk regionalnych,
- finansowanie rozbudowy i modernizacji linii kolejowych,
- katalogu beneficjentów ,
- ustalenie kalendarza naboru zgłoszeń do indykatywnego wykazu indywidualnych projektów kluczowych,
- możliwości finansowania typów dróg innych niż wojewódzkie,
- możliwość realizacji inwestycji z zakresu infrastruktury sportowej.

W wyniku przeprowadzonych konsultacji projekt programu operacyjnego uległ korekcie, uwzględniając szereg uwag oraz postulatów. Najważniejsze zmiany obejmują:

- weryfikację i uzupełnienie diagnozy,
- uzupełnienie analizy SWOT,
- doprecyzowanie celu I osi priorytetowej *Nowoczesna gospodarka*,
- zmiany w zakresie istniejących osi priorytetowych, w tym:
 - włączenie miast powiatowych do Działania *Infrastruktura turystyki kongresowej i targowej*;
 - zmiana nazwy osi priorytetowej z *Infrastruktura drogowa i przejść granicznych* na *Infrastruktura transportowa*,
 - dodanie Działania *Trasy rowerowe*;
- weryfikację i doprecyzowanie rodzajów beneficjentów, m.in. wyłączenie *porozumień jednostek samorządu terytorialnego*, wprowadzenie *jednostek naukowych* (pojęcie szersze niż *jednostka badawczo-rozwojowa*);
- doprecyzowanie wskaźników monitorowania celów oraz osi priorytetowych,
- weryfikację systemu wdrażania Programu.

ZAŁĄCZNIKI:

1..	Nazwa projektu / zakres inwestycji	Orientacyjny koszt całkowity inwestycji (mln euro)	Przewidywany okres realizacji projektu	Miejsce realizacji	Instytucja odpowiedzialna za realizację
1.	2.	3.	4.	5.	6.
Oś priorytetowa II					
1	Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej - województwo lubelskie	96,88	2011-2015	lubelskie	Samorząd Województwa Lubelskiego
2	Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej - województwo podkarpackie	74,02	2011-2015	podkarpackie	Samorząd Województwa Podkarpackiego
3	Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej - województwo podlaskie	63,06	2011-2015	podlaskie	Samorząd Województwa Podlaskiego
4	Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej - województwo świętokrzyskie	50,38	2011-2015	świętokrzyskie	Samorząd Województwa Świętokrzyskiego
5	Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej - województwo warmińsko-mazurskie	78,42	2011-2015	warmińsko-mazurskie	Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego
Oś priorytetowa III					
1	Zintegrowany system miejskiego transportu publicznego w Lublinie	91,98	2011 - 2015	lubelskie	Miasto Lublin
2	Budowa systemu integrującego transport publiczny miasta Rzeszowa i okolic	88,16	2010 - 2012	podkarpackie	Gmina Miasto Rzeszów
3	Rozwój systemu komunikacji publicznej w Kieleckim Obszarze Metropolitalnym	69,63	2007 - 2012	świętokrzyskie	Gmina Miejska Kielce
4	Modernizacja i rozwój zintegrowanego systemu transportu zbiorowego w Olsztynie	105,28	2011 - 2013	warmińsko - mazurskie	Gmina Olsztyn
Oś priorytetowa IV					
1	Likwidacja barier rozwojowych – most na Wiśle z przebudową drogi wojewódzkiej nr 764 oraz połączeniem z drogą wojewódzką nr 875	135,31	2011-2013	świętokrzyskie	Województwo Świętokrzyskie
2	Budowa północnej obwodnicy Jędrzejowa w ciągu drogi krajowej nr 78	50,75	2007-2012	świętokrzyskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Kielcach
3	Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 747 Iłża – Konopnica na odcinku Konopnica – Kamień	80,59	2011-2013	lubelskie	Województwo Lubelskie
4	Budowa wschodniej drogi obwodowej miasta Przemyśla łączącej drogę krajową nr 77 z drogą krajową nr 28	55,68	2007-2012	podkarpackie	Gmina Miejska Przemyśl
5	Budowa obwodnicy Jarostawia w ciągu drogi krajowej nr 4 Jędrzychowice - Korczowa	101,97	2007-2012	podkarpackie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Rzeszowie
6	Budowa obwodnicy Wąchocka w ciągu drogi krajowej nr 42 UWAGA: Projekt przeniesiony na listę rezerwową - aktualizacja LPI PO RPW sierpień 2011 r.	94,33	2010-2012	świętokrzyskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Kielcach

2. Komplementarność poszczególnych osi priorytetowych PO RPW w stosunku do innych programów operacyjnych na lata 2007-2013.

Demarkację pomiędzy programami ustalono biorąc pod uwagę wartość projektu, charakter projektu, rodzaj projektu lub instrumentu finansowego.

Dodatkowym sposobem demarkacji dla wszystkich osi PO RPW jest nabór i umieszczenie inwestycji na liście projektów indywidualnych.

Oś priorytetowa I *Nowoczesna Gospodarka*

Działanie I.1. *Infrastruktura uczelni*

Działania podjęte w tym zakresie będą komplementarne w stosunku do inwestycji realizowanych w ramach:

- PO Infrastruktura i Środowisko (EFRR) – w zakresie infrastruktury bazy dydaktycznej oraz sportowo-rekreacyjnej uczelni kształcących przede wszystkim w obszarach wspieranych w ramach PO IiŚ, tj. transporcie, inżynierii środowiska, energetyce i ochronie zdrowia;
- regionalnych programów operacyjnych województw Polski Wschodniej (EFRR) – w zakresie infrastruktury dydaktycznej, socjalnej i sportowej dla wszystkich szczebli oświaty, w tym uczelni (uzupełniająco w stosunku do PO RPW) oraz placówek kształcenia zawodowego;
- PO Kapitał Ludzki (EFS) – w zakresie wzmocnienia kompetencji kadr uczelni oraz zwiększeniu liczby absolwentów kierunków o kluczowym znaczeniu dla gospodarki. Ponadto, w zakresie podniesienia jakości systemu oświaty, systemu doradztwa edukacyjno – zawodowego oraz wyrównywania szans edukacyjnych; tworzenia regionalnych programów wyrównywania szans edukacyjnych uczniów zagrożonych marginalizacją; dostosowania oferty edukacyjnej instytucji oświatowych do potrzeb regionalnego rynku pracy; upowszechnienia kształcenia ustawicznego; podnoszenia kwalifikacji kadr systemu oświaty;
- w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) nie przewiduje się wsparcia działań w zakresie infrastruktury edukacyjnej;
- w ramach Programu Operacyjnego „Ryby”(EFR) nie przewiduje się wsparcia działań w zakresie infrastruktury edukacyjnej.

Działanie I.2. *Instrumenty inżynierii finansowej*

Działania podjęte w tym zakresie będą komplementarne w stosunku do inwestycji realizowanych w ramach:

- PO Innowacyjna Gospodarka (EFRR) – w zakresie wsparcia dla funduszy podwyższonego ryzyka (venture capital) o znaczeniu krajowym;
- regionalnych programów operacyjnych województw Polski Wschodniej (EFRR) – w zakresie wsparcia finansowego funduszy poręczeń kredytowych i pożyczkowych, gdzie nie będą wspierane fundusze załączkowe (seed capital);

- PO Kapitał Ludzki (EFS) – w zakresie wzmocnienia kompetencji kadr systemu B+R; poprawy dostępu do zatrudnienia oraz wspieranie aktywności zawodowej; tworzenia warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i samozatrudnienia;
- w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) nie przewiduje się wsparcia działań w zakresie powstawania i dokapitalizowania funduszy podwyższonego ryzyka;
- w ramach Programu Operacyjnego „Ryby” (EFR) nie przewiduje się wsparcia działań w zakresie powstawania i dokapitalizowania funduszy podwyższonego ryzyka.

Działanie I.3. *Wspieranie innowacji*

Działania podjęte w tym zakresie będą komplementarne w stosunku do inwestycji realizowanych w ramach:

- PO Innowacyjna Gospodarka (EFRR) – w zakresie: badań naukowych i prac rozwojowych; wsparcia inwestycji przedsiębiorców w zakresie prac B+R; komercjalizacji wyników prac B+R; rozwoju infrastruktury badawczej ośrodków badawczych, laboratoriów; inicjowania działalności innowacyjnej; wsparcia przedsiębiorstw na początkowych etapach wzrostu; aktywizacji rynku inwestorów prywatnych; wdrożenia wyników prac B+R, nowych technologii; nowych inwestycji obejmujących zastosowanie wysoko innowacyjnych rozwiązań organizacyjnych oraz technologicznych;
- regionalnych programów operacyjnych województw Polski Wschodniej (EFRR) – w zakresie wsparcia finansowego funduszy poręczeń kredytowych i pożyczkowych; dotacji inwestycyjnych; rozwoju współpracy pomiędzy sferą B+R a gospodarką; wspomaganie badań naukowych i prac rozwojowych; powstawanie oraz rozwój instytucji tworzących warunki do rozwoju przedsiębiorczości i transferu wiedzy, tj. parków przemysłowych, parków naukowo-technologicznych i inkubatorów technologicznych, w tym inkubatorów przedsiębiorczości i preinkubatorów akademickich, centrów obsługi inwestora, centrów promocji czy centrów doskonalenia zawodowego; rewitalizację terenów poprzemysłowych z przeznaczeniem na strefy przemysłowo-usługowe; kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych; bezpośredniego wsparcia kapitałowego dla inwestycji w przedsiębiorstwach;
- PO Kapitał Ludzki (EFS) – w zakresie wzmocnienia kompetencji kadr systemu B+R; poprawy dostępu do zatrudnienia oraz wspieranie aktywności zawodowej; tworzenia warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i samozatrudnienia; wsparcia rozwoju kadr w przedsiębiorstwach; tworzenia i rozwijania sieci współpracy i wymiany informacji między instytucjami naukowymi a przedsiębiorstwami;
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) – w zakresie modernizacji lub budowy zakładów przetwórstwa produktów rolnych lub infrastruktury handlu hurtowego produktami rolnymi związanych z poprawą ogólnych wyników przedsiębiorstw, warunków ochrony środowiska, a w przypadku mikroprzedsiębiorstw, dostosowaniem do nowowprowadzonych norm wspólnotowych; ponadto w zakresie tworzenia mikroprzedsiębiorstw przez rolników bądź osoby odchodzące z rolnictwa;
- Program Operacyjny „Ryby”(EFR) w zakresie inwestycji produkcyjnych w akwakulturę oraz inwestycji w zakresie przetwórstwa i obrotu produktami rybołówstwa i akwakultury.

Działanie I.4. *Promocja i współpraca*

Działania podjęte w tym zakresie będą komplementarne w stosunku do inwestycji realizowanych w ramach:

- PO Innowacyjna Gospodarka (EFRR) – w zakresie wspierania promocji sprzedaży na Jednolitym Rynku Europejskim i promocji eksportu, budowy i rozwoju systemu obsługi przedsiębiorców, wsparcia dla sieci obsługi inwestorów oraz działań związanych ze zwiększeniem atrakcyjności inwestycyjnej, promocji polskiej gospodarki na rynku międzynarodowym, a także w zakresie inwestycji i doradztwa związanego z rozwojem powiązań kooperacyjnych o znaczeniu ponadregionalnym, tworzenia nowych, innowacyjnych typów produktów i usług turystycznych, tworzenie systemu informacji turystycznej;
- regionalnych programów operacyjnych województw Polski Wschodniej (EFRR) – w zakresie prowadzenia kampanii promujących region na rzecz poprawy wizerunku gospodarczego, turystycznego, przygotowania i realizacji programów rozwoju i promocji regionalnych lub lokalnych produktów kulturowych czy turystycznych; Ponadto w zakresie wsparcia mechanizmów stymulujących współpracę pomiędzy sektorem gospodarki i nauki; tworzenia i rozwoju klastrów oraz sprawnej sieci instytucji otoczenia biznesu; promowania współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej;
- PO Kapitał Ludzki (EFS) – w zakresie rozwoju potencjału organizacji pozarządowych – podnoszenie ich zdolności do realizacji zadań publicznych; tworzenia i rozwijania sieci współpracy i wymiany informacji między instytucjami naukowymi a przedsiębiorstwami; pobudzania aktywności środowisk lokalnych i ich zaangażowanie w działania zapobiegające marginalizacji obszarów wiejskich; działań szkoleniowych, informacyjno-promocyjnych oraz doradczych służących zaangażowaniu mieszkańców w proces przygotowywania koncepcji rozwoju obszarów wiejskich, realizacja strategii rozwoju zasobów ludzkich na obszarach wiejskich poprzez animowanie współpracy partnerów lokalnych;
- Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej (EFRR) – w zakresie rozwoju transgranicznych kontaktów gospodarczych oraz zacieśnianie współpracy gospodarczo-naukowej i administracyjnej poprzez: rozwój współpracy w zakresie badań i rozwoju, edukacji, innowacyjności i transferu know-how – mających na celu powiązania MŚP w sieci, klastry, wraz z rozwojem ich współpracy z uczelniami i placówkami badawczymi, a także promocji i rozwoju współpracy pomiędzy podmiotami rynku pracy, wzmacnianie powiązań instytucji świadczących usługi publiczne;
- Program Rozwój Obszarów Wiejskich (EFFROW) – w zakresie działań informacyjnych i promocyjnych na rynku wewnętrznym UE mających na celu zwrócenie uwagi konsumentów na specyficzne właściwości lub zalety produktów rolnych; rozpowszechniania wiedzy naukowej i technicznej dotyczącej produktów rolnych - działania z zakresu public relations, promocji, reklamy (reklama w TV, radiu, prasie, udział w targach i wystawach, organizacja szkoleń, konferencji, promocja w punktach sprzedaży, prowadzenie serwisu internetowego, publikacja broszur, ulotek, plakatów, materiałów promocyjnych. Ponadto w zakresie współpracy – tworzenie grup producenckich, mających na celu wspólne wprowadzanie towarów do obrotu, w tym przygotowanie do sprzedaży, centralizacji sprzedaży i dostaw do odbiorców oraz ustanowienie wspólnych zasad dotyczących informacji o produkcji, a także projekty współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej w ramach grup Leader;

- Program Operacyjny „Ryby”(EFR) – w zakresie kampanii promocyjnych produktów rybołówstwa i akwakultury wraz z poprawą wizerunku sektora rybactwa. Dla lokalnych grup w zakresie tworzenia i realizacji lokalnych strategii rozwoju wraz z zachęcaniem do tworzenia sieci mającej na celu upowszechnianie informacji w sektorze rybołówstwa.

Oś priorytetowa II *Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego*

Działanie II.1. *Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej*

Działania podjęte w tym zakresie będą komplementarne w stosunku do inwestycji realizowanych w ramach:

- PO Innowacyjna Gospodarka (EFRR) – w zakresie budowy elektronicznej administracji, tworzenia usług elektronicznych o charakterze lokalnym poprzez utworzenie w pełni zintegrowanych platform, które umożliwią świadczenie usług publicznych drogą elektroniczną, między innymi rozliczeń podatkowych, ceł, opłat administracyjnych i tym podobne; stymulacji tworzenia i rozwoju polskich zasobów cyfrowych w Internecie; przebudowie i integracji rejestrów państwowych; wspierania elektronicznego biznesu, jak również z zakresu przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu; zapewnienia obywatelom dostępu do Internetu szerokopasmowego oraz wspierania budowy sieci szerokopasmowego dostępu do Internetu na etapie „ostatniej mili”. Wsparcie w tym zakresie będzie polegać na częściowym lub całkowitym pokryciu kosztów dostępu do Internetu szerokopasmowego dla potencjalnie wykluczonych ze społeczeństwa informacyjnego gospodarstw domowych wraz z możliwością zapewnienia niezbędnego sprzętu i oprogramowania, jak również pomocą techniczną przy instalowaniu sprzętu. Wsparcie budowy sieci szerokopasmowego dostępu do Internetu na etapie „ostatniej mili” będzie polegać na dofinansowaniu kosztów budowy sieci przez MŚP, realizujących projekty na obszarach, na których prowadzenie tej działalności na zasadach rynkowych jest nieopłacalne finansowo;
- regionalnych programów operacyjnych województw Polski Wschodniej (EFRR) – w zakresie budowy lub rozbudowy regionalnych i lokalnych szerokopasmowych i bezpiecznych sieci zwłaszcza na obszarach wiejskich; rozwoju bezpiecznych systemów transmisji danych; tworzenia publicznych punktów dostępu do Internetu; rozwoju e-usług publicznych o wymiarze regionalnym i lokalnym, to jest: tworzenia infrastruktury informacyjnej administracji publicznej umożliwiającej sprawny i bezpieczny dostęp do zasobów danych oraz informacji publicznej; tworzenia i udoskonalenia usług i aplikacji pozwalających na sprawny system obsługi obywateli i podmiotów gospodarczych; tworzenia i udoskonalania cyfrowych zasobów informacji oraz systemów elektronicznej archiwizacji baz danych wykorzystywanych przez obywateli oraz podmioty gospodarcze);
- PO Kapitał Ludzki (EFS) – w zakresie działań na rzecz aktywnej integracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i dyskryminowanych na rynku pracy; prowadzenia szkoleń specjalistycznych w obszarze wykorzystania ICT, między innymi wykorzystania e-nauczania, doskonalenia zawodowego w zakresie korzystania i świadczenia e-usług (e-administracja, e-zdrowie i tym podobne);
- w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) – dla grup Leader w zakresie zakupu oprogramowania, urządzeń i sprzętu komputerowego (w tym urządzeń i sprzętu umożliwiającego dostęp do Internetu oraz zakup usługi dostępu do Internetu) i ich udostępnianie na potrzeby społeczności wiejskiej w celu podniesienia jakości życia ludności;

- w ramach Programu Operacyjnego „Ryby”(EFR) nie przewiduje się wsparcia działań w zakresie społeczeństwa informacyjnego;

Oś priorytetowa III *Wojewódzkie ośrodki wzrostu*

Działanie III.1. *Systemy miejskiego transportu zbiorowego*

Działania podjęte w tym zakresie będą komplementarne w stosunku do inwestycji realizowanych w ramach:

- regionalnych programów operacyjnych województw Polski Wschodniej (EFRR) – w zakresie miejskiego zbiorowego (publicznego) transportu oraz zbiorowego (publicznego) transportu lokalnego, w tym kolejowego; budowy i modernizacji sieci dróg, torowisk, sieci energetycznych i podstacji trakcyjnych; zakupu i montażu urządzeń z zakresu telematyki; zakupu i montażu urządzeń służących bezpieczeństwu ruchu pojazdów transportu publicznego, budowy systemów parkingów „Parkuj i Jedź” („Park&Ride czy „Bike&Ride”);
- w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) nie przewiduje się realizacji inwestycji z zakresu miejskiego transportu publicznego;
- w ramach Programu Operacyjnego „Ryby”(EFR) nie przewiduje się wsparcia działań w zakresie miejskiego transportu publicznego.

Działanie III.2. *Infrastruktura turystyki kongresowej i targowej*

Działania podjęte w tym zakresie będą komplementarne w stosunku do inwestycji realizowanych w ramach:

- regionalnych programów operacyjnych województw Polski Wschodniej (EFRR) w zakresie rozwoju infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturowej, a także łączenia funkcji turystycznych z rekreacyjnymi, edukacyjnymi, ekologicznymi i kulturalnymi;
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) – dla grup Leader w zakresie organizacji imprez kulturalnych, rekreacyjnych, sportowych;
- w ramach Programu Operacyjnego „Ryby”(EFR) nie przewiduje się wsparcia działań w zakresie obiektów turystyki kongresowej i targowej.

Oś priorytetowa IV *Infrastruktura transportowa*

Działanie IV.1. *Infrastruktura drogowa*

Działania podjęte w tym zakresie będą komplementarne w stosunku do inwestycji realizowanych w ramach:

- PO Infrastruktura i Środowisko (EFRR) – w zakresie infrastruktury transportu drogowego, kolejowego, lotniczego i wodnego głównie sieci TEN-T, ale również innych ważnych dla poprawy dostępności komunikacyjnej i połączeń międzyregionalnych i międzynarodowych (budowa autostrad, dróg ekspresowych, dróg krajowych, kolejowych sieci międzyregionalnych i międzynarodowych; budowa, rozbudowa i modernizacja portów lotniczych; regulacja koryt rzek itp.);

- regionalnych programów operacyjnych województw Polski Wschodniej (EFRR) - w zakresie infrastruktury drogowej (w ciągach dróg wojewódzkich, powiatowych, gminnych); infrastruktury tras kolejowych, infrastruktury lotnisk oraz infrastruktury dla regionalnego transportu wodnego, w tym dostosowujące je do prognozowanych natężeń ruchu budowy i przebudowy; podniesienia poziomu bezpieczeństwa ruchu; infrastruktury towarzyszącej w zakresie bezpieczeństwa ruchu i ochrony środowiska, w tym wsparcie sprzętowe systemu ratownictwa;
- Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej – w zakresie infrastruktury komunikacyjnej o znaczeniu dla współpracy / kontaktów transgranicznych wraz z infrastrukturą przejść granicznych;
- Program Rozwój Obszarów Wiejskich (EFFROW) – w zakresie - poprawy i rozwijania infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa – Schemat I Scalanie gruntów, tj. budowa i modernizacja dróg gminnych, dojazdowych do gruntów rolnych;
- Program Operacyjny „Ryby” (EFR) – w zakresie budowy i modernizacji dróg na terenie portów rybackich, miejsca wylądunku i przystani lub drogi, jeżeli stanowią jedyną drogę dojazdową do portu rybackiego, miejsca wylądunku lub przystani.

Oś priorytetowa V. *Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne.*

Działanie V.1 *Promowanie zrównoważonego rozwoju turystyki*

Działania podjęte w tym zakresie będą komplementarne w stosunku do inwestycji realizowanych w ramach:

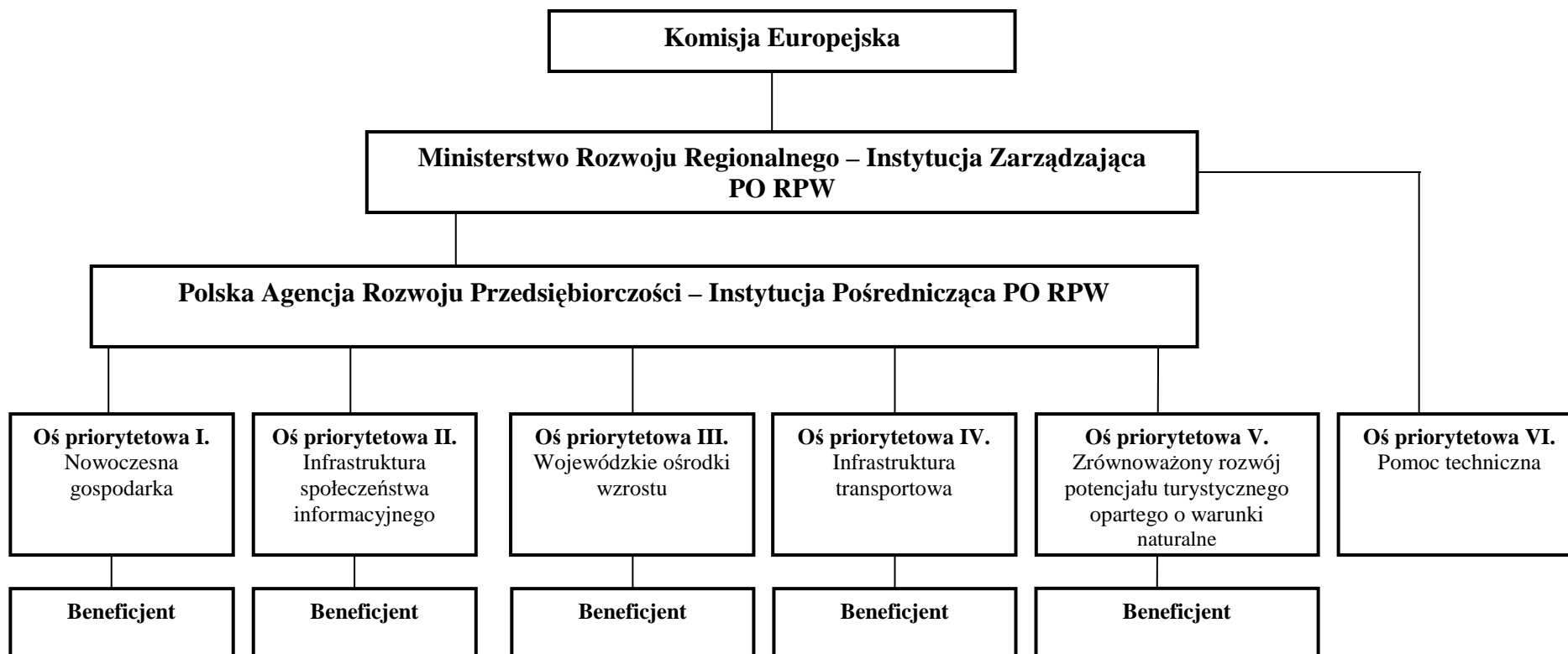
- PO Innowacyjna Gospodarka (EFRR) – w zakresie tworzenia nowych, innowacyjnych typów produktów i usług turystycznych, tworzenie systemu informacji turystycznej; inwestycji w zakresie produktów turystycznych o znaczeniu ponadregionalnym;
- regionalnych programów operacyjnych województw Polski Wschodniej (EFRR) – w zakresie budowy i modernizacji bazy turystycznej o znaczeniu lokalnym i regionalnym, promocji regionalnej/lokalnej oferty turystycznej;
- Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFFROW) – w zakresie wsparcia dla mikroprzedsiębiorstw podejmujących działalność w sektorze turystyki, w tym agroturystyki, modernizacji bazy turystycznej na terenie leśnym i obszarach wiejskich. Również w zakresie budowy lub remontu, przebudowy publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznej i społeczno-kulturalnej. Dla grup Leader w zakresie rozwoju agroturystyki i turystyki na obszarach wiejskich, w tym: utworzenia lub zmodernizowania elektronicznej bazy informacji turystycznej oraz stron WWW, przygotowania i wydania folderów i innych publikacji informacyjnych, oznaczenia obiektów ważnych lub charakterystycznych dla obszaru objętego lokalną strategią rozwoju;
- Programu Operacyjnego „Ryby” (EFR) – w zakresie wspierania infrastruktury związanej z turystyką oraz usługami na rzecz małych społeczności rybackich. Propagowanie ekoturystyki i wędkarstwa bez zwiększenia nakładu połowowego. Ponadto propagowanie form akwakultury, a także kształtowanie krajobrazu i tradycyjnych cech obszarów akwakultury.

Działanie V.2. *Trasy rowerowe*

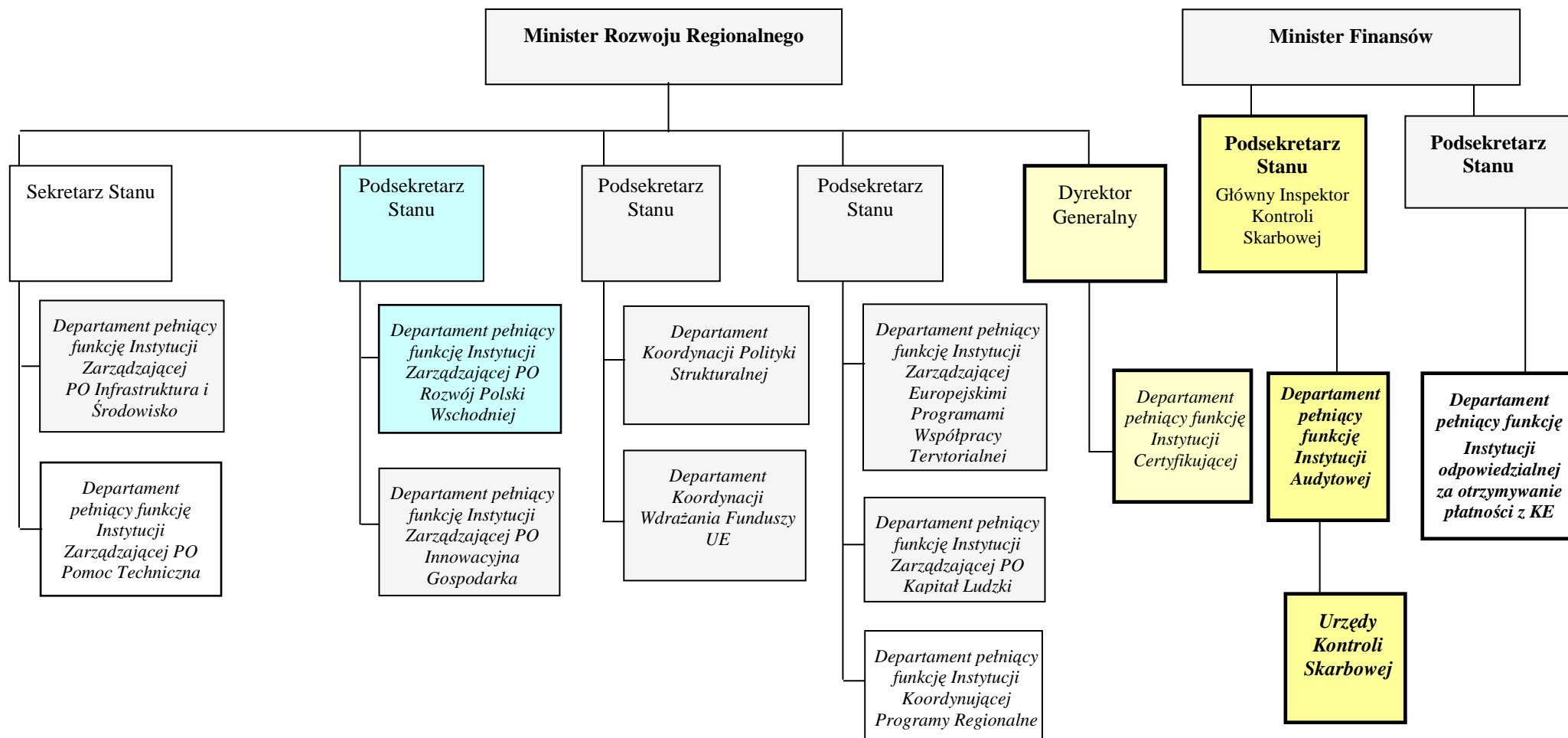
Działania podjęte w tym zakresie będą komplementarne w stosunku do inwestycji realizowanych w ramach:

- PO Infrastruktura i Środowisko (EFRR) – w zakresie budowy bądź modernizacji małej infrastruktury służącej udostępnianiu dla turystów obszarów chronionych;
- regionalnych programów operacyjnych województw Polski Wschodniej (EFRR) – w zakresie budowy lokalnych i regionalnych tras/ścieżek rowerowych wraz z budową bądź modernizacją małej infrastruktury służącej udostępnianiu dla turystów obszarów chronionych; budowy systemów parkingów „Bike&Ride”;
- Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej – w zakresie infrastruktury komunikacyjnej o znaczeniu dla turystyki transgranicznej w tym budowy tras rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą;
- Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich – w zakresie wsparcia dla MSP podejmujących działalność w sektorze turystyki, w tym agroturystyki, modernizacji bazy turystycznej na terenie leśnym i obszarach wiejskich. Również w zakresie budowy, modernizacji tras o znaczeniu turystycznym bądź społecznym na obszarach wiejskich i wiejsko-miejskich. Dla grup Leader w zakresie budowy/odbudowy małej infrastruktury turystycznej, w szczególności punktów widokowych, miejsc wypoczynkowych i biwakowych, tras narciarstwa biegowego i zjazdowego, tras rowerowych;
- w ramach Programu Operacyjnego „Ryby”(EFR) nie przewiduje się wsparcia działań w zakresie tras rowerowych.

3. Schemat instytucjonalny programu operacyjnego

4. Schemat organizacyjny wskazujący rozmieszczenie Instytucji Zarządzającej, Instytucji Certyfikującej, Instytucji Audytowej i Instytucji odpowiedzialnej za otrzymywanie płatności z KE

5. Schemat przepływów finansowych i certyfikacji w PO Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013

